

Jakten på et fagfelt

den skandinaviske kvinne- og kjønnshistoriens fremvekst i skjæringsfeltet mellom historieforskning og kvinne- og kjønnsforskning

Dunja Blažević

Dissertation for the degree philosophiae doctor (PhD)
at the University of Bergen

2015

Dissertation date:

© Copyright Dunja Blazevic

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndverkslovens bestemmelser.

År: 2014

Tittel: Jakten på et fagfelt:

den skandinaviske kvinne- og kjønnshistoriens fremvekst i skjæringsfeltet mellom historieforskning og kvinne- og kjønnsforskning

Forfatter: Dunja Blazevic

Trykk: AIT OSLO AS / Universitetet i Bergen

Takk til

Denne avhandlingen har nytt godt av økonomisk støtte fra følgende institusjoner:

- L. Meltzers høyskolefond
- AHKRs reisestipendfond

Denne avhandlingen har nytt godt av materiell støtte fra følgende personer:

- Kerstin Alnebratt
- Anna Jorunn Avdem
- Ida Blom
- Nancy Cotterman
- Ingeborg Fløystad
- Berit Gullikstad
- Gro Hagemann
- Erla Hulda Halldorsdottir
- Grethe Jacobsen
- Anu Lahtinen
- Jytte Larsen
- Mia Liinason
- Marianne Liljeström
- Pirjo Markkola
- Mona Renate Ringvej
- Bente Rosenbeck
- Birgitte Possing
- Hilde Sandvik
- Joan Scott
- Eva Helen Ulvros
- Anette Elisabeth Warring

Forord

Denne avhandlingen begynte med en sterk undring over hva det vil si å være en kvinne- og kjønns historiker i Skandinavia. I løpet av de fire årene som har gått siden tankene meldte seg første gangen, har undringen gått fra vage magesfølelser, via halvspissede argumenter og til en ferdig formulert avhandling. Dette kunne ha vært et ensomt og trist arbeid, hadde det ikke vært for at jeg har hatt den store gleden av å være omgitt av en rekke flinke, tålmodige og sjenerøse mennesker som har delt tid og råd med meg.

Først av alt: en stor takk til veilederne Inger Elisabeth Haavet og Tone Hellesund. Det er ikke lett å ha en så egenrådige stipendiat som meg, men dere har funnet en måte å holde styr på meg og mine ramlende tanker. All ære til dere for det!

En stor takk går også til Svein Atle Skålevåg. Riktignok var du ikke en veileder i navnet, men jammen meg var du det i gavnet! Takk for at du trodde på min ville idé om å skrive en historiografisk avhandling ut fra et vitenskapshistorisk perspektiv, og for at du inkluderte meg i vitenskapshistoriegruppen.

I løpet av min tid ved Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap har jeg vært medlem av flere og til dels overlappende seminarer. Tusen takk for alle som har deltatt på forskergruppen Helse, Velferd og Vitenskap, Klassikerseminaret og Bjørnsonseminaret. Ikke bare har dere kommentert mine tekster, men dere har også delt deres tekster med meg. Dere har gjort læring til ren og skjær glede! En særlig takk bør her rettes til deltagerne på mitt sluttseminar: Astri, Bente, Cecilie, Gunnar, Olav Tore, Rune, Svein Atle Teemu, Thorleif, Tove og Mia. Spesielt Mia Lianson fortjener en stor takk for at hun kom hele veien fra Göteborg for å lese en tekst som fortsatt hadde en lang vei å gå. Det var først etter sluttseminaret at jeg begynte å tro at denne avhandlingen kanskje kunne komme i mål en dag. Takk for at dere ga meg perspektiv, når alt virret rundt i hodet!

I slutfasen var jeg så heldig å bli invitert til å holde innlegg ved Centre for the History of Science, Technology and Medicine (CHSTM) ved universitetet i Manchester. Takk til Samuel Robinson for invitasjonen og for å være en utmerket vert i en stor by.

Når det har vært en glede å komme på jobb hver dag, skyldes det ikke minst lunsjene i andre etasje i Øysteinsgate 3 og i tredje etasje i Dokkeveien 2b. I fire år har vi ledd, diskutert og ledd enda mer. Hva skal et menneske med lykkepiller når en har dere? Jeg håper at vi også i fremtiden finner tid og sted til å samles for å snakke om de virkelig viktige sakene i livet.

Helt på tampen av arbeidet med avhandlingen sa Marie Signy Fossen seg villig til å være min språkvasker. Marie, for dette store og tapre arbeidet fortjener du en stor takk!

Til slutt: takk til mine venner på og utenfor universitetet. Anne, Trude, Katrine, Marita, Cathrine, Magnus, Lorena og Runar, hva skulle jeg gjort uten kaffepausene med dere? Når kakebaking og andre hverdagsaktiviteter plutselig ble til ekstremsport, var det godt å vite at jeg hadde noen som kunne se humoren i mine ti tommeltotter.

Denne avhandlingen er til Ranka og Senka. Takk for at dere holdt ut.

Innhold

TAKK TIL	3
FORORD	4
INNHold	6
1. INTRODUKSJON	8
Problemstilling	12
Avgrensninger	14
Kulturell kartografi	15
Tekster skrevet om skandinavisk kvinne- og kjønns historie	20
Begrepsavklaring: felt og kvinne- og kjønns historie	35
Kildesituasjonen	40
Avhandlingens struktur	55
2. DE FØRSTE DEFINISJONSFORSØK	57
De tre rapportenes bakgrunn og mål	60
Bloms definisjon av norsk kvinne- og kjønns historie anno 1975	63
Gunnar Qvists forslag til problemstilling 1978	73
Kvinnelige historiestudenter utformer forskning om kvinner i fortiden i 1978	84
De første kartene i de første rapportene	96
3. DE NORDISKE KVINNEHISTORIKERMØTENE SOM FELTFORMERE	98
Det organisatoriske	99
De materielle vilkårene for kvinners liv i fortiden (1983-1986)	111
Språklig vending, eller språklig utfordring (1989 og 1993)?	133
En økende usamtidighet (1996-2002)	162
Konklusjon	203
4. DET FEMINISTISKE KJØNNSFORSKERSØSTERSKAPET	212
Tidsskriftenes oppkomst	214
1980-tallet: patriarkat og andre teorier og et økende mangfold	225
1990-tallet: poststrukturalisme og menn	270
Konklusjon	296

---

5. JAKTEN PÅ ET FAGFELT	302
LITTERATUR	311
INTERNETTKILDER	353
TABELLER	354
VEDLEGG	355

---

1. Introduksjon

Kvinne- og kjønns historie har vekselvis blitt beskrevet som en forlengelse av den nye kvinnebevegelsen, som del av den feministiske forskningen som utviklet seg i vestlige land på 1970- og 1980-tallet, og som et resultat av interne interesseforskyvninger innen historiefaget selv. Hvilken forklaring som vektlegges og hvordan, avhenger av personen som blir spurt. I de senere årene har det blitt gitt ut en rekke artikler og essay av skandinaviske kvinne- og kjønns historikere hvor fagfeltets utvikling plasseres innen samtlige av de tidligere nevnte kategoriene. I essaysamlingen *Föregångarna. Kvinnliga professorer om liv, makt och vetenskap* (2010) forteller svenske kvinnelige historikere om sin vei inn i den vitenskapelige verden og historieforskning. Her skriver blant andre økonomihistorikeren Anita Göransson, politikk- og velferdshistorikeren Yvonne Hirdman og tidlig moderne tidshistorikeren Eva Österberg om hvordan tanker om samfunnets diskriminering av kvinner og ønsket om å få mer kunnskap om fortidens kvinner, stimulerte dem til å forske på hvordan det var å være kvinne før.¹ Lignende fremstillinger av kvinne- og kjønns historiens fremvekst har også blitt gitt av den danske historikeren Bente Rosenbeck i artikkelen «Fra aktivisme til academia», og av den norske historikeren Gro Hagemann i artikkelsamlingen *Feminisme og historieskriving* (2003).²

Fremveksten av historisk forskning om kvinner og kjønn i Skandinavia har en rekke fellestrekk. For det første utviklet den seg i alle tre land i løpet av den samme perioden mellom ungdomsopprøret i 1968 og slutten av 1970-tallet. For det andre var kvinne- og kjønns historisk forskning nært knyttet til de radikale studentbevegelsene.

---

¹ Anita Göranssons essay heter «Att bygga ett vetenskapligt fält. Förutsättningar och utvecklingslinjar». Yvonne Hirdmans essay har tittelen «Min väg från förvirring till förtryck – en framgångssaga». Eva Österbergs artikkel heter «Kultur, kvinnor och historia. Mitt liv som forskare». Kirsti Niskanen og Christina Florin var redaktører for samlingen.

² Bente Rosenbecks artikkel kom ut i *Er der spor? Feminisme, aktivisme og kønsforskning gennem et halvt århundre* (2012), som ble redigert av forskergruppen Køn, krop og hverdagsliv. Norske Ingeborg Fløystad og Ida Blom har også skrevet lignende artikler, men her har fremstillingene konsentrert seg utelukkende om deres aktivisme innen Norsk Kvinnesaksforening. Artikkene kom ut i Ida Blom et al. *Vi var med -: kvinnekamp i Bergen på 1970-tallet* (2007). Lignende tendenser ser ut til å finnes også blant historikere utenfor Skandinavia, noe *Becoming historians* (2009) kan sees som uttrykk for. Denne artikkelsamlingen er redigert av James M. Banner jr. og John R. Gillis. Samlingen inneholder blant annet en artikkel av Joan Wallach Scott, kalt «Finding Critical History».

Disse hadde som mål å arbeide for grunnleggende forandringer på alle samfunnets områder: politikk, økonomi, kultur, natur og de rådende vitenskapssyn.³ I følge den norske historikeren Tor Egil Førland kan denne bevegelsen beskrives som vestlig, med medlemmer i 20-30-årene, venstreradikal og marxistisk og med en politikkforståelse som ikke begrenset seg til statsapparat og politiske partier.⁴ Studentbevegelsens politikkforståelse kom i følge medieviteren Synnøve Skarsbø Lindtner til uttrykk gjennom i hvilke arenaer og metoder som nå ble tatt i bruk for å endre de rådende forhold. Utover 1970-tallet ble det drevet politisk kamp fra teater- og musikkscener, gjennom poesi, kunst og film. Akademiske studier av de negative følgene etterkrigstidens samfunnsutvikling hadde hatt for individer og samfunnet generelt var også inkludert i den politiske kampen.⁵

For historiefagets del betydde dette at de nye studentkullene fremsatte krav om å få frem kunnskap om de samfunnsgruppene og –områdene som tidligere historikergenerasjoner ikke hadde arbeidet med. Historie skulle ikke lenger skrives om konger, dronninger, deres statsråder og bragder, men om arbeidere, håndverkere, barn, samer, kvener og kvinner. Det var ikke lenger beslutninger foretatt på samfunnets topplan som ble oppfattet som de mest relevante, men hvordan slike beslutninger grep inn i vanlige menneskers liv og la rammer for deres kollektive handlinger. Samtidig som de nye historikergenerasjonene begynte å interessere seg for de lavere samfunnslagene, skiftet også aktørfokuset og metodene. Ettersom grupper i de lavere sosiale lagene ikke hadde etterlatt seg mange skriftlige spor, måtte historikere som ønsket å skrive om dem, også utvikle nye og låne andre fags analysemetoder som kunne supplere den tradisjonelle kildekritikken. 1970-tallets historikere lånte demografisk metode, statistiske beregninger og prosopografi fra samfunnsvitenskapene, som de så videreutviklet til å bli egne historiske forskningsgrener, slik som historisk demografi og langtidsstudier av prisutviklinger. Dette var kvantitative metoder, utviklet for å bearbeide store mengder opplysninger

---

³ Slagstad 2001: 443-444

⁴ Førland i *Arr* 2-3/2006: 98

⁵ Lindtner 2014: 36

---

og få frem generelle sammenhenger over relativt lange tidsperioder. I ettertid har de nye retningene blitt kalt for den nye sosialhistorien.⁶

En av retningene som vokste ut av den sosialhistoriske forskningen, var den skandinaviske kvinne- og kjønns historien. Også for historikere som ville skrive om kvinner, førte den sosialhistoriske tilhørigheten og kildesituasjonen til en interesse for grupper fremfor individer, økonomiske og materielle forhold fremfor tradisjonelle politiske og for synliggjøring av de lavere lags kvinner fremfor adelens og borgerskapets. For de første teoretiske diskusjonene som ble ført blant historikere som interesserte seg for kvinners kår på 1970- og 1980-tallet, betydde dette diskusjoner om hvilken kvinnegruppe som burde stå i fokus, og hvorfor og hvordan gruppen hadde blitt usynliggjort. Teoriene som her ble utviklet, var ofte knyttet til marxistiske utbyttingsteorier, sosiopsykologiske sosialiseringsteorier eller kombinasjoner av disse. Sentralt i slike teoridiskusjoner, både interne historikerdebatter og debatter med forskere fra tilstøtende fag, sto spørsmålet om hvordan kvinner som aktørgruppe skulle forstås, og hvordan kvinners handlingsmuligheter eller mangel på sådanne skulle forklares. I følge den norske sosialpsykologen Harriet Holter spilte begrepsparene verdighet-elendighet og synliggjøring-usynliggjøring her en viktig rolle både som analyseredskaper og som markører av hva forskerne oppfattet som sentrale spørsmål for sin nye forskningsretning. Mens noen forskere hevdet at synliggjøring av kvinners verdighet og handlingsmuligheter var veien fremover, mente andre at forskere heller burde konsentrere seg om kvinneundertrykkelsens hemmende virkninger på kvinners liv.⁷

---

⁶ For oversikter over historiefagets utvikling i Skandinavia, se blant annet Jan Heiret, Teemu Ryymin og Svein Atle Skålevåg *Fortalt fortid. Norsk historieskriving etter 1970*, Gunnar Artéus og Klas Åmark *Historieskriving i Sverige 2012* og Bernard Eric Jensen «In the footsteps of a father. The handling of a legacy in 20th-century Danish debates on method and theory». Jensens artikkel ble gitt ut i Frank Meyer og Jan Eivind Myhre [red.] *Nordic Historiography in the 20th century*. Se også Dagfinn Slettans artikkel «Sosialhistorie etter 1970: 'Fra sosialhistorie til kulturhistorie?'» i *Historisk tidsskrift* 1-2/1996 og Jan Eivind Myhres artikkel «Social history» i William Hubbard, Jan Eivind Myhre, Trond Nordby og Sølvi Sogner [red.] *Making a historical culture: historiography in Norway* (1995).

⁷ Holter i Holter, Halsaa, van der Roos, Skjønsberg og Øvreid [red.] 1996: 52-60

Utover 1980-tallet, under innflytelse fra nye sett med teorier som også var opptatt av språk og språklige fremstillinger som et system for å formidle makt og kunnskap, dreide diskusjonene blant kvinne- og kjønns historikerne seg mer mot hvordan underordning av kvinner hadde blitt fremstilt og forklart tidligere.⁸ To begrep kom her til å stå i sentrum. Det ene var kjønn, det andre var forskjell. Med økende interesse for språklige fremstillinger av kvinners underlegenhet ble kvinners og menns kjønn som et sosialt skapt fenomen stadig viktigere og ble utviklet som et analytisk redskap i form av kjønnsbegrepet. Koblet til diskusjoner om hvilke betydninger fortidens aktører tilla sitt kjønn, var utgangspunktet at de to biologiske kjønnene kunne forstås på en rekke ulike måter, avhengig av hvor i samfunnet mennesket var plassert sosialt, politisk, økonomisk, kulturelt og religiøst. Dette førte til et økende fokus på ulikhet, som ikke bare dreide seg om ulikhet mellom kvinner og menn, men også om ulikheter mellom kvinner fra forskjellige historiske perioder, geografiske områder og sosiale og religiøse lag av befolkningen. Hvordan slike forskjeller skulle arbeides med, ble det store diskusjonstemaet blant historikere på slutten av 1980-tallet og 1990-tallet.⁹

Utover 1990-tallet utviklet diskusjonene om forskjellsbegrepet seg til en generell diskusjon om hvilke teoretiske rammeverk som var mest anvendelige i historieforskningen. Der det på slutten av 1970-tallet ofte handlet om å ta stilling for eller imot patriarkatsteorier eller marxistiske utbyttingsteorier, og på slutten av 1980-tallet om å være for eller imot diskursanalyse, var det på slutten av 1990-tallet snarere et spørsmål om det i det hele tatt fantes et enhetlig rammeverk som kunne forklare de mange ulike sidene ved kvinners (og i økende grad menns) liv i fortiden, og om hvilket nivå de teoretiske rammeverkene burde ligge på: mikro, meso eller makro. Særlig på de nordiske kvinnehistorikermøtene ble det på slutten av 1990-tallet argumentert for et behov for å ta med konkrete aktører og deres liv med i de historiske analysene, men spørsmålet om historikernes beskrivelse av aktørers

---

⁸ Se blant annet Lynn Hunts «Introduction: History, Culture, and Text» i Lynn Hunt [red.] *The New Cultural History* (1989).

⁹ Blant historikere har diskusjonene som oftest tatt utgangspunkt i Joan Wallach Scotts artikkel «Gender: An Useful Category of Analysis» (1986) og i hennes artikkelsamling *Gender and the Politics of History* (1988).

---

handlingsrom utgjorde også et av kjernepunktene i debatten mellom Yvonne Hirdman, Christina Carlsson Wetterberg og Gro Hagemann i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* på begynnelsen av 1990-tallet. På vei gjennom disse diskusjonene hadde kvinne- og kjønnshistorien gradvis også beveget seg vekk fra det konkrete målet om synliggjøring av kvinner til å ha et nytt mål om å utvikle kjønnsperspektivet til å bli et universelt perspektiv, anvendelig innen alle deler av historiefaget. På hvilke måter denne forandringen skjedde, og de teoretiske diskusjonene og grensdragningene som denne forandringen er et resultat av, er tema for denne avhandlingen.

Problemstilling

Denne avhandlingen handler om den skandinaviske kvinne- og kjønnshistoriens utvikling som akademisk fagfelt fra midten av 1970-tallet og frem til begynnelsen av 2000-tallet. Mer konkret er denne avhandlingen et forsøk på å besvare spørsmål om hvordan historieforskning om kvinner og kjønn har blitt utformet av dens utøvere som et fagfelt i skjæringen mellom historiefaget på den ene siden og andre fags forskning om kvinner og kjønn på den andre. I løpet av de 30 årene som min undersøkelse tar for seg, har kvinne- og kjønnshistorikere til ulike tider og på ulike måter fremstilt sin forskning som vekselvis tilhørende resten av historiefaget, den tverrfaglige kvinne- og kjønnsforskningen og noen ganger begge deler på en gang.¹⁰ På hvilke måter har de ulike tilhørighetene blitt fremstilt av historikere som har arbeidet med kvinner og kjønn i fortiden? Når har det vært viktig å være historiker, og når har tilhørigheten til den tverrfaglige forskningen vært understreket som den viktigste?

---

¹⁰ I denne avhandlingen vil tverrfaglighetsbegrepet bli brukt ofte. Min forståelse av dette begrepet baserer seg på den amerikanske forskeren Allen F. Repkos definisjon av begrepet som «a process of answering a question, solving a problem, or dressing a topic that is too broad or complex to be dealt with adequately by a single discipline, and draws on the disciplines with the goal of integrating their insights to construct a more comprehensive understanding». (Repko 2012: 16) Debatter om hvordan tverrfaglighetsbegrepet skal forstås, er ellers et forskningsområde i seg selv. For to fylldige oversikter over disse diskusjonene internasjonalt, se Julie Thompson Klein *Crossing Boundaries: Knowledge, Disciplinarity and Interdisciplinarity* (1996) og Allen F. Repko *Interdisciplinary Research* (2012). For en oppdatert versjon av debatten innen den svenske tverrfaglige kvinne- og kjønnsforskningen, se Mia Liinasons doktorgradsavhandling *Feminism and the Academy. Exploring the Politics of Institutionalization in Gender Studies in Sweden* (2012).

Slike spørsmål har i løpet av denne perioden skapt grobunn for en rekke definisjonsforsøk og debatter blant kvinne- og kjønns historikerne om hva deres fagfelt skulle være, hvor det skulle høre hjemme på det vitenskapelige kartet, hvem som kunne høre til fagfeltet, hva forskningen skulle handle, om og hvordan den best kunne utføres. I hver av de lanserte definisjonene og i hver av debattene markerte historikere som forsker på fortidens kvinner, hvor grensene for deres forskningsfelt gikk. Derfor handler denne avhandlingen også om hvordan grensene for skandinavisk kvinne- og kjønns historie har blitt utformet av fagfeltets egne utøvere.

Dette er store og omfattende spørsmål. For å gjøre dem lettere å besvare i de neste tre analysekapitlene, har jeg delt dem i opp i fire delspørsmål:

- 1) Hvordan fremstilte de første kvinne- og kjønns historikerne sitt fagfelt i oppbygningsfasen i andre halvdel av 1970-tallet? Hvilken tilhørighetskategori la de ulike aktørene mest vekt på i denne fasen? Var det i disse fremstillingene viktigst å være historiker, kvinne- og kjønnsforsker eller begge deler?
- 2) Hvordan har historikerne innen fagfeltet debattert og definert feltets innhold og grenser seg imellom? Hva har det over tid vært lagt mest vekt på av de ulike aktørene, og har denne vektleggingen endret seg over tid? Analysen vil her ta utgangspunkt i de første syv rapportene utgitt etter De nordiske kvinnehistorikermøtene, og da særlig i innlegg som tar opp teoretiske og metodiske utfordringer innen feltet.
- 3) Hvordan har den skandinaviske kvinne- og kjønns historiske forskningen blitt fremstilt av forskere innen feltet for leserne av tverrfaglige tidsskrifter for kvinne- og kjønnsforskning i Skandinavia? Hvordan har tilhørighet til historiefaget og den tverrfaglige forskningen om kvinner og kjønn blitt markert i historikernes bidrag i disse tidsskriftene, og har også det også her vært snakk om endringer over tid?
- 4) Finnes det likheter og ulikheter i fremstillingene av fagfeltet, avhengig av hvilket land historikeren kommer fra, og hvilken del av fortiden forskeren er spesialisert i? Hva består i så fall slike forskjeller av, og hva skyldes de?

I resten av dette kapittelet tar jeg opp avhandlingens teoretiske og kildemessige grunnlag, samt gir mine definisjoner av de viktigste begrepene som brukes i avhandlingen. Den teoretiske presentasjonen bygger på den amerikanske vitenskapssosiologen Thomas F. Gieryns teori om grensesetting i vitenskapelige debatter, og hvordan den kan brukes i en historiografisk undersøkelse. I sentrum for den kildemessige presentasjonen vil tre ulike kildetyper stå i sentrum. Den første av disse er de utgitte rapportene etter De nordiske kvinnehistorikermøtene fra 1983 til 2002. Rapporter utgitt etter forskningsrådskonferanser hvor historisk forskning om kvinner og kjønn har vært tema, utgjør kildetype nummer to og skandinaviske tverrfaglige tidsskrifter for forskning om kvinner og kjønn utgjør den siste kildetypen. Begrepsavklaringen på sin side vil konsentrere seg om de mest sentrale begrepene jeg bruker i min avhandling: vitenskapelig felt og kvinne- og kjønnshistorie.

Avgrensninger

Denne avhandlingen er avgrenset på to måter. For det første er den periodemessig avgrenset til tiden mellom midten av 1970-tallet og begynnelsen av 2000-tallet. Mens den nedre grensen har vært bestemt av de første rapportene som ble gitt ut om kvinne- og kjønnsforskning i regi av de skandinaviske forskningsrådene, har den øvre grensen blitt bestemt av den foreløpig siste utgitte rapporten etter et nordisk kvinnehistorikermøte. Denne kom ut etter det syvende møtet, som holdt utenfor Göteborg i 2002. Etter møtene i 2005 (Reykjavik) og i 2008 (Åbo) har det ikke blitt gitt ut rapporter. For å gjøre fremstillingen mest mulig leservennlig og dessuten skape symmetri i mitt kildeutvalg, har jeg valgt også å stoppe diskusjonen av historikernes bidrag til de tverrfaglige tidsskriftene på samme tidspunkt.¹¹ En slik avgrensning gir

---

¹¹ Dette betyr selvsagt ikke at skandinaviske kvinne- og kjønnshistorikere ikke har utgitt artikler i de tverrfaglige tidsskriftene for kvinne- og kjønnsforskning også etter 2003. På 2000-tallet ga blant annet Ida Blom artikler ut i *Tidsskrift for kjønnsforskning*, ved siden av at to numre mot slutten av tiåret var viet historisk forskning: nr. 4/2010 med tema Husarbeid (redigert av Gro Hagemann og Eirinn Larsen) og nr. 1-2/2009 med tema Kjønn og historie (redigert av Gro Hagemann, Åse Røthing og Jorun Solheim). I det svenske *Tidsskrift för genusforskning* har økonomihistorikeren Paulina de los Reyes engasjert seg sterkt i debatter om interseksjonalitetsbegrepet utover hele 2000-tallet, mens Bente Rosenbeck og Hilda Rømer Christensen har vært noen av de danske historikerne som har bidratt til *Kvinder, køn og forskning*. Rømer Christensen har dessuten vært redaktør for tidsskriftet siden 1996.

---

meg i tillegg muligheten til å se den skandinaviske kvinne- og kjønnshistoriens utvikling på en viss avstand, noe som gjør det lettere å analysere frem forskjeller og likheter i de ulike fremstillingene og se hvordan de posisjonerer seg i forhold til hverandre.

For det andre er avhandlingen avgrenset til de tre skandinaviske landene og til historikere som har hatt sin institusjonelle tilhørighet til en skandinavisk utdanningsinstitusjon. For beskrivelser av fagfeltets fremvekst på de nordiske kvinnehistorikermøtene betyr det at historikere fra Finland, Island og Færøyene ikke opptrer som aktører i min fortelling. Denne avgrensningen har delvis blitt gjort av språkhensyn, og delvis ut fra en forståelse av hvor mesteparten av innleggsholderne har kommet fra institusjonsmessig. Selv om samtlige av møteinnleggene har blitt skrevet enten på engelsk eller et skandinavisk språk, er forskningspolitiske rapporter og artikler i de nasjonale tidsskriftene for kvinne- og kjønnsforskning ikke det. I og med at jeg er interessert i å skrive om hvordan de samme historikerne opptrer i samtlige tre kildegrupper, ville inkludering av de nordiske, men ikke-skandinaviske historikerne ført til en skjevhet i fortellingen fordi jeg ikke ville vært i stand til å følge dem i alle tre kildetyper. Når det gjelder den institusjonelle tilhørigheten, er det slik at skandinaviske historikere helt fra starten av har vært i flertall, både i tidsskriftene og i møterapportene.

Kulturell kartografi

Hvordan kan man plassere den skandinaviske kvinne- og kjønnshistorien på et kart? Hvilke kart ville i så fall vært de mest relevante å plassere denne historiefaglige retningen på? Svar på slike spørsmål avhenger i stor grad av hvor røttene til historieforskningen om kvinner og kjønn plasseres. De avhenger dessuten av den teoretiske tilnærmingen som undersøkelsen baserer seg på. Min avhandling tar utgangspunkt i den amerikanske kunnskapssosiologen Thomas F. Gieryns teori om kulturell kartografi. Gieryn har siden begynnelsen av 1980-tallet gitt ut en rekke artikler og bøker om hvordan forskere definerer seg selv og sitt arbeid som

---

vitenskapelig gjennom utsagn og fremstillinger av hva som hører med eller ikke hører med til den vitenskapelige verden. For å beskrive slike prosesser har Gieryn tatt i bruk begrepene 'grensesetting' og 'kulturell kartografi'. Første gangen han lanserte de to begrepene, var i artikkelen «Boundary-Work and the Demarcation of Science from Non-Science: Strains and Interests in Professional Ideologies of Scientists», utgitt i *American Sociological Review* i 1983. Poenget i denne artikkelen er at forskere gjennom grensesettinger utformer kulturelle kart der hva som regnes som hørende til et vitenskapelig felt, plasseres innenfor kartet, og det som regnes som ikke hørende til feltet, plasseres utenfor. Disse kartene brukes så som retoriske hjelpemidler i debatter og strider om hvem og hvilke vitenskapelige felt som skal ha tilgang til bestemte ressurser eller autoritetsposisjoner i samfunnet.¹²

Det teoretiske rammeverket for min avhandling har jeg hentet fra hans artikkel «Boundaries of Science» (1995) og artikkelsamlingen *Cultural Boundaries of Science* (1999). De to verkene kan begge tolkes som videreutviklinger av interessen for demarkasjonsproblemet i tradisjonen av den amerikanske kunnskapssosiologen Robert K. Merton, men der Merton lette etter en måte å finne frem til sikre demarkasjoner på, har Gieryn ønsket å studere hvordan skillelinjene blir tegnet opp av aktørene selv.¹³ Hans arbeid med grensesettingsarbeidet kan derfor også plasseres innen mer sosialkonstruktivistiske retninger, slik som den britiske Edinburgh-skolen som Vidar Enebakk beskrev i sin doktorgradsavhandling *Mellom de to kulturer: oppkomsten av vitenskapsstudier og etableringen av Edinburgh-skolen 1966-76* (2005).¹⁴

Samtidig ønsket Gieryn å gå videre enn de to retningene, ettersom vitenskapsteoretikere som Robert Merton, Karl Popper og Thomas Kuhn etter hans mening var for opptatt av å lete etter vitenskapenes essens, mens kunnskapssosiologer

---

¹² Gieryn i *American Sociological Review* 6/1983

¹³ Robert K. Mertons mest kjente diskusjon av demarkasjonsproblemet finnes i artikkelen «The Normative Structure of Science», opprinnelig utgitt i *Journal of Legal and Political Sociology* i 1942. Min versjon er fra artikkelsamlingen *The Sociology of Science: Theoretical and Empirical Investigations* (1973).

¹⁴ Thomas Gieryn beskrev selv sin sosialkonstruktivistiske posisjon i «Epilogue: Home to Roost: 'Science Wars' as Boundary-Work», det siste kapittelet i *Cultural Boundaries of Science*.

som Harry Collins, Michael Mulkey og Nigel Gilbert var for opptatt av å understreke vitenskapenes skapte natur. I følge ham var det slik at essensialister som Merton «*do boundary-work*», mens «*constructivists watch it get done by people in society – as scientists, would-be scientists, science critics, journalists, bureaucrats, lawyers, and other interested parties accomplish the demarcation of science from non-science.*»¹⁵ Spesielt problematisk i denne sammenhengen har de konstruktivistiske arbeidene vært, ettersom de etter Thomas Gieryns mening har manglet evnen til å forklare hvorfor og hvordan vitenskaper stadig vekk ble tillagt en viss kognitiv autoritet. Det vil si, hvordan det har seg at vitenskaper til tross for iherdige forsøk fra sosialkonstruktivistisk orienterte vitenskapsteoretikere stadig vekk fortsatt fremstilles og forstås som en avgrenset samfunnssfære med rett til å bestemme egne grenser og spilleregler.¹⁶

Nettopp spørsmålet om hvordan vitenskaper blir tillagt mening og autoritet, både av forskere og mennesker utenfor forskningens verden, har vært det sentrale omdreiningspunktet i hans 1995- artikkel og 1999-artikkelsamling. Svaret Gieryn gir begge steder, er at mening tillegges gjennom grensesettinger, særlig i debatt- og kontroverssituasjoner hvor vitenskapelig kunnskap går fra å være implisitt forstått til å måtte forklares eksplisitt, og hvor mennesker konkurrerer om, legitimerer eller utfordrer vitenskapenes kognitive autoritet. Dette er et syn på demarkasjonsprosesser som han i 1995-artikkelen plasserte tett opp mot sosiologiske profesjonsstudier like som Andrew Abbotts *The System of Professions* (1988), studier av sosiale verdener og grenseobjekter i tradisjonen etter den amerikanske sosiologen Everett Hughes, Clifford Geertz' studier av kulturelle nettverk av meninger og feministiske vitenskapsstudier utført av blant annet Sandra Harding, Evelyn Fox-Keller, Londa Schiebinger og Margaret Rossiter.

---

¹⁵ Gieryn i Jasanoff, Markle, Petersen og Pinch [red.] 1995: 394. Understrekningene er forfatterens egen.

¹⁶ Thomas Gieryn referer her til kognitiv autoritet slik det brukes i den amerikanske sosiologen Pauls Starrs bok *The Social Transformation of American Medicine* (1982). For oversikter over debattene mellom essensialister og konstruktivister, se blant annet Sergio Sismondos *An Introduction to Science and Technology Studies* (2010) og Peter J. Bowlers og Iwan Rhys Morus' *Making modern science. A historical survey* (2005).

Felles for de fire retningene er at de har forklart grensesetting som en pragmatisk prosess drevet av sosiale interesser som kommer til uttrykk i beskyttelse, monopoliseringer, overtagelser eller begrensninger av vitenskapenes kognitive autoritet.¹⁷ Et annet fellestrekk ved disse forskerne og forskertradisjonene er forståelsen av vitenskaper som ikke noe mer enn ett rom, «one that acquires its authority precisely from and through episodic negotiations of its flexible and contextually contingent borders and territories».¹⁸ Tomrommet fylles av motstridende gruppers strategisk utvalgte karakteristikk av vitenskapene, og hva som ender opp innenfor eller utenfor det vitenskapelige rommet, er

a local and episodic accomplishment, a consequence of rhetorical games of inclusion and exclusion in which agonistic parties do their best to justify their cultural map for audiences whose support, power or influence they seek to enroll.¹⁹

Thomas Gieryn videreutviklet den kartografiske metaforen og diskusjonen av grensesettingsarbeid i *Cultural Boundaries of Science*, hvor de kulturelle kartene står i det samme forholdet til vitenskapelige tidsskrifter og laboratorier som topografiske kart står i forhold til landskapet de beskriver. Begge baserer seg på utvalgte trekk fra virkeligheten grunnet i pragmatiske valg av hvilke trekk som best vil fremme et mål, og begge består like mye av informasjon hentet fra andre kart som terrengene de beskriver. Forskjellen mellom de to formene for kart er at kulturell kartografi ikke dreier seg om å vise fjell, elver og hav, men om epistemisk autoritet på bakgrunn av troverdige metoder og pålitelige faktaopplysninger som danner grunnlaget for ulike representasjoner av vitenskaper.²⁰ I slike konkurranser blir kulturelle kart navigasjonsverktøy, hvor definisjoner og argumenter fungerer som markører av vitenskapenes plassering i det større kulturrommet, ved å vise hvordan debatter og

---

¹⁷ Gieryn i Jasanoff, Markle, Petersen and Pinch [red.] 1995: 407-424

¹⁸ Gieryn i Jasanoff, Markle, Petersen and Pinch [red.] 1995: 405. Understrekingen er forfatterens egen.

¹⁹ Gieryn i Jasanoff, Markle, Petersen og Pinch [red.] 1995: 406

²⁰ Gieryn 1999: 4. Gieryn baserer sitt begrep 'epistemic authority' på Paul Starrs begrep 'cultural authority', som står for «the probability that particular definitions of reality [...] will prevail as valid and true». (Starr, Paul *Social Transformations of American Medicine* 1982: 13)

---

aktører plasseres i forhold til hverandre til enhver tid. Mens topografiske terreng endrer seg som følge av geologiske prosesser og menneskelig påvirkning, endrer kulturelle kart seg som følge av endringer i den epistemiske autoriteten forårsaket av stadig pågående grensesettingsdebatter. Endringene kan blant annet forekomme som følge av at vitenskapelige privilegier nektes bestemte aktører, en gruppes vitenskapelige autoritet utvides på bekostning av andre, eller ved at et vitenskapelig felts autoritet søkes beskyttet fra statlige og kommersielle inngrep.²¹

Grensesettingsdebatter har heller ikke noen endelige seire, siden den epistemiske autoritetens betingede og episodiske natur fører til at utfallet av slike debatter alltid leder til at autoriteten kan hevdes av noen og nektes andre for en begrenset periode. Hvem som kan erklæres som vinner eller taper når og hvor, er nemlig bestemt av kontekstene som omgir en bestemt debatt. Siden det er vanskelig å se hvordan autoritet fordeles før debatten har begynt, kan heller ikke utfallet av debattene avgjøres på forhånd. Dette betyr likevel ikke at alle debatter må begynne fra null hver gang. Debattene og kartene henter referanser fra praktisk vitenskapsarbeid, institusjonsoppdelinger (både faglige og administrative) og kartografisk arv, det vil si restene av tidligere grensesettingsdebatter som alltid er tilgjengelige for konstruksjoner av nye kart. Disse danner igjen et reservoar av betydninger som kan brukes selektivt av de debatterende partene når de skal tegne opp sine kart og lokalisere kildene til sin epistemiske autoritet.²²

Gieryns forklaringer av grensesettingsmekanismer har, til tross for forklaringen over, noen mangler. For det første er det slik at alle grensesettingene i hans eksempler gjøres av mennesker som på en eller annen måte allerede befinner seg innen det vitenskapelige feltet. Grensesetting blir i disse tilfellene dermed til et spørsmål om ekskludering og ikke inkludering. Mitt spørsmål her er om ikke grensesetting også kan skje gjennom forsøk på å utvide grensene utenfra. Som jeg kommer tilbake til i de neste kapitlene, forsøkte de første kvinne- og kjønns historikerne i Skandinavia å

---

²¹ Gieryn 1999: 4. Dette er ellers et hovedpoeng i den amerikanske profesjonssosiologen Andrew Abbotts bok *The system of professions: an essay on the division of expert labor* fra 1988.

²² Gieryn 1999: 18-23

---

endre det historiefaglige rommet ved å insistere på at fagets grenser måtte utvides slik at også forskere som skrev om fortidens kvinner, fikk adgang til feltet og til privilegiene og autoriteten som hørte med. For det andre klarer Gieryn ikke i sine egne eksempler å vise hvordan felter faktisk endres gjennom grensesettingsarbeider, fordi han er mer opptatt av selve grensesettingshandlingen enn av feltets endring over tid. I en historiografisk analyse som min, er endring over tid en vesentlig faktor for fremstillingen. Jeg velger derfor å modifisere hans teori noe, ved å rette fokus særlig mot måten grenseutformingene endrer betydning over tid og fra en grensesettingsdebatt til en annen.

Tross mine innvendinger mener jeg fortsatt at Thomas Gieryns tanker om grensesetting og kulturelle kart er nyttige for å studere fremstillinger av kvinne- og kjønnshistoriens fremvekst og plassering mellom historiefaget og resten av om kvinner og kjønn som forhandlinger om hva dette feltet skal være, og hvor det skal høre hjemme i den akademiske verden. Søkelys på hvordan fagfeltet utvikles gjennom ulike debatter om fagets grenser, gir meg også muligheten til å se ulike definisjonsforsøk og teoridebatter som uttrykk for grensesettingsdebatter hvor kart skapes, forhandles om og stundom forlates. Nettopp muligheten for å se definisjonsforsøk og teoridebatter som forhandlinger om hva som utgjør den beste fremstillingen av det kvinne- og kjønnshistoriske fagfeltet, gjør Gieryns teori om kulturell kartografi til en spennende innfallsvinkel til mine videre analyser.

Tekster skrevet om skandinavisk kvinne- og kjønns historie

Denne avhandlingen støtter seg til tre typer litteratur foruten teorien om kulturell kartografi: generelle historiografiske oversikter hvor skandinavisk kvinne- og kjønns historie omtales, historiografiske oversikter skrevet av de skandinaviske kvinne- og kjønns historikerne selv og verker hvor historieforskning om kvinner og kjønn i Danmark, Norge og Sverige omtales innen rammene for vitenskapsteoretiske undersøkelser. Tekstene nedenfor utgjør ikke all forskning som er gjort om kvinne- og kjønns historie i Skandinavia, men er de verkene som jeg har forholdt meg til i mitt

egget arbeid.²³ I den følgende omtalen av de verkene jeg har valgt å bruke, vil jeg særlig legge vekt på hvordan historisk forskning om kvinner og kjønn fremstilles av de enkelte forfatterne, hvilke historiefaglige og andre forskningsretninger den forbindes med og hvilke retninger den omtales i kontrast til. På den måten vil jeg gi en oversikt over de ulike måtene kvinne- og kjønns historisk forskning har blitt omtalt på fra midten av 1980-tallet og frem til i dag, og hvordan min egen avhandling stiller seg i forhold til disse verkene.

Kvinne- og kjønns historie i generelle skandinaviske historiografiske oversikter

Kategorien generelle, skandinaviske historiografiske oversikter omfatter her danske Inga Flotos *Historie. En videnskapshistorisk undersøgelse* (1996/2007), norske Leidulf Melves *Historie. Historieskrivning frå antikken til i dag* (2010) og Astri Andresens, Sissel Roslands, Teemu Ryymins og Svein Atle Skålevågs *Å gripa fortida. Innføring i historisk forståing og metode* (2012) samt svenske Gunnar Artéus og Klas Åmarks *Historieskrivningen i Sverige* (2012). Felles for alle de nevnte forfatterne og verkene er forfatternes ambisjon om å gi oversikt over den historiefaglige utviklingen, selv om den geografiske og periodemessige avgrensningen varierer. Flotos og den norske kvartetten Andresens, Roslands,

---

²³ Ved siden av de omtalte verkene finnes det verker som analyserer historikere som profesjonsbyggere, som Jan Eivind Myhres profesjonsstudier av norske historikere i «I historiens hus er det mange rom. Noen hovedtrekk i norsk historieforskning 1970-1995» (*Historisk tidsskrift* 1-2/1996) og «'A strong common professional identity' Professionalisation and the creation of a discipline in Norwegian historical scholarship in the 20th century» (i Frank Meyer og Jan Eyvind Myhre [red.] *Nordic Historiography in the 20th century* (2000), samt Marte Mangsets *The discipline of historians: a comparative study of historian's constructions of the discipline of history in English, French and Norwegian universities* (2009). Inga Floto baserer sin drøfting av historiefaget i *Historie. En videnskapshistorisk undersøgelse* (1996) på Thomas Kuhns teori om paradigmeskifter og vitenskapelige revolusjoner. Innen svensk historiografi har Birgitta Odéns *Lauritz Weibull och forskarsamhället* (1975) og Rolf Torstendahls *Kællkritik och vetenskapssyn i svensk historisk forskning 1820-1920* (1964) begge blitt klassikere innen krysningspunktet mellom historisk forskning om historiefaget og kunnskapssosiologisk vitenskapsteori. Ved siden av disse verkene, har det i tidsskrifter som *Modern Intellectual History* i de senere årene blitt ført diskusjoner om historikere som vitenskapsfolk, basert på begrepet 'epistemisk dyd'. Se blant annet Kasper Risbjerg Eskildsens «Leopold von Ranke's Archival Turn: Location and Evidence in Modern Historiography» (3/2008), men også Lorraine Dastons og Peter Galistons bok *Objectivity* (2007) som tar utgangspunkt i dette begrepet.

Ryymins og Skålevågs oversikter begynner på 1800-tallet og omfatter den vestlige verden. Melves bok har den samme geografiske avgrensningen, men hans oversikt begynner med den greske historieskrivingen i antikken. Artéus og Åmark deler på sin side Melves utvidede tidsperspektiv, men avgrenser seg geografisk til Sverige.

Verkene i denne gruppen er stort sett samstemte om hvor røttene til skandinavisk og vestlig historieforskning om kvinner og kjønn skal plasseres og når. Samtlige av forfatterne trekker frem denne historiefaglige retningens røtter i 1970-tallets nye kvinnebevegelser som utviklet seg fra slutten av 1960-tallet, og i den nye sosialhistoriske forskningen. Hvor mye og hva slags omtale kvinne- og kjønnshistorie får utover dette, varierer sterkt. Hos Inga Floto nevnes denne formen for historieforskning nærmest i forbifarten som ett av flere nye emner som ble trukket inn i historieforskningen i andre halvdel av 1900-tallet, men uten at dette eksempelet forklares noe grundigere.²⁴ I Leidulf Melves bok omtales norsk og internasjonal kvinne- og kjønnshistorie i det 13. og siste kapittelet av hans bok, hvor den beskrives sammen med globalhistoriske tilnærminger. Melves omtale kretser rundt noen avgjørende begreper innen kvinne- og kjønnshistorie: synliggjøring, kvinne og kjønn. Begrepene knyttes til fagfeltets utvikling gjennom en kjede hvor forskningen begynner ut fra et ønske om å få frem kvinners bidrag i fortiden (synliggjøring) og ender opp med problematiseringer av kjønnets betydning i fortiden (kjønn). Indirekte kretser den også rundt den interne kvinne- og kjønnsforskningsdebatten om integrering-selvstendigjøring, hvor integrering står for inkludering som emne/perspektiv innen den generelle forskningen, og selvstendigjøring står for opprettelse av egen forskning om kvinner og kjønn som et eget akademisk fag. Videre blir noen kjente historikere innen feltet knyttet til de ulike begrepene og diskusjonene. Norske Ida Blom får stå som representant for synliggjøring og integrering, amerikanske Joan Wallach Scott knyttes til den diskursorienterte forskningen og kjønnsbegrepet, og norske Gro Hagemann får stå som representant for

---

²⁴ Kvinne- og kjønnshistorie nevnes av Inga Floto i to sammenhenger. I den første, på side 173, som et eksempel på de nye fagretningene som vokste frem på 1970-tallet. I den andre, på side 208, nevnes kvinne- og kjønnshistorie i forbindelse med demokratiseringen av historieforskningen som gruppen bak *History Workshop* sto for.

---

de deler av norsk historisk forskning om kvinner og kjønn hvor det har vært et poeng å bryte med den tradisjonelle politiske tilnærmingen.²⁵

Fremstillinger som Leidulf Melves og Inga Flotos viser utfordringen som historiografer med ønske om å beskrive kvinne- og kjønns historie, kan støte på. På den ene siden finnes Flotos fremstilling, som strengt tatt ikke er noen fremstilling i det hele tatt. I hennes bok blir forskning om fortidige kvinner brukt som eksempel på 1970-tallets nye historietrender, men uten at denne eller noen av de andre sosialhistoriske feltene presenteres som felter med interne debatter og stridigheter om hva det skal forskes på, hvem som skal gjøre det, eller hvordan det skal gjøres. På den andre siden viser Melves bok hvor vanskelig det er for forfattere av oversiktsverker å beskrive hele den historiefaglige utviklingen og samtidig yte rettferdighet til alle de beskrevne feltene. Hans beskrivelse av kvinne- og kjønns historisk forskning tar riktignok opp alle de viktigste begrepene og peker på noen av de viktigste debattene, men verken ulikheter mellom land, interne teoretiske posisjoner eller grensdragninger mot andre historiefaglige felt blir påpekt. Dermed får leseren inntrykk av at de samme debattene foregikk både blant norske og amerikanske historikere. Samtidig brukes det ikke særlig plass på utviklinger innen andre lands kvinne- og kjønns historiske forskning, noe som skygger for at norske historikere innen dette feltet hentet inspirasjon like mye fra britiske, tyske og franske historikere som fra amerikanske. Uansett blir resultatet av den danske og den norske historiografens omtale den samme. Begge steder blir det klart at skandinavisk kvinne- og kjønns historie er bare ett av mange nye felt som dukker opp på 1970-tallet. Riktignok utvider dette fagfeltet omfanget innen den generelle historieforskningen, men bidrar ikke til historieforskningen på noen avgjørende måter. Dette fører til at kvinne- og kjønns historien i Leidulf Melves og Inga Flotos bøker bare til en viss grad anerkjennes som leverandører av vesentlig vitenskapelig kunnskap.²⁶

---

²⁵ Melve 2010: 233-237

²⁶ do Mar Pereira i *Feminist Theory* 3/2012. Den portugisiske kvinne- og kjønnsforskeren Maria do Mar Pereira kaller denne formen for inkludering for «epistemic splitting» i sin artikkel «'Feminist theory is proper knowledge, but...': The status of feminist scholarship in the academy».

De to andre verkene i den generelle gruppen, *Å gripe fortida* og *Historieskrivningen i Sverige*, viser en annen tilnærming til omtale av historisk forskning om kvinner og kjønn. Andresens, Roslands, Ryymin og Skålevågs bok er en kombinert metode- og historiografibok, hvor historisk forskning om kvinner og kjønn og de historikerne som arbeider på dette området, brukes som eksempler på en rekke områder. Blant annet presenteres kvinner og kjønn som en av mange sosiale kategorier som historikere kan ta utgangspunkt i for å avgrense sine forskningsobjekter (kapittel 1 «Tilskjering»), det påpekes at kvinner som aktørgruppe generelt sett har skapt færre skriftlige kilder enn menn (kapittel 2 «Kjeldekunnskap»), Joan Scott står som referanse når spørsmålet om språklig representasjon og det utvidede tekstbegrepet drøftes (kapittel 4 «Metodar»), og det er også Scott som presenteres som den fremste talspersonen for poststrukturalisme i historieforskningen (kapittel 5 «Teoriar»). Når så forskning om fortidens kvinner og kjønnets betydning i historien også i denne boken plasseres innen den fremvoksende sosialhistorien på 1970-tallet og drøftingen av dens utvikling fra synliggjøring av kvinner til dekonstruering av kjønnets betydning, skjer dette i en større kontekst enn i Inga Flotos og Leidulf Melves oversikter.

På samme måte plasserer Klas Åmark og Eva Österberg dette fagfeltet innen større historiefaglige utviklingstrekk. I Gunnar Artéus' og Klas Åmarks bok står Åmark og Österberg ansvarlige for hvert sitt kapittel. Hos Åmark, som er ansvarlig for kapittelet om teoriens inntog i svensk historiefag fra 1960-tallet og frem til slutten av 1980-tallet, skjer dette i hans gjennomgang av den historiske forskningen om velferdsstatene som har hatt kvinner og kjønn i sentrum. Denne gjennomgangen baserer seg på omtale av utvalgte verker av Ann-Katrin Hatje, Kerstin Abukhanfusa, Yvonne Hirdman og Ann-Sofie Kälveborn/Ohlander, deres beskrivelser av den svenske velferdsstatens utvikling og deres større fagtilhørighet. Eva Österberg er på sin side ansvarlig for å skrive om historiefagets utvikling på 1980- og 1990-tallet. I denne delen blir historieforskning om kvinner og kjønn plassert ved siden av drøftinger av de postmoderne teoriens betydning for historieforskning,

---

kulturhistoriens og samtidshistoriens utvikling og fremveksten av begrepene om historiekultur og historiebruk. Ikke bare blir emnet plassert ved siden av andre deler av historiefaget på en jevnbyrdig måte, men kvinne- og kjønnshistoriske debatter og teoretikere som Joan Scott brukes også her som utgangspunkt for å si noe mer generelt om det svenske historiefagets beskaffenhet på slutten av 1900-tallet. Gjennom sin konsekvente bruk av kvinne- og kjønnshistoriske eksempler viser dermed den norske kvartetten og de svenske historiografene hvordan skandinavisk historieforskning om kvinner og kjønn som et fagfelt bidrar til resten av historiefaget på lik linje med fransk mentalitetshistorie, tysk hverdagshistorie og norsk politisk historie.

Historiografiske oversikter skrevet av kvinne- og kjønnshistorikere

Skandinavisk kvinne- og kjønnshistorie har også blitt beskrevet av fagfeltets egne utøvere. Til denne bolken hører en broket gruppe tekster: enkeltstående artikler, artikler i artikkelsamlinger og artikler gitt ut i spesialnumre av historiske tidsskrifter. For å ta artikkelsamlingene først. Her er det snakk om Ida Bloms «Women's History» i *Making a Historical Culture* (1995), Eirinn Larsens «Kvinne- og kjønnshistoriens fortellinger» i *Fortalt fortid. Norsk historieskriving etter 1970* (2013), og Yvonne Hirdmans «Min väg från förvirring till förtryck – en framgångssaga» og Anita Göransson «Att bygga ett vetenskapligt fält. Förutsättningar och utvecklingslinjar» i *Föregångarna. Kvinnliga professorer om liv, makt och vetenskap* (2010).²⁷ Den andre gruppen består av artikler gitt ut i *Den jyske Historiker*, *Scandia* og det norske *Historisk tidsskrift*. Fra det danske tidsskriftet har jeg hentet Hanne Rimmen Niensens «Køn, kultur, repræsentation. Nyere tendenser i international kvindehistorisk forskning» (58-59/1992) og Karen Sjørups «Subjekt og frigørelse i kvinders krønike» (75-76/1997). *Scandia* viet hele nummer 2/2012 til kvinne- og kjønnshistorie under tittelen «Genushistorians utmaningar». Her har jeg særlig forholdt meg til Ulla Manns «Historiska rum» og Helena Bergmans «Vi har tiden på vår sida! Genushistoria och

---

²⁷ *Making a Historical Culture* er redigert av William Hubbard, Jan Eivind Myhre, Trond Nordby og Sølvi Sogner. *Fortalt fortid. Norsk historieskriving etter 1970* er redigert av Jan Heiret, Teemu Ryymin og Svein Atle Skålevåg. *Föregångarna. Kvinnliga professorer om liv, makt och vetenskap* er redigert av Kersti Niskanen og Christina Florin.

den tvärvitenskapliga genusforskningen». I norsk *Historisk tidsskrift* finnes det tre artikler som er relevante for avhandlingens tema. Den første av disse er Ingeborg Fløystads «Kvinnehistorie i Norge 1970-1990: noen linjer» (4/1990), som kom ut i et nummer viet utelukkende til kvinne- og kjønns historie. Den andre er Kari Melbys «Norsk kvinnehistorie 1975-1995: kjønns endrede vitenskapelige status» (*Historisk tidsskrift* 3/1996), som kom ut i et nummer viet norsk historiografisk forskning på 1990-tallet. I tillegg har jeg her inkludert Manns' «En ros är en ros är en ros», som ble utgitt i *Lychnos* (2009).

De nevnte artiklene har en rekke fellestrekk i beskrivelsene av den kvinne- og kjønns historiske utviklingen fra 1970-tallet og frem til i dag. Også i disse artiklene plasseres fagfeltet i skjæringen mellom historiefag, 1970-tallets kvinnebevegelser og radikale studentbevegelser og andre fags forskning om kvinner og kjønn ut fra et kvinneperspektiv. De beskriver videre den historiske forskningen om kvinner og kjønn som en retning som særlig retter seg mot den moderne perioden, mot grupper snarere enn mot enkeltindivider og mer mot empiriske undersøkelser enn mot teoretiske drøftinger. Artikkelforfatterne legger dessuten alle vekt på at det som i utgangspunktet var et strengt empirisk orientert fagfelt, nå har utviklet seg til å bli et sterkt teoretisk felt, særlig i diskusjoner om hvordan kjønn som kategori skal forstås og brukes i den historiske forskningen. Ofte beskrives denne utviklingen slik som i Larsens artikkel, som en reorientering fra en forskningsgjenstand (kvinner) til et perspektiv (kjønn).²⁸ Bevegelsen fra gjenstand til perspektiv knyttes videre til de skandinaviske historikernes regionale og internasjonale nettverk, hvor både forskere og ideer flyter mellom Norge, Sverige, Danmark, resten av Vest-Europa og USA. For eksempel legger både Ida Blom og Hanne Rimmen Nielsen begge stor vekt på de skandinaviske kvinne- og kjønns historikernes deltagelse i internasjonale teoridiskusjoner i sine artikler.²⁹

---

²⁸ Larsen i Heiret, Ryymin og Skålevåg [red.] 2013: 151

²⁹ Blom i Hubbard, Myhre, Nordby og Sogner [red.] 1995: 296-297, Rimmen Nielsen i *Den jyske Historiker* 58-59/1992

De utvalgte artiklene peker samtidig på noen uløste spenninger i feltet, Skandinavia sett under ett. Hvordan disse spenningene omtales i teksten, kommer særlig frem i spørsmål om autonomi vs. integrering i forhold til historiefaget, marxistisk vs. feministisk teoritilnærming og i forhold til annen kvinne- og kjønnsforskning. Grovt sagt går det an å si at det er de norske historikerne i mitt utvalg som har vært mest opptatt av spørsmålet om autonomi vs. integrering, mer spesifikt selvstendighet eller integrering i forhold til den sosialhistoriske forskningen slik den vokste frem fra 1970-tallet av. Hos Ingeborg Fløystad kommer den sosialhistoriske forankringen frem i påpekning av at et sosialhistorisk emne som demografi har utgjort utgangspunkt for mange av hovedfagsoppgavene som er skrevet i historisk forskning om kvinner på 1970- og 1980-tallet, og i Ida Bloms artikkel har enigheten om at det er viktig å drive «gender-specific research» vært størst «in the field of social history».³⁰ Virkningen av slike understrekninger er at de norske historikere som har skrevet om kvinner og kjønn i fortiden, fremstilles som godt integrert i den sosialhistoriske forskningen. Ifølge Eirinn Larsen viser de også hvordan forbindelsen til sosialhistorien har gitt «det norske fagfeltet legitimitet og styrke» ved å fremheve likhetene fremfor forskjellene mellom kvinne- og kjønnshistorien og annen norsk historieforskning.³¹

De svenske historikerne slår også fast at deres fagfelt er godt forankret innen historiefaget, men bruker mye tid på å problematisere forholdet til resten av kvinne- og kjønnsforskningen. Diskusjonene av dette forholdet kommer særlig godt frem i Helena Bergmans artikkel i *Scandia*, men blir også omtalt av Anita Göransson i hennes beskrivelser av hvordan de tverrfaglige foreningene for kvinnelige forskere og kvinneforskning ble startet opp i Lund på slutten av 1970-tallet. For Bergman utgjør den historiefaglige forankringen både en styrke og en hindring i forholdet til den tverrfaglige kvinne- og kjønnsforskningen, ettersom svenske historikere som arbeider med fortidige kvinner, beskyldes for å være for empiriske i sin tilnærming og for ikke å makte å henge med i samtidige vitenskapsteoretiske diskusjoner på det tverrfaglige

---

³⁰ Blom i Hubbard, Myhre, Nordby og Sogner [red.] 1995: 303, Fløystad i *Historisk tidsskrift* 4/1990: 408

³¹ Larsen i Heiret, Ryymin og Skålevåg [red.] 2013: 155

---

feltet.³² Samtidig maner hun frem et bilde av det tidligere forholdet mellom historikere og forskere innen den tverrfaglige forskningen, som langt mer harmonisk og ettertraktelsesverdig. Særlig gjelder dette når hun innledningsvis i artikkelen påpeker at kvinne- og kjønnshistorikerne en gang i tiden bidro til «synliggörandet av de kvinnoöden som tidigare osynliggjorts i historieskrivningen», og at det «historiska perspektivet var nödvändigt i det övergripande feministiska kunskapsprojektet» for å kunne destabilisere kategoriene ‘mann’ og ‘kvinne’, ‘mannlighet’ og ‘kvinnelighet’.³³

En følelse av manglende fellesskap skinner også gjennom hos Anita Göransson, som i sin forskerkarriere har gått fra å være grunnlegger av et tverrfaglig forum for kvinnelige forskere og kvinneforskning til å bli en etablert historikerprofessor ved Linköping universitet. Etter å ha blitt ansatt som professor i kjønn, økonomisk forandring og organisasjon ved Tema Genus i 2006, oppdaget Göransson til sin forundring at den tverrvitenskapeligheten hun som økonomisk historiker hadde lett etter i hele sin karriere, ikke var tverrfaglig lenger. Snarere holdt den på å utvikle seg til «en ny disiplin baserat på en spesiell vetenskapsteoretisk hållning» som skulle handle om kjønn og seksualitet i et postmodernistisk forsknings- og utdanningsmiljø hvor historiske perspektiver ikke spilte en hovedrolle.³⁴ Det Helena Bergmans og Anita Göranssons artikler dermed gir inntrykk av, er en historikergruppe som føler seg i alle fall delvis forlatt av resten av den tverrfaglige forskningen hvor kvinner og kjønn diskuteres som sosiale konstruksjoner.

I de norske artiklene finnes det samtidig et ambivalent forhold til de to hovedgrenene av historisk forskning om kvinner og kjønn, den sosialistiske/marxistiske og den feministiske. Blant de norske historikerne er Ida Blom og Ingeborg Fløystad de to som har markert sterkest motstand mot den feministiske herstory-retningen, mens de samtidig har understreket betydningen av den marxistiske historiematerialismens verdi for den norske forskningen om fortidens kvinner. Fløystad nevner så vidt det hun kaller den feministiske kritikken av Bloms første definisjon av kvinne- og

---

³² Bergman i *Scandia* 2/2012: 15

³³ Bergman i *Scandia* 2/2012: 16

³⁴ Göransson i Niskanen og Florin [red.] 2010: 213

kjønns historie, hvor den sosialhistoriske forskningen spilte en viktig rolle. Kritikken, som ble fremmet av Kari Melby i *Kjerringråd* i 1978, utdypes aldri i teksten. Snarere avfeies den kort med at den ikke fikk «noen betydning for utviklingen av fagfeltet».³⁵ Blom hevder på sin side i 1995-artikkelen at diskusjoner rundt patriarkatsteorier, som ofte knyttes tett til herstory-retningen, «were received sceptically» ut fra en oppfatning om at de førte til «a simplification of gender relations, underestimating both women's power over men, as well as interaction and co-operation».³⁶ På den ene siden har altså herstory blitt avvist, men på den andre siden fremhever Kari Melby denne retningen som viktig for det norske feltets utvikling. I sin artikkel skisserer hun en utviklingslinje for det norske feltet hvor forskningen riktignok begynte i sosialhistorien, men etter hvert har beveget seg over i en feministisk retning, hvor kjønnskategorien mer enn kvinner som aktører har stått i sentrum.³⁷

Tilknytning til den feministiske retningen kommer likevel klarest frem i de danske artiklene. Hanne Rikken Nielsen og Karen Sjørup legger begge den danske historiske forskningen om kvinner og kjønn langt tettere opp mot den feministiske retningen. Særlig i Rikken Niensens artikkel blir denne forbindelsen understreket gjennom en bevegelse fra det hun kaller for kvinnekulturhistorie til poststrukturalistisk kjønns historie, uten noen stopp på veien for sosialhistorisk forskning. Det er i deres beskrivelser at de sterkeste båndene til internasjonal, og da særlig amerikansk, historisk og tverrfaglig kvinne- og kjønnsforskning kommer frem. Eksempelvis heter Hanne Rikken Niensens 1992-oversikt «Køn, kultur, repræsentation. Nyere tendenser i international kvindehistorisk forskning», og den bygger hovedsakelig på amerikanske debatter. I denne artikkelen sammenstilles danske, andre skandinaviske og amerikanske historikere på en slik måte at det danske kvinne- og kjønns historiske feltet fremstår som både godt etablert og godt forankret i et bredt forskningsmiljø.

---

³⁵ Fløystad i *Historisk tidsskrift* 4/1990: 408

³⁶ Blom i Hubbard, Myhre, Nordby og Sogner [red.] 1995: 297

³⁷ Melby i *Historisk tidsskrift* 1/1996: 195

Samtidig er dette en artikkel hvor omtaler av det danske historiefaget utenom det kvinne- og kjønnshistoriske så godt som glimrer med sitt fravær.³⁸ I Rimmen Nielsens artikkel skapes det dermed inntrykk av et isolert fagfelt som har vært tvunget til å søke forbundsfeller andre steder enn i moderfaget, et inntrykk som forsterkes av Karen Sjørups 1997-artikkel. Her blir fagfeltet presentert både som ungt og ignorert i populærhistoriske verker som *Politikens og Gyldendals Danmarkshistorie* og av ansettelseskomiteer på universitetene. Det siste har da også resultert i bare «en lille håndfull fastansatte kvinnehistorikere», som har kunnet drive faget fremover.³⁹ Sammenlignet med det norske og det svenske fagfeltet fremstår det danske feltet som det langt på vei mest isolerte, med behov for regionale og internasjonale kontakter for å kunne utvikles, særlig teoretisk. I mangelen på kontakt med resten av historiefaget er det disse nettverkene som fremstår som den danske kvinne- og kjønnshistoriens forankring.

Mens norske kvinne- og kjønnshistorikere har vært opptatt av å forsvare sin plass innen resten av historiefaget som historikere, har danske historikere som har arbeidet ut fra et kjønnsperspektiv argumentert for sin berettigelse som akademisk felt ved å vise til at det finnes et etablert fellesskap av forskere som arbeider med lignende spørsmål i Skandinavia og internasjonalt. Blant de skandinaviske historikerne er det bare svenske historikere som har følt et behov for å problematisere grenseutformingen av sitt eget fagfelt. Dette kommer godt frem i *Scandia*-artiklene, men særlig i Ulla Manns' «En ros är en ros är en ros». Hun analyserer hvordan fokuset på kvinnelige arbeidere, på de økonomiske og materielle sidene av fortiden, samt på at kvinneundertrykkelsen har skapt et inkluderende felt hvor det meste kan forskes på, samtidig som det har vært vanskelig å ta opp emner knyttet til kvinners seksualitet som ikke har vært knyttet til reproduksjon og relasjoner til menn, og hvor det har vært vanskelig å nå gjennom med diskusjoner om intern hierarkibygging og usynliggjøring av kvinnegrupper. Inspirert av Thomas Gieryns kulturelle kartografi-

---

³⁸ To danske historikere utenfor kvinne- og kjønnshistorien nevnes dog i referansene. Det gjelder Henrik Hørstbol og hans artikkel «Fra mentaliteternes historie til repræsentationernes historie», utgitt i *Den jyske Historiker* ekstrasnummer desember 1990, og Bernard Eric Jensen med «Kulturhistorie – et nyt og bedre helhedsbegreb?» i dansk *Historisk tidsskrift* 1/1990.

³⁹ Sjørup i *Den jyske Historiker* 75-76/1997: 119

---

tilnærming har Manns kalt det svenske fagfeltets utforming et grensesettingsarbeid bestående av «outtalade normer, gränser i kvinnoforskningsrummet, uppråttållna på ett kollektivt plan» og grunnet i den nære koblingen som fantes i den sterke forbindelsen mellom de nye kvinnebevegelsene og den første kvinne- og kjønnshistoriske forskningen på 1970- og 1980-tallet.⁴⁰ For de som har ønsket å virke innen feltet, men ut fra tanker som ikke ble delt av flertallet av feltets utøvere, har den svenske kvinne- og kjønnsforskningen fremstått som «ett vetenskapligt och politisk rum med outtalade normer, blinda fläckar och ibland även uttalad ovilja att problematisera egna utgångspunkter».⁴¹

Også jeg mener at det nordiske kvinne- og kjønnshistoriske feltet preges av en rekke uuttalte normer og blinde flekker. Min egen avhandling retter oppmerksomheten mot hvordan grensedragninger, som de Manns skildrer, har lagt grunnlaget for utviklingen av det skandinaviske kvinne- og kjønnshistoriske feltets første 30 år. Der Ulla Manns konsentrerer seg om grensedragninger på et overordnet nordisk nivå, har jeg valgt å gå lenger ned i dybden når det gjelder grensemarkeringer i historisk forskning om kvinner og kjønn slik disse har blitt foretatt innen de første forskningspolitiske rapportene fra midten av 1970-tallet, rapportene etter De nordiske kvinnehistorikermøtene og i de tverrfaglige tidsskriftene for kvinne- og kjønnsforskning. Gjennom disse dypdykkene ønsker jeg å vise hvordan de nordiske grensedragningene som Manns skriver om, først har blitt utformet i sine nasjonale og skandinaviske kontekster.

Skandinavisk kvinne- og kjønnshistorie i vitenskapsteoretiske arbeider

Ulla Manns' artikkel danner i denne oversikten overgang mellom historiografiske oversikter skrevet av kvinne- og kjønnshistorikere selv, og vitenskapsteoretiske studier av utviklingen av historisk og samfunnsvitenskapelig forskning om kvinner og kjønn i Skandinavia. Til forskjell fra de to forrige gruppene, har jeg i denne bolken forholdt meg til en gruppe tekster som består utelukkende av svenske

---

⁴⁰ Manns i *Lychnos* 2009: 304

⁴¹ Manns i *Lychnos* 2009: 305

---

doktorgradsavhandlinger. Med ett unntak, handler de også alle sammen om svenske forhold. Avhandlingene er Cecilia Trenters *Granskningens retorik och historisk vetenskap. Kognitiv identitet i recensioner i dansk historisk tidsskrift, norsk historisk tidsskrift och svensk historisk tidsskrift* (1999), Kerstin Alnebratts *Meningen med genusforskning så som den framträder i forskningspolitiska texter 1970-2000* (2009), Jenny-Leontine Olssons *Kön i förändring. Den svenska könsrollforskningen* (2011), og endelig Mia Liinasons *Feminism and the Academy. Exploring the Politics of Institutionalization in Gender Studies in Sweden* (2011). Som det fremgår av navnet, er Trenters avhandling den eneste som også inkluderer de andre skandinaviske landene i sin undersøkelse. Det er også den eneste som handler om historiefaget. Av denne grunn omtaler jeg hennes avhandling først, før jeg vender tilbake til Alnebratts, Olssons og Liinasons avhandlingler.

Cecilia Trenters avhandling tar utgangspunkt i spørsmålet om hva en historiker gjør, og hennes svar er at historikere virker i bestemte miljøer hvor de hele tiden må kommunisere med andre historikere i et kollektivt fellesskap. Den formaliserte formen for kommunikasjon foregår her gjennom granskning av hverandres forskning.⁴² Den granskningen hun velger å se på, er den som foregår i anmeldelser og da spesifikt i de anmeldelsene som har blitt utgitt i de nasjonale historiske tidsskriftene. Den teoretiske tilnærmingen til sine analyser henter Cecilia Trenter fra kunnskapsantropologi og –sosiologi, hvor poenget er å studere de sosiale miljøers innvirkning på forskningen og utvikling av kognitiv identitet blant skandinaviske historikere.⁴³

Hennes beskrivelser holder seg for det meste på et generelt nivå hvor sammenligningene skjer mellom de tre nasjonale miljøene, ikke mellom delfeltene innen hvert av historiefagene. Unntaket her er hennes analyse av kvinne- og kjønns historisk forskning, som får sitt eget analysekapittel på slutten av avhandlingen. Atskilt i et eget kapittel fremstår her den historiske forskningen om

---

⁴² Trenter 1999: 13-14

⁴³ Trenter: 1999: 15-19

---

kvinner og kjønn som et spesialtilfelle som bør undersøkes for seg selv. Inntrykket av et spesialtilfelle forsterkes av måten Cecilia Trenter innleder sitt kapittel fem «Kvinno- og genushistoria – metodologisk integrering i recensionerna», hvor hun forklarer at formålet med å analysere anmeldelser av kvinne- og kjønnshistoriske verker er å «se kopplingen i det metodologiska spenningsfältet mellan vad som av recensenterna uppfattats som det etablerade normsystemet och nyhetens primat».⁴⁴ Spenningen består her i at historisk forskning om kvinner og kjønn defineres som en vitenskapelig nyhet, noe som i følge Trenter indirekte peker på at det finnes en normalvitenskap, og at det er definisjonene av normalvitenskapen hun er ute etter i sine analyser av anmeldelser av verker om kvinner og kjønn i fortiden.⁴⁵ Denne plasseringen og tilnærmingen får to virkninger. For det første blir også her historiefaglige undersøkelser av fortidens kvinner noe eget og på siden av resten av historiefaget, for det andre blir analysene av anmeldelsene på dette feltet ikke brukt for å si noe om fagfeltets egen utvikling. Snarere fungerer de som et prisme eller en lakmestest for hvordan resten av historiefaget forholder seg til et nytt felt, også når anmeldelsene skrives av historikere som selv arbeider ut fra et kvinne- og kjønnsperspektiv.

Kerstin Alnebratts, Jenny-Leontine Olssons og Mia Liinasons avhandlinger skiller seg ut fra Cecilia Trenters avhandling på den måten at de tar utgangspunkt i den tverrfaglige forskningen om kvinner og kjønn, som så blir diskutert i forhold til mer allmenne akademiske forhold som politiske beslutningers betydning for utformingen av et fagfelt (Alnebratt), forskere som politiske rådgivere til politiske og statlige organer (Olsson) og den akademiske institusjonaliseringens virkning på et tverrfaglig forskningsfelt (Liinason). De har det også til felles at de ikke forholder seg utelukkende til kvinne- og kjønns historisk forskning, men snarere ser denne som en del av det større tverrfaglige feltet kjønnsforskning.

---

⁴⁴ Trenter 1999: 166

⁴⁵ Trenter 1999: 166. I sin presentasjon av den skandinaviske kvinne- og kjønns historiens utvikling, samt faglige og institusjonelle forankring gjentar Cecilia Trenter ellers den samme fortellingen som også ble skissert som vanlig for de fremstillingene kvinne- og kjønns historikere selv gir av sitt eget felt. Trenters fremstilling står på sidene 167-170.

Samtidig skiller de seg også fra hverandre både i hvor de henter sin teoretiske inspirasjon fra og i de konkrete tema som analyseres. Kerstin Alnebratts *Meningen med genusforskning* handler om den meningen som har blitt tillagt den svenske tverrfaglige forskningen om kvinner og kjønn i perioden mellom 1970 og 2000 i forskningspolitiske dokumenter og rapporter og i riksdagsdebatter om utformingen av kvinne- og kjønnsforskningsfeltet, analysert ut fra den tyske filosofen Edmund Husserls fenomenologiske teori.⁴⁶ Jenny-Leontine Olssons *Kön i förändring* handler på sin side om fremveksten og utviklingen av den psykologiske og sosiologiske kjønnsrolleforskningen i Sverige i perioden 1959-1979, med en tilnærming som blant annet er hentet fra den amerikanske kunnskapssosiologen Sheila Jasanoffs forskning om grensdragninger mellom forskere og statlige organer, hvor dragningenes identitetsdannende, institusjonsdannende, diskursdannende og representasjonsdannende funksjoner utforskes.⁴⁷ Mia Liinasons *Feminism and the Academy* tar på sin side utgangspunkt i en fortelling om svensk kvinne- og kjønnsforsknings suksessfylte etablering innen academia og veletablerte samarbeid med statlige organer fra slutten av 1970-tallet og frem til i dag, men med et særlig fokus på perioden 1995-2005.⁴⁸ Denne fortellingen ønsker hun å analysere og destabilisere ved å peke på hvordan institusjonaliseringen av den tverrfaglige forskningen har skapt en rekke hegemoniske praksiser som skaper grenser for hva som regnes som god tatt og ikke god tatt kvinne- og kjønnsforskning i Sverige.⁴⁹ Liinason trekker særlig på Michel Foucaults diskursteori og den franske filosofen Louis Althusserens ideologikritikk.

Til tross for at de tre svenske avhandlingene altså bare perifert berører kvinne- og kjønns historisk forskning, presenterer de likevel noen interessante tilnæringsmåter til utviklingen av humanistiske og samfunnsvitenskapelige kunnskapsfelt som jeg mener kan tilføre min historiografiske studie et nytt perspektiv. Alle de tre studiene

---

⁴⁶ Alnebratt 2009: 18

⁴⁷ Olsson 2011: 12-17. Jenny-Leontine Olsson refererer særlig til Sheila Jasanoffs to artikler «The idiom of co-production» og «Ordering knowledge, ordering society», begge utgitt i Sheila Jasanoff [red.] *States of knowledge: The co-production of science and the social order* (2004).

⁴⁸ Liinason 2011: 47

⁴⁹ Liinason 2011: 19

viser nemlig hvordan debatter om all forskning, inkludert de som føres om kvinne- og kjønnsforskningen, baserer seg på en rad grensedragninger og forhandlinger om hva som skal godtas som relevant kunnskap, og hva som skal forkastes som irrelevant. De viser også at slike forhandlinger ikke bare utspiller seg mellom forskere tilhørende konkurrerende felt, men også internt mellom forskerne på avgrensede felt som kvinne- og kjønnsforskning og historisk forskning om kvinner og kjønn. Sammen med Trenter avhandling, viser de dessuten at også humanistiske og samfunnsvitenskapelige forskningsdebatter med fordel kan analyseres ved hjelp av teoretiske verktøy hentet fra vitenskapsstudier. På denne måten tilfører de denne avhandlingen et kontekstualiserende og kontrasterende perspektiv som ikke ville vært mulig å få frem om jeg hadde basert mine undersøkelser utelukkende på den historiografiske forskningstradisjonen jeg skisserte i de to første bolkene av denne forskningsoversikten.

Begrepsavklaring: felt og kvinne- og kjønns historie

Thomas Gieryns tilnærming til studier av konkurranser om vitenskapers grensesettinger er alle basert på konkurranser som foregår i det offentlige rom. Her plasserer hans seg i en veletablert tradisjon innen vitenskapsstudier, som blant annet er utviklet av Sheila Jasanoff i *The Fifth Branch: Science Advisors as Policymakers* (1990) og *Science at the Bar: Law, Science, and Technology in America* (1995) og Andrew Abbott i *The System of Professions* (1988). Disse studiene tar som oftest utgangspunkt i kontroversielle spørsmål, hvor den vitenskapelige autoriteten en forsker eller forskergruppe legger beslag på, blir satt spørsmålsteget ved av andre samfunnsgrupper, som jurister, journalister, statlige myndigheter og ulike lobbygrupper. I likhet med Gieryns kulturelle kartografi dreier disse studiene seg om hvordan grensene for den vitenskapelige troverdigheten til stadighet forhandles om og redefineres. Samtidig deler de en stor svakhet med teorien om kulturelle kartografi. I arbeidet med å vise hvordan vitenskapelige grenser bøyes og tøyes av ulike aktørgrupper, blir grensene mellom vitenskaper og ikke-vitenskaper fremstilt som det viktigste analyseområdet. Den utilsiktede virkningen av å rette oppmerksomheten mot selve grensen og ikke mot området som avgrenses, er at de

---

interne uenighetene, tvetydighetene og differensieringene lett forsvinner i bakgrunnen og erstattes av mer homogeniserte fremstillinger. Denne homogeniserende effekten kan merkes i Thomas Gieryns fremstillinger av konkurranser mellom vitenskapen og samfunnet, mellom vitenskapen og religionen eller mellom vitenskapen og massemedia. Spørsmålet dette utløser, er hva som skjer med bruken av kulturell kartografi hvis det ikke er vitenskapen som helhet som skal analyseres, men en del av den vitenskapelige verden. Det er ett av målene for denne avhandlingen å nyansere den teoretiske tilnærmingen som skisseres i den kulturelle kartografien, ved å vise at grensedragninger like godt kan foregå internt i vitenskapelige områder som historiefaget og den tverrvitenskapelige kvinne- og kjønnsforskningen som mellom forskere og andre samfunnsgrupper.

Skal en slik analyse gi mening, trenger jeg likevel ett begrep som beskriver de mindre bestanddelene innen en vitenskap. Dette begrepet er felt. Feltbegrepet gir assosiasjoner til en rekke ulike vitenskapelige teorier og fagområder: algebra, Pierre Bourdieus sosiologiske studier av sosial hierarkisering, nettverksanalyser og sosialantropologi.⁵⁰ Min bruksmåte er hentet fra de amerikanske vitenskapsteoretikerne Brent K. Jesieks, Lyntia K. Newswanders og Maura Borregos artikkel «Engineering Education Research: Discipline, Community, or Field?» (2009), hvor felt defineres som et undersøkelses- eller aktivitetsområde, som ikke nødvendigvis har eller trenger å ha noen faste institusjonelle rammer, og som heller ikke krever noen bestemte faglige praksiser. Samtidig kan det også utgjøre grunnlaget for egne institusjoner som for eksempel forskerkonferanser og vitenskapelige tidsskrifter.⁵¹ Felt er dermed ikke disipliner, som Jesiek, Newswander og Borrego

---

⁵⁰ Felt og andre romlige metaforers gjennomslag i samfunnsvitenskapelig forskning, inkludert Pierre Bourdieus, undersøkes i Ilana Friedrich Silbers "Space, Fields, Boundaries: The Rise of Spatial Metaphors in Contemporary Sociological Theory". Rollen til fysisk rom i sosiologisk forskning, blir videre analysert av Thomas Gieryn i «A Space for Place in Sociology». Her foretar han dessuten en grundig drøfting av forskjellen mellom sted og rom i den sosiologiske forskningen. Pierre Bourdieus definisjon av vitenskapelig felt kan gjenfinnes i «The specificity of the scientific field and the social conditions of the progress of reason».

⁵¹ Jesiek, Newswander og Borrego i *Journal of Engineering Education* 1/2009: 41-42. I denne artikkelen peker dessuten Brent K. Jesiek, Lyntia K. Newswander og Maura Borrego på at det ikke er bare kvinne- og kjønnshistorikere som er opptatt av hvor deres forskning skal plasseres på de akademiske kartene. Det samme spørsmålet opptar også forskere tilhørende andre felter som bevisst

---

samme sted definerer som egne forskningsområder med fast tilknytning til akademiske institusjoner og strukturer. De er heller ikke vitenskapelige fellesskaper, som utgjøres av bestemte grupper mennesker som deler et kunnskapsområde og bestemte praksiser, og som på bakgrunn av disse danner egne organisasjoner.⁵² Der disipliner og fellesskaper etterstreber klart definerte grenser, er feltenes grenser langt mer porøse og ustabile. De kan bestå utelukkende av forskere innen en disiplin, men de kan også være disiplinoverskridende. De kan danne utgangspunkt for fellesskap med fast institusjonell forankring, men som aktivitetsgruppe kan de også eksistere uten egne organisasjoner. Nettopp dette at feltbegrepet ikke inneholder noen klare bestemmelseskriterier slik disiplin- og fellesskapsbegrepene gjør det, gjør feltbegrepet nyttig for meg i denne avhandlingen, hvor ett av målene er å få frem hvordan forståelsen av hva kvinne- og kjønnshistorien er, skifter med hvem som fremstiller den, samt hvor og når fremstillingen presenteres.

Hvorvidt en gruppe forskere skal tilhøre en disiplin, være disiplinoverskridende, ha egne organisasjoner eller ikke, er med utgangspunkt i den løselige feltdefinisjonen et spørsmål som åpner for forhandlinger og dermed en rekke grensdragninger. Jeg mener kvinne- og kjønnshistorie godt kan tjene som eksempel på et vitenskapelig felt. De mange ulike betydningene av kjønn i fortiden kan undersøkes ved hjelp av genealogiske studier av slektsforhold på bestemte geografiske steder, men også ved hjelp av nærlesning av for eksempel religiøse tekster og lovverk hvor normative forestillinger om menneskers oppførsel står i sentrum. Historikere som arbeider med kvinner og menn som kjønnsvesener i fortiden, kan gi ut artikler i tidsskrifter viet all historieforskning i sitt land eller internasjonalt, men de kan dessuten gi ut artikler i tidsskrifter som er viet selve emnet, men ikke nødvendigvis ut fra et historisk perspektiv. Skandinaviske historikere som interesserer seg for kjønnets mange sosiale betydninger, har gitt ut artikler i svensk, norsk og dansk *Historisk tidsskrift/tidsskrift*, og i *Tidsskrift for kjønnsforskning* (Norge), *Tidsskrift för genusvetenskap* (Sverige), *Kvinder, køn og forskning* (Danmark) og i *NORA: Nordic Journal of Feminist and*

---

plasserer seg mellom to eller flere etablerte disipliner. Deres artikkel handler om konkret om det fremvoksende feltet ingeniørdidaktikk.

⁵² Jesiek, Newswander og Borrego i *Journal of Engineering Education* 1/2009: 41-42

Gender Research. På samme måte har historikere som interesser seg for kjønns betydning i historien, møttes på egne konferanser siden 1983, ved siden av at de også har holdt innlegg på nordiske historikermøter siden sent på 1970-tallet på sesjoner viet temaet spesielt, og på sesjoner som har handlet om mer generelle tema som fremveksten av norsk nasjonalisme på 1800-tallet.

I mitt avhandlingsarbeid kunne jeg ha valgt å skrive om kvinne- og kjønns historie som en disiplin, men det ville forutsatt at jeg på forhånd hadde bestemt meg for å forstå historisk forskning om kvinner og kjønn som et eget, klart definert fag som levde ved siden av resten av det tradisjonelle historiefaget. Jeg vil snarere hevde at spørsmålet om hvorvidt kvinne- og kjønns historisk forskning er en egen disiplin eller ikke, er en av de viktigste og aldri avsluttede debattene i mitt kildemateriale. En a priori bestemmelse av historisk forskning om kvinner og kjønn som en egen disiplin ville derfor stått i fare for å skygge for disse debattene, og dermed også for grensemarkeringene som kvinne- og kjønns historikere har foretatt i dem. Jeg kunne også ha beskrevet de historikerne jeg skriver om som et fellesskap, ettersom det går an å hevde at historikere som skriver om kjønns betydning i fortiden, har spesialisert seg innen en bestemt form for kunnskap om fortiden. Når jeg heller ikke har valgt denne betegnelsen, er det fordi metodiske og teoretiske debatter innen kvinne- og kjønns historien i stor grad har dreid seg nettopp om hva slags kunnskap historiske analyser ut fra et kjønns perspektiv har gitt, og hvordan de kan brukes videre innen den historiske forskningen. Det er ingen tvil om i mitt materiale at skandinaviske kvinne- og kjønns historikere har oppfattet seg selv som et fellesskap, men det er ut fra det samme materialet vanskelig å hevde at fellesskapets identitet har bestått av én delt metode, teori eller kunnskap om fortiden. Derimot går det an å hevde at historikere som skriver om kvinner og kjønn i fortiden, viser forskningsinteresse for et bestemt forskningsområde, og at de dermed utgjør en aktivitetsgruppe som skiller seg ut fra andre historikere som arbeider med andre emner. De utgjør et felt.

Som blant annet den svenske kvinne- og kjønnteoretikeren Cecilia Åsberg og den amerikanske historikeren Joan Wallach Scott har vist i henholdsvis «Debatten om begrepen – ‘genus’ i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1980-1998» og «Women’s History» (1992), henger spørsmålet om hva dette historiefaglige feltet skal hete, tett sammen med hva som har blitt oppfattet som det primære forskningsobjektet – kvinne eller kjønn.⁵³ I løpet av feltets utvikling fra midten av 1970-tallet og frem til 2000-tallet har benevnelsene variert med hvilke aktører som har vært involvert, de teoretiske debattene som har blitt ført på det historiefaglige feltet og på tilstøtende felt innen andre fag. Da skandinaviske historikere for alvor begynte å interessere seg for emnet på 1970-tallet, var de motivert av et ønske om å grave frem opplysninger om kvinner som en glemt og usynliggjort gruppe i tidligere historieforskning. I Ida Bloms første definisjon av feltet, gitt ut i Norges Almenvitenskapelige Forskningsråds *Kvinneaspekter i humanistisk forskning*, kom synliggjøringsønsket frem i en altomfattende definisjon av feltet som «et samlebegrep for all forskning som tar opp kvinners aktivitet i fortiden og problemer med særlig relevans for tidligere tiders kvinner».⁵⁴ Det sterke fokuset på kvinner som aktører, enten individuelt eller kollektivt, førte til at feltet fikk navnet kvinnehistorie. Etter hvert som forskningsinteressen dreide over til å handle mer om de betydninger mennesker i fortiden tilla kjønn de var født med, kom kjønn som en sosial konstruksjon og analytisk kategori inn som et nytt forskningsområde i feltet. For de historikere som i større grad har vært interessert i å skrive om kjønnets skiftende betydninger i fortiden, har det vært mer nærliggende å kalle sitt forskningsfelt for kjønns historie. På samme tid har aldri kjønns historie avløst kvinnehistorie som betegnelse helt, noe ikke minst den stadig brukte betegnelsen kvinne- og kjønns historie vitner om.

I min avhandling er det den doble betegnelsen som kommer til å bli brukt når jeg lanserer mine egne analyser av omtalte kilder. Der kvinnehistorie eller kjønns historie blir brukt i stedet, er det for å markere aktørenes egne omtaler av sin forskning. Når jeg velger den til tider tungvinte dobbeltløsningen, er det fordi de to andre

⁵³ Joan Scotts artikkel finnes i Peter Burke [red.] *New perspectives on historical writing* (1992). Cecilia Åsbergs artikkel sto på trykk i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2/1998.

⁵⁴ Blom i Hiorth Lervik 1976: 117

---

benevnelsene i min avhandling fungerer som markører av feltets grenser i mitt kildemateriale. Dobbelbetegnelsen gir meg dessuten mulighet til å inkludere de som fortsatt mener forskningsinnsatsen burde konsentreres om synliggjøring av kvinners innsats i fortiden, de som mener at kjønn som analytisk kategori gir mulighet til å forske på områder for betydningsdannelse om kvinners sosiale status, og de som mener at også menn og menns historie som kjønnede aktører bør synliggjøres i historiefaget. Ikke minst bør mitt valg av dobbeltbetegnelsen sees på som enda et forsøk på ikke å bestemme feltets grenser på forhånd, men å holde dem vage nok til at de ulike fremstillingene som har blitt gitt av kvinne- og kjønnshistoriens fremvekst og utvikling i Skandinavia, nettopp kan analyseres som grensdragninger om et felt i stadig utvikling.

Kildesituasjonen

På sidene nedenfor foretar jeg en redegjørelse av de tre kildetyperne som denne avhandlingen bygger på. Det er her snakk om rapporter utgitt etter De nordiske kvinnehistorikermøtene, artikler skrevet av historikere i de skandinaviske tverrfaglige tidsskriftene for kvinne- og kjønnsforskning og de tre første forskningspolitiske rapportene gitt ut om kvinne- og kjønnsforskning i Norge, Sverige og Danmark. Hva slags kilder dette er, hvor mange det er av hver av kildene, samt utfordringer og fordeler ved nettopp disse kildene vil bli drøftet i forbindelse med hver av kildetyperne. I avsnittene som kommer nå, vil jeg først konsentrere meg om hvordan jeg har gått frem i min lesning av kildene.

Helt fra starten av arbeidet med denne avhandlingen har jeg vært bestemt på ikke å foreta noen forhåndsvalg av hvilke aktører jeg ville skrive om. I stedet valgte jeg å bruke selve kildelesningen som en utvelgelsesstrategi, og sentrere min fremstilling rundt de historikerne som uttalte seg i forskningspolitiske rapporter, skrev artikler eller holdt innlegg på møtene hvor grensene for fagfeltet ble trukket opp. Dette har for det første betydd at ikke alle skandinaviske historikere som har skrevet kvinne- og kjønnshistoriske artikler og bøker eller deltatt på de nordiske kvinnehistorikermøtene,

---

blir omtalt i denne avhandlingen. Snarere kan avhandlingens aktørutvalg beskyldes for å fokusere for mye på de historikerne som er interessert i abstrakte teoretiske spørsmål og i å sette rammer for forskningsfeltet, og for lite på alle de historikerne som møysommelig har vært med på å bygge opp fagfeltet ved hjelp av empiriske undersøkelser. En av årsakene til at jeg konsentrer meg om de teoretisk orienterte historikerne, er at jeg mener det er i de teoretiske diskusjonene og ikke i de empiriske at debatter om feltets utforming kommer klarest frem. En annen grunn til ikke å bestemme meg på forhånd for hvem jeg ville skrive om, er at en slik tilnærming uvegerlig ville føre til at det ikke ville vært de tre landenes kvinne- og kjønnshistoriske fagfelt som ville stått i sentrum, men snarere noen utvalgte historikers karrierer og tanker. En tredje grunn er at et eksklusivt fokus på noen bestemte historikere ville gjort det vanskeligere å skrive om hvordan de kvinne- og kjønnshistoriske fagfeltene slik de fremstår i mine kilder, har blitt utformet gjennom inkluderinger og ekskluderinger av bestemte tema. Hadde jeg på forhånd bestemt meg for å følge én gruppe gjennom de 30 årene fagfeltet har eksistert, ville jeg unektelig fått frem interessante analyser av enkelthistorikers prosjekter og de emnene de var interessert i, men det ville på samme tid vært vanskeligere å få frem hvilke tema som har vært viktige i feltet som en helhet.

I tråd med Thomas Gieryns og Ulla Manns' tanker om at forskere argumenterer for sine fagfelts eksistens og berettigelse gjennom serier med grensemarkeringer, har jeg for det andre valgt å lese mine kilder på jakt etter beskrivelser av og utsagn om feltet hvor skandinaviske kvinne- og kjønnshistorikere har skrevet om hva de mener deres forskningsfelt handler om, og hvem som hører med til det. Med til denne lesemåten hører også en oppmerksomhet rundt når og hvor kvinne- og kjønnshistorikere omtaler seg selv som historikere, når og hvor det er viktigere å være en forsker innen det tverrfaglige feltet og hvilke deler av den historiske og den tverrfaglige forskningen kvinne- og kjønnshistorien da bindes til eller avgrenses til. Som jeg kommer tilbake til i de tre neste kapitlene, har omtalen og plasseringen av den skandinaviske historiske forskningen om kvinner og kjønn variert over tid og i forhold til konteksten grensedragningene har blitt foretatt i. Å være forsker på en forskningspolitisk

---

konferanse hvor mulighetene for økonomisk støtte står på dagsordenen, er ikke det samme som å være forsker på en nordisk konferanse som utelukkende består av forskere innen samme fagfelt. Spørsmålet er da om også omtalen av fagfeltet endrer seg i takt med endring av settingen.

Den tredje lese måten henger nøye sammen med det fjerde delspørsmålet: finnes det likheter og ulikheter i fremstillingene av feltet. I arbeidet med denne avhandlingen har jeg lest mine kilder med utgangspunkt i en rekke sammenligninger. For det første har jeg i omtalen av de tre skandinaviske lands kvinne- og kjønns historikere lagt stor vekt på å kontekstualisere mine kilder i forhold til deres umiddelbare faglige sammenhenger, det vil si i forhold til de tre lands nasjonale historiefag og tverrfaglige kvinne- og kjønns forskningsmiljøer. Jeg har gjort dette fordi jeg mener at måten historisk forskning om kvinner og kjønn har blitt utformet på i hvert enkelt av de skandinaviske landene, henger sammen med måten de omkringliggende akademiske feltene har blitt utformet på. Denne lese måten har for det andre ført til at jeg peker på en rekke forskjeller mellom den svenske, norske og danske kvinne- og kjønns historien, når det gjelder emnevalg, måter å fremstille sine felter på og sammenhenger historikerne selv knytter seg an til i sine tekster. Samtidig fremgår det for det tredje av gjennomgangen av forskningskonteksten at skandinaviske historikere som skriver om kvinner og kjønn, også oppfatter seg som et fellesskap på tvers av grensene. Derfor har jeg i mine sammenligninger også lagt vekt på å få frem fellestrekkene mellom de tre landene. Her er det viktig å understreke at mine sammenligninger ikke har blitt foretatt av strengt like kilder. Mine sammenligninger er snarere helt konkrete påpekninger av hva som i mitt kildemateriale fremstår som likheter og forskjeller i norsk, svensk og dansk kvinne- og kjønns historie.

Rapporter fra De nordiske kvinnehistorikermøtene

En av kildetyperne i denne avhandlingen er rapportene utgitt etter De nordiske kvinnehistorikermøtene. Det dreier seg om alt i alt syv rapporter, med til sammen 175 innlegg. Ved siden av disse finnes det innlegg som ikke har blitt gitt ut i rapportene,

---

men andre steder. Så langt det har vært mulig, har jeg forsøkt også å spore opp disse innleggene og inkludere dem i mitt kildegrunnlag. Det dreier seg om følgende innlegg: amerikanske Joan Wallach Scotts innlegg holdt på det tredje nordiske kvinnehistorikermøtet på Hässelby slott i 1989, som senere ble gitt ut som «Women's History» i Peter Burkes *New Perspectives on Historical Writing* (1991), svenske Anita Göransson's innlegg på samme møte, som senere ble gitt ut som «Fältet, strategierna och framtiden» i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3-4/1989 og danske Bente Rosenbecks innlegg på 1996-møtet, som ble gitt ut som artikkelen «Intet nyt under solen» i *Kvinder, køn og forskning* 1/1997.

Ut av de 175 innleggene, er 133 innlegg skrevet av skandinaviske kvinne- og kjønnsforskere og 43 skrevet av finske, færøyske og islandske historikere. Resterende 10 innlegg ble holdt av historikere som verken var skandinaviske eller nordiske. Til den sistnevnte gruppen hører Scotts 1989-innlegg, Jette MacKintosh's «Kvinder i udvandringen til Elkhorn – Kimballton, Iowa» fra det andre møtet på Sandbjerg Slot i 1986, Catharine Halls «Dealing with Difference: Histories, Ethnicities and the 'New Europe'» og Carroll Smith-Rosenbergs «Exploring the feminine erotic: Some reflections on the social purity movement in Nineteenth-century America» fra det fjerde møtet i Tammerfors i 1992, Jane Lewis' «'Heroes of their Own Lives'», Wiebke Kolbes «Turning mothers into Parents» og Iris Rittenhofers «I mandens bille» fra det femte møtet på Klækken hotell i 1996, Frank Meyers «Menn og kvinner i Skandinavia på 1930-tallet. En komparasjon med henblikk på forskjeller mellom kjønnsroller i det danske, det norske og det svenske samfunnet», Silke Neunsingers «Om nytten av att jämföra äpplen och päron. Några reflexioner kring möjligheterna av en komparation mellan Tyskland og Sverige under mellankrigstiden» og Maren Wichman-Siegfrieds «Enlige mødre i Danmark og Vesttyskland i efterkrigstiden» fra det sjette møtet i Tisvildeleje i 1999. De tyske innleggsholderne skilte seg her ut ved at de alle holdt innlegg som på en eller annen måte berørte skandinavisk historie, og dessuten ved at de alle var eller er nå tilknyttet skandinaviske universiteter. Wiebke Kolbe er i dag ansatt ved universitetet i Lund, Iris Rittenhofer var på slutten av 1990-tallet ansatt ved Aalborg universitetssenter,

---

Frank Meyer var doktorgradsstipendiat ved Universitetet i Oslo og Silke Neunsinger var doktorgradsstipendiat ved Uppsala universitet.

De nordiske kvinnehistorikermøtene har blitt arrangert også etter 2002, men det finnes ingen publiserte møterapporter verken etter 2005-møtet i Åbo eller etter 2008-møtet i Reykjavik.⁵⁵ Det finnes likevel to ikke lenger aktive nettsider, hvor møteprogrammene og abstractsene for disse to møtene har blitt lagt ut. Fra 2005-møtet finnes det også en elektronisk utgave av det finske tidsskriftet *Ennen ja nyt* 3-4/2006, bestående av hovedsakelig finske bidrag fra det åttende møtet. Foreløpig siste møte ble avholdt i Bergen i 2012. Organisasjonskomiteen for dette møtet, som besto av professor i kvinnehistorie ved Universitetet i Bergen, Inger Elisabeth Haavet, og meg selv, besluttet å gi ut rapport på nytt. Arbeidet ble imidlertid overtatt av de svenske kvinne- og kjønns historikerne Ulla Manns og Fia Sundvall. Rapporten *Methods, interventions and reflections. Report from the X Nordic history conference, Bergen, August 9-12 2012* kom ut våren 2014, men for sent til at jeg kunne ta det med i mine analyser.

Som kilder til kvinne- og kjønns historiens utvikling er møteinnleggene utfordrende tekster på flere måter. For det første har lengden av hver tekst variert fra rapport til rapport og fra innleggsholder til innleggsholder. Hvor langt og omfattende hvert innlegg er, har blant annet vært avhengig av hvorvidt innlegget var et såkalt key note-innlegg, kommentar til noen andres innlegg, eller om det har inngått i plenumsdiskusjoner. De klart lengste og mest omfattende tekstene har vært key note-innleggene og ordinære sesjonsinnlegg, mens de klart korteste har vært innlegg gitt i plenumsdiskusjoner. Målet med den sistnevnte typen innlegg er jo ofte ikke å gi utdypende argumenter om et emne, men heller fremme spisst formulerte poenger til forutbestemte spørsmål. En annen faktor som har virket inn på tekstenes utforming, har vært redaksjonsarbeidet for hver av rapportene. Også her finnes det forskjeller fra

---

⁵⁵ For Åbo, se: <http://qhist2005.utu.fi/>. Lastet ned 03.05.12 klokken 10.48. Key note-talernes sesjoner ligger under egen lenke kalt «Key note-föredrag og konferenstema». Andre sesjoner og abstracts ligger under lenken «Sessioner og abstracts». For Reykjavik, se: <http://www.yourhost.is/9th-nordic-women-and-gender-historians-conference/sessioner-och-abstracts.html>. Lastet ned 03.05.12 klokken 10.50.

---

rapport til rapport, både i forhold til hva slags tekster redaktørene har tatt inn, og til hvor mye arbeid det hadde blitt lagt ned i hvert innlegg fra forfatterens side. Noen tekster fremstår derfor nærmest som stikkord til et muntlig foredrag, mens andre er fullt utarbeidede artikler med ingress, inndeling i underkapitler, fotnoter og litteraturlister. De vanskeligste tekstene å arbeide med, har vært de som fortsatt var preget av innleggsholderens muntlige presentasjon, hvor stikkordsformen og den løselige oppbygningen av og til har gjort det vanskelig å få tak i forfatterens budskap i teksten. En tredje ting som har gjort møterapportene til en krevende kildetype å bruke, har vært omfanget av rapportene. Noen rapporter, som de tre rapportene fra 1980-tallet, har bestått av stort sett alle innleggene som ble holdt på møtet. De kan derfor med en viss sikkerhet hevdes å gi en dekkende fremstilling av debattene som har blitt ført på disse møtene.

For 1990-tallsrapportene stiller saken seg annerledes. Ut fra møterapporter og lister over møtedeltagere som enten har blitt gitt ut sammen med rapportene, eller som enkeltarrangører har delt med meg i forbindelse med min kildeinnsamling, fremgår det at det på 1990-tallet ikke lenger finnes samsvar mellom antall deltagere og antall forfattere i hver enkelt rapport.⁵⁶ For 1999-møtet i Tisvildeleje i Danmark gjelder det for eksempel at det til sammen var 35 utgitte innlegg, mens redaktøren Anette Warring i sitt forord til rapporten *Køn, religion og kvinner i bevegelse* hevdet at konferansen besto av til sammen 125 deltagere. Tendensen var den samme for 2002-møtet, som er det siste møtet hvor det har latt seg gjøre å kontrollere antall utgitte innlegg med antall deltagere totalt. Det etter hvert manglende samsvaret mellom antall deltagere og antall utgitte innlegg, betyr at det blir vanskeligere å lese de fremstillingene som her gis av utviklingen av det kvinne- og kjønnshistoriske feltet som fullt ut dekkende. Når det er sagt, mener jeg likevel at de fremstillingene som tross alt finnes i de to siste rapportene, gir interessante pekepinner på hvor den skandinaviske kvinne- og kjønnshistorien var på vei på begynnelsen av 2000-tallet. Ikke minst kan de brukes til å peke på de forskjeller og likheter som etter hvert hadde

---

⁵⁶ Her må det sendes en spesiell takk til Hilde Sandvik, Berit Gullikstad, Anette Warring, Elisabeth Haavet og Pirjo Markolla som var vennlige nok til å rote rundt på loft og i kjellere for å finne dokumenter jeg kunne bruke i denne avhandlingen.

---

utviklet seg blant forskerne som arbeidet med kvinner og kjønn i fortiden i de tre landene.

Rapportene har til tross for sine mangler noen store fordeler. Den første av disse er at forskermøter som arrangeres med jevne mellomrom, gir en lettere oversikt over fagfeltets teoretiske, tematiske og metodiske utvikling enn det fokus på noen utvalgte historikers arbeid kunne ha gjort. For de nordiske kvinnehistorikermøtene er dette særlig relevant, fordi møtarrangørene fra de ulike landene alltid har understreket møtenes viktighet for å få frem og debattere de siste nyvinningene innen feltet.⁵⁷ Dessuten kan møtene i seg selv anses som et selvstendig felt innen det større kvinne- og kjønnshistoriske feltet, som igjen har inngått i de danske, norske og svenske historiedisiplinene. Kanskje den viktigste fordelen ved å bruke møterapportene som kilder, er at de som den norske historikeren Inger Elisabeth Haavet også har påpekt, danner en møteplass hvor teoretiske, metodiske og empiriske innsikter utveksles blant de nordiske kvinne- og kjønnshistorikerne.⁵⁸

Tidsskrifter

I min avhandling har jeg også valgt å ta med historieartikler skrevet i fire tverrfaglige tidsskrifter for kvinne- og kjønnsforskning utgitt i Skandinavia i perioden fra slutten av 1970-tallet og frem til slutten av 1990-tallet. Det er her snakk om de danske *Forum for kvindeforskning/Nyt forum for kvindeforskning* og *Kvinder, køn og forskning*, det svenske *Kvinnovetenskaplig tidskrift/Tidskrift för genusvetenskap* og norske *Nytt om kvindeforskning/Kvindeforskning/Tidsskrift for kjønnsforskning*. Det norske tidsskriftet kom ut med sitt første nummer i 1977, det svenske i 1980. Den danske situasjonen er litt mer komplisert. Her dannet *Forum for kvindeforskning*, ved siden av *Nyhetsbrevet Kvindeforskning (Æblebladet)*, en av forløperne for *Kvinder, køn og forskning*. *Forum for kvindeforskning* kom ut med sitt første nummer i 1981, nyhetsbrevet kom ut i perioden 1988-1992 og *Kvinder, køn og forskning* kom ut med sitt første nummer i 1992.

---

⁵⁷ Viktigheten av en egen møteplass understrekes i hvert forord i de syv rapportene.

⁵⁸ Haavet i *Tidsskrift for kjønnsforskning* 1-2/2009

De fire tidsskriftene hører til publikasjonstypen fagtidsskrift. Denne publikasjonstypen kjennetegnes av å ha en smal innretning, relativt mange lange artikler og få illustrasjoner. Fagtidsskrifter henvender seg videre til et intellektuelt, gjerne akademisk publikum. Dessuten har fagtidsskrifter gjerne en lav utgivelsesfrekvens, med fire eller færre numre i året.⁵⁹ For de skandinaviske kvinne- og kjønnsforskningstidsskriftenes del, gjelder det at de alle henvendte seg uttrykkelig til leserkretser hovedsakelig bestående av forskere og at de som regel kom ut med fire-fem numre i året. Når det gjelder artikkeltypen, varierte denne mer enn det definisjonen over tilsa. I alle fire tidsskriftene var det fra begynnelsen av en blanding av artikkeltyper, med alt fra enspalte-notiser til artikler som spant over fem-seks sider. Selv om de lange artiklene ble stadig flere ettersom tidsskriftene etablerte seg som faste deler av de skandinaviske akademiske miljøene, har ikke de korte artiklene eller illustrasjonene forsvunnet helt ut. Som jeg kommer tilbake til senere, bygger mine analyser hovedsakelig på de lengre, teoridebatterende artiklene.

Skandinaviske kvinne- og kjønnsforskere publiserte ikke bare i de tverrfaglige kvinne- og kjønnsforskningstidsskriftene, men også i en rekke historiefaglige tidsskrifter i denne perioden. Artikler som handlet om kvinner og kjønn i fortiden, fantes i samtlige tre av de nasjonale historietidsskriftene *Historisk tidsskrift/tidsskrift*, både som enkeltstående artikler i numre uten tema og i samling med andre artikler innen samme tema. Historikerne som har arbeidet med fortidens kvinner, har også gitt ut artikler i andre skandinaviske historietidsskrifter som *Heimen*, *Den jyske Historiker* og *Scandia*.⁶⁰ Også her har det blitt utgitt enkeltstående artikler og temanumre med kvinne- og kjønnsforskning vinkling. Endelig har skandinaviske kvinne- og kjønnsforskere gitt ut artikler i engelskspråklige tidsskrifter som *Scandinavian Journal of History*, *NORA: Nordic journal of women studies* og

---

⁵⁹ Lindtner 2014: 122

⁶⁰ Hele norsk *Historisk tidsskrift* 4/1990 var viet kvinne- og kjønnsforskning. Svensk *Historisk tidsskrift* har utgitt tre temanumre viet historisk forskning om kvinner og kjønn: bind 100/1981, 1/1987 og 4/1992. Så vidt jeg vet, har ikke dansk *Historisk tidsskrift* hatt noen egne temanummer viet emnet. I *Den jyske Historiker* var derimot 58-59/1992 viet «Kønnet i historien». I *Scandia* dreide nr. 2/2012 seg i sin helhet om kvinne- og kjønnsforskningens utfordringer.

Gender&History. Så fremt artikler utgitt disse steder er med på å belyse de emner som har blitt diskutert på De nordiske kvinnehistorikermøtene, på de forskningspolitiske konferansene eller i de tverrfaglige tidsskriftene, har de blitt inkludert i mitt kildeutvalg. De utgjør likevel ikke en egen, selvstendig kildegruppe og har heller ikke blitt analysert som en sådan. Når jeg i stedet fokuserer på artikler utgitt i de skandinaviske tverrfaglige tidsskriftene, er det fordi jeg i mine undersøkelser av kvinne- og kjønns historikernes utforming av sitt forskningsfelt har vært opptatt av å undersøke hvordan de har avgrenset sitt fagfelt fra andre forskningsretninger hvor det har blitt skrevet om de samme emner, men ikke ut fra et historiefaglig perspektiv. Slike avgrensninger ville vært vanskelige å få tak i ut fra analyser av de historiefaglige tidsskriftene, ettersom spørsmål knyttet til nytten av historisk perspektiv sjelden diskuteres i slike tidsskrifter. I tverrfaglige tidsskrifter derimot, kan spørsmålet om historisk perspektiv ikke tas for gitt, noe som gjør kvinne- og kjønns historikernes bidrag til disse tidsskriftene til en interessant kilde til de grensedragningene som har blitt foretatt mellom historikere og andre forskere som har arbeidet med kvinner og kjønn.

En annen grunn til at jeg konsentrerer meg om historieartikler utgitt i tverrfaglige tidsskrifter, er at jeg etter lesingen av den historiografiske oversiktlitteraturen skrevet av kvinne- og kjønns historikere selv, har blitt interessert i å undersøke nærmere historikernes forhold til den tverrfaglige kvinne- og kjønnsforskningen. Dette er et forhold som alltid nevnes i oversiktene, men problematiseres bare i de svenske artiklene. Nærmere analyser av dette forholdet ville vært vanskelig å utføre hvis jeg bare konsentrerte meg om artikler utgitt i historiefaglige tidsskrifter. Når jeg valgte artikler utgitt spesifikt i *Nytt om kvinneforskning/Kvinneforskning/Tidsskrift for kjønnsforskning, Forum for kvindeforskning/Nyt forum for kvindeforskning, Kvinder, køn og forskning* og *Kvinnovetenskaplig tidsskrift/Tidsskrift för genusvetenskap*, er det fordi disse tidsskriftene lenge har vært de eneste tidsskriftene som på et nasjonalt plan tok utgangspunkt i kvinner og kjønn som et eget forskningsfelt. På denne måten har de kommet til å danne rammer for de

---

tverrvitenskapelige diskusjonene innen det tverrfaglige feltet som også kvinne- og kjønnsforskere har villet delta i.

Fordelt på tiårene, er det for 1980-tallet snakk om til sammen 34 numre av det norske tidsskriftet, 34 av det svenske og 36 av det danske. Totalt vil det si 104 tidsskriftsnumre i dette tiåret. Av alle artiklene som ble gitt ut i de 104 numrene, var 68 skrevet av kvinne- og kjønnsforskere. Fordelt på tidsskriftene, var det flest artikler i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* (36) og minst i *Forum for kvindeforskning* (13). I *Nytt om kvinneforskning* fantes det 19 artikler skrevet av kvinne- og kjønnsforskere. På 1990-tallet var dette det norske tidsskriftet som hadde flest utgitte numre (42), det svenske hadde 35 og det nyopprettede danske tidsskriftet 27. Totalt var det her likevel snakk om det samme antall utgitte numre som på 1980-tallet. Antall artikler om historiefaglige tema skilte seg på sin side ut noe. Til sammen var det 22 utgitte historierelaterte artikler i det norske tidsskriftet på 1990-tallet, 21 i det svenske og 24 i det danske. Totalt utgjorde dette 69 artikler utgitt i 1990-talls numre av de tre tidsskriftene. Den største forskjellen ligger her altså ikke i det totale antallet artikler, som holdt seg relativt stabilt gjennom de 20 årgangene jeg har sett på. Forskjellen ligger snarere i antallet historieartikler gitt ut i hvert tidsskrift, hvor den mest dramatiske utviklingen skjedde i det svenske tidsskriftet med til sammen 13 artikler færre om historiefaget i løpet av 1990-tallet. Hva denne forandringen kan skyldes, blir diskutert i kapittel fire.

Tekstene i mitt utvalg inkluderer reisebeskrivelser, artikler basert på forskningsprosjekter hvor formidling av forskningens resultater var det viktigste, og artikler hvor forfatteren deltok i mer allmenne teoretiske debatter som angikk flere forskere og fag enn bare historikere og historieforskning. Som eksempler på de ulike artikkeltypene kan nevnes norske Gro Hagemanns reiserapport fra Salzburgseminaret i 1988 hvor hun traff og hørte på Joan Scott (*Nytt om kvinneforskning* 4/1988), svenske Birgit Sawyers «Vad runstenar kan berättat» (*Nytt om kvinneforskning* 4/1991) og norske Inger Elisabeth Haavets «Barnbidraget en kompromiss i kampen för moderskapslön» (*Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1/1995). De to siste bygde på

pågående forskningsprosjekter. Eksempler på generelt orienterte debattartikler kan for eksempel være den svenske kvinne- og kjønnsforskningskvartetten Christina Carlssons, Joke Essevelds, Sara Goodmans og Karin Widerbergs «Om patriarkatet: en kritisk granskning» (*Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1/1983), danske Birgitte Possings «Som om afmægtighed var et ideal...» (*Nyt forum for kvindeforskning* 1/1989) og norske Ida Bloms kommentar til den tyske sosiologen Maria Mies' artikkel «Theoretical and methodological problems of doing global feminist research» (*Nytt om kvinneforskning* 2/1990).

Selv om alle former for artikler fantes i samtlige fire tidsskrifter, er de ikke like jevnt fordelt. Særlig gjaldt dette for hva slags artikler som ble utgitt hvor. Generelt sett går det an å hevde at det for 1980-tallets del fantes flest debatterende og prosjektpresenterende artikler i *Kvinnovetenskaplig tidskrift*. Disse var skrevet både av enkelthistorikere som Yvonne Hirdman, Gunhild Kyle og Beata Losman, men også av forfattergrupper hvor historikere med interesse for fortidens kvinner skrev artikler sammen med andre innen den tverrfaglige forskningen om kvinner og kjønn. Sosialhistorikeren Christina Carlsson er allerede nevnt, men også idéhistorikeren Ulla Manns og hennes samarbeid med statsviteren Maud Eduards bør nevnes her. Mens Hirdmans, Kyles og Losmans artikler sprang ut av forskningsprosjekter, bygde Carlssons og Manns' artikler på større debatter om teoretiske veivalg innen det bredere feltet de tverrfaglige tidsskriftene hadde som mål å dekke. Denne tendensen fortsatte også utover 1990-tallet. Samtidig fikk det svenske tidsskriftet selskap av *Kvinder, køn og forskning*, hvor det finnes en rekke artikler av danske kvinne- og kjønnshistorikere som både presenterte pågående eller nylig avsluttede prosjekter og deltok i tverrfaglige debatter. Ofte kunne de danske artiklene plasseres i begge båsene samtidig, slik historiestipendiaten og redaksjonsmedlem i *Kvinder, køn og forskning*, Dorte Gert Simonsens artikkel «Som et stykke vådt sæbe mellem fedtete fingre» viste.⁶¹ Simonsens uttrykte mål i artikkelen var å beskrive poststrukturalistisk teori og perspektiver på et generelt nivå, og samtidig argumentere for at det kunne være et fruktbart alternativ til kvinne- og kjønns historisk forskning. Sammenlignet med det

⁶¹ Simonsen i *Kvinder, køn og forskning* 2/1996

---

nyeste av de danske tidsskriftene og det svenske tidsskriftet, har det ikke vært like mange historiefaglige artikler i det norske tidsskriftet som diskuterte metodiske eller teoretiske spørsmål. Norske kvinne- og kjønns historikere som har utgitt artikler i *Nytt om kvinneforskning/Kvinneforskning*, har i større grad valgt å bruke dette tidsskriftet som presentasjonsarena for pågående eller nylig avsluttede prosjekter.

På samme måte som med rapportene etter kvinnehistorikermøtene, legger jeg også i min lesning av artiklene særlig vekt på teoridebatterende artikler hvor historikere enten debatterer hva de mener forskning om kvinner og menn i fortiden ut fra et kjønnsperspektiv bør være, eller hvor de gjennom sin argumentasjon har deltatt i mer grunnleggende debatter om hvordan all forskning om sosiale betydninger av kjønn bør foregå. Inkludert i denne gruppen er også artikler om utformingen av forskningspolitiske strategier for å fremme kvinne- og kjønnsforskning som fagfelt og for å fremme kvinnelige forskere. Når nettopp denne artikkelgruppen står i sentrum, er det fordi det er blant slike artikler det er lettest å lese frem grensdragningen mellom historikerne og andre forskere som arbeidet på tilsvarende felt. Tidsskriftene som kildemateriale skiller seg likevel fra møterapportene på et viktig punkt. Der fordelingen av historikernes nasjonale tilhørighet var rimelig jevn i møterapportene, finnes det i artikkelmaterialet en overvekt av svenske og danske historikere. Den ujevne fordelingen sier etter min mening noe om hvordan tidsskriftene ble oppfattet av de tre lands historikere, og dermed også noe om historikernes forhold til de tverrfaglige diskusjonene som tidsskriftene representerte.

Forskningspolitiske rapporter

Den siste kildegruppen jeg bruker i min avhandling, er forskningspolitiske rapporter, utgitt på bestilling eller med støtte av statlige myndigheter som Norges Almenvitenskapelige Forskningsråd (NAVF), svenske Universitets- og högskoleämbetet (UHÄ) og de danske Statens humanistiske forskningsråd og Statens samfundsvitenskapelige forskningsråd. Totalt er det snakk om tre rapporter, noe som gjør dem til den minste av mine kildegrupper. De tre rapportene er den danske *Kvindeforskning i Danmark. Materialsamling 2. Seminar på Sandbjerg april 1978*,

---

norske *Kvinneaspekter i humanistisk forskning. En konferanserapport* (1975) og svenske *Forskning om jämställdhet. Rapport från UHÄs konferens i Uppsala den 8 och 9 maj 1978*. Samtlige tre rapporter omhandlet samfunnsvitenskapelig og humanistisk forskning om kvinners stilling i samfunnet, og de var skrevet av en rekke forskere fra de to forskningsområdene som ble bedt om å presentere ønsker for utformingen av den fremtidige forskningen, gi råd om hvordan forskningen skulle utformes og gi uttrykk for hvem som kunne arbeide med det. Forskergruppene som utformet de tre rapportene, var en blanding av relativt etablerte forskere og forskerspirer. For eksempel var både professoren i kvinnehistorie, Gunnar Qvist ved Göteborg universitet, og forskningsassistenten Christina Carlsson ved Lund universitet blant de inviterte i den svenske rapporten, mens førstelektor Ida Blom ved Universitetet i Bergen og vitenskapelig assistent Gro Hagemann (Privatarkivkommisjonen) uttalte seg i den norske rapporten. Birgitte Possing, som var redaktør av den danske rapporten sammen med lingvisten Mette Kunøe, var på dette tidspunktet selv undervisningsassistent ved Aalborg universitetscenter.

Det fantes dessuten to andre likhetstrekk som har gjort de tre rapportene til interessante og anvendelige kilder i min avhandling. For det første har samtlige tre rapporter i forskningslitteratur som Kerstin Alnebratts *Meningen med genusforskning* (2009) og av aktørene selv blitt omtalt som arnesteder for det som etter hvert ble skandinavisk kvinne- og kjønnsforskning. Nettopp denne omtalen gjør dem spennende å analysere, ettersom uttalelser i de tre rapportene kan leses som de første forsøk på å legge rammer for den senere forskningen som også kvinne- og kjønns historie har vært en del av. For eksempel har den definisjonen som Ida Blom lanserte i *Kvinneaspekter i humanistisk forskning*, gitt grunnlaget for en rekke kritiske analyser av Kari Melby (i *KjerringRåd* 3/1978), Gro Hagemann (på Det tredje nordiske kvinnehistorikermøtet i 1989) og av Melby igjen i hennes historiografiske oversikt fra 1996. For det andre utgjør de på samme måte som de utgitte rapportene etter kvinnehistorikermøtene og historikerartiklene i de tverrfaglige tidsskriftene, egne aktivitetsfelt, hvor historikere som forsket på kjønns sosiale betydning og kvinners aktiviteter i fortiden, kom med sine fremstillinger av feltet.

Min lesning av de tre første rapportene som arnesteder, har likevel vært utfordrende på flere vis. Ett problem har vært hvor initiativene til rapportene har kommet fra. Mens det danske seminaret som rapporten fra Sandbjerg oppsummerte, var et initiativ nedenfra og støttet ovenfra, var den svenske og den norske rapporten resultater av forskningsrådsorganiserte seminarer. Dette betyr både at spørsmålene som ble diskutert i de tre rapportene, og måten historikere deltok i diskusjonene som rapportene bygde på, fikk en noe ulik utforming. Uttalelsene i den norske og den svenske rapporten kom fra allerede etablerte historikere, som ble invitert til konferansene i kraft av å være eksperter i det fremvoksende feltet. Dermed kan deres uttalelser brukes til å gi pekepinn på hvordan forskere som allerede arbeidet med å utforme sitt fagfelt, argumenterte for fagfeltets videre eksistens. Uttalelsene i den danske rapporten kom derimot fra en rekke historiestudenter som var interessert i emnet, men som manglet den relativt etablerte posisjonen som Ida Blom og Gunnar Qvist hadde. Deres uttalelser kan dermed i større grad brukes til å analysere selve fremvekstøyeblikket av den danske kvinne- og kjønnsforskningen, inkludert den historiefaglige delen av den.

Ett annet problem har vært å forholde seg til de tre rapportene som en selvstendig kildegruppe, tatt ut av en større forskningspolitisk kontekst. Som Alnebratt har vist i sin avhandling, fikk UHÅs 1978-rapport en rekke etterfølgere de neste tretti årene, som alle har vært med på å sette rammene for hva svensk kvinne- og kjønnsforskning skulle være, hvem som skulle arbeide med det, og hvordan de skulle gjøre det. Mot mitt valg bare å bruke den første rapporten, kan det derfor innvendes at jeg tar en kilde ut av sin kontekst. Det samme kan sies om de norske og de danske rapportene. For Norges del handler det blant annet om *Kvinneforskning i de humanistiske fag. Konferanserapport* (1979), *Kvinner og forskning: hva kan NAVF gjøre?* (1981), *Arbeidslivsforskning i humanistisk perspektiv. Konferanserapport* (1985), *Kvinner og arbeid. Rapport fra et tverrfaglig seminar, 18.-20. november 1984* (1985), *Kjønn i kjempers fødeland. Forskerblikk på kultur og identitet. Rapport fra en konferanse* (1992), *Viten-Vilje-Vilkår. Forskningspolitisk konferanse om kvinneforskning* (1993)

---

og *Konstituering av kjønn fra antikken til moderne tid. Program for grunnleggende humanistisk kvindeforskning – Norges Forskningsråd* (1994). For Danmarks del er det snakk om blant annet *Kvindeforskning 1980. Rapport fra Hindsgavl-seminaret* (1980) og *Folketingets Aktionsplan for kvindeforskning 1986-92 – evaluering* (1992).

Når jeg likevel velger bare å ta med de tre første rapportene, er det fordi min interesse i denne avhandlingen dreier seg mer om å få frem de føringene som de første definisjonene la for senere utvikling av det kvinne- og kjønnshistoriske fagfeltet enn på å følge historikernes argumentasjon for sitt felt videre i det forskningspolitiske systemet. Analyser av de samlede norske og danske forskningsrapportene om forskning ut fra et kvinneperspektiv må i denne omgang derfor plasseres utenfor avhandlingens rammer, samtidig som jeg oppfordrer andre forskere som er interessert i kvinne- og kjønnshistorisk forskning ut fra en vitenskapsteoretisk synsvinkel, til å ta opp tråden hvor min fremstilling slipper den.

I Brent K. Jesieks, Lyntia K. Newswanders og Maura Borregos artikkel, som jeg hentet min feltdefinisjon fra, beskrives en rekke kjennetegn ved etablerte akademiske fagfelt. Finansiell støtte til større forskningsprosjekter, egne konferanser og vitenskapelige tidsskrifter viet emnet feltet dekker, er tre av de viktigste.⁶² Siden målet med denne avhandlingen er å undersøke hvordan skandinaviske kvinne- og kjønnshistorikere har utformet sitt fagfelt som et akademisk felt, mer enn hva slags konkrete forskningsresultater som har kommet ut av feltet, har jeg valgt å basere min drøfting på kilder som forskningspolitiske rapporter, konferanserapporter og artikler i vitenskapelige tidsskrifter. Den andre grunnen til at jeg har valgt disse tre kildetyper, er at de alle handler om hvordan historikere som forsker på kvinner og kjønn, har bygget opp sitt forskningsfelt i spenningsfeltet mellom det generelle historiefaget og den øvrige kvinne- og kjønnsforskningen. I de forskningspolitiske rapportene skjer oppbygningen og posisjoneringen av kvinne- og kjønnshistorisk forskning på tverrfaglige konferanser hvor den økonomiske støtten til fagfeltet skal sikres. På De nordiske kvinnehistorikermøtene skjer det i fellesskap med andre

---

⁶² Jesiek, Newswander og Borrego i *Journal of Engineering Education* 1/2009: 39

---

historikere innen samme felt, men ved siden av de mer generelle møtene i samme periode, slik som De nordiske historikermøtene og Nordiske konferanser for historisk metodelære. I de tverrfaglige tidsskriftene skjer det i samarbeid og diskusjon med forskere innen andre fag som også arbeider ut fra et kvinneperspektiv eller bruker kjønn som et sentralt analyseredskap. I og med at plasseringen i skjæringsfeltet har krevd en rekke avklaringer av hvor feltet skal høre hjemme og hvilket innhold det skal ha, mener jeg Thomas Gieryns kartografiske teori kan gi nye innsikter i den skandinaviske kvinne- og kjønnshistoriens utvikling fra 1970-tallet og frem til slutten av 1990-tallet.

Avhandlingens struktur

Avhandlingen består av totalt fem kapitler, hvorav tre er analysekapitler, ett utgjøres av dette introduksjonskapittelet og ett er konklusjonen. Tanken bak inndelingen har vært at hvert av analysekapitlene skal ta utgangspunkt i ett av de konkrete delspørsmålene stilt innledningsvis i avsnittet om problemstillingen. Dette betyr at kapittel to vil være en analyse av de første skandinaviske forskningspolitiske rapportene som omhandlet kvinne- og kjønnsforskning og historikers fremstillinger av den unge historiske forskningen om kvinner og kjønn i de tre rapportene. Analysen av deres fremstillinger vil her knyttes både til utviklingen innen historiefagene, men også innen den like ferske tverrfaglige forskningen om kvinner og kjønn og de nye kvinnebevegelsenes teoretiske debatter. Kapittel tre er en analyse av utviklingen av skandinavisk kvinne- og kjønns historie, som tar utgangspunkt i rapportene etter De nordiske kvinnehistorikermøtene. Størsteparten av fokuset her vil ligge på sammenligninger mellom utviklingen av den historiske forskningen om kvinner og generelle utviklingstendenser innen de skandinaviske historiefagene, og på sammenligninger av utviklingen av historieforskningen om kvinner og kjønn slik denne kom frem i de publiserte innleggenes fremstillinger av feltet. Sammenligningen med de generelle historiefaglige utviklingene fører i dette kapittelet til at det er spørsmålet om hvor på det historiefaglige kartet kvinne- og kjønns historikerne plasserer sitt felt, som vil få mest oppmerksomhet. Det fjerde

kapittelet handler om forholdet mellom historikerne og andre forskere og fag hvor det også arbeides med spørsmål knyttet til kvinners sosiale roller og kjønnsbegrepets sosiale og kulturelle betydninger. Utgangspunktet her er en analyse av artikler skrevet av historikere i tverrfaglige, skandinaviske kvinne- og kjønnsstudier. Her er det historikernes deltagelse i tidsskriftene, i form av artikler og deres fremstillinger av forholdet til andre fag hvor det forskes på lignende emner, som står i sentrum. Femte og siste kapittel består av oppsummering av de viktigste tema som har blitt diskutert i avhandlingen, samt svar på hovedproblemstillingen om hvordan skandinavisk kvinne- og kjønns historie har blitt fremstilt som et fagfelt i spenningen mellom de tre lands historiefag på den ene siden, og resten av forskningen om kvinner og kjønn på den andre, i Skandinavia fra midten av 1970-tallet og frem til begynnelsen av 2000-tallet.

---

2. De første definisjonsforsøk

Innledningsvis i forrige kapittel plasserte jeg kvinne- og kjønnshistoriens fremvekst i skjæringsfeltet mellom den nye sosialhistorien, utviklingen av tverrfaglig forskning om kvinner og kjønn og 1970-tallets nye kvinnebevegelser. Felles for de tre punktene i det vitenskapelige terrenget som skandinavisk historieforskning om kvinner og kjønn kom til å utfolde seg innen, var at de alle markerte oppbrudd fra vante tenkemåter innenfor og utenfor den akademiske verden. Oppbruddet ble begrunnet på litt ulike måter innen sosialhistorien, den tverrfaglige forskningen og de nye kvinnebevegelser, men temaet som alle variasjonene ble utviklet over, handlet om at det fantes grupper i samfunnet, inkludert kvinner, som hadde blitt ignorert eller undertrykket politisk, sosialt, økonomisk og kulturelt av de rådende samfunnslagene. Disse gruppene og deres rettighetskrav skulle nå synliggjøres, noe som for forskerne innen den fremvoksende kvinneforskningen og kvinnehistorien innebar arbeid med å vise at kvinner var viktige og vesentlige både som objekter og subjekter i og utenfor vitenskapene. Denne tenkningen ble oppsummert av den norske psykologen Harriet Holter i form av slagordet «Kvinnor är *bra*, kvinnoerfarenheter är *viktiga* och de är *våra*». ⁶³

I de forskningspolitiske rapportene om kvinne- og kjønnsforskning, kom de tendensene som Holter beskrev, til syne i utsagn om hva innholdet i og formålet med historisk forskning om kvinner og kjønn skulle være. Således definerte Ida Blom i *Kvinneaspekter i humanistisk forskning* (1976) kvinnehistorie som

et samlebegrep for all forskning som tar opp kvinners aktivitet i fortiden og problemer med særlig relevans for tidligere tiders kvinner. Denne definisjonen forutsetter at kvinnehistorisk forskning bygger på samme metodikk som all annen historisk forskning og kan utføres av såvel kvinner som menn. De særlige psykologiske karakteristika som kvinner i fortiden kan ha hatt og som den feministiske definisjonen legger så stor vekt på, vil med kvinnehistorie sett som et

---

⁶³ Holter i *Kvinnetenskaplig tidskrift* 1/1980: 12. Forfatterens egne understrekninger.

samlebegrep lettere 'avmytologiseres' og kunne studeres som resultat av en sosialiseringssprosess, som har skiftet med økonomiske og sosiale forhold.⁶⁴

To år senere slo Gunnar Qvist fast i *Forskning om jämställdhet. Rapport från UHÅs i Uppsala den 8 och 9 maj 1978* at

forska är att fråga. Vill man inför den här aktuella jämställdhetsproblematiken försöka formulera en övergripande frågeställning, som kan tjäna som styrmekanism vid valet av forskningsfält och problem, oavsett disiplin, skulle denna då kunna lyda ungefär så här: Varför har faktisk jämställdhet mellan könen inte uppnåtts i de västerländske industrisamhällena trots raden av jämlikhetsreformer och mängden av jämlikhetsparoller inom politiska, fackliga och ideella organisationer?⁶⁵

Samme året skrev Inger Agger, Tine Andersen, Jette Geertsen og Tinne Vammen i *Kvindeforskning i Danmark. Materialsamling 2. seminar på Sandbjerg april 1978* at kvinneforskning og – undervisning

er en faglig og politisk nødvendighet. Dels fordi der er brug for svar på den lange række af problemer, som samfundsudviklingen og dens effekt på kvinder har sat på videnskabernes og vores egen dagsorden; dels fordi kvindeforskning og – undervisning har en kvalifisering af den eksisterende forskning og uddannelserne som resultat og perspektiv. Så længe forskning og undervisning marginaliserer eller fortrænger kvinder som relevante at beskæftige sig med, så længe vil universiteternes faglige niveau kunne anfægtes.⁶⁶

Hver for seg og sammen gir de tre sitatene tre ulike fremstillinger av kvinne- og kjønns historie og de bredere forskningsfeltene som fagfeltet kom til å bli en del av utover 1970- og 1980-tallet. Blom slo fast feltets tilhørighet innen historiefaget, Qvist etterlyste reell likestilling mellom kvinner og menn og ville knytte det fremvoksende historiefagfeltet tettere til generelle samfunnsdebatter, og Agger, Andersen, Geertsen

⁶⁴ Blom i Hiorth Lervik 1976: 117

⁶⁵ Qvist i Källemark og Dahlqvist [red.] 1978: 9. Forfatterens egen understrekning

⁶⁶ Agger, Andersen, Geertsen og Vammen i Ravn, Siim, Langtved Larsen, Bak og Emerek [red.] 1978: 146

---

og Vammen understreket nødvendigheten av å inkludere kvinneperspektiver i all universitetsforskning. På denne måten plasserte de fire danske forfatterne sin forskning tett opp mot de strategiske debattene som fra 1970-tallet har blitt ført om den vitenskapelige verdien av tverrfaglig kvinne- og kjønnsforskning. I dette kapitlet vil de tre sitatene, og innleggene de var en del av, utgjøre kjernen i analysen av hvordan kvinne- og kjønns historie har blitt fremstilt i fagfeltets oppbygningsfase på midten av 1970-tallet, og hvordan utøvere som Qvist, Blom og den danske kvartetten Agger, Andersen, Geertsen og Vammen plasserte det nye feltet mellom historiefaget på den ene siden og den fremvoksende kvinne- og kjønnsforskningen på den andre siden.

Valget av de tre første forskningspolitiske rapportene som omtaler kvinne- og kjønnsforskning i Norge, Sverige og Danmark kan virke som et skrint utvalg. Det er derfor ett av målene for dette kapitlet å vise at de likevel kan utgjøre et fruktbart utgangspunkt når de kombineres med litteratur skrevet om utviklingen av de tre lands historiefag siden andre verdenskrig, og litteratur om den fremvoksende forskningen om kvinner og kjønn som skjøt fart samtidig med kvinne- og kjønns historien på 1970-tallet. Dette reflekteres også i kapitlets oppbygning. Først kommer en generell kontekst for rapportene, hvor jeg går inn på hva slags rapporter det er snakk om, hvilke fag som ble representert og hva som var deres målsetninger. Deretter følger det tre underkapitler, som i tur og orden tar for seg Ida Bloms argumentasjon for viktigheten av historisk forskning om kvinner knyttet til det norske historiefaget og andre fag hvor kvinneperspektiver begynte å gjøre seg gjeldende, Gunnar Qvists forslag til fremtidig forskning om kvinner og kjønn knyttet til svensk historisk forskning og den sosiologiske kjønnsrolleforskningen og den danske kvartettens krav om inkludering av kvinneperspektivet i dansk forskning som en vei til oppnåelse av sann universell forskning.⁶⁷ Kapitlet avsluttes med en drøftning av de forskjeller og

---

⁶⁷ Skildringen av det siste tilfellet kommer til å skille seg ut noe fra de to første ved at ikke bare Inger Aggers, Tine Andersens, Kirsten Geertsens og Tinne Vammens innlegg vil bli drøftet, men også innlegg skrevet av andre historikere som deltok på Sandbjerg-konferansen. Når dette ikke gjøres i Bloms og Qvists tilfeller, er det fordi de var alene om å uttale seg prinsipielt grunnlag om kvinne- og kjønns historiens posisjon i den norske og den svenske rapporten. I *Kvinneforskning i humanistisk forskning* sto ved siden av Ida Blom, sto også Edgar Benum (Tromsø), Karin Westman Berg

---

likheter som kommer frem i fremstillingen av kvinne- og kjønns historie i de tre rapportene.

De tre rapportenes bakgrunn og mål

De tre rapportene kan regnes som et startpunkt for de akademiske og politiske diskusjonene om hva slags forskningsfelt kvinne- og kjønns historie og resten av forskningen om kvinner og kjønn skulle være i Skandinavia.⁶⁸ Ved siden av å utgjøre det praktiske og det symbolske startpunktet for den historiske om kvinnelige aktører og kjønnets betydning i fortiden, hadde rapportene også det til felles at de ble utgitt i det samme tidsrommet, og at de alle ble støttet av forskningsråd som var ansvarlige for humanistisk forskning. *Kvinneaspekter i humanistisk forskning* bygde på en konferanse organisert og finansiert av Rådet for humanistisk forskning (RFH) i Norges almenvitenskapelige forskningsråd (NAVF), og det var også dette rådet som utga rapporten. *Kvindeforskning i Danmark. Materialsamling 2. Seminar på Sandbjerg april 1978* var økonomisk støttet av Statens samfunnsvidenskabelige Forskningsråd, mens *Forskning om jämställdhet. Rapport från UHÄs konferens i Uppsala den 8 och 9 maj 1978* var organisert, finansiert og utgitt av Universitets- og högskoleämbetets (UHÄ) arbeidsgruppe for likestillingsforskning. Denne gruppen besto hovedsakelig av forskere innen humanistiske og samfunnsvitenskapelige fag.

Samtidig fantes det også noen forskjeller mellom de tre rapportene. Den danske og den svenske rapporten omfattet begge alle samfunnsvitenskapelige og humanistiske fag hvor det på midten av 1970-tallet ble arbeidet med forskning ut fra det som da het

---

(Uppsala), Rolf Danielsen (Bergen) og Anne-Lise Seip (Oslo) oppført i deltagerlisten som fastansatte historikere. Ved siden av dem, sto også Gro Hagemann (vitenskapelig assistent) og Sofie Rogstad (arkivar) oppført som representanter for Privatararkivkommissjonen. I tillegg besto listen også av forskningsstipendiaten Kari Lindbekk (Geografisk institutt, Universitetet i Trondheim) og hovedfagsstudentene Camilla Finckelhagen (Oslo), Øistein Hølleland (Bergen) og Marit Tokheim (Bergen). I *Forskning om jämställdhet* sto ved siden av Gunnar Qvist, dosenten Westman Berg og professoren Sven Lundkvist (Umeå) oppført som fastansatte. I tillegg til dem var også Christina Carlsson (Lund), Tommie Lundquist (Göteborg) og Kerstin Nordenstam (Göteborg) oppført som forskere. Historikere med tilknytning utenfor fakulteter, var bibliotekaren Margareta Benner (Kvinnohistoriska samlingarna, Göteborg), Ann-Sofie Kälvmemark (dosent og representant for SACO/SR i Uppsala) og Torsten Kälvmemark (avdelingsdirektør ved UHÄs kanselli).

⁶⁸ Se blant annet Alnebratt 2009 for diskusjoner av UHÄs 1978-rapport som et arnested for den svenske kvinne- og kjønnsforskningen.

kvinneperspektiv. I *Kvindeforskning i Danmark* var på denne måten foruten historiefaget også psykologi, statsvitenskap, litteraturvitenskap, dansk, juss og økonomi representert. Ved siden av disse fagene, inneholdt *Forskning om jämställdhet* også uttalelser fra medisinere, teologer og forskere fra teknologiske fakulteter. *Kvinneaspekter i humanistisk forskning* på sin side var så godt som utelukkende sammensatt av innlegg om de humanistiske fagene. Unntaket her var psykologen Hanne Haavinds «Noen perspektiver på forskning om kvinners livsforhold og stilling i samfunnet», hvor hun fremhevet betydningen av å forandre samfunnsvitenskapelig forskning slik at den også inkluderte refleksjoner over kjønns betydning, betydningen av forholdene mellom produksjon-reproduksjon og offentlig-privat og betydningen av maktrelasjoner mellom kjønnene for de frembrakte resultatene.⁶⁹

Det fantes også et skille mellom den norske og den danske rapporten på den ene siden og den svenske rapporten på den andre siden med hensyn til hvem som ble regnet som aktuelle deltagere for konferansene. Mens listene over norske og danske deltagere utelukkende besto av forskere som var aktive på det nye feltet, inneholdt den svenske listen også navn på representanter fra fagforeninger, Svenska Arbetsgivareföreningen, Socialstyrelsen, Arbetsmarknadsstyrelsen og Utbildningsdepartementet. Inkludering av representanter fra arbeidsmarkedsorganisasjoner, den offentlige velferdssektoren og regjeringen tegnet i rapporten bilde av et svensk forskningsfelt med åpnere grenser enn det norske og det danske. Tilstedeværelsen av teologer, medisinere og forskere fra teknologiske fag tegnet dessuten bilde av et mer forskjelligartet forskningsfelt, som i større grad enn i de to andre skandinaviske landene hadde fått fotfeste innen samtlige akademiske fag. Gjennom sosiologen Edmund Dahlström og litteraturviteren Karin Westman Berg, som begge regnes som veteraner innen 1960-tallets kjønnsrolleforskning, ble det i tillegg trukket forbindelser til tidligere samfunnsvitenskapelig og humanistisk forskning om de sosiale betydningene av kjønnsbegrepet.⁷⁰ Også denne linjen tilbake

⁶⁹ Haavind i Hiorth Lervik [red.] 1976

⁷⁰ Edmund Dahlströms og Karin Westman Bergs kjønnsrolleforskning har vært inngående analysert av Jenny-Leontine Olsson i *Kön i förändring. Den svenska könsrollsforskningen 1959-1979* (2011).

til tidligere forskning bidro til bildet av et allerede etablert felt, og forsterket dermed inntrykket av et felt som hadde en relativt bedre forankring i den akademiske verden enn det presentasjoner av det norske og det danske feltet gjorde i den norske og den danske rapporten.

Rapportene delte den generelle målsettingen om å kartlegge den forskningen som måtte finnes om kvinner og kjønn innen skandinavisk forskning på 1970-tallet, og de vilkårene som forskere som arbeidet med slike emner, virket under. Derimot skilte rapportene seg ut fra hverandre i måten forfatterne av rapportenes innlegg tenkte seg kartleggingene skulle brukes i det fremtidige utviklingsarbeidet. I forordet til *Kvinneaspekter i humanistisk forskning* skrev redaktøren og professoren i litteraturvitenskap ved Universitetet i Tromsø, Åse Hiorth Lervik, at ved siden oversiktsdannelsen skulle også konferanserapporten undersøke plasseringen av kvinnerelaterte tema i pensumlitteraturen, belyse de vanskeligheter forskere som arbeidet med slike tema møtte i forbindelse med selve forskningen (kildemateriale og datatilfang) og i møte med det øvrige forskersamfunnet.⁷¹ Redaktørene av *Kvindeforskning i Danmark* hadde på sin side et mål om å utgi en rapport som speilte diskusjonene på det tverrfaglige seminaret ved å fungere som en håndbok og veiviser til «et vitalt og spændende forskningsmiljø».⁷² Dessuten hadde de som mål å skape en rapport som utgjorde «et stort, trygt rum, hvor nogle af de mange kvinder, som arbejder med kvindeforskning, kan komme til at tale og til at lytte til hinanden».⁷³ Arbeidsgruppen for likestillingsforskning i UHÄ, som sto som utgiver av *Forskning om jämställdhet*, ønsket på sin side å bruke rapporten som grunnlag for anbefalinger til UHÄ og statlige myndigheter om hva slags forskning som burde prioriteres i fremtiden. Deres rapport skulle også utgjøre en slags idébank for stimulering av likestillingstiltak på de høyere lærestedene i Sverige.⁷⁴ Implisitt i den svenske rapportens bruksmåte som anbefaling til fremtidige prioriteringer lå det at det allerede

---

⁷¹ Hiorth Lervik i Hiorth Lervik 1976: «Forord»

⁷² Ravn, Siim, Langtved Larsen, Bak og Emerek i Ravn, Siim, Langtved Larsen, Bak og Emerek [red.] 1978: 5

⁷³ Ravn, Siim, Langtved Larsen, Bak og Emerek i Ravn, Siim, Langtved Larsen, Bak og Emerek [red.] 1978: 5

⁷⁴ Källemark og Dahlgvist 1978: «Indledning»

fantas etablerte forskningsområder som arbeidsgruppen kunne prioritere mellom, et inntrykk som ble understøttet av den faglige bredden blant Uppsala-konferansens deltagere. Den samme implikasjonen kunne ikke leses ut av forordene til den danske og den norske rapporten, hvor kartlegging, synliggjøring og intern kvinne- og kjønnsforskningens miljøbygging mer enn prioritering sto i sentrum.

Bloms definisjon av norsk kvinne- og kjønns historie anno 1975

I listen over deltagere på RFHs konferanse om kvinneaspekter i humanistisk forskning på Ustaoset i 1975, sto Ida Blom oppført som førstelektor i historie. Dette var en stilling hun hadde innehatt siden 1969, men hun hadde vært knyttet til Historisk institutt på Universitetet i Bergen på deltidsbasis siden 1961.⁷⁵ I 1968 hadde hun avlagt sin hovedfagsoppgave ved samme institusjon, med tittelen *Grønlandssaken belyst gjennom norsk regjerings- og opposisjonspresse 1930-33*. Tolv år senere, i 1972, tok hun doktorgrad på avhandlingen *Nasjonal reising. Pressepolitikk i Grønlandsspørsmålet 1921-1931*. Også denne var avlagt ved Historisk institutt i Bergen. I begge tilfellene utmerket Ida Blom seg som den første kvinnen til å avlegge de to gradene ved det historiske instituttet i Bergen.⁷⁶ Både doktorgradsavhandlingen og hovedfagsoppgaven var trykt forankret i tradisjonell politisk historie. Etter hennes eget utsagn var det først med debatten om Norges mulige inntreden i De europeiske fellesskapene (EF) og kvinners stilling i EFs medlemsland i 1972, at hun ble interessert i fortidens kvinner.⁷⁷

Til forskjell fra Gunnar Qvist, som allerede som doktorand på begynnelsen av 1960-tallet hadde arbeidet med kvinne- og kjønns historie, var Ida Blom relativt fersk som kvinne- og kjønns historiker. På den andre siden var hun allerede en etablert forsker og historiker, som gjennom sin halvtidsstilling ved instituttet hadde en viss institusjonell forankring som kunne brukes i grensesettingene av det nye

⁷⁵ Rømer Christensen i *Kvinder, køn og forskning* 1/1998: 68. Denne opplysningen er hentet fra faktaboksen som fulgte Hilda Rømer Christensens intervju med Ida Blom, «Ida Blom – nordisk kvinnehistories grand old lady...».

⁷⁶ Andresen, Flo og Grønlie [red.] 2007: 133 og 137

⁷⁷ Blom sitert i Rømer Christensen i *Kvinder, køn og forskning* 1/1998: 69

---

forskningsfeltet. At hun ble tillagt vekt innen forskningsrådene som etablert forsker, kom også frem i beskrivelsen av mål og bakgrunn for *Kvinneaspekter i humanistisk forskning*. Her sto Blom oppført som en av initiativtagerne og organisatorene for konferansen, sammen med Åse Hiorth Lervik, dosent og litteraturviter Arne Hannevik og professor i filosofi Anfinn Stigen. De to siste var ansatt ved Universitetet i Oslo.⁷⁸ Til sammenligning med konferansen som munnet ut i *Forskning om jämställdhet*, var det ingen historikere som var med på Ustaoset-konferansen som ikke var enten forskere eller hovedfagsstudenter. Dette hadde den doble virkningen at det i den norske rapporten både ble skapt et bilde av et langt mer akademisk orientert felt enn det svenske og av Ida Blom som en av grunnleggerne av dette feltet.

Det er i lyset av rollen som initiativtaker til historisk forskning om kvinner og kjønn at den definisjonen av kvinnehistorie som Ida Blom foreslo i konferanseinnlegget «Historiske fag ved førstelektor Ida Blom», blir interessant i dette kapittelet. Dette var den første definisjonen av kvinne- og kjønnshistorisk forskning som ble fremsatt i norsk sammenheng, noe som ikke bare gjør Blom til initiativtaker og grunnlegger, men også til den første grensedrager i den kartografiske utformingen av historieforskning om kvinner og kjønn i Norge. I sitatet fra innlegget som innledet dette kapittelet, ble kvinne- og kjønnshistorie definert som et samlebegrep for all forskning som tar opp kvinners aktivitet i fortiden og problemer med særlig relevans for tidligere tiders kvinner.⁷⁹ Denne definisjonen hvilte på to avgrensninger: den første mot det Blom kalte den feministiske definisjonen, og den andre som implisitt pekte mot marxistiske tolkninger. I følge henne utgikk den feministiske definisjonen ut fra en antakelse om at «de viktigste skillelinjer i samfunnet ikke går mellom besittende eller eiendomsløse, eller mellom fargede og hvite, men mellom kvinner og menn».⁸⁰ Kjønnsarbeidsdelingen som bygde på de biologiske forskjellene, var det eldste og opprinnelige klassesystemet, og modell for det senere økonomiske klassesamfunnet. Kriteriet for avgrensning av forskningsobjektet ble ut fra en slik

---

⁷⁸ Hiorth Lervik [red.] 1976: 16

⁷⁹ Blom i Hiorth Lervik [red.] 1976: 117

⁸⁰ Blom i Hiorth Lervik [red.] 1976: 114-115

tankegang kjønnsstilling, som ikke bare strakte seg til menneskers biologiske funksjoner, men også til psykologiske karakteristikk og sosiale fenomener som kultur. Blant forskere som hun plasserte i denne leiren, hadde enkelte i følge henne gått så langt at de mente kvinnelige egenskaper medførte spesifikke holdninger, og at disse også omfattet holdninger til forskning. I enden kunne fremheving av forskjeller i holdninger medføre at «kun kvinner kan arbeide med kvinnehistorie».⁸¹ Ida Blom beskrev denne definisjonen som ytterliggående, og hevdet at den først og fremst var et amerikansk fenomen. Så vidt hun visste, var «den ikke representert i norsk forskningsmiljø».⁸²

Definisjon nummer to var heller ikke tilfredsstillende, ettersom historikere som utgikk fra denne, ifølge Ida Blom hevdet kvinnehistorie var «et tilslørende og uønsket begrep», som dekket over at kvinner var en heterogen gruppe hvis liv først og fremst var bestemt av deres sosiale plassering.⁸³ Av denne grunn burde forskning om kvinner ikke rubiseres under en egen kategori, men snarere inngå i kategorier bestemt av aktørenes sosiale, økonomiske og andre aktiviteter. I tråd med slik tenkning burde for eksempel forskning om kvinnelige fagforeningsmedlemmer plasseres under arbeiderbevegelsens historie, medisinsk behandling av barselkvinner i sosialhistorien og kvinnestemmerettskravet under politisk historie.⁸⁴ Blom knyttet ikke denne definisjonen til noen bestemte teorier eller personer, men ut fra vektleggingen av at menneskers liv i første omgang var bestemt av sosioøkonomiske

---

⁸¹ Blom i Hiorth Lervik [red.] 1976: 115

⁸² Blom i Hiorth Lervik [red.] 1976: 115

⁸³ Blom i Hiorth Lervik [red.] 1976: 115

⁸⁴ Blom i Hiorth Lervik [red.] 1976: 115-116. Nettopp dette synspunktet ble i 1985 fremmet av den norske historiografen Ottar Dahl i hans polemiske artikkel «'Kvinnehistorie'. Kategorihistorie eller samfunns historie? Noen synspunkter» i norsk *Historisk tidsskrift* 1985, bind 64. At Ida Blom ikke hadde skiftet sin oppfatning av at kvinne- og kjønns historie var en kategorihistorie, kommer frem i hennes tilsvarende «Kvinnehistorie – ledd i historieforskningen og ledd i kvinneforskningen», utgitt i samme bindet av norsk *Historisk tidsskrift*. I denne debatten ble hennes synspunkt støttet av Eva Österberg («Några krumelurer till Ottar Dahls inlägg om kvinnohistoria») og Gro Hagemann («Kvinnehistorie – faglig blindspor eller fruktbar disiplin», utgitt i norsk *Historisk tidsskrift* 1986, bind 65/ Gro Hagemann *Feminisme og historieskriving. Inntrykk fra en reise*. Oslo. Universitetsforlaget)

---

strukturer, var det klart at hun her siktet til marxistiske teorier om historisk samfunnsutvikling.⁸⁵

Når hun ikke ønsket å lene seg verken på den ene eller den andre av definisjonene, var det fordi de begge inneholdt aspekter det var viktig å ta med, men ingen var nyanserte nok til å danne grunnlag for en historisk forskning om alle fortidige kvinner. At det var behov for en slik nyansert definisjon, var hun ikke i tvil om og viste til oversikten over utførte historiske undersøkelser på området, som alle ifølge henne tok utgangspunkt i hennes egen definisjon. Listen over hovedsakelig hovedfagsoppgaver pekte på at det var mulig å definere gruppen kvinner som en samlebetegnelse for en rekke undergrupper knyttet sammen av kjønnsbestemmelsen, som i hver undergruppe hadde gitt kvinner enn annen funksjon enn menn. Undergruppene ble da primært bestemt av kvinners sosiale posisjon, men også av kriterier for sivilstand og moderskap. Hvilke kvinner og hvilken sosial gruppe forskeren interesserte seg for, ville i hvert tilfelle bli bestemt av problemstillingen og krevde heller ikke noen andre metoder enn «veletablert historisk metodikk».⁸⁶

Gjennom sin forkastelse av både den feministiske og den marxistiske definisjonen av kvinne- og kjønns historie, foretok dermed Ida Blom en grensemarkering hvor den historiske forskningen hun gjorde seg til talsperson for, verken var for tett knyttet til den separatistiske feministiske retningen eller til den utviskende marxistiske retningen. Hennes kritikk av den feministiske definisjonen som ahistorisk fordi den insisterte på noen særlige psykologiske trekk som forente alle kvinner over alle tider, markerte feltet som klart historisk. Samtidig gjorde Blom det også klart at kvinner var en annerledes gruppe enn menn og derfor fortjente egen kategori i historieforskningen, når hun pekte på at kvinners og menns kjønnsbestemmelse påvirket effekten av de sosiale og økonomiske rammene mennesker levde innenfor. På denne måten forsøkte hun å utforme en selvstendig plass innen det større

---

⁸⁵ Lignende tolkninger har dessuten blitt gjort av Kari Melby i «Kvinnehistorie – Hva og hvordan? En omtale av 'Kvinner selv...» i *KjerringRåd* 3/1978, Gro Hagemann i «Kvinnehistorie – faglig blindspor eller fruktbar disiplin» i *Historisk tidsskrift* 3/1986 og Kari Melby i «Norsk kvinnehistorie 1975-1995: kjønnets endrede vitenskapelige status» i *Historisk tidsskrift* 1/1996.

⁸⁶ Blom i Hiorth Lervik [red.] 1976: 117-118. Det direkte sitatet står på side 118.

historiefaget, på samme måte som blant annet arbeiderhistorikere og historikere som hadde forsket på bøndernes politiske interesser, hadde gjort det tidligere.

Oppfatningen av at dette historiske forskningsfeltet ikke krevde noen andre metoder enn de gjengse innen historisk forskning, plasserte også fagfeltet klart på det historiefaglige kartet. I likhet med Eirinn Larsen mener jeg Bloms klare plassering innen historiefaget med særlig tette bånd til sosialhistorien, kan tolkes som et forsøk på legitimering av det fremvoksende fagfeltet overfor resten av det norske historiefaget.⁸⁷

Spørsmålet er hvordan dette feltet så ut på midten av 1970-tallet. Blom ga selv en del hint når hun sammenlignet historisk forskning om kvinner og kjønn med andre deler av historiefaget. Allerede i åpningsreferansen til Edvard Bull d.y.s tale i anledning Den norske historiske forenings hundreårsjubileum i 1970, pekte hun på to av de viktigste kjennetegnene. Det første av disse var hennes understrekning av Bulls poeng om at den nye sosialhistorien bygde på historikernes interesseforskyvning fra det eiendomsbesittende borgerskapet til de eiendomsløse grupper lenger nede på samfunnsstigen. Det andre kjennetegnet var at hun fremhevet Bulls fokus på grupper, ikke individer, i den nye forskningen.⁸⁸ Begge kjennetegnene pekte på den nye retningen sosialhistorie, slik denne har blitt beskrevet av blant andre Dagfinn Slettan i «Sosialhistorie etter 1970: 'Fra sosialhistorie til kulturhistorie?」 og Jan Eivind Myhre i «Social History」 i *Making a Historical Culture*.⁸⁹ Begge steder ble retningen beskrevet som en historie om mennesker uten makt, med fokus på de små sosiale enhetene og en historie nedenfra som ble studert med teorier lånt fra samfunnsvitenskapene.⁹⁰

Ett tredje kjennetegn kom i form av Ida Bloms understrekning av samfunnsstrukturenes betydning for kvinners liv. Det var «hevet over tvil at kvinners situasjon primært bestemmes av deres økonomiske, sosiale og politiske posisjon i

---

⁸⁷ Larsen i Heiret, Ryymin og Skålevåg [red.] 20013: 155

⁸⁸ Blom i Hiorth Lervik [red.] 1976: 114

⁸⁹ Slettan i *Historisk tidsskrift* 1-2/1996, Myhre i Hubbard, Myhre, Nordby og Sogner [red.] 1995

⁹⁰ Myhre i Hubbard, Myhre, Nordby og Sogner [red.] 1995: 210. Slettan i *Historisk tidsskrift* 1-2/1996: 79-83

samfunnet», og at kvinners spesifikke erfaringer som kvinner først og fremst var resultater av sosialiseringprosesser.⁹¹ Både fremhevingen av at kvinners liv ble bestemt ut fra deres samfunnsposisjon og fremhevingen av sosialiseringprosessenens betydning for kvinners erfaringer i fortiden, understreket viktigheten av strukturenes rolle i historien. På denne måten trakk hun ytterligere en forbindelse til den nye sosialhistorien, som i Myhres oversiktsartikkel beskrives som historie som tar utgangspunkt i «the social structure as the basic grasp in understanding society as a whole».⁹²

Nærheten til 1970-tallets sosialhistorie var også tydelig når Blom pekte på hvilke andre retninger innen historiefaget kvinne- og kjønns historie lignet på. Det var ikke forskning om konger og politiske beslutningsprosesser forskning om tidligere tiders kvinner hadde mest til felles med. Snarere var det de nye gruppene av mennesker, «de fattige, de arbeidsløse, de syke», som historieforskning om kvinner og kjønn lå tettest opp mot.⁹³ Særlig referansene til arbeiderhistorie, en annen av de sosialhistoriske retningene, gikk igjen i hennes innlegg. Klarest kom denne forbindelsen til uttrykk når hun forklarte at utvidelse av historieforskningsemner ville føre til synliggjøring av kvinner, ikke bare som aktører i oppbygningen av 1800-tallets organisasjonssamfunn, hvor de virket som medlemmer av veldedighetsorganisasjoner og misjonsforeninger, men også som kjempende arbeiderklassekvinner «med egne fagforeninger».⁹⁴ Nettopp utviklingen av fagforeninger og den organiserte arbeiderklassens kamp for politiske og økonomiske rettigheter har vært et av de viktigste studieområdene for arbeiderhistorikerne i denne perioden, både i Norge og utenlands.⁹⁵

---

⁹¹ Blom i Hiorth Lervik [red.] 1976: 116

⁹² Myhre i Hubbard, Myhre, Nordby og Sogner [red.] 1995: 212-213

⁹³ Blom i Hiorth Lervik [red.] 1976: 119

⁹⁴ Blom i Hiorth Lervik [red.] 1976: 120

⁹⁵ Se Knut Groves og Jan Heirets «Fortid og form. Forteljingar om norsk arbeidslivshistorie» i Heiret, Ryymin og Skålevåg [red.] 2013. Her hevdes det også at norsk arbeiderhistorie utover 1990-tallet har utvidet sitt emne fra bare privat sektor, til også å omfatte arbeidere innen den offentlige sektor og med høyere utdanning. På dette tidspunktet ble også tidsperioden utvidet fra 1800- og begynnelsen av 1900-tallet, til å strekke seg helt opp til 1990-tallet. For beskrivelsen av den arbeidshistoriske forskningen ved Århus universitet, se Claus Møller Jørgensen i Christiansen og Møller Jørgensen 2004. For en britisk beskrivelse av arbeiderhistoriens utvikling, se «Marxist historians» i Anna Green

Det var ikke bare fagforeningseksempelet, men også Ida Bloms beskrivelse av de to hovedmåtene de bredere samfunnsgruppene kunne beskrives på, som pekte på en sterk tilknytning til sosialhistorien. Her hevdet Blom at de nye aktørgruppene på den ene siden kunne skildres som «uttrykk for problemer samfunnets ledelse stilles overfor, og som studeres som brikker i det økonomiske og politiske maktspillet», men på den andre siden kunne de også «tillegges en egen verdi» og «gjøres til forskningens egen objekt».⁹⁶ Etter hvert kom diskusjonen om de to retningene og hvilken som var å foretrekke, til å bli en viktig diskusjon blant historikere som skrev om fortidige kvinner, men at Ida Blom definerte denne diskusjonen i 1975 som en sosialhistorisk diskusjon, peker på at lignende debatter ble ført også innen andre deler av den nye historiefaglige retningen på 1970-tallet. Som Dagfinn Slettan påpekte det i sin 1996-artikkel, handlet ønsket om å skrive historie nedenfra nettopp om å vise de fattiges, de sykes og arbeiderløses verdighet og handlingsmuligheter i forhold til makthaverne.⁹⁷ Dette kunne skje gjennom prosopografiske studier hvor den enkeltes livsløp ble studert ved å knytte sammen alle tilgjengelige kvantifiserbare data som kunne knyttes til personen på et individnivå, slik som i det Sivert Langholm-ledede Ullensaker- og Kristianiaprojektet. Det kunne også skje gjennom innsamling og analyser av muntlige arbeiderminner med fokus på de følelsene individer hadde i forhold til enkelthendelser i sitt liv, slik som i Edvard Bull d.y.s studier av arbeiderkulturen.⁹⁸ Uansett hvordan studiene faktisk ble utført og med hvilke teoretiske og metodiske innfallsvinkler, hadde alle disse studiene det til felles at deres synliggjøringsprosjekter i likhet med den fremvoksende kvinnehistoriens var politisk motiverte prosjekter fordi synliggjøring i følge Dagfinn Slettan skulle kunne brukes

---

og Kathleen Troup *The houses of history. A critical reader in twentieth-century history and theory* (1999), særlig side 38-41

⁹⁶ Blom i Hiorth Lervik [red.] 1976: 119

⁹⁷ Slettan i *Historisk tidsskrift* 1-2/1996: 94. Diskusjoner om verdighets- eller elendighetshistorie har også blitt ført innen norsk minoritetshistorie. For en utførlig beskrivelse av slike diskusjoner innen samisk og kvensk historie i Norge, se Teemu Ryymin og Jukka Nyysönsens «Synliggjøring, assimilering, agens. Fortellinger i samisk og kvensk historie» i Heiret, Ryymin og Skålevåg [red.] 2013.

⁹⁸ Slettan i *Historisk tidsskrift* 1-2/1996: 85 (Langholm-prosjektet) og 94 (Bulls arbeiderminneinnsamling).

---

til å gi de usynliggjorte samfunnsgruppene verdighet gjennom rett til en fortid og en mulighet til å bli hørt i det større samfunnet.⁹⁹

I den første forskningspolitiske rapporten om kvinneaspekter i humanistisk forskning i Norge var altså forskning om fortidige kvinner ettertrykkelig plassert innenfor historiefaget og hentet sin eksistensberettigelse i frembringelsen av tidligere ukjent kunnskap om fortiden, på lik linje med alle andre deler av faget. Denne effekten ble oppnådd gjennom Bloms avvisning av både den implisitt marxistiske og den eksplisitt feministiske definisjonen av feltet, og da særlig den sistes insistering på at kvinneorientert forskning krevde andre metoder enn de som allerede fantes innen historiefaget. Som jeg kommer tilbake til i de to neste kapitlene, hadde denne holdningen klare implikasjoner for det norske kvinne- og kjønnshistoriske feltets utvikling sett i sammenheng med det danske og det svenske. Dette gjaldt både i forhold til hva som burde være forskningens hovedområde (alt som var relevant for fortidens kvinner), og hvordan det skulle gjøres (på samme måte som resten av historiefaget).

At definisjonen ble forstått på denne måten, vises også i den betydningen denne definisjonen har blitt tillagt i Ingeborg Fløystads, Kari Melbys, Gro Hagemanns, Ida Bloms og Eirinn Larsens historiografiske oversikter. I samtlige av artiklene trekkes definisjonen frem som selve øyeblikket da norsk kvinne- og kjønns historie ble markert som et eget forskningsområde på det historiefaglige kartet, med en vitenskapelig legitimitet som i hovedsak var hentet fra den tette kontakten med den mer etablerte sosialhistoriske forskningen. Kanskje den beste fortolkningen av Bloms 1975-definisjon finnes i Fløystads «Kvinnehistorie i Norge 1970-1990, noen linjer», hvor det står at grunnen til at den kvinne- og kjønns historiske litteraturen har blitt akseptert innen resten av den norske historieforskningen, er den har fremstått som mer empirisk enn teoretisk, og dermed som mer tradisjonell enn revolusjonerende. Når den historiske forskningen om kvinner og kjønn fikk et så moderat program, var

---

⁹⁹ Slettan i *Historisk tidsskrift* 1-2/1996: 82

det på grunn av «en allmenn akseptering av Ida Bloms omtale og definisjon av kvinnehistorie i et foredrag i 1975».¹⁰⁰

Problemet med denne forståelsen er at den stammer fra artikler skrevet vel 10 år eller mer etter at Ida Blom først lanserte definisjonen. Denne forståelsen var til dels også skapt av hovedaktøren selv gjennom andre artikler utgitt i perioden 1975-1995, da den igjen ble fremsatt i «Women's history» i *Making a Historical Culture*. I denne perioden fra 1975 og frem til 1995 hadde definisjonen først blitt trykket i artikkelen «Kvinnehistorie som forskningsområde» i *Forskningsnytt* 1/1976, og igjen i det innledende kapittelet med samme tittel i *Kvinner selv... Sju bidrag til norsk kvinnehistorie* (1977).¹⁰¹ Særlig den siste utgivelsen er viktig, ettersom utgivelsen av denne artikkelsamlingen kan regnes som et gjennombrudd for den norske kvinne- og kjønnshistoriske forskningen og som opprinnelsen til den første metodekontroversen mellom to norske historikere innen feltet. Kontroversen utspant seg over to numre av det feministiske fagtidsskriftet *KjerringRåd*, og besto av Kari Melbys anmeldelse av *Kvinner selv* i artikkelen «Kvinnehistorie – Hva og hvordan? En omtale av 'Kvinner selv...'» (3/1978) og Ida Bloms forsvar for boken i «Kvinnehistorie – hva og hvordan?» (4/1978). I sentrum for uenigheten sto spørsmålet om den feministiske kvinnehistorien og hvordan den skulle forstås. Melby mente i sin anmeldelse at denne formen for kvinnehistorie ikke var godt nok definert i Bloms teoretiske innledning, noe som førte til at avvisningen av den feministiske retningen heller ikke var så velbegrunnet.¹⁰² Hun hevdet også at Ida Bloms avvisning av muligheten for en egen feministisk metodikk var problematisk, ettersom Blom aldri definerte hva hun mente med metode. Kari Melby mente i sin anmeldelse at metodespørsmålet heller burde undersøkes nærmere for å se hva kvinnehistorikere kunne «gjøre annerledes for å

¹⁰⁰ Fløystad i *Historisk tidsskrift* 4/1990: 408

¹⁰¹ *Kvinner selv... Sju bidrag til norsk kvinnehistorie* var redigert av Ida Blom og Gro Hagemann. Den inneholdt artikler fra Vera Espeland Ertresvaag («Arbeiderkvinnens faglige og politiske organisering 1889-1901»), Ingrid Andersgaard («Settersker og typografer – splittelse mellom menn og kvinner»), Kirsten Flatøy («Utviklingslinjer innen Arbeiderpartiets Kvindeforbund fra 1901-1914»), Gro Hagemann («Særvern av kvinner – arbeidervern eller diskriminering?»), Marit Tokheim («Norske Kvinners Nasjonalråd 1904-1916») og Elisabeth Lønnå («LO, DNA og striden om gifte kvinner i arbeidslivet»).

¹⁰² Melby i *KjerringRåd* 3/1978: 30

avdekke kvinners historier», enn å ta for gitt at den sedvanlige historiefaglige metoden i form av kildegransking og kildekritikk ville være tilstrekkelig også i forskning om fortidens kvinner.¹⁰³

Ida Bloms forsvar for artikkelsamlingen hun var med på å redigere, baserte seg på to punkter. For det første var ikke den definisjonen hun hadde fremsatt første gangen i 1975, ferdig utviklet.¹⁰⁴ For det andre var det i følge Blom ingenting galt med bruken av den kildekritiske metoden, siden det ikke var den, men spørsmålene som historikeren stilte til kildene, som kunne føre til nylesning av kilder og dermed til synliggjøring av kvinner.¹⁰⁵ Den kildekritiske metoden var for henne et vern mot muligheten av en politisert forskning, og en garanti for fortsatt arbeid med fortiden som bygde på det allment godtatte kravet om at all forskning skulle basere seg på «best mulig empirisk etterprøving av hypotesene».¹⁰⁶ Hennes understrekning av at det var spørsmålene historikeren stilte til sine kilder, og ikke den anvendte metoden, som var det definerende trekket ved det nye feltet, skapte paralleller til det rådende vitenskapsteoretiske synet innen 1960- og 1970-tallets norske historiefag. Dette synet kom klarest til uttrykk i Ottar Dahls *Grunntrekk i historieforskningens metode* fra 1967, hvor nettopp vektlegging av problemstilling og empirisk etterprøving av hypoteser i tråd med den Karl Popperske falsifikasjonsmetoden var det som sto i sentrum.¹⁰⁷ Dahl var på dette punktet en av Norges fremste historieteoretikere, og hans metodebok var i en årrekke fast innføringspensum for alle studenter som leste historie ved landets universiteter. Ida Bloms fremheving av problemstillingens og hypotesetestingens viktighet bandt dermed hennes fremstilling av kvinne- og

¹⁰³ Melby i *KjerringRåd* 3/1978: 31

¹⁰⁴ Jeg kommer tilbake til de senere definisjonsforsøkene i de to neste kapitlene.

¹⁰⁵ Blom i *KjerringRåd* 4/1978: 54

¹⁰⁶ Blom i *KjerringRåd* 4/1978: 55

¹⁰⁷ *Grunntrekk i historieforskningens metodelære* var ikke den eneste læreboken i historiefaglig metodelære på 1960-tallet. Blant andre hadde også Sivert Langholm gitt ut en lærebok i Norge med tittelen *Historisk rekonstruksjon og begrunnelse: en innføring i historiestudiet* (1967), mens Rolf Torstendahl hadde gitt ut *Historia som vetenskap. Introduktion till historieforskningen* (1966) i Sverige og H.P. Clausen hadde gitt ut *Hva er historie? Historieforskningens metodiske grunnspørsmål, med nye synspunkter på kildekritikkens praktiske og prinsipielle problemer* (1963) i Danmark. Felles for alle verkene var inspirasjonen fra Karl Poppers vitenskapsfilosofiske falsifikasjonsteori.

---

kjønns historisk forskning enda tettere opp til den fagforståelsen som også rådet innen resten av historiefaget.

Ettersom Kari Melby aldri ga ut en ny artikkel i *KjerringRåd* som handlet om *Kvinner selv...*, fikk Ida Blom det siste ordet i denne korte kontroversen. På denne måten ble den definisjonen hun presenterte for første gang i *Kvinneaspekter i humanistisk forskning*, stående som den premissdannende, noe både de historiografiske oversiktene og Gro Hagemanns diskusjon av denne definisjonen på Det tredje nordiske kvinnehistorikermøtet i 1989 viser. Ved siden av å forme rammene for den norske diskusjonen, har den også fungert som en grensemarkering i forhold til svenske og danske forståelser av kvinne- og kjønns historisk forskning som ble fremsatt i de første forskningspolitiske rapportene om tverrfaglig forskning om kvinner og kjønn utgitt i samme periode. Dette skjedde gjennom hennes klare understrekning av at den fremvoksende kvinnehistorien hørte til den sosialhistoriske retningen, både hva emner, perspektiver og metoder angikk. Som jeg kommer til nå, kunne en slik sosialhistorisk forbindelse ikke skimtes like eksplisitt verken i Gunnar Qvists eller i de danske historikernes innlegg. Det betyr ikke at de nye historieretningene som ville synliggjøre vanlige menneskers livsvilkår i fortiden, ikke var viktige for Qvist eller de danske historiestudentene, bare at forbindelsen ikke i like stor grad ble brukt eksplisitt som et sammenligningsgrunnlag og en forankring innen det historiefaglige feltet hos dem som hos Blom.

Gunnar Qvists forslag til problemstilling 1978

Når Gunnar Qvist ble bedt om å presentere sitt syn på hva kvinne- og kjønns historie og den videre forskningen om kvinner og kjønn skulle handle om på UHÄs *Forskning om jämställdhet* i Uppsala i 1978, var han regnet som den fremste historikeren på det fortsatt lite utbredte historieforskningsfeltet om kvinner og kjønn. I rapporten sto han oppført som dosent ved den historiske institusjonen i Göteborg, en stilling han hadde hatt siden 1961 da han forsvarte doktoravhandlingen *Kvinnofrågan i Sverige 1809-1846: studier rörande kvinnans näringsfrihet inom de borgarligen yrkena* (1960). Ett år etter rapportutgivelsen, i 1979, ble han utnevnt til Nordens

første professor i kvinnehistorie ved universitetet i Göteborg. Stillingen var finansiert av Humanistiska-Samhällsvetenskapliga forskningsrådet, og skulle i utgangspunktet inndras etter hans avgang.¹⁰⁸ I følge Ann-Sofie Källemark var Qvists professorstilling begrunnet med det store arbeidet han hadde gjort, både som professor og veileder ved Historiska institutionen i Göteborg og som representant i UHÅs gruppe for likestillingsforskning og i Riksbankens jubileumsfonds områdesgruppe for likestillingsforskning.¹⁰⁹ Det var da også i egenskap av å være medlem av UHÅs gruppe for likestillingsforskning Gunnar Qvist sto oppført i rapporten.

Qvist var det eneste medlemmet av gruppen ved siden av sosiologen Edmund Dahlström som sto oppført som fagperson. Resten av den blandede gruppen besto av Birgitta Wistrand (leder av Fredrika Bremer-forbundet), biblioteksassistenten Birgitta Burström, Nina Gornitzka (lederen av NAVFs Sekretariat for kvinneforskning), Ingemar Lindberg (ombudsman for LO i Stockholm), Ann-Sofie Källemark (dosent og representant for fagforeningen SACO/SR i Uppsala) og Leif Stille (representant for Sveriges förenade studentkårer). At de to eneste medlemmene som utelukkende representerte fag, kom fra Göteborg, er ikke overraskende ettersom fagmiljøer ved det göteborgske universitetet siden 1950-tallet hadde arbeidet med forskning om kvinner og kjønn. Dahlström selv, sammen med sosiologen Rita Liljeström, hadde vært en aktiv foregangsperson for utviklingen av den sosiologiske kjønnsrolleforskningen på 1950- og 1960-tallet gjennom prosjektet Kvinnors liv och arbete.¹¹⁰ Det var dessuten ved universitetsbiblioteket i Göteborg at den første spesialsamlingen for kvinneforskning hadde blitt skapt. Denne ble opprettet på privat

¹⁰⁸ Alnebratt 2009: 132. Stillingen ble imidlertid omgjort til en fast stilling ved Historiska institusjonen på universitetet i Göteborg i 1983. Den første innehaver av den faste stillingen var Gunhild Kyle, som var professor i kvinnehistorie frem til 1986. I 1987 fikk Yvonne Hirdman stillingen etter en lengre tids konflikt om hvem som skulle ha den. I 1995 ble stillingen igjen ledig. Da ble Anita Göransson ansatt og innehadde den frem til 2006. Striden rundt ansettelsen i 1987 har blant annet blitt analysert av Jakob Winther Forsbäck i hans masteroppgave *Når kvinnohistoria blev genushistoria. Professuren i kvinnohistoria vid Göteborg universitet 1984-1995* (2009). For en kort oppsummering av debattene, se Jakob Winther Forsbäck «The Chair of Women's history at the University of Gothenburg 1984-1995. The paradoxes of feminist historiography, gender theory, and gender equality work at Swedish universities» i Manns og Sundvall [red.] 2014.

¹⁰⁹ Källemark i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 4/1980: 61

¹¹⁰ Alnebratt 2009: 36. For en utførlig presentasjon og analyse av den svenske kjønnsrolleforskningen, se Olsson 2011.

initiativ av bibliotekarene Asta Ekenvall og Rosa Malmström og Fredrika Bremer-medlemmet Eva Pineus i 1958. I 1971, gjennom beslutninger i Riksdagen og økonomisk støtte fra UHÄ, ble det private initiativet omgjort til en fast bibliotekstjeneste med ansvar for å samle inn informasjon om kvinneforskning innen humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning fra hele Sverige og fra utlandet.¹¹¹

Gunnar Qvist var ikke den eneste historikeren som var invitert til å delta på konferansen i Uppsala. På deltagerlisten sto også doktorgradsstipendiatene Christina Carlsson fra Uppsala universitet og Tommie Lundquist fra Göteborg universitet oppført, sammen med ekteparet Ann-Sofie og Torsten Kälvemarm (begge historikere) og professoren i historie ved Umeå universitet, Sven Lundkvist.¹¹² Samtidig skilte Qvist seg ut fra de andre historikerne ved at han var den eneste som ble bedt om å holde innlegg om fremtidig forskningsinnretning, og som talte ut fra en posisjon som historiker, ikke ut fra posisjoner som avdelingsdirektør i UHÄs kanselli (Torsten Kälvemarm) eller fagforeningsrepresentant (Ann-Sofie Kälvemarm). Hans posisjon med ett bein i forskningspolitikk og ett i forskning, ga ham dermed en spesifikk posisjon innen det feltet som Uppsala-rapporten utgjorde, ettersom han på en og samme tid var med på å utforme rammene for forskningen politisk og å utføre forskningen akademisk. Denne posisjonen brukte han til å fremme bestemte former for forskning, som på en og samme tid var knyttet til historisk forskning og til tverrfaglig forskning om kjønnsroller.

Den doble rollen kom klart til uttrykk i den problemstillingen som jeg siterte i innledningen til dette kapittelet. Spørsmålet om hvordan det hadde seg at «halva befolkningen i vårt samhälle hittills haft inget eller föga direkt inflytande på den politiska beslutsprocessen, att den s k kvinnoemancipationen blivit nära nog betydelselös ur denne synspunkt», var ment å virke som et utgangspunkt og en

¹¹¹ For opprettelsen av de kvinnehistoriske samlingene, Alnebratt 2009: 35-36 og Benner i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1980: «Kvinnohistoriska samlingarna i Göteborg». Asta Ekenvall hadde i 1966 forsvart licentiatsavhandlingen *Mannligt och kvinnligt: idéhistoriska studier* ved Göteborg universitet.

¹¹² Christina Carlsson Wetterberg forsvarte sin avhandling *Kvinnosyn och kvinnopolitik. En studie av svensk socialdemokrati ca. 1880-1910* i 1986 ved universitetet i Lund. Tommie Lundkvist forsvarte sin avhandling *Den disciplinerade dubbelmoralen: studier i den reglementerade prostitutionens historia i Sverige 1859-1918* i 1982 ved universitetet i Göteborg.

---

ramme for den fremtidige forskningen han så for seg.¹¹³ Dette gjaldt like mye for hans egen forskning, som for andre historikers undersøkelser av de samme samfunnsområder. Samtidig var dette en inspirasjonskilde som kom med en rekke bruksanvisninger. Den første var problemstillingen selv, hvor spørsmålet var hvorfor likestillingen mellom kjønnene ikke hadde blitt oppnådd i de vestlige land til tross for «raden av jämlikhetsreformer och mängden av jämlikhetsparoller inom politiska, fackliga och ideella organisationer».¹¹⁴ Den andre var oppfatningen av at spørsmålet kunne løses innen alle historiefagets delfelt, men også innen samfunnsvitenskapene. For det tredje kunne det overordnede spørsmålet deles opp i en rekke mindre spørsmål, hvis svar kunne settes sammen for å besvare det store spørsmålet. Endelig, historikerne og andre forskere ifølge Qvist sto fritt til å velge teoretiske utgangspunkt, så lenge det overordnede spørsmålet ble besvart.¹¹⁵

Gunnar Qvists åpne problemstilling og insistering på at den kunne besvares innen alle deler av historiefaget og med hjelp av alle tenkelige teoretiske tilnærminger, lignet på Ida Bloms definisjon av kvinne- og kjønns historie fra 1975. Deres åpenhet pekte på at det som senere kom til å bli det kvinne- og kjønns historiske feltet innen den bredere historieforskningen, fortsatt var i sin spede begynnelse, både hva gjaldt mengden empiriske undersøkelser og selvforståelse blant de historikerne som etter hvert kom til å utgjøre feltet. Ved å definere feltet som åpent for alle interesserte og dessuten uten spesielle krav til teoretiske eller metodiske ferdigheter foruten kildekritikken, kan det her hevdes at både Gunnar Qvist og Ida Blom brukte sine definisjoner som strategiske virkemidler i den etableringsfasen som rapportene fra Ustaoset i 1975 og Uppsala i 1978 var en del av.

Qvists lansering av én overgripende problemstilling pekte på et markant kjennetegn ved det svenske historiefaget på 1970-tallet, nemlig organiseringen av forskning i store prosjekter som inkluderte historikere fra samtlige forskertrinn – fra professorer

---

¹¹³ Qvist i Källemark og Dahlqvist [red.] 1978: 5

¹¹⁴ Qvist i Källemark og Dahlqvist [red.] 1978: 5

¹¹⁵ Qvist i Källemark og Dahlqvist [red.] 1978: 9

ned til doktorgradsstipendiater.¹¹⁶ Et gjennomgående trekk for prosjektene var at de baserte seg på et stort, kvantitativt kildemateriale, og at de i sitt arbeid tok i bruk teoretiske rammeverk hentet fra samfunnsfagene. Prosjektene tok også, med unntak av det Uppsala-baserte *Sociala och statsfinansiella problem i 1600-talets Sverige*, utgangspunkt i den moderne perioden og kretset om spørsmål knyttet til modernisering og urbanisering.¹¹⁷ På samme måte som i Norge var dermed også de svenske prosjektene i overveiende grad preget av 1970-tallets sosialhistoriske tendenser. Med nye teoretiske impulser fra Storbritannia, Frankrike, Vest-Tyskland og USA begynte nå både yngre og eldre historikere å interessere seg for det den svenske historiografen Klas Åmark har beskrevet som «många människors många handlingar».¹¹⁸ I Åmarks fremstilling av det svenske historiefagets utvikling på 1970-tallet i *Historieskrivningen i Sverige*, ble i tillegg problemstillinger og formuleringer av disse trukket frem som et sentralt aspekt ved det gruppebaserte prosjektarbeidet. Når nettopp problemformulering ble så viktig, hang det sammen med de nye historikergenerasjonenes oppfatning av at klare problemstillinger var nødvendige for at de empiriske studiene kunne bli så systematiske som det i følge dem krevdes av en vitenskapelig historieforskning.¹¹⁹ Når det var problemformuleringen og ikke metodiske eller teoretiske perspektiver som dannet utgangspunktet, skyldtes det i følge ham at særlig teoretiske overveielser sjelden var inkludert i prosjektarbeidet fra

¹¹⁶ Dette betyr ikke at lignende forskningsorganisering ikke fantes også i de to andre skandinaviske landene. I Norge har særlig Sivert Langholms prosjekt «Utviklingen av det norske samfunn, ca 1860-1900», populært kalt for Ullensaker- og Christianiaprojektet, blitt trukket frem som en ny måte å forske på innen historiefaget. For omtaler av dette prosjektet og dens metodiske rammeverk, se blant annet Jan Eivind Myhre i Hubbard, Myhre, Nordby og Sogner [red.] 1995 og Slettan i norsk *Historisk tidsskrift* 1-2/1996.

¹¹⁷ Torstendahl i *Scandinavian Journal of History* 2000: 11. Til sammen var det åtte store historieprosjekter som preget den svenske historieforskningen. I Uppsala ble det på 1960-tallet startet opp i alt tre store prosjekter: *Sociala och statsfinansiella problem i 1600-talets Sverige* (under ledelse av Sven A. Nilsson), Emigrasjonsprosjektet (under ledelse av Sten Carlsson) og Klassamhället: folkrörelserna (under ledelse av Sven Lundkvist og Carl Göran Andræ). I Lund var det to store prosjekter: det Nordiska ödegårdsprosjektet (den svenske delen ble etter hvert ledet av Eva Österberg) og Gränsforskningsprosjektet (under ledelse av Sven Tägil). I Stockholm var det også tre store prosjekter: Sverige under andra världskriget (under ledelse av Gunnar Westin, Folke Lindberg og Sven Ulric Palme), Industriarbetarklassens uppkomst og Det medeltida Sverige (under ledelse av Gunnar T. Westin).

¹¹⁸ Åmark i Artéus og Åmark 2012: 142

¹¹⁹ Åmark i Artéus og Åmark 2012: 141. Viktigheten av en klar problemstilling ble også understreket av Rolf Torstendahl i *Historia som vetenskap*, hvor drøfting av forholdet mellom hva historikeren stiller spørsmål om og de opplysningene han/hun finner i kildematerialet, oppsummeres i hans diskusjon av det funksjonelle kildebegrepet (Torstendahl 1966: kapittel 5 «Materialets anvendning»)

begynnelsen av. Slike overveielser ble i stedet innpasset i prosjektene etter hvert som historikerne leste og hørte om dem, ettersom det i følge Klas Åmark ikke fantes noen «i den äldre generationen som var insatt i frågorna och kunde undervisa om dem».¹²⁰

Qvists forslag i «Om könsjämslaldhet» dreide seg ikke bare om problemstillingen, men også om argumentasjon om den nytten både forskningsverdenen og samfunnet utenfor kunne ha av kvinne- og kjønns historisk forskning. Nyten kunne oppnås på flere måter. For det første mente han at hans forslag tillot historikere å rette søkelyset mot betydninger av det kvantitative maktbegrepet, det vil si makt slik den ble fordelt mellom kvinner og menn i statistiske analyser eller i optellinger av kvinnelige vs. mannlige innehavere av bestemte yrker og politiske verv. Slike undersøkelser kunne i følge ham vise hvordan jevn kjønnsfordeling i «innehav av de positioner som ger makt och inflytande i samhället, i politiken, i förvaltningen, i de fackliga organisationerna, i näringslivet» var «en nödvändig förutsättning för den faktiska jämslaldhetens förverkligande, inte bare maktpolitiskt utan också sexuellt, kulturellt etc».¹²¹ Innen akademia kunne historisk forskning om kvinner for det andre få frem hvordan kvinnelige og mannlige forskeres måte å arbeide på og stille spørsmål til undersøkelses materialet, ble påvirket av forskerens kjønns bestemte erfaringer. Når forskningsverdenen, inkludert historiefaget, frem til 1970-tallet var dominert av menn, medførte det i følge ham at mange vesentlige spørsmål aldri ble stilt. På samme måte som at fokus på maktspørsmålet kunne brukes for å oppnå en større likestilling mellom kjønnene på samfunnets politiske plan, mente han at fokus på kvinnelige og mannlige forskeres ulike erfaringer kunne forventes å «berika vår kunnskap med resultat ur hittills obeaktade synsvinkler».¹²² På dette punktet var Gunnar Qvist samstemt med både Ida Blom og de danske historikerne som uttalte seg om kvinne- og kjønnsforskningens berettigelse i *Kvindeforskning i Danmark*. Samtidig skilte han seg ut fra både den norske og de danske historieforskerne ved at han utvidet argumentet om nytten av denne formen for historisk forskning til også å

¹²⁰ Åmark i Artéus og Åmark 2012: 140. Den samme tendensen beskrives også av Rolf Torstendahl i «Thirty-five years of theories in history: social science theories and philosophy of history in the Scandinavian debate», utgitt i *Scandinavian journal of history* 1-2/2000

¹²¹ Qvist i Kälvemark og Dahlqvist [red.] 1978: 10

¹²² Qvist i Kälvemark og Dahlqvist [red.] 1978: 10

---

omfatte et samfunnsplan. Flere kvinner som forskere kom ikke bare forskningen til gode, men også samfunnet som en helhet.¹²³ Når Qvist på denne måten kunne argumentere for kvinnehistorie som både et samfunns- og forskningsnyttig fagfelt, var det nettopp fordi han på denne konferansen fungerte både som forsker og som forskningspolitiker.

I følge historiografen Sven Liljas *Historia i tiden* (1989) var diskusjoner for og imot nyttekrav innen historisk forskning et utbredt fenomen innen svensk historiefag på 1970-tallet.¹²⁴ Denne interessen omfattet blant annet samfunnsfaglige teorier, og måten den kunnskapen og kompetansen samfunnsvitenskapene besatt, ble fremstilt som samfunnsnyttig. I følge Lilja fikk dette også betydning for historiefaget, hvor utdanning av vitenskapsmenn nå ble en utdanning av samfunnsplanleggere. Dette førte i sin tur til at sosialhistoriske emner som tok utgangspunkt i den moderne tidsperioden, ble oppfattet som mer relevante enn emner innen for eksempel middelalderhistorie, blant annet ved at de sosialhistoriske emnene tillot historikerne å fremstille sin forskning som premissgivende og identitetsskapende for «de historieløse» befolkningsgruppene utenfor maktens korridorer.¹²⁵ Gunnar Qvists problemstilling og hans vektlegging av kvinne- og kjønnshistoriske undersøkelser som viste ulikhetens betydning i fortiden, var her bare en av måtene disse funksjonene kunne oppfylles på. Hans fremstilling av kvinne- og kjønnshistorien som en samfunnsnyttig del av historiefaget, med potensiale til å bidra til vitenskapelige løsninger av den økonomiske og politiske floken som den oppfattede mangelen på kjønnslikestilling var i Sverige på 1970-tallet, bidro dermed til å plassere det fremvoksende fagfeltet helt fremme på den historiefaglige forskningsfronten, og som et fagfelt det var verdt å støtte i forskningspolitiske sammenhenger.

Den samme nyttebegrunnelsen kunne også brukes til å argumentere for fagfeltets stilling innad i historiefaget, noe Qvists beskrivelse av kvinne- og kjønnshistorie som et perspektiv, snarere enn et selvstendig forskningsområde, pekte på. Som perspektiv

---

¹²³ Qvist i Källemark og Dahlqvist [red.] 1978: 10

¹²⁴ Lilja 1989: 67-68

¹²⁵ Lilja 1989: 85-89

---

kunne det brukes som en inspirasjon til å lese kilder på nye måter innen alle historiefagets undersøkelsesområder, men det kunne også brukes som et likestillingstiltak, ettersom kvinnelige forskere kunne hevdes å ha andre livserfaringer fordi de var kvinner, og deres forskning kunne tilføre all forskning nye perspektiver. Gunnar Qvists argumentasjon lignet her på den de danske historikerne som deltok på Sandbjerg-seminaret fremsatte, men til forskjell fra dem kunne han hvile sine påstander på en allerede opparbeidet forskningstradisjon. Denne tradisjonen kom i form av den svenske kjønnsrolleforskningen, som i tillegg hadde sterke bånd til det samfunnsvitenskapelige miljøet ved universitetet i Göteborg, som Dahlström og Liljeström hadde skapt der.

I sin utførlige beskrivelse av dette miljøet i *Kön i förändring. Den svenska könsrollsforskningen 1959-1979*, trakk idéhistorikeren Jenny-Leontine Olsson frem nettopp likestillingsbegrepet og diskusjoner rundt dette som sentrale trekk ved den svenske kjønnsrolleforskningen. Her ble kjønnsrolleforskernes interesse for individers roller i familien og på arbeidsmarkedet forklart med at begynnelsen av 1960-tallet, tiden da den første forskningen om disse emner ble utformet, også var tidspunktet for omfattende debatter om behovet for en ny familiepolitikk i Sverige. Dette behovet var skapt av en økonomisk politikk som forutsatte kontinuerlig vekst, men som sto i fare for å bli hemmet av mangel på arbeidskraft. En måte arbeidskraftmangelen kunne avhjelpes på, var gjennom inkludering av gifte, hjemmeværende kvinner i arbeidsstyrken, noe som i sin tur krevde at måten samfunnet tenkte på om familier og kvinners oppgaver innen familien, ble endret. Svar på hvordan slike endringer skulle gjøres, søkte politikere i kjønnsrolleforskningen.¹²⁶ Forskernes svar kunne dermed, ifølge den norske psykologen Harriet Holters artikkel i *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, oppsummeres med at kvinners og menns situasjon først og fremst var sosialt og ikke biologisk bestemt, og at forandringer i kvinnerollen måtte innebære endringer i mannenrollen.¹²⁷

---

¹²⁶ Olsson 2011: 256

¹²⁷ Holter i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1/1980: 10

Det forskningsfeltet som Olsson beskrev, var preget av en gruppe politisk aktive forskere, som dannet ulike nettverk med politikere og utga vitenskapelig baserte debattbøker som *Kvinnors liv och arbete* (1962).¹²⁸ Fremstående medlemmer av gruppen, som Holter og Liljeström, ble dessuten engasjert av ulike departementer for å utrede spørsmål knyttet til familie- og arbeidsmarkedspolitikk.¹²⁹

Kjønnsrolleforskningen fremsto dermed som et vitenskapsfelt preget av sterke bånd til politiske beslutningsprosesser, hvor påvirkningen gikk begge veier.

Kjønnsrolleforskere påvirket gjennom sin forskning utviklingen av nye familie- og likestillingspolitiske ideer og reformer, samtidig som politikeres ønsker om forskningsbaserte argumenter hadde sterk innvirkning på forskningen. Jenny-Leontine Olsson oppsummerte denne krysspåvirkningen med å hevde at forskerne som forsket på kjønnsroller, spilte en avgjørende rolle i funderingen av svensk likestillingspolitikk på et empirisk grunnlag.¹³⁰

Kjønnsrolleforskernes innflytelse på den svenske etterkrigstidens likestillingspolitikk kom i første rekke i form av vitenskapelig begrunnede argumenter, som politikere og andre samfunnsdebattanter kunne bruke i diskusjoner om familie- og likestillingspolitikkenes utforming. Her spilte begreper som emansipasjon og likestilling, to kjernebegreper i Gunnar Qvists innlegg på Uppsala-konferansen i 1978, en viktig rolle. Dette var likevel to vanskelige begreper, som i følge Olsson var preget av ambisjoner som sjelden lot seg forene. På den ene siden skulle forskningen være et frigjøringsprosjekt, på den andre siden skulle dette også inngå i et likestillingspolitisk prosjekt. Som frigjøringsprosjekt tenkte forskerne seg at deres resultater skulle vise kvinnebevegelsene hvordan de kunne argumentere for sine ideer og stille krav til det politiske etablissementet. Som likestillingsprosjekt skulle forskningen vise de politiske makthaverne hvordan de best kunne gjennomføre sine

---

¹²⁸ Det mest kjente av disse nettverkene var Grupp 222, som blant annet besto av sosiologene Rita Liljeström, Siv Thorsell og Stina Thyberg og politikere som sosialisten Iréne Mathis. For mer informasjon om denne gruppen og lignende nettverk, se Olsson 2011: 90-91

¹²⁹ Eksempler på dette er Rita Liljeströms *Uppväxtvillkor* (1973), som var en del av den svenske Barnstugeutredningen som ble publisert i 1969. Hennes *Roller i omvandling* (1976) var en rapport til Delegationen för jämställdhet mellan män och kvinnor og inngår i de svenske statlige utredningenes skriftserie SOU 1967: 71.

¹³⁰ Olsson 2011: 253

reformer.¹³¹ Sammenlignes de to posisjonene med Gunnar Qvists forslag til fremtidig kvinnehistorisk forskning, går det an å skimte frigjøringsprosjektets grunntanke i selve formuleringen av problemstillingen, hvor historikere skulle besvare spørsmålet om hvorfor reell likestilling mellom kjønnene ikke hadde blitt oppnådd ennå til tross for de mange reformene og politiske tiltakene som hadde blitt gjennomført. Likestillingsprosjektet kom derimot frem i Qvists forslag om å sentrere kvinnehistorieforskningen rundt diskusjoner om det kvantitative maktbegrepet, som jo i stor grad handlet om fordelingen av posisjoner på arbeidsmarkedet og i politikken.

I «Om könsjämsställdhetsforskning» ble den forskningen om fortidige kvinner som Gunnar Qvist foreslo, plassert tettere opp mot den tverrfaglige og hovedsakelig samfunnsvitenskapelige kjønnsrolleforskningen enn mot den historiske. Dette ble for det første markert i innleggets tittel, hvor det var begrepene kjønn og likestilling som ble trukket frem.¹³² For det andre ble det merket i måten de historiske aspektene ved denne forskningen ble forankret på i samtidige politiske diskusjoner. Qvist begynte innlegget med å peke på at utgangspunktet for UHÅs konferanse var å diskutere hvorfor likestilling mellom kjønnene ikke hadde blitt oppnådd ennå, i samfunnet like mye som i forskningen og i undervisningen. Han gikk videre til å hevde at den primære uttalte målsetningen for konferansen var «ett forskarsamhälle, där kvinnor och män är lika representerade och där alla samhällseliga processer självklart studeras utifrån den insikten, att de är resultat av interaktion – direkt eller indirekt – mellan män och kvinnor».¹³³ Dette inkluderte også den allmennpolitiske målsetningen om «faktisk jämställdhet mellan könen i den samhällseliga arbets- och maktapparaten».¹³⁴ På denne måten presenterte Qvist her en annen type motivasjon for å arbeide med

---

¹³¹ Olsson 2011: 253

¹³² I følge Kerstin Alnebratt var Gunnar Qvists begrep kjønnslikestillingsforskning unikt for ham. I løpet av sin gjennomgang av den svenske forskningspolitiske diskusjonen om kvinne- og kjønnsforskning fra 1970-tallet til 2000-tallet, var det bare Qvist som brukte kjønnslikestillingsforskning om den tverrfaglige forskningen om kvinner og kjønn. (Alnebratt 2009: 79)

¹³³ Qvist i Kälve-mark og Dahlqvist [red.] 1978: 9

¹³⁴ Qvist i Kälve-mark og Dahlqvist [red.] 1978: 9

---

kvinner og kjønn i fortiden enn det Ida Blom gjorde i sitt innlegg i Kvinneaspekter i humanistisk forskning, og det innleggene i Kvindeforskning i Danmark gjorde.

Hans motivasjon inkluderte både den sosialhistoriske interessen for historie nedenfra og forbedring av all forskning gjennom inkludering av kvinneperspektivet, men samtidig også ønsket om å utforme en forskning som kunne fungere som beslutningsgrunnlag i fremtidig svensk forskningspolitikk. Qvist delte dette ønsket sammen med resten av den tverrfaglige kjønnsrolleforskningen, noe som kan være med på å forklare det nære forholdet mellom svenske kvinne- og kjønns historikere og andre forskere innen den tverrfaglige forskningen om kvinner og kjønn, slik denne kom frem i Anita Göransson og Yvonne Hirdmans selvbiografiske artikler i *Föregångarna*, og i det forfattersamarbeidet som blant annet Christina Carlsson Wetterberg og Ulla Manns artikler i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* på 1980-tallet vitner om.¹³⁵ Ikke minst kan det være med på å forklare selvkritiske debattartikler som Helena Bergmans «Vi har tiden på vår sida! Genushistoria och den tvärvitenskapliga genusforskningen» (*Scandia* 2/2012), hvor hun diskuterer det sviktende forholdet mellom historikerne og andre kvinne- og kjønnsforskere i Sverige. I følge Bergman har den økende avstanden blitt debattert i metadiskusjoner om kvinne- og kjønns historien, hvor pendelen har svingt fra kritikk av det egne emnets tilkortkommenhet og til beklagelser av den øvrige forskerverdenes bristende historieinteresse. På den ene siden har feministiske historikere kritisert seg selv for å være seg selv nok og for ikke å delta i de overgripende kjønns vitenskapelige forskersamtalene. Deler av kritikken har også handlet om at historikerne er for empiriske og ikke henger med i samtidens radikaliserende vitenskapsteoretiske forskerdiskusjoner. På den andre siden har kvinne- og kjønns historikere også kritisert andre forskere innen den tverrvitenskapelige forskningen om kvinner og kjønn for å ha mistet interessen for historisk forskning og empirisk-historiske perspektiver. At de siste anklagene kunne ha noe for seg, kom i følge Helena Bergman frem i at «samtidens vetenskapliga diskussioner inte primärt uppehåller sig vid historiska

---

¹³⁵ Jeg kommer tilbake til Christina Carlsson Wetterbergs og Ulla Manns samarbeid med andre kvinne- og kjønnsforskere i kapittel fire.

spørsmål». ¹³⁶ De spørsmål og tema som diskuteres i dag, midt på 2010-tallet, kan snarere kobles til synkrone enn diakrone problematiseringer og leveres av forskere innen felt som feministiske og postkoloniale studier samt media- og kulturanalyse. ¹³⁷ Dette peker på at forholdene i Sverige har endret seg over tid på en måte som de ikke har gjort i Norge, og som de heller ikke har gjort i Danmark.

Kvinnelige historiestudenter utformer forskning om kvinner i fortiden i 1978

Ved siden av Tinne Vammen, som var med på å skrive «Fire gjør status etter første tverrfaglige kvindeforskningsseminar med forskningsrådsstøtte», som det danske åpningsstatet var hentet fra, fantes det også andre historikere til stede på den første danske konferansen om kvinne- og kjønnsforskning. Én, Anna-Birte Ravn, deltok i den tverrfaglige redaksjonsgruppen sammen med blant annet statsviteren Birte Siim, sosiologen Maren Bak og statistikeren Ruth Emerek. Andre historikere, som Kirsten Floris, Birgitte Possing, Birte Broch og Nanna Damsholt skrev artikler om forholdene for kvinne- og kjønnsforskning på deres institusjoner. Floris og Possing skrev om Historisk Institut på Århus universitet, hvor de begge var studenter. Damsholt og Broch skrev om henholdsvis Historisk Institut og Institut for kultursociologi på København universitet. I tillegg fantes også Brita Fogeds artikkel «HK's kvindeopfatelse» i rapporten etter Sandbjerg-konferansen. Til forskjell fra det norske og det svenske tilfellet, var det her altså snakk om relativt uetablerte akademikere og et forholdsvis uetablert fagfelt, hvor aktørenes kartlegging av egen og fortidige kvinners livssituasjon og kollektivt arbeid sto i sentrum.

Inntrykket av et forskningsfelt i startgropen forsterkes av at bare Nanna Damsholt og Brita Foged på dette tidspunktet hadde avlagt sine cand.mag-grader og nå hadde betalte forskerstillinger, Damsholt som seniorstipendiat ved Historisk Institut i

---

¹³⁶ Bergman i *Scandia* 2/2012: 15. Hele *Scandias* nummer 2/2012 dreide seg om kvinne- og kjønnshistoriens utfordringer, også i forhold til den tverrvitenskapelige forskningen. Se særlig Sara Edenheims artikkel «Att komma till Scott – teorins roll inom svensk genushistoria». Andre som har debattert spørsmålet, er Monika Edgren i «Genushistoria och den tvärvetenskapliga genusforskningen» (*Scandia* 1/2010).

¹³⁷ Bergman i *Scandia* 2/2012: 15

København og Foged som kandidatstipendiat ved Historisk institut i Århus. Samtidig skilte de seg fra hverandre ved at det var bare Damsholt som skrev et innlegg med utgangspunkt i posisjonen som selvstendig forsker. Fogeds artikkel var nemlig resultat av et større gruppearbeid blant kvinne- og kjønnshistorikere på Århus universitet. Slik sett hadde Brita Foged mer til felles med resten av historikerne som uttalte seg i rapporten, som foretrakk å skrive innlegg sammen som en del av et større forfatterkollektiv. Vammen og Ravn er allerede nevnt, men også Floris, Possing og Broch var medlemmer av hver sin forfattergruppe. Floris og Possing skrev innlegget «Kvinder på Historie: vi har huller i profilen» sammen med historikerne Grethe Århus og Else Knudsen, mens Broch skrev sitt innlegg «Kvindestudier på Institut for Kultursociologi» sammen med kultursosiologen Lis Højgaard. I følge Drude Dahlerups oversikt over den danske kvinne- og kjønnsforskningens utvikling på 1970-tallet i *Rødstrømperne*, hadde det blitt undervist i «kvindefag» innen tverrfaglige seminarer på danske universiteter siden 1973. Seminarene var i utgangspunktet alternative studieløp, som etter hvert ble merittgivende.¹³⁸ Dette gjaldt også for kvinnehistorien på Historisk institut ved Århus universitet, hvor det i følge Claus Møller Jørgensen ble tilbudt undervisning i kvinnehistoriske emner ved hjelp av deltidslærere som Anne Margrete Berg og gjennom Knudepunkt-gruppen hvor Birgitte Possing var en av ildsjelene.¹³⁹

Felles for innleggene, inkludert artikkelen Tinne Vammen var med på å skrive, var at de i større grad enn det norske og det svenske innlegget konsentrerte seg om uttalelser som argumenterte for all forskning om kvinners liv og virke, og ikke bare for den historiske delen av den. Til dels kom slike uttalelser frem i generelle vendinger, slik som i «Fire gør status efter første tværfaglige kvindeforskningsseminar med forskningsrådsstøtte». Her ble ikke historisk forskning nevnt i det hele tatt. I stedet for ble det snakket om det første tverrfaglige kvinneforskningsseminar, om kvinneforskning og –undervisning og om kvinneforskere som en spesielt utsatt gruppe ansatte i universitetsverdenen. Når det kom til å beskrive innholdet i

¹³⁸ Dahlerup 1998 – del I: 603

¹³⁹ Møller Jørgensen i Christiansen og Møller Jørgensen 2004: 126

forskningen og undervisningen, ble det presentert som analyser av «kvinders situation i alle dens aspekter og kvinders særlige undertrykkelse og frigørelsesmuligheter i et historisk og/eller nutidig perspektiv».¹⁴⁰

Dette perspektivet kom til uttrykk på to måter i omtalene av historisk forskning i *Kvindeforskning i Danmark*. Samtidsperspektivet kom frem hos Brita Foged, som i sin artikkel «HK's kvindeopfattelse» konsentrerte seg utelukkende om en diskusjon av kvinners stilling innen Handels- og Kontorfunktionærnes Forbund i 1977, selv om tidsrammen for artikkelen var en historisk analyse av fagforbundets blader 1950-1970-tallet.¹⁴¹ Utgangspunktet for analysen var et ønske om å forstå «kvinders totalsituation ud fra et classesynspunkt», og så nyansert som mulig «begripe alle aspekter af de betingelser, som kvinder underlægges i hverdagen», inkludert den delen som het «kvindeundertrykkelsen i HK».¹⁴² Målsettingen ble oppnådd gjennom en drøfting av to situasjoner hvor kvinnelige medlemmer av HK ble utsatt for undertrykkelse. Den første av disse var forbundskongressen i 1977, hvor de kvinnelige delegatene klarte å presse gjennom vedtak om krav til gratis barnehage, krav til uravstemning ved overenskomster i stedet for avgjørelser i kompetente forsamlinger og krav om 35-timers arbeidsuke uten tempoøkning i arbeidet. Fogeds analyse av den mannsdominerte ledelsens reaksjon på disse vedtakene understreket det hun oppfattet som dens kvinneundertrykkende praksis. De kvinnelige medlemmenes engasjement ble stadig etterspurt i fagforbundet, men når det først ble vist, mente ledelsen de kvinnelige delegatene hadde talt utover den tilmålte tiden på kongressen.¹⁴³ Den andre situasjonen var omtalen av forbundets kvinnelige tillitsvalgte i forbundsbladets notiser når de fylte et rundt år. Her ble de kvinnelige medlemmene omtalt som elskverdige, vennlige, blide, flittige, samvittighetsfulle og

¹⁴⁰ Agger, Andersen, Geertsen og Vammen i Ravn, Siim, Langtved Larsen, Bak og Emerek [red.] 1978: 145

¹⁴¹ Denne artikkelen er en kortversjon av artikkelen «HK's kvindeopfatelse, især efter 1960» som ble gitt ut i *Årbog for Arbejderbevægelsens Historie* i desember 1978.

¹⁴² Foged i Ravn, Siim, Langtved Larsen, Bak og Emerek [red.] 1978: 185

¹⁴³ Foged i Ravn, Siim, Langtved Larsen, Bak og Emerek [red.] 1978: 193. De kravene som HK-organiserte kvinnelige funksjonærer her stilte, var de samme kravene som også ble stilt av de danske rødstrøpene som deltok i Arbejdsløshedskampagnen høsten 1977. Parolene her lød: 35 timers arbeidsuke med full lønnskompensasjon og uten tempooppskruing, bedre og gratis barnehager til alle barn, alle kvinners rett til arbeid og økonomisk uavhengighet, og forståelse av arbeidsløshetsproblem som et samfunnsproblem som gjaldt alle kvinner. (Dahlerup 1998-del I: 281)

pliktoppfyllende, noe som gjorde det mulig for dem å oppnå nok kunnskap og innsikt til å stige i gradene i forbundet. De mannlige medlemmene på sin side ble beskrevet ut fra deres på forhånd ervervede kunnskaper, deres store erfaringer med å styre og deres evne til å skape respekt om sin person og om forbundet.¹⁴⁴ Foged konkluderte i sin artikkel at grunnen til at de kvinnelige og mannlige tillitsvalgte ble behandlet så ulikt innen fagforeningen, både på fagkongressen i 1977 og i medlemsbladet, var at hele fagforbundets ideologi var skapt av menn, og «på linje med andre samfundsmæssige institutioner [er] et mandeunivers, d.v.s domineret af mænd, udviklet af mænd og strukturert ud fra deres mandlige erfaringer».¹⁴⁵ Både ved å skrive om Handels- og Kontorfunktionærnes Forbunds kvinnelige medlemmer, og ved å beskrive dem som fastlåste i mannsbestemte normer for oppførsel, går det an å hevde at Brita Fogeds artikkel trakk på forbindelser til diskusjoner ført innen den nye kvinnebevegelsen i Danmark, hvor det i følge Dahlerup nettopp var de kvinnelige fagforeningenes undertrykte posisjon i fagorganisasjoner som HK som sto i sentrum for debattene innen bevegelsen i andre halvdel av 1970-tallet.¹⁴⁶ Fogeds artikkel bekreftet dermed bildet av en dansk kvinne- og kjønns historisk forskning, som i sin fremvekstperiode i stor grad knyttet an til røttene i kvinnebevegelsen, et bilde som kom frem både i «Fire gør status efter første tværfaglige kvindeforskningsseminar med forskningsrådsstøtte» og i prosjektbeskrivelsene jeg kommer til nå.

Den andre måten dette perspektivet kom til uttrykk på, var i «Kvinder på Historie: Vi har huller i profilen». Her presenterte Kirsten Floris, Grethe Århus, Else Knudsen og Birgitte Possing to store, studentdrevne prosjekter. Begge prosjektene sprang ut av såkalte basisgrupper. Gruppens medlemmer skulle selv stå for alle aktivitetene ut fra en flat maktstruktur, hvor målet var å lage fremstillinger som så bredt som mulig dekket arbeiderkvinnens totale livssituasjon.¹⁴⁷ Det ene av prosjektene var utviklet av den såkalte HK-gruppen, som hadde som mål å lage en «totalbeskrivelse, i ordets

---

¹⁴⁴ Foged i Ravn, Siim, Langtved Larsen, Bak og Emerek [red.] 1978: 195-196

¹⁴⁵ Foged i Ravn, Siim, Langtved Larsen, Bak og Emerek [red.] 1978: 200

¹⁴⁶ Dahlerup 1998 – del I: 276

¹⁴⁷ Basisgruppeorganisasjonen var den foretrukne organisasjonsformen innen den nye kvinnebevegelsen på 1970-tallet. Hva som var målet med gruppene og hvordan de fungerte, finnes blant annet beskrevet i Haukaa 1982, Dahlerup 1998, Isaksson 2007, Müftüoğlu 2013 og Lindtner 2014.

videste forstand, af de arbejdsplads- og hjemmeproblemer, der udgør en kassedames hverdag». ¹⁴⁸ Det andre var utviklet innen Knudepunkt-gruppen som heller satset på en undersøkelse av arbeiderklassekvinneres stilling i perioden 1870-1940. ¹⁴⁹ I det følgende velger jeg å konsentrere meg om en analyse av HK-gruppens prosjekt ettersom det var dette prosjektet de fire historikerne la mest vekt på å beskrive selv.

HK-gruppens totalbeskrivelse av kassedamers hverdag skulle dannes gjennom en skisse av utviklingstendenser innen detaljsektoren siden 1960 og fremtidsperspektiver i forhold til anvendelse av elektroniske kasseterminaler. Den utvalgte bedriften hvor undersøkelsen fant sted, var Bilka i Tilst utenfor Århus. Undersøkelsen tok opp spørsmål knyttet til kvinners plassering ved denne matvarebutikken. Det dreide seg om organisering av arbeidet, utdanning, lønn, arbeidsmiljø og deltidsarbeidsledighet. I tillegg tok man opp belastninger skapt som følge av et dobbeltarbeid på Bilka og hjemme, samt kvinners mulighet til konkret fagforeningsaktivitet. Prosjektet baserte seg på et samarbeid med tre ansatte, hvor det var meningen at de ansatte og historikerne skulle utforme et felles prosjekt. Dette målet måtte likevel oppgis, ettersom det viste seg at prosjektets tidsrammer ikke strakk til noen inngående undersøkelser og de ansatte uttrykte en avventende holdning til hva historikerne kunne overføre til dem av nyttige ferdigheter. ¹⁵⁰ Når de fire historikerne til tross for det bare halvveis vellykkede resultatet mente prosjektet kunne forsvares, var det fordi de med denne arbeidsformen hadde bidratt til realiseringen av «den intention, som længe har ligget i studentbevægelsen om at knytte an til dele [af] arbejderbevægelsen og bryde isolationen på universitetet». ¹⁵¹

At interessen for arbeiderhistorie og kvinners stilling innen arbeiderbevegelsen, både nåværende og fortidig, sto høyt i kurs blant de blivende kvinne- og kjønns historikerne i Danmark i 1978, ble ytterligere understreket av Birte Broch og Lis Højgaard i

¹⁴⁸ Floris, Århus, Knudsen og Possing i Ravn, Siim, Langtved Larsen, Bak og Emerek [red.] 1978: 179

¹⁴⁹ Floris, Århus, Knudsen og Possing i Ravn, Siim, Langtved Larsen, Bak og Emerek [red.] 1978: 179

¹⁵⁰ Floris, Århus, Knudsen og Possing i Ravn, Siim, Langtved Larsen, Bak og Emerek [red.] 1978: 179-180

¹⁵¹ Floris, Århus, Knudsen og Possing i Ravn, Siim, Langtved Larsen, Bak og Emerek [red.] 1978: 180. Forfatterens egne understrekninger.

«Kvindestudier på Institut for Kultursociologi».¹⁵² I omtalen av egen forskningsaktivitet ved dette instituttet, ble Brochs prosjekt omtalt som en form for muntlig historie hvor arbeiderkvinner og –menns oppfatninger om deres daglige tilstedeværelse i produksjon og familie skulle kartlegges. Dette var et samtidsorientert prosjekt. Højgaards prosjekt var derimot orientert mot perioden 1870-1920 og mot arbeiderkvinneres faglige organisering i den tidlige danske kapitalismen. Særlig opptatt var hun av betingelsene for arbeidskraftens reproduksjon og etablering av arbeiderfamilier, sett i lys av det originale folketellingsmaterialet.¹⁵³

Samtidig pekte innleggene også på en særegenhet ved den danske historiske forskningen om kvinner og kjønn, slik den har blitt fremstilt i den første forskningspolitiske rapporten om dansk kvinne- og kjønnsforskning. For det første er det her snakk om koblingen mellom samtidsorientering og aktivisme, som gikk langt utover den koblingen Gunnar Qvist gjorde i sitt innlegg. Både HK-gruppen og Foged engasjerte seg direkte i politiske diskusjoner om kvinners stilling i Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund, som var den største fagforeningen som organiserte kvinner i Danmark på denne tiden. Foged gjorde det gjennom sine observasjoner av og intervjuer med HKs kvinnelige medlemmer, som ble brukt som kilder i «HK's kvindeopfattelse, især efter 1960».¹⁵⁴ HK-gruppen gjorde det gjennom sitt samarbeid med tre HK-organiserte kvinner ansatt ved en BILKA-butikk i Tilst. For det andre skilte den seg ut fra både Qvists og Ida Bloms fremstillinger ved at de i så stor grad konsentrerte seg utelukkende om arbeiderkvinner, en innsnevring som verken Bloms definisjon av kvinnehistorie som et samlebegrep for all forskning som tar opp kvinners aktivitet i fortiden, eller Qvists spørsmål om hvorfor likestilling mellom kvinner og menn ennå ikke hadde blitt oppnådd, ikke inneholdt. Når arbeiderklassekvinner sto så sterkt i den danske historiske forskningen om fortidige kvinner i denne perioden, henger det etter min mening sammen med de danske kvinne- og kjønns historikernes sterke tilknytning til den marxistiske studentbevegelsen og den nye kvinnebevegelsen, som begge la vekt på at

---

¹⁵² Det er her snakk om Institut for Kultursociologi ved København universitet.

¹⁵³ Broch og Højgaard i Ravn, Siim, Langtved Larsen, Bak og Emerek [red.] 1978: 260-261

¹⁵⁴ Brita Fogeds artikkel kom ut i «Årbog for Arbejderbevægelsens Historie» desember/1978.

---

arbeiderklassen, og da særlig arbeiderklassens kvinner, var de mest usynliggjorte av alle usynliggjorte grupper.¹⁵⁵

Samtidig var det ikke bare kvinne- og kjønnshistorikerne som var opptatt av arbeiderklassen i Danmark, men også resten av de marxistisk inspirerte historikerne. Interessen for fortidens arbeiderklasse kunne i følge Niels Finn Christiansen knyttes til de nye historikergenerasjonenes søken etter teoretiske alternativer til «positivistiske forsteningstendenser».¹⁵⁶ En stor gruppe historikere, deriblant de århusianske kvinne- og kjønnshistorikerne, ble i sin leting inspirert av marxistiske teorier og den vest-tyske Frankfurterskolens ideologikritikk av det borgerlige samfunn og vektlegging av materialistisk produksjon som grunnlag for all historisk analyse.¹⁵⁷ I følge Bernard Eric Jensen handlet denne ideologikritikken om to ting: på den ene siden skulle den tradisjonelle faghistoriens verdigrunnlag og samfunnsmessige funksjoner demaskeres, på den andre skulle det etableres en alternativ vitenskapsteoretisk posisjon ut fra den marxistiske tesen om at historieforskning kun kunne bli objektiv hvis den inntok et partisk standpunkt.¹⁵⁸ Kvinnehistorikernes bevisste stillingtaken for arbeiderklassens kvinner i deres forskningsprosjekter, kan her sees som et klart uttrykk for denne alternative vitenskapsteoretiske posisjonen, ettersom den både hadde direkte tilknytning til den marxistiske teorien og dessuten i seg selv hadde et klart standpunktteoretisk utgangspunkt.¹⁵⁹

Samtidig var det også i det danske tilfellet slik at kvinne- og kjønnshistorikere skilte seg ut gjennom sitt forskningsobjekt og sin insistering på at forskning om kvinner

---

¹⁵⁵ I «Subjekt og frigørelse i kvinners krønike» beskriver Karen Sjørup denne akademiske perioden som marxistisk universitetsforskning. (Sjørup i *Den jyske Historiker* 75-76/1997: 115)

¹⁵⁶ Christensen i *Historie og samtidsorientering* 1980: 260

¹⁵⁷ Christiansen i *Historie og samtidsorientering* 1980: 262. Andre som har kommentert denne utviklingen ut fra et kvinne- og kjønnsforskningsperspektiv, er Dahlerup 1998, Sjørup 2008 og Rosenbeck 2012.

¹⁵⁸ Jensen i *Den jyske Historiker* 75-76/1997: 16. Se også Bernard Eric Jensens skildringer av forholdet mellom samfunnsvitenskapene og historiefaget i Danmark på 1970-tallet i «In the footsteps of a father. The handling of a legacy in the 20th-century Danish debates on method and theory» i Meyer og Myhre [red.] 2000

¹⁵⁹ Når dette er sagt, den marxistiske inspirasjonen sto sterkt også i Norge og i Sverige. For omtale av marxistisk historieskriving på 1970-tallet, se blant annet Myhre i Hubbard, Myhre, Nordby og Sogner 1995 og Lilja 1980.

---

krevde andre metoder og teoretiske innfallsvinkler hvis målet om kvinnesynliggjøring skulle oppnås. I innledningsstatistikk fra «Fire gjør status etter førte tverrfaglige kvindeforskningsseminar med forskningsrådsstøtte» understreket Inger Agger, Tine Andersen, Jette Geertsen og Tinne Vammen hvor viktig den nye forskningen var for resten av den akademiske forskningen, ved å hevde at forskning som fortsatte å marginalisere kvinner som forskningsobjekter og forskere, ikke kunne regnes som fullgod og risikerte å bringe «universiteternes faglige niveau» ned.¹⁶⁰ På samme måte som Gunnar Qvist hevdet i sitt innlegg i *Forskning om jämställdhet. Rapport från UHÅs konferens i Uppsala den 8 och 9 maj 1978*, kom dermed også de danske deltagerne til å understreke at en forskningsverden som ikke inkluderte kvinner som subjekter og objekter, ikke kunne oppfattes som en fullstendig vitenskapelig aktivitet.

På samme måte som i Qvists innlegg var dessuten spørsmålet om inkludering av kvinner knyttet til det økonomiske spørsmålet om ansettelser. De danske kvinne- og kjønnsforskere, historikerne inkludert, ble i «Fire gjør status etter første tverrfaglige kvindeforskningsseminar med forskningsrådsstøtte» fremstilt som en økonomisk utsatt gruppe. Kvinneforskere tilhørte i følge de fire forfatterne en generasjon av yngre kvinnelige forskere, hvor kun noen få hadde faste universitetsstillinger, mens flertallet var stipendiater eller eksterne lektorer og undervisningsassistenter. I all enkelhet betydde dette at de fleste ansatte tilhørte «de mest utsatte grupper av lærere og forskere på universitetene, hvor der må kæmpes for selv at opretholde utilfredsstillende og usikre ansættelsesforhold, som ikke garanterer andet end en løs institutionel tilknytning».¹⁶¹ Gjennom understrekningen av de vanskelige forholdene for de kvinnelige midlertidig ansatte forskerne, trakk Aggers, Andersen, Geertsen og Vammen forbindelser til diskusjoner om den danske kvinnearbeidsløsheten, som Drude Dahlerup mener preget den nye kvinnebevegelsens debatter i kjølvannet av den første oljekrisen i 1973. I slike debatter ble det oppfattet som viktig å vise hvordan særlig kvinner hadde dårlige arbeidsvilkår gjennom beskrivelser av nedslitende arbeidstempo, dårlige lønnsforhold og vanskeligheter med å kombinere

---

¹⁶⁰ Agger, Andersen, Geertsen og Vammen i Ravn, Siim, Langtved Larsen, Bak og Emerek [red.] 1978: 146

¹⁶¹ Agger, Andersen, Geertsen og Vammen i Ravn, Siim, Langtved Larsen, Bak og Emerek [red.] 1978: 146

ansvar som lønnskaker med ansvar innen familien.¹⁶² Som nevnt i innledningen til forrige kapittel, var det en stor overlapping mellom medlemmene av den nye kvinnebevegelsens organisasjoner og de studerende historikerne på 1970-tallet. At den utrygge økonomiske situasjonen ble tatt opp i *Kvindeforskning i Danmark*, kan derfor også tolkes som uttrykk for overlapping i emner som ble tatt opp til debatt innen kvinnebevegelsene og kvinneforskningsgruppene, ved siden av å være et strategisk krav om økonomisk støtte til et fagfelt under utvikling.

Aggers, Andersens, Geertsens og Vammens generelle beskrivelse ble utdypet i innleggene om situasjonen på universitetene i Århus og København. For århusianerne Kirsten Floris, Grethe Århus, Else Knudsen og Birgitte Possing, som alle etter eget utsagn befant seg i siste del av sine studieløp, var både manglende ansettelse og tyngende eksamenskrav et problem. Av fire kvinnelige ansatte på Historisk institut i Århus arbeidet tre med det innleggsforfatterne kalte kvinneproblemer: en undervisningsassistent, en kandidatstipendiat og en ekstern lektor.

Århusianerkvartetten nevner aldri i selve innlegget hvem dette var, men ut fra kontaktinformasjonen som ble inkludert på slutten av deres innlegg, kommer det frem at det var Anne Margrethe Berg som var undervisningsassistenten, Brita Foged som var kandidatstipendiaten og Lena Dalgård som var den eksterne lektoren i kvinnehistorie. Ingen av dem hadde fast ansettelse, noe som førte til at mesteparten av arbeidet med å videreføre forsknings- og undervisningsaktivitetene falt på studentene.¹⁶³ De slet i sin tur både med dårlig økonomisk støtte og strenge eksamenskrav. Som de selv hevdet: «vi ka' jo ikke afløse alle oppgaver med arbejderkvinders historie».¹⁶⁴ Muligens var det også den krevende studiesituasjonen som førte til problemer med å skape en kvinnepolitisk profil og nyrekruttering, for til tross for «flere hundrede underskrifter på kravet om etablering af det eksterne

---

¹⁶² Dahlerup 1998 – del I: 278

¹⁶³ Floris, Århus, Knudsen og Possing i Ravn, Siim, Langtved Larsen, Bak og Emerek [red.] 1978: 182

¹⁶⁴ Floris, Århus, Knudsen og Possing i Ravn, Siim, Langtved Larsen, Bak og Emerek [red.] 1978: 178

---

lektoratet i kvindehistorie» var det «kun ca. 50 aktive kvinder i alt i projektgrupper og på undervisningshold».¹⁶⁵

Mer sannsynlig henger dette sammen med den vanskelige økonomiske situasjonen Historisk institut ved Aarhus universitet befant seg i årene 1975-1979. Som Claus Møller Jørgensen skriver i *Historiefaget på Aarhus Universitet 75 år*, slet instituttet med å finansiere sin undervisning i disse årene ettersom den statlige sparepolitikken forårsaket av den økonomiske krisen rammet bevilgningene til universitetene hardt. Dette førte blant annet til færre midler til timelærere, mindre undervisning og innføring av en midlertidig ansettelsesstopp i 1978. Ifølge ham kom denne i praksis til å vare helt frem til 1994. For kandidaten Foged og studentene Floris, Århus, Knudsen og Possing betydde dette at deres forskningsinnsatser ikke fikk noen uttelling i form av ansettelser på Aarhusuniversitet, verken da eller senere.¹⁶⁶ Ut fra Karen Sjørups beskrivelser av 1970-tallets kvinne- og kjønnsforskning i Danmark i «Kønnsforskningens historie i Norge og Danmark set fra et dansk perspektiv», var situasjonen den samme også på de resterende fire danske universitetene i denne perioden. Først med lanseringen av Aktionsplanen for kvindeforskning og kvindeforskere i 1986 ble det ansatt kvinne- og kjønnsforskere ved universitetene i København, Århus, Odense, Aalborg og Roskilde.¹⁶⁷ Tildelingene opphørte imidlertid i 1992, da det igjen ble vanskelig for kvinne- og kjønnsforskere å finne ansettelse ved historiske institutter ved danske universiteter.¹⁶⁸

I følge Sjørups sammenligning mellom den norske og den danske utviklingen fremstår ikke 1970-tallets danske forskning bare som fattig på penger, men også på foregangspersoner som kunne dra fagutviklingen fremover i denne etableringsperioden. Mens norske kvinne- og kjønnsforskere på 1970-tallet hadde en generasjon av etablerte forskere å lene seg på og bli inspirert av, fantes ikke en slik

---

¹⁶⁵ Floris, Århus, Knudsen og Possing i Ravn, Siim, Langtved Larsen, Bak og Emerek [red.] 1978: 182

¹⁶⁶ Møller Jørgensen i Christiansen og Møller Jørgensen 2004: 127-132

¹⁶⁷ Sjørup i *Tidsskrift for kjønnsforskning* 1/2008: 79

¹⁶⁸ Jeg kommer nærmere inn på spørsmålet om Aktionsplanen for kvindeforskning i det fjerde kapittelet, hvor planens avvikling var en direkte foranledning til opprettelsen av *Kvinder, køn og forskning*.

generasjon i Danmark. I følge henne var det ingen Harriet Holter, Berit Aas eller Hildur Ve som kunne representere «en mere uafhængig og moden feministisk tilgang».¹⁶⁹ Denne påstanden må likevel modifieres. I 1997-artikkelen som Karen Sjørup skrev om den danske kvinne- og kjønnshistoriens utvikling fra 1970-tallet og frem til midten av 1990-tallet, trakk hun selv frem historikeren Elin Appel, som i sine verker var opptatt av kvinners særart og matriarkatets eksistens i fortiden.¹⁷⁰ Her kan også Nynne Koch, bibliotekar ved Det kongelige bibliotek i København, skjønnlitterær forfatter og særartsfeminist trekkes frem. På 1960-tallet hadde hun tatt initiativ til å opprette et kvinnehistorisk arkiv ved det kongelige biblioteket, et initiativ som i dag eksisterer i form av KVINFO. Samtidig har kanskje Sjørup likevel rett i at det ikke fantes noen markante forskerskikkelser de unge kvinne- og kjønnsforskerne kunne støtte seg på, ettersom både Appel og Koch arbeidet utenfor den akademiske verden og ikke hadde Ås', Holters eller Ves mulighet til å skape vitenskapelige fagfelter innen academia. Når verken Appel eller Koch var i stand til å utforme et eget fagfelt, falt oppgaven i stedet på studenter og unge undervisningsassistenter uten faste stillinger.¹⁷¹ Blant disse fantes også historikere som Birgitte Possing, Brita Foged, Tinne Vammen og Nanna Damsholt.

En annen forklaring kan være at fellesbetegnelsene kvinneforskning og kvinneforskere dominerte, fordi den studentgenerasjonen historikerne i Sandbjerg-rapporten tilhørte, hadde blitt utdannet i et reformert utdanningssystem, hvor opprettelse av universitetssentre i blant annet Roskilde, Odense og Aalborg hadde ført til innføring av nye pedagogiske metoder basert på kollektivt arbeid og prosjektarbeid, som også påvirket de danske kvinne- og kjønnshistorikernes tilhørighetsforståelse. I følge Niels Finn Christiansen smittet den kollektive holdningen blant studentene over på forskningen som ble gjort ved de nye læreanstaltene, hvor en kollektiv prioritering av forskningsoppgaver førte til at enkeltforskernes interesser og synspunkter måtte passes inn i rammene som hadde blitt satt opp i fellesskap. Understrekingen av fellesskap, både blant studenter og

---

¹⁶⁹ Sjørup i *Tidsskrift for kjønnsforskning* 1/2008: 79

¹⁷⁰ Sjørup i *Den jyske Historiker* 75-76/1997: 113-114

¹⁷¹ Sjørup i *Tidsskrift for kjønnsforskning* 1/2008: 79

---

forskere, førte til en nedbrytning av de tradisjonelle arbeidsmetodene hvor historikere og andre forskere satt ensomme med sine kilder og metoder.¹⁷² Som studenter og stipendiater i historie i Danmark på 1970-tallet, hadde dermed også kvinne- og kjønns historikerne som deltok på det første tverrfaglige seminaret om kvinneforskning på Sandbjerg, blitt oppdratt som forskere i en felleskapsånd. Deres insistering på å utforme grupper som gikk på tvers av faggrensene, og fremheving av de hindringene som tradisjonelle faggrensene satte opp, kan dermed sees som et uttrykk for et ønske om å utvikle forskning om kvinner i denne tverrfaglige, felles ånden. Som jeg kommer tilbake til i neste kapittel, var det nettopp denne kollektive ånd som skilte de danske deltagerne på de nordiske kvinnehistorikermøtene ut fra resten av de nordiske deltagerne.

Samlet sett går det an å si at bildet av den fremvoksende danske kvinne- og kjønns historien i *Kvindeforskning i Danmark*, var bildet av et forskningsfelt som sto på utrygg grunn økonomisk og bemanningsmessig. Samtidig ble det også tegnet bilde av et felt i utfordrerposisjon til den etablerte akademiske verdenen. Teoretisk utfordret historieforskning om kvinner og kjønn resten av historieforskningen gjennom sin tilknytning til den radikale studentbevegelsen, hvor fagkritikk basert på marxistisk grunnlag, sto i sentrum. Som et fagfelt bestående av aktivister innen den nye kvinnebevegelsen, utfordret kvinne- og kjønns historisk forskning hele den etablerte vitenskapelige verdenen på de danske universitetene gjennom sitt krav om forandring av forskningen slik at den tok utgangspunkt i kvinneperspektiver og kvinners spesifikke erfaringer. Som for utviklingen av den norske forskningen og dens tilknytning til sosialhistorien og den svenske forskningen med dens tilknytning til kjønnsrolleforskningen, fikk også det danske feltets utfordrerposisjon følger for måten historikere som Birgitte Possing, Tinne Vammen og Bente Rosenbeck kom til å fremstille sitt fagfelt på og de grensene de dro i sine innlegg på De nordiske

---

¹⁷² Christiansen i *Historie og samtidsorientering* 1980: 258. Til sammenligning ser det ut til at det største norske prosjektet, ledet av Sivert Langholm ved Universitetet i Oslo, ser ut til å ha rekruttert studenter fra hovedfagsnivå og oppover. (Myhre i Hubbard, Myhre, Nordby og Sogner [red.] 1995: 227) De svenske prosjektene ser først og fremst ut til å ha rekruttert fra doktorgradsnivå og oppover. (Åmark i Artéus og Åmark [red.] 2012: 142-144)

---

kvinnehistorikermøtene og i de to danske tidsskriftene for tverrfaglig kvinne- og kjønnsforskning.

De første kartene i de første rapportene

Selv om den skandinaviske kvinne- og kjønnshistorien som helhet kan hevdes å ha de samme røttene i sosialhistoriens nye metodiske og teoretiske innfallsvinkler til den eksisterende historieforskningen, og i den tverrfaglige kvinne- og kjønnsforskningen og de nye kvinnebevegelsene, har jeg i dette kapittelet ønsket å vise at de to røttene fikk ulik betydning og vektning avhengig av hvordan forskningslandskapene i de tre landene ellers så ut. Den norske sosialhistoriske forskningen sto sterkt i Norge på 1970-tallet. Dette ble reflektert både i de mange bindestreks-historiene som utviklet seg i denne perioden, men også i den aksepten som den nye sosialhistoriske forskningen møtte fra 1950- og 1960-tallets etablerte historikergenerasjoner. Ida Bloms klare kobling til sosialhistorien kan på denne bakgrunnen forstås som opplagt, ettersom tilhørighet til dette feltet kunne gi økt legitimitet til den unge kvinnehistorien. At Gunnar Qvist ikke trengte å betone den sosialhistoriske roten like sterkt, men heller foretrakk omtale av emner og begreper assosiert med kjønnsrolleforskningen, kan på en lignende måte forstås som utslag av det Jenny-Leontine Olsson beskrev som et veletablert og politisk aktivt støttet svensk forskningsfelt. Når det også i den danske rapporten ble snakket mer om kvinneforskere og kvinneforskning fremfor kvinnehistorisk forskning, kan det forstås som resultat av et sterkt kvinne- og kjønnsforskningsfelt i Danmark. Ettersom dette feltet i følge Drude Dahlerup og Karen Sjørup selv var under de samme begrensningene som den historiske forskningen om kvinner og kjønn, blir dette likevel en vanskelig slutning å trekke. Derimot mener jeg det er mulig å hevde at fremhevingen av den tverrfaglige roten fremfor den sosialhistoriske i de danske historikerinnleggene kan forstås som utslag av den tverrfaglige kvinne- og kjønnsforskningens plass i den større studentbevegelsen. Som medlemmer av den radikale og mangetallige studentbevegelsen, fikk dermed også de danske historiestudentene en posisjon i feltet som ga dem mulighet til å fremsette sin kritikk av den kvinneignorerende universitetsforskningen.

I nær tilknytning til det første poenget har jeg også ønsket å vise at hvordan et fagfelt i begynnelsen av sin utvikling plasseres i det eksisterende akademiske feltet, avhenger av på hvilke måter fagfeltets pionerer mobiliserer sin vitenskapelige troverdighet på. Mens Gunnar Qvist kunne bruke sin posisjon som dosent i kvinnehistorie og som medlem av UHÅs likestillingsgruppe til å mobilisere troverdighet som en etablert forsker og rådgiver innen feltet, var Ida Blom og de danske studentene og kandidatforskerne avhengig av å finne andre ressurser de kunne mobilisere i fremstillingen av seg selv som troverdige aktører i de feltutformingene som de forskningspolitiske konferansene la opp til. Her hadde Blom en fordel fremfor historiestudentene i den danske rapporten, siden hun i 1975 allerede hadde en fast stilling ved Universitetet i Bergen som universitetslektor i historie og en publikasjonsliste som var godt forankret innen det tradisjonelle historiefagets politikkforskning. Som studerende, midlertidig ansatte timelærere og forskere eller arbeidsledige, hadde ikke de danske deltagerne den samme muligheten til å mobilisere forskertroverdighet. Det de derimot kunne, var å bruke tilknytningen til den radikale studentbevegelsen og kvinnebevegelsen til å vise at de argumentene som ble fremsatt på vegne av kvinne- og kjønns historie og annen forskning om kvinner og kjønn, hadde en bred politisk og sosial oppslutning innen akademien hos de nye studentgenerasjonene som kom inn på de danske universitetene på 1970-tallet, så vel som utenfor i form av de to bevegelsenes tilknytning til den større venstrebevegelsen som dominerte samfunnslivet i Danmark i denne perioden. Resultatet av grensdragningene kunne dermed ikke bare merkes i de forskningspolitiske rapportene, men også i de emner, aktørgruppene, teoriene og metodene som skandinaviske kvinne- og kjønns historikerne tok opp i sine innlegg på De nordiske kvinnehistorikermøtene og i artiklene som de ga ut i tverrfaglige, feministiske tidsskrifter for forskning om kvinner og kjønn i Skandinavia. Det er de nordiske møtene jeg nå vender meg til.

3. De nordiske kvinnehistorikermøtene som feltformere

Vi er nå i ferd med å avrunde det femte nordiske kvinnehistorikermøtet. I løpet av 13 år har vi vært runden rundt og er tilbake der vi startet – i Norge. I tillegg til den geografiske vandringen har vi også foretatt en teoretisk reise. Vi startet med en trygg forankring i empirien i Oslo i 1983, hadde en strukturalistisk mellomlanding i Sandbjerg i 1985, før vi foretok en viss språklig vending på Hässelby slott i 1989, som ble utdypet gjennom fokus på kropp og seksualitet i Tammerfors i 1993. Og i dag er vi tilbake til spørsmålet om makt, men med diskurs og konstruksjon som selvsagte ingredienser i den teoretiske forståelsen.¹⁷³

Sitatet stammer fra Gro Hagemann, som i 1996 hadde i oppgave å runde av Det femte nordiske kvinnehistorikermøtet. Som hun uttalte i sitatet, hadde det gått mer enn ti år siden det første møtet ble holdt. Den gangen var rundt 40 nordiske kvinnehistorikere samlet på Lysebu utenfor Oslo. 13 år senere var det snakk om mer enn hundre deltagere som møtte opp på Klækken hotell utenfor Hønefoss, og betegnelsen kvinnehistoriker sto nå under omforming. I løpet av den andre halvdel av 1990-tallet og inn på 2000-tallet ble det stadig vanligere å omtale seg selv som kvinne- og kjønns historiker eller bare kjønns historiker. Forandringene i navnebetegnelse reflekterte ikke bare forandringer i forskningsobjektet, men også i fagfeltets teoretiske forankring, som gikk fra sosialhistoriens synliggjøring av tidligere ignorerte aktørgrupper, til den nye kulturhistoriens fokus på mening og språklige fremstillinger i fortiden. Denne utviklingen vil utgjøre rammene for min drøfting av det andre settet med problemstillinger jeg stilte innledningsvis: Hvordan har historikere innen fagfeltet debattert og definert feltets innhold og grenser seg i mellom, og hvordan har disse forandret seg over tid?

De nordiske kvinnehistorikermøter har gjentatte ganger blitt beskrevet som det viktigste møtestedet og diskusjonsforumet for nordiske historikere som arbeider med

---

¹⁷³ Hagemann i Gullistad og Heitmann 1996 – del II: 2

---

fortidige kvinner og sosiale betydninger av kjønnsbegrepet. Denne funksjonen har blitt behørig beskrevet i artikler slik som i Ulla Manns' «En ros är en ros är en ros» og Inger Elisabeth Haavets «Nyskapning og fellesskap – Kjønnshistoriens historie sett gjennom de nordiske kvinnehistorikermøtene».¹⁷⁴ Den har også blitt fremhevet i samtlige av forordene til rapportene som ble utgitt etter møtene. Som Manns likevel har understreket i sin artikkel, har det verken i forordene eller i Haavets artikkel blitt debattert hva slags fellesskap møtene har vært en ramme for. Snarere har det vært viktigere å slå fast *at* det har vært et fellesskap. Inspirert av Ulla Manns' påstand om at det nordiske fellesskapet sjelden settes spørsmålsteget ved, velger jeg å basere min drøfting av hvordan historikere innen det kvinne- og kjønnshistoriske fagfeltet har debattert og definert feltets innhold nettopp på De nordiske kvinnehistorikermøtene. Kjernen i min analyse består av de første syv rapportene utgitt etter møtene i 1983, 1985, 1989, 1993, 1996, 1999 og 2002. Analysen er ellers delt i to. Den første delen vil dreie seg om møtenes organisatoriske utvikling. Del to konsentrerer seg om en analyse av teoriorienterte innlegg fra møtene og de fremstillingene av historisk forskning om kvinner og kjønn som ble gitt her. Kapittelet avsluttes med en samlet drøfting av de fremstillingene som har blitt fremmet av historisk forskning om kvinner og kjønn på møtene, samt en drøfting av de forskjeller og likheter som kan spores over tid mellom fremstillinger fremmet av danske, svenske og norske historikere.

Det organisatoriske

Dette kapittelet begynner med en beskrivelse av de organisatoriske rammene for De nordiske kvinnehistorikermøtene. Dette vil ikke utgjøre den største delen av kapittelet, men er nødvendig å få med fordi det er de fysiske rammene for møtene som har gjort det mulig å starte opp og videreutvikle møtene for nordiske kvinne- og kjønnshistorikere. Fysiske rammer brukes i denne sammenhengen i betydningen deltagere, deres antall, nasjonal og faglig tilhørighet, hvordan deltagere har blitt rekruttert til møtene, valg av arrangementsted og møtefinansiering. Med til denne

---

¹⁷⁴ Haavet i *Tidsskrift for kjønnsforskning* 1-2/2009. Manns i *Lychnos* 2009.

rammen hører dessuten De nordiske kvinnehistorikermøtenes røtter i det nordiske forskningsprosjektet *Kvinnens arbeid i samfunn og familie i de nordiske land ca. 1870 – ca. 1970*, som ble ledet av Ida Blom.

Når jeg velger å inkludere det Blom-ledede prosjektet i beskrivelsen av kvinnehistorikermøtenes ytre rammer, skyldes det de mange forbindelsene tema-, person- og finansieringsmessig som eksisterte mellom dette prosjektet og de første kvinnehistorikermøtene, holdt i 1983 og 1985. I rapporten etter det nordiske historikermøtet i Jyväskylä i 1981 forklarte Ida Blom at selve ideen til et nordisk kvinnehistorikermøte ble unnfanget på en sesjon i kvinnehistorie på nettopp Jyväskylä-møtet. Denne sesjonen baserte seg på innlegg holdt av samtlige av prosjektets deltagere, som foruten Blom selv også besto av doktorgradsstipendiatene Gro Hagemann, Ingeborg Fløystad og Kari Melby fra Norge, Birte Broch, Kirsten Geertsen og Tinne Vammen fra Danmark og den etablerte historikeren Gunhild Kyle fra Sverige.¹⁷⁵ Prosjektets mål var delvis å utarbeide og utgi to kildesamlinger, delvis å danne ramme for enkeltprosjekter om kvinnearbeid i Norden fra slutten av 1800-tallet til slutten av 1900-tallet.¹⁷⁶ Når det gjelder kildesamlingene, skulle den ene utarbeides av finske Kaarina Vattula. Denne samlingen skulle inneholde nordisk statistikk over utviklingen av kvinners lønnede arbeid innen jordbruk, industri og

¹⁷⁵ Blom i Jokipii og Nummela [red.] 1983: 29. Ida Blom ledet det nordiske arbeidet, i tillegg til å være med i styringsgruppen for den norske delen. 1981-sesjonen og selve prosjektet hadde en lengre forhistorie. Ideen til prosjektet ble utformet etter sesjonen «Kvinner i arbeidslivet 1850-1914», som ble arrangert på det nordiske historikermøtet i Trondheim i 1977. (Blom i Jokipii og Nummela [red.] 1983: 29-30) I prosjektgruppen inngikk det også noen forskere som ikke bidro aktivt med egen forskning, men som hadde et mer administrativt ansvar, eller som kombinerte det administrative ansvaret med forskning. For Finlands del var det Per Schybergson (bare administrativt), for Sveriges del var det Gunnar Qvist (bare administrativt) frem til sin død i 1980, for Danmarks del var det Tinne Vammen (både forskning og administrasjon). Den norske situasjonen var litt mer komplisert. Her inngikk Blom i et styre, som ved siden av henne også besto av sosialhistorikerne Sølvi Sogner, Anne-Lise Seip og Ståle Dyrvik. (Blom i Jokipii og Nummela [red.] 1983: 30). Et resultat av dette samarbeidet ble artikkelsamlingen *Kvinnekår i det gamle samfunn ca. 1500-1800* (1985), redigert av Anna Tranberg og Harald Winge. Samlingen med lover som hadde spesiell betydning for kvinner, ble utarbeidet av Ida Blom og Anna Tranberg, og utgitt med tittelen *Nordisk lovoversikt: viktige lover for kvinner ca. 1810-1980* (1985).

¹⁷⁶ Prosjektene resulterte konkret i *Lavtlønnsyrker blir til: kvinnearbeid og kjønnskiller i søm og telekommunikasjon 1870-1940* (Hagemann, 1988), *Kvinnekår i endring: kvinnene sitt arbeid i Arna, Hordaland 1870-1930* (Fløystad, 1986), *Kvinnelighetens strategier: Norges Husmorforbund 1915-1940 og Norges Lærerinneforbund 1912-1940* (Melby, 1995), *Arbejderkvinder i Danmark: vilkår og kamp 1924-1939* (Geertsen, 1982) og *Rent og urent: hovedstadens piger og fruer 1880-1920* (Vammen, 1986).

tjenestenæringene og deres skole- og utdanningsmuligheter fra 1870 til 1970. Den andre samlingen besto av en oversikt over lovgivning som hadde særlig betydning for kvinners arbeid. Ved siden av arbeidslovgivning, inneholdt den også lover som hadde betydning for det arbeidet kvinner utførte i hjemmet og familien.¹⁷⁷ Utover utarbeidelsen av kildesamlingene og dannelsen av rammer for enkeltprosjekter om fortidig kvinnearbeid, hadde ikke det nordiske prosjektet i følge Ida Bloms presentasjon i Jyväskylä noen enhetlig teoretisk tilnærming. I stedet hadde deltagerne i kvinnehistorieprosjektet blitt enige om å ta utgangspunkt i det utvidede arbeidsbegrepet, som omfattet både lønnet og ulønnet arbeid utført utenfor og innenfor hjemmet.¹⁷⁸ På 1981-sesjonens siste dag ble det foreslått å følge opp de faglige diskusjonene ved å arrangere et eget kvinnehistorisk møte. For å planlegge dette møtet ble det satt ned en komité som besto av Bente Rosenbeck, Aura Korppi-Tommola, Annika Svensson og Gro Hagemann.¹⁷⁹

Tilstedeværelsen av Hagemann og Rosenbeck i organisasjonskomiteen for det første nordiske kvinnehistorikermøtet i 1983 og valget av kvinnearbeid som ett av tre hovedtemaer på møtet, vitnet om store tematiske og personlige forbindelser mellom det første kvinnehistorieprosjektet i Norden og det første kvinnehistorikermøtet.¹⁸⁰ Denne overlappingen ble dessuten forsterket av at også Kari Melby deltok med innlegg på møtet, samt at Kirsten Geertsen, Ida Blom og Tinne Vammen sto oppført på deltakerlisten bakerst i den første rapporten. Prosjektet og møtet pekte også på stor overlapping i finansieringskilder. Den svenske delen av prosjektet var betalt av Riksbankens jubileumsfond, den finske av Den samhällsvetenskapliga kommisjon i Finlands vitenskapsakademi, den islandske av Det islandske vitenskapsakademi, det norske av sRåd for humanistisk forskning og den danske av det danske forskningsråd. Nordisk kulturfond stilte dessuten opp med midler til planlegging av prosjektet.¹⁸¹ Det samme kulturfondet, forskningsrådene og Riksbankens jubileumsfond sto alle

¹⁷⁷ Blom i Jokipii og Nummela [red.] 1983: 29-30. Ida Blom oppga ikke hvem som hadde ansvaret for å utarbeide denne kildesamlingen. På Jyväskylä-møtet presenterte hun selv arbeidet med kildesamlingen.

¹⁷⁸ Blom i Jokipii og Nummela [red.] 1983: 30

¹⁷⁹ Hagemann i *Nordisk kvinnehistorikermøte Oslo, 20.-23. februar 1983*: «Forord».

¹⁸⁰ Hagemann i *Nordisk kvinnehistorikermøte Oslo 20.-23. februar 1983*: «Forord»

¹⁸¹ Blom i Jokipii og Nummela [red.] 1983: 29

---

sammen oppført utover 1980-tallet i takkelistene over finansieringskilder til kvinnehistorikermøtene, i tillegg til utdanningsdepartementene i Sverige, Finland og på Island.¹⁸² 1993-møtet ble finansiert av Nordisk forskerutdanningsakademi (nå NordFo).¹⁸³

Utover 1990-tallet begynte arrangementskomiteene for kvinnehistorikermøtene å søke penger også utover de nevnte organisasjonene. Nå ble både universiteter og private stiftelser involvert i større grad enn tidligere. Blant annet ble møtet på Klækken hotell i 1996 finansiert av daværende Historisk institutt (nå Institutt for arkeologi, konservering og historie) og Senter for kvinneforskning ved Universitetet i Oslo (UiO) og Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU), mens møtet i 1999 ble støttet av Roskilde Universitetscenter og møtet i 2002 i Kungälv av Historiska institutionen og Humanistiske fakulteten ved Göteborg universitet. Private stiftelsers betydning som økonomiske støttespillere gjorde seg også gjeldende fra og med 1996-møtet, som i tillegg til universitetsstøtten også fikk penger fra Clara Lachmanns fond og Letterstedtska föreningen. De to fondene har til formål å støtte nordisk (Letterstedtska föreningen) eller skandinavisk (Clara Lachmanns fond) forskning og til å fremme vitenskapelige og kulturelle bånd over landegrensene i den nordiske regionen.¹⁸⁴ Begge fondene kom til å bli gjengangere i takkelister fra rapportene som ble utgitt på 1990-tallet. I tillegg har møtene blitt støttet av Birgit og Gad Rausings stiftelse, Crafoordska stiftelsen, Magnus Bergwalls stiftelse og Hulda Petersens fond. Felles for denne gruppen stiftelser er at de alle har blitt opprettet for å støtte vitenskapelig forskning, men med litt ulike begrensinger. Hulda Petersens fond støtter arbeid som fremmer full likestilling mellom kvinner og menn, inkludert kvinne- og kjønnsforskning. Magnus Bergwalls stiftelse støtter først og fremst svensk forskning, mens Birgit og Gad Rausings stiftelse støtter fortrinnsvis arkeologisk,

---

¹⁸² Hagemann i *Nordisk kvinnehistorikermøte Oslo 20.-23. februar 1983*: «Forord», Fredriksen og Rømer i *Kvinder, mentalitet, arbejde 1986*: 5. Emmanuelsson, Wikander og Åberg i *Kvinnohistoria i teoretisk perspektiv 1990*: 7

¹⁸³ Brev fra Marja-Leena Magnusson til Pirjo Marrkola datert 25. juli 1994

¹⁸⁴ For mer informasjon om Clara Lachmanns fond, se <http://www.claralachmann.org/>. For mer informasjon om Letterstedtska föreningen, se <http://www.letterstedtska.org/om-letterstedtska/>. Det Letterstedtske fondet forvaltes av Vetenskapsakademien i Sverige. Begge sidene ble lastet ned 28.08.14, kl. 09.17.

---

historisk, kunstvitenskapelig, litteraturvitenskapelig og språkvitenskapelig forskning.¹⁸⁵ Hva min korte gjennomgang av finansieringskilder viser her, er at de nordiske kvinnehistorikermøtene i alle fall i begynnelsen arvet finansieringskildene til det første nordiske kvinnehistorikerprosjektet, i tillegg til at de også arvet de samme forskerne og dermed de samme forskningstemaene.

Hva både finansierings- og personoverlappingen også viste, var at de nordiske kvinnehistorikermøtene fra starten av var skandinavisk dominert. Dominansen har hatt betydning for antall deltagere og innlegg og for hvem som har sittet i arrangementskomiteene. Til en viss grad gjelder det også for arrangementsstedene, som først på det fjerde møtet i 1993 beveget seg utenfor Skandinavia og over til Tammerfors i Finland. Siden har Finland igjen vært vertsnaasjon da 2005-møtet ble holdt i Åbo. Island ble først vertsnaasjon i 2008, da det niende møtet ble arrangert i Reykjavik. Det tiende møtet returnerte til Skandinavia, da det ble arrangert i Bergen i 2012. Når det kommer til antall deltagere, antall innlegg, hvem som har sittet i arrangementskomiteene og forholdet mellom skandinaviske og andre nordiske deltagere, gir jeg her bare en kort oversikt ettersom jeg ikke har klart å finne frem til fullstendige lister over deltagere og arrangementskomiteer for alle møtene.

For å ta deltagerantallet først. Min optelling av deltagerantallet og antallet utgitte innlegg viser at deltagertallet på de tre første møtene i 1983, 1985 og 1989 holdt seg noelunde stabilt. I 1983 var det 43 deltagere totalt, hvorav 34 var skandinavere. I 1985 var det 53 deltagere, hvorav 39 var skandinavere, og i 1989 var det totalt 50 deltagere. 34 av disse hørte til en skandinavisk institusjon. Utover 1990-tallet begynte situasjonen å forandre seg noe. Ut fra deltagerlisten for 1993-møtet kan det leses at

---

¹⁸⁵ Gullikstad og Heitmann i Gullikstad og Heitmann [red.] 1996 – del I: iii, Warring i Warring [red.] 2000: «Forord» og Ulvros i Ulvros [red.] 2003: 7. For mer informasjon om Birgit og Gad Rausing's stiftelse, se <http://www.rausing.org/stiftelsen/>. Midler fra dette fondet forvaltes av Kunliga Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademien. For den Crafoordska stiftelsen, se <http://www.crafoord.se/om-stiftelsen/crafoordska-stiftelsen.aspx>. For Magnus Bergwalls stiftelse, se <http://www.magnbergwallsstiftelse.nu/Default.aspx>. For Hulda Petersens legat, se <http://danskkvindesamfund.dk/legater/hulda-pedersens-legat.html>. Disse sidene ble lastet ned 28.08.14., kl. 09.25.

---

det til sammen var 51 deltagere, hvorav 35 var skandinaviske.¹⁸⁶ På de tre siste møtene innen min avgrensede periode har det hele tiden vært snakk om mer enn 100 deltagere totalt, hvorav antallet skandinavisk utgitte bidrag har holdt seg stabilt med rundt 30 bidrag i hver av rapportene.¹⁸⁷ En nærmere titt på fordelingen av institusjonstilhørigheten blant de skandinaviske utgitte innleggene viser ikke bare en skandinavisk dominans, men mest av alt en svensk dominans. Mens antallet danske og norske innlegg dalte sakte, men sikkert, utover 1990-tallet, økte antallet svenske innlegg jevnt og trutt. Der det hadde vært tre norske innlegg og seks danske på 1993-møtet, fem norske og syv danske innlegg i 1996 og syv norske og seks danske deltagere i 1999, var det åtte, 14 og 15 svenske innlegg på henholdsvis 1933-, 1996- og 1999-møtet.¹⁸⁸

Spørsmålet er hva det økende antallet deltagere og den skandinaviske dominansen har betydd for den feltutviklingen som har skjedd på De nordiske kvinnehistorikermøtene. Ett umiddelbart svar er at det større antallet deltagere ikke førte til at feltet vokste til en uoverskuelig masse. På deltagersiden har det til enhver tid vært mulig å spore en sterk kontinuitet blant deltagerne og arrangørene. Helt fra starten av i 1983 var Ida Blom, Gro Hagemann og Kari Melby med fra Norge, Bente Rosenbeck, Birgitte Possing, Tinne Vammen og Hilda Rømer (Christensen) med fra Danmark og Ulla Wikander, Ingrid Åberg, Christina Carlsson (Wetterberg) og Yvonne Hirdman med fra Sverige. På de tre første møtene var dessuten Hagemann, Melby, Rosenbeck, Wikander og Åberg faste medlemmer av arrangementskomiteene. Etter det fjerde møtet i 1993 omfattet arrangørlisten også Inger Elisabeth Haavet fra Norge, Inger Jonsson og Audur Magnúsdóttir fra Sverige og Anna-Birte Ravn og Hanne Rimmen

---

¹⁸⁶ Brev fra Marja-Leena Magnusson til Pirjo Marrkola datert 25. juli 1994. Brevet ble sendt videre til meg av Markkola. Deltagerlisten er vedlagt dette brevet.

¹⁸⁷ For en mer utdypende liste, se tabell 1 Deltagarliste De nordiske kvinnehistorikermøtene. Opplysninger om deltagerantallet på 1996-møtet har jeg fått i en e-post fra Berit Gullikstad. E-post fra Berit Gullikstad til Dunja Blazevic 28.11.13, kl. 14.22. Tittel: Arrangementskomiteen for Det nordiske kvinnehistorikermøtet på Klækken i 1995. For opplysninger om 1999-møtet, se Warring i Warring [red.] 2000: «Forord». For opplysninger om 2002-møtet, se Ulvros i Ulvros [red.] 2003: «Förörd».

¹⁸⁸ Det siterte antallet innlegg baserer seg på de utgitte innleggene. For mer opplysninger, se tabell 2 Inneggsliste De nordiske kvinnehistorikermøtene 1983-2002.

Nielsen fra Danmark.¹⁸⁹ De samme navnene gikk videre igjen i komiteene, også etter at det nordiske samarbeidet hadde begynt å rakne foran møtet i 1996. Foran 1996-møtet var det således Anette Warring, Berit Gullikstad og Inger Elisabeth Haavet som sto for arrangementet, i tillegg til Hilde Sandvik og Mona Ringvej.¹⁹⁰ Warring sto også som arrangør for 1999-møtet i Tisvildeleje, sammen med blant andre Karin Lützen som hadde deltatt med innlegg på 1993-møtet. I 2002 var det Elisabeth Elgán, Maria Sjöberg og Ann-Katrin Hatje som sto for kontinuiteten. Elgán hadde holdt innlegg på 1993-møtet, Sjöberg på 1996-møtet og Hatje var en av de historikerne hvis navn alltid opptrer på deltagerlistene, men ikke nødvendigvis på innleggslistene. Denne gangen var det faktisk bare 2002-rapportens redaktør, Eva-Helen Ulvros, som var et nytt navn på listen.¹⁹¹ Ser en på De nordiske kvinnehistorikermøtene som en arena for kvinne- og kjønns historisk feltutvikling, er det mulig å hevde at selv om feltet åpnet seg betraktelig når det gjaldt antallet deltagere per møte, har noen grenser likevel blitt opprettholdt gjennom hvem som har vært med på arrangementsiden. Dette gjelder særlig i forhold til komité sammensetningen, som til enhver tid har vært dominert av skandinaviske historikere.

Med utgangspunkt i De nordiske kvinnehistorikermøtenes faglige utvikling, kan nordisk kvinne- og kjønns historiefaglig utvikling knyttes til to viktige øyeblikk. Det ene var på 1989-møtet på Hässelby slott i Sverige, da poststrukturalistisk og postmoderne teoretisk innflytelse gjorde sin entré blant de nordiske kvinne- og

---

¹⁸⁹ Planeringsgruppen för det IV Nordiska Kvinnohistorikermötet. Listen ble sendt til meg av Pirjo Markkola, som var en av de finske medlemmene i 1992-arrangementskomiteen. Inger Elisabeth Haavet står også oppført på deltagerlisten fra Hässelby-møtet i 1989, men her var hun etter eget utsagn en ordinær deltager. E-post fra Inger Elisabeth Haavet til Dunja Blazevic 26.08.14 kl. 15.48. Tittel: Din tilstedeværelse på Hässelby slott.

¹⁹⁰ E-post fra Inger Elisabeth Haavet til Dunja Blazevic 28.11.13 kl. 12.21. Tittel: Klækken-møtet. E-post fra Berit Gullikstad til Dunja Blazevic 28.11.13 kl. 14.22. Tittel: Arrangementskomiteen for det nordiske kvinnehistorikermøtet på Klækken i 1995. E-post fra Mona Ringvej til Dunja Blazevic 16.12.2013 kl. 09.39. Uten tittel. E-post fra Hilde Sandvik til Dunja Blazevic 28.11.13 kl. 14.08. Tittel: Arrangementskomiteen for det nordiske kvinnehistorikermøtet på Klækken i 1995. Verken Gullikstad, Sandvik eller Haavet kunne huske hvem som ble utnevnt til å representere Finland, Sverige og Island i arrangementskomiteen.

¹⁹¹ E-post fra Eva Helen Ulvros til Dunja Blazevic 21.01.2014 kl. 14.28. Tittel: Informasjon om det syvende nordiske kvinnehistorikermøtet i 2002. I følge denne e-posten hadde det eksistert planer for en nordisk komite for 2002-møtet, men disse måtte oppgis da den svenske delen av komiteen ikke fikk penger til å arrangere planleggingsmøter.

---

kjønnshistorikerne, blant annet gjennom Joan Wallach Scotts innlegg om forholdet mellom kvinne- og kjønns historie og poststrukturalistisk teori som senere ble utgitt som kapittelet «Women's History» i Peter Burkes *New Perspectives on Historical Writing* (1992). Det andre viktige øyeblikket var på 1996-møtet på Klækken hotell i Norge, da deltagerne for første gang kunne melde seg på møtene gjennom en åpen call for papers. Innføringen av den nye modellen markerte en forandring i forhold til møtene i 1989 og 1993, hvor påmeldingene i begge tilfellene var regulert av et kvotesystem hvor hvert land hadde et gitt antall plasser til rådighet. I mitt kildemateriale har jeg ikke klart å finne noen begrunnelse for innføringen av dette systemet, men det kan her tenkes i alle fall tre grunner. For det første kunne det være noe så enkelt som et spørsmål om økende profesjonalisering av fagfeltet, hvor innføring av call for papers-modellen kunne tolkes som uttrykk for at skandinavisk kvinne- og kjønns historie nå var et etablert akademisk felt.

For det andre kan det ha vært et organisatorisk og økonomisk spørsmål. I forordet til Tammerfors-rapporten skrev redaktørene Marianne Liljeström og Pirjo Markkola at de ved siden av overveielser om konferansetema, også måtte gjøre en overveielse over forholdet mellom deltagernes antall og arrangementets kostnader. Denne endte opp med at også 1993-møtet til slutt ble ordnet som en lukket konferanse, med kvotering av deltagergruppene fra de enkelte landene.¹⁹²

For det tredje kan det ha vært et spørsmål om å sørge for en jevn deltagelse fra alle de fem nordiske landene. At dette kan være én mulig grunn, bekreftes av en e-post sendt til meg av Ida Blom, hvor hun på min forespørsel om kvotesystemet svarte at det mest sannsynlig var innført for å begrense antall svenske deltagere, som på dette tidspunktet allerede var langt flere enn andre nordiske historikere.¹⁹³ Ut fra en tanke om grensesetting og feltutforming, går det her an å hevde at begge rekrutteringsmodellene bidro til å skape bestemte utforminger av det forskningsmessige rommet kvinnehistorikermøtene representerte. Kvotesystemet

---

¹⁹² Liljeström og Markkola i Liljeström, Markkola og Mäenpää [red.] 1994: 6

¹⁹³ Se tabell 1: Deltagerliste De nordiske kvinnehistorikermøtene. E-post fra Ida Blom til Dunja Blazevic 29.11.2013 kl.09.16. Tittel: Kvotering på De nordiske kvinnehistorikermøtene.

---

gjorde det ved å holde antall deltagere på et stabilt og oversiktlig nivå, call for papers-modellen ved å åpne rommet for alle historikere og forskere fra andre fag som var interessert i å forske på fortidige kvinner og de sosiale og kulturelle betydningene av kjønnsbegrepet.

Nå har ikke møtene bestått bare av nordiske deltagere, men også av noen spesielt inviterte, utenlandske gjester. De første utenlandske gjestene ble invitert til å komme på 1989-møtet. Da var det Leonore Davidoff, Joan Scott og Carole Pateman som deltok. Felles for de tre var at de alle hadde gjort seg toneangivende med bøker inspirert av poststrukturalistisk tenkning på slutten av 1980-tallet: Davidoff med boken *Family fortunes* (1987) sammen med Catherine Hall, Scott med artikkelsamlingen *Gender and the Politics of History* (1988) og Pateman med boken *The Sexual Contract* (1988). I 1993 var det Catherine Hall og Carroll Smith-Rosenberg som markerte den internasjonale tilstedeværelsen ved Tammerfors-møtet. Mens Hall var invitert på bakgrunn av *Family fortunes* og sin forskning om de kryssende forbindelsene mellom rasisme og kjønn i det britiske imperiets historie, var Smith-Rosenberg invitert på grunn av sin teori om eksistensen av en særegen kvinnekultur i fortiden som hun utformet i artikkelen «The Female World of Love and Ritual: Relations between Women in Nineteenth-Century America (1975) og i boken *Disorderly Conduct: Visions of Gender in Victorian America* (1985). På 1996-møtet var den britiske statsviteren og sosialhistorikeren Jane Lewis den eneste internasjonale gjesten. Hun var invitert til det nordiske kvinnehistorikermøtet for å holde innlegg om kjønnsdimensjonen i utviklingen av den britiske velferdsstaten, et område hun har arbeidet med i hele sin forskerkarriere. Vanen med å invitere utenlandske key note-talere holdt seg også i 1999, da litteraturviteren og middelalderforskeren Felicity Riddy ble invitert til å holde innlegget «The holy household: Religion and gender in late-medieval England» som en del av plenumssesjonen om religion og kjønn. Derimot ser det ut til at arrangementskomiteen for Kungälv-møtet i 2002 valgte å arrangere et rent nordisk

kvinnehistorikermøte. Ingen utenlandske gjester har blitt nevnt verken i forordet eller i innholdsfortegnelsen for møterapporten.¹⁹⁴

Felles for alle de utenlandske gjestene var at de ble invitert til å holde innlegg om teoretiske emner som opptok de skandinaviske kvinne- og kjønnshistorikerne på det gitte tidspunktet. Når Scott ble invitert til 1989-møtet, var det for å markere den stigende interessen for poststrukturalistiske teorier innad i det skandinaviske forskermiljøet, og når Hall ble invitert tre år senere, var det for å markere interessen for nasjonalismeforskning. Smith-Rosenberg og Lewis ble invitert for å understreke henholdsvis seksualitet og kvinners posisjon innen de vestlige velferdsstatene som møtetema. Det er i denne sammenhengen ikke til å unngå å legge merke til at de tema internasjonale gjester ble invitert til å presentere på møtene innen min avgrensede periode, har alle vært av det mer omdiskuterte slaget. De inviterte gjestenes rolle kan derfor her tolkes på samme måte som Gunnar Qvists og Ida Bloms roller i forrige kapittel, nemlig rollen som personer som gjennom sin anerkjente posisjon som markante forskere med stor gjennomslagskraft forankrer et nytt og kontroversielt emne innen den eksisterende kvinne- og kjønnshistoriske forskningen i Skandinavia.¹⁹⁵

På samme måter er det også mulig å tolke tilstedeværelsen av deltager fra andre fag som en form for grensemarkering. Opp gjennom årene har deltagerlistene inneholdt blant annet etnologer, statsvitere og religionsvitere. Noen deltagere, som for eksempel Birgitte Possing og Bente Rosenbeck, har en tverrfaglig utdanning hvor historiestudier har blitt kombinert med filosofi i Rosenbecks tilfelle og etnologi i Possings. Andre har deltatt og presentert innlegg på møtene, selv om de ikke har

¹⁹⁴ Unntakene her var Pernilla Arenfeldt og Eirinn Larsen, som var norske doktorgradsstipendiater ved Department of History and Civilization, European University Institute i Italia. Deres deltagelse kunne i stedet for sees som en annen trend etter 1996. Fra og med introduksjonen av call for papers-modellen ble tatt i bruk på Klækken-møtet, har det vært et relativt stabilt antall påmeldte som på en eller annen måte hadde sin tilhørighet utenfor Skandinavia og Norden. Dette dreide seg enten om nordiske forskere som hadde sin institusjonstilhørighet et annet sted, eller forskere som opprinnelig kom fra andre områder av verden, men som nå arbeidet på en nordisk institusjon.

¹⁹⁵ Den portugisiske kjønnsforskeren Maria do Mar Pereira har observert en lignende tendens i den portugisiske kvinne- og kjønnsforskningen. Se særlig «The Importance of Being 'Modern' and Foreign: Feminist Scholarship and the Epistemic Status of Nations», utgitt i *Signs* 3/2014.

---

historieutdannelse i bunn. Emma Thorsen og Kari Telste er begge entologer og deltok med innlegg på henholdsvis det andre møtet i Sandbjerg i 1985 og på det fjerde møtet i Tammerfors i 1993. Det var likevel først mot slutten av 1990-tallet at utviklingen innen den tverrfaglige kvinne- og kjønnsforskningen kunne merkes for alvor på deltagerlistene til de nordiske kvinnehistorikermøtene. I 1999 deltok blant annet teologen Kari Elisabeth Børrensen, religionsviteren Lisbeth Mikaelsson og sosiologen og statsviteren Line Nyhagen Predelli fra Norge som paneldeltagere på tema om kvinner og religion i fortiden, mens den svensk-finske sosiologen Solveig Bergman og den tyske statsviteren Teresa Kulawik var med i en paneldebatt om komparasjonsmetodens plass i kvinne- og kjønns historien. På det åttende møtet i 2002 ble det tverrvitenskapelige innslaget representert av Kerstin Rydback (universitetslektor i biblioteks- og informasjonsvitenskap), Emma Isaksson (doktorgradsstipendiat ved Institutionen för litteraturvetenskap och idéhistorie, Stockholm universitet), Gunnel Svedberg (doktorgradsstipendiat ved Institutionen för klinisk neurovetenskap, Sektionen för psykiatri, Karolinska Institutet) og Sven Hansell (litteraturviter ved Högskolan Dalarna).

Det interessante med grensemarkeringene som kan leses ut av disse forskeres tilstedeværelse, var at markeringene mot resten av den tverrfaglige kvinne- og kjønnsforskningen her ble gjort meget tydelig. På den ene siden kan invitasjonene sees som ønsker om å utvide historiefeltets grenser til å inkludere stadig flere forskere innen den tverrfaglige feministiske forskningen. På den andre siden må det understrekes at alle forskerne jeg har nevnt her, har holdt innlegg hvor historiske perspektiver og de sosiale og kulturelle betydningene som har blitt tillagt kvinner og menn som kjønnsvesener i fortiden, har stått i sentrum. De delene av den tverrfaglige forskningen om kvinner og kjønn hvor det historiske perspektivet derimot ikke har vært sentralt, har vært fraværende på møtene frem til begynnelsen av 2000-tallet. Det går derfor an å si at de nordiske kvinnehistorikermøtene på den ene siden bekreftet bildet av den skandinaviske historieforskningen om kvinner og kjønn som sterkt tverrfaglig, slik som det blant har blitt hevdet av Ida Blom, Helena Bergman og Karen Sjørup i deres historiografiske artikler. På den andre siden er det ingen tvil om

---

at det her har vært snakk om tverrfaglighet på historikernes premisser, ettersom bare de som arbeider med forskning hvor endring over tid i en allerede tilbakelagt periode har stått i sentrum, har blitt inkludert i møtefellesskapet.

Oppsummert går det an å beskrive utviklingen av De nordiske kvinnehistorikermøtenes ytre rammer som en gradvis utvidelse, som begynte tett knyttet til den forholdsvis lille gruppen forskere som på slutten av 1970-tallet arbeidet med prosjektet *Kvinnens arbeid i samfunn og familie i de nordiske land ca. 1870 – ca. 1970*. Tilknytningen fantes der i form av personer og finansieringskilder, og ikke minst i valget av forskningsområder. Utover 1990-tallet ble denne forbindelsen løsere, etter hvert som de eksisterende finansieringskildene ble supplert med midler hentet fra private stiftelser, antall historikere innen det skandinaviske feltet steg og kvoteringsystemet som regulerte både fordeling og antall av historikere på møtene, ble forlatt til fordel for den åpnere call for papers-modellen. Særlig den siste utviklingen har vært viktig ettersom det er etter innføringen av denne påmeldingsmodellen at fagfeltet begynte å myke opp sine grenser.¹⁹⁶ Dette gjaldt for det første i forhold til de nye områdene av fortiden som ble et tema på møtene, og for det andre i forhold til annen forskning om kvinner og kjønn. Ettersom det er de historikerne som holder innlegg på møtene, som danner rammene for denne delen av det skandinaviske kvinne- og kjønnshistoriske fagfeltets utvikling, mener jeg at en oversikt over utviklingen i møtenes sammensetning og finansiering har vært viktige å få med i en drøfting som ellers konsentrerer seg om kvinne- og kjønnshistorikernes grensedragninger i teoretiske debatter.

---

¹⁹⁶ Riktignok kan det innvendes at det kanskje ikke var innføringen av call for papers-modellen som førte til oppmykning av feltets grenser. For eksempel kan det tenkes at det var først på midten av 1990-tallet at andre fag begynte å interessere seg for historiske perspektiver og det var først da mannlige historikere begynte å arbeide med kvinne- og kjønnshistorie. Som blant annet Leidulf Melve påpekte i *Historie* fantes det også på 1970- og 1980-tallet interesse for historiske perspektiver både innen sosiologisk og sosialantropologisk forskning (Melve 2012: 183-188). Hva mannlige historikers interesse for kvinne- og kjønnshistorie gjelder, kan det hevdes at R.W. Connells teori om hegemonisk maskulinitet helt fra den ble presentert første gangen i 1985 har inneholdt et sterk historisk element. Det kan derfor vanskelig hevdes at feltets grenser begynte å mykes opp på midten av 1990-tallet fordi dette var tidspunktet da andre fag oppdaget historiefaget eller at dette var øyeblikket da mannlige historikere begynte å interessere seg for kjønnspektivet i fortiden.

De materielle vilkårene for kvinners liv i fortiden (1983-1986)

Denne bolken handler om de to første kvinnehistorikermøtene, som ble holdt i 1983 og i 1985. Teoretisk kan mesteparten av innleggene på de to møtene plasseres innen den sosialhistoriske retningen, som jeg beskrev i forrige kapittel. Samtidig inneholder særlig rapporten etter det andre møtet også innlegg som viser den gradvise utviklingen i både historiefaget og kvinne- og kjønns historien mot interessen for meningsbærende strukturer, slik den har blitt beskrevet av Lynn Hunt i introduksjonen til artikkelsamlingen *The New Cultural History* (1989). Den sosialhistoriske forbindelsen på det første møtet kom frem i valget av kvinnearbeid som ett av møtets tre hovedtema, og ble diskutert av Gro Hagemann i «Telegrafistinnene 1858-90: et moderne kvinneyrke blir til» og Ulla Wikander i «Den kønssegregarede arbeidsmarknaden – i avtagende eller tilltagende under 1900-talet?». ¹⁹⁷ Interessen for kvinnearbeid ble også markert i 1985, med Hagemanns «Kapitalisme, lønnsarbeid og kjønnsarbeidsdeling». Samtidig kunne bevegelsen mot den nyere kulturhistorien i 1985 merkes i Ida Bloms «Mentalitetshistorie og kvinnehistorie», Bente Rosenbecks innledning til rapporten «Kvinder, mentalitet, arbejde. Kvindehistorisk forskning i Norden» og Yvonne Hirdmans «Särart-likhet: Kvinnorörelsens Scylla och Karbydis?». I denne delen kommer jeg først til å ta for meg møtet på Lysebu og de grensene og grensedragningene som kan leses ut av innleggene der, før jeg vender oppmerksomheten mot Sandbjerg-møtet og de grensedragningene som kan leses ut av møtet i 1985.

På det første møtet ser det ut til å ha vært en stor enighet blant deltagerne på Lysebu om at det var de sosiale aspektene ved kvinners liv, kvinnelige aktører som ble oppfattet som undertrykte i sine miljø, moderne historie og egne nasjoners historie som var viktige å undersøke. Med unntak av middelalderhistorikerens Beata Losmans innlegg «Vilken kvinnoroll lärde forna tiders döttrar genom sina mödrar?», handlet alle 1983-innleggene om kvinners sosiale roller, enten som tekstilarbeidere i Ulla Wikanders innlegg om det kjønnssegregerte arbeidsmarkedet i Sverige på 1900-tallet, som mødre og hustruer i Kerstin Abukhanfusas innlegg om moderskap som

---

¹⁹⁷ De to andre temaene var Seksualitet og fertilitet og Organisering og sosialisering.

---

forsikringsrisiko i den svenske sosiallovgivningen eller som medlemmer av Norges husmorforbund i Kari Melbys innlegg. Losmans innlegg skilte seg her ut ved å fokusere på den før-moderne perioden og ved å dreie seg om kvinnesosialisering innen de høyere befolkningslagene i Sverige.

En annen ting som alle historikerne på dette møtet ser ut til å ha vært enige om, var at forklaringsmåter hentet fra marxistiske teorier var de best egnede til å forklare kvinners stilling i fortiden. Dette var lettest å se i de fire innleggene som tok utgangspunkt i kvinnearbeidsbegrepet, men dukket også opp andre steder. Det er et gjennomgående trekk ved innleggene at klasse ble brukt som et analytisk begrep for å skille mellom ulike samfunnsgrupper. Hovedvekten av skildringene lå på de lavere klassers kvinner, selv om det fantes unntak. Beata Losmans innlegg handlet om lese- og skrivekyndige kvinner fra svensk middelalder og tidlig moderne tid som tilhørte de øvre samfunnsklassene, mens Gro Hagemanns innlegg handlet om norske telegrafistinnens arbeidsvilkår i andre halvdel av 1800-tallet. Disse kom alle fra middelklassen og embetsmannsstanden.¹⁹⁸

De innleggene som handlet om lavere lags kvinner, dreide seg enten om kvinner innen industrien eller om kvinner innen jordbruket.¹⁹⁹ Ønsket om å skrive om kvinner fra disse sosiale sjikt gjenspeilte ikke bare interesse for marxistiske teorier og sosialhistoriske perspektiver, men også ønsket om å få frem empiri om de kvinner som tradisjonell historieskriving med fokus på politiske eliter ikke fikk frem. Som Jenny-Leontine Olsson viste om den svenske kjønnsrolleforskningen, og kvinneforskningen som vokste ut av den, var det særlig viktig å sette søkelys på hvordan økonomiske strukturer på arbeidsmarkedet skapte og reproduserte undertrykkingsmønstre som lavere lags kvinner led under i fortiden.²⁰⁰ Dette ønsket ble også delt av kvinnehistorikere som Ulla Wikander, som i sitt innlegg om

---

¹⁹⁸ Losman i *Nordisk kvinnehistorikermøte Oslo, 20.-23. februar 1983*, Hagemann i *Nordisk kvinnehistorikermøte Oslo, 20.-23. februar 1983*

¹⁹⁹ Hansen i *Nordisk kvinnehistorikermøte Oslo, 20.-23. februar 1983*, Possing i *Nordisk kvinnehistorikermøte Oslo, 20.-23. februar 1983*, Wikander i *Nordisk kvinnehistorikermøte Oslo, 20.-23. februar 1983*.

²⁰⁰ Olsson 2011. Arbeidsmarkedsstrukturenes innvirkning på kvinnelige arbeidstakeres muligheter og vanskeligheter på arbeidsmarkedet diskuteres særlig på sidene 62-102.

tekstilindustriarbeidersker i Borås på 1900-tallet ville undersøke hvilke «internmekanismer inom industriarbetet, som möter en kvinna som går ut och tar arbete där».²⁰¹ Slike regler og mekanismer var etter hennes mening viktige å undersøke fordi de viste kvinnen hennes plass og rolle i samfunnet og satte rammer for kvinners mulige handlinger.

En av rammene var det kjønnssegregerte arbeidsmarkedet som ikke hadde forandret seg noe særlig i den moderne historien, til tross for at «arbeitsuppgifternas innehåll har förändrats och kvinnor har gått ut i betalt arbete i allt högre grad».²⁰² Wikander hevdet videre at segregeringen fantes både mellom bransjene ved at omsorgsarbeid, handel og kontor ble regnet som kvinneyrker, men den fantes også internt i hver bransje og foretak hvor kvinner og menn utførte adskilte arbeidsoppgaver. Kjønnsarbeidsdelingen som oppdelingen skapte grunnlag for, hadde en rekke følger for kvinners situasjon på arbeidsmarkedet. Generelt kunne det sies at kvinners arbeid var lavere verdsatt enn menns. Få kvinner fantes i ansvarsstillinger, selv i bransjer der de dominerte antallsmessig. Et slikt todelt arbeidsmarked tjente i følge arbeidsgiverne og ble opprettholdt av dem, fordi det svekket «solidariteten bland de anställda och gör det möjligt att knyta vissa arbetargrupper fastare till företaget medan andra ses som mera temporära».²⁰³ At akkurat kvinner i så stor grad kunne gjenfinnes i den dårlige sektoren, skyldtes ikke bare at deres gjennomsnittlige tilknytning til arbeidsmarkedet var dårligere enn menns eller at de hadde lavere utdanning, men «framför allt beror det på att de a priori har definierats som tillhöriga den andra sektorn genom att vara kvinnor» hvor de ofte kvalifiseres «mera genom sin könstillhörighet än genom sina personliga kvalifikationer och utvecklingsmöjligheter».²⁰⁴

På samme måte som Gunnar Qvist gjorde det i *Forskning om jämställdhet*, mente dermed Ulla Wikander at forskning som hennes var viktig fordi den ikke bare kunne kaste lys over den undertrykkelsen kvinner hadde blitt utsatt for i fortiden, men også

²⁰¹ Wikander i *Nordisk kvinnehistorikermøte Oslo, 20-23. februar 1983*: 1

²⁰² Wikander i *Nordisk kvinnehistorikermøtet Oslo, 20.23. februar 1983*: 1

²⁰³ Wikander i *Nordisk kvinnehistorikermøte Oslo, 20.23. februar 1983*: 2

²⁰⁴ Wikander i *Nordisk kvinnehistorikermøte Oslo, 20.-23. februar 1983*. 2

over den undertrykkelsen de møtte i samtiden. Lønnsarbeidende kvinner befant seg fortsatt på begynnelsen av 1980-tallet innen «en mycket könssegregerad arbetsmarknad, som knappast har förändrats i dette avseende, även om arbetsuppgifternas innehåll har förändrats och kvinnor har gått ut i betalt arbete i allt högre grad.»²⁰⁵ Fortsatt var det slik at kvinner i større grad enn menn arbeidet innen lavstatussektorer som omsorg og tjenesteyting, og utførte lavere rangerte arbeidsoppgaver enn menn når de arbeidet på samme arbeidsplass. På samme måte som Qvist ønsket også hun å beskrive hvordan og hvorfor slik kjønnssegregering hadde kommet i stand, og hvordan det kunne endres.²⁰⁶ Et viktig poeng i hennes innlegg var derfor at kjønnssegregeringen ikke kunne tas for gitt, siden arbeidsmarkedet tross alt var

en del av ett socialt och ekonomiskt mönster och del av en utveckling. Situationen är inte något naturligt betingat och den borde ha förändrats mera, om inte någon form av motkrafter hindrat förändringar. Vilka krafter som verkat och bromsat och på vilket sätt de kommit till konkreta uttryck gäller det att försöka kartlägga. Och jag menar att de krafterna inte alls enbart finns att söka i kvinnors totala livssammanhang, eller i s.k. 'kvinnospecifika hinder' för yrkesarbete, utan att det också finns krafter ute på arbetsplatserna som inskränker kvinnornas möjligheter.²⁰⁷

Ulla Wikanders understrekning av at kvinners lave stilling på arbeidsmarkedet var preget av både det hun kalte for kvinnespesifikke hindre og av krefter på arbeidsplassene som hindret dem i å bruke alle mulighetene som fantes på arbeidsplassen, inneholdt ikke bare et ekko av Gunnar Qvists argumentasjon i Uppsala-rapporten. Den inneholdt også ekko av den nyttetenkningen som Sven Lilja pekte på som et viktig kjennetegn ved den svenske sosialhistoriske forskningen på 1970-tallet og begynnelsen av 1980-tallet.²⁰⁸ I Wikanders innlegg kom denne nyttetenkningen til syne i hennes ønske om å bidra med kunnskap om de hindre som fantes for full likestilling mellom kvinner og menn på arbeidsplassen. I en

²⁰⁵ Wikander i *Nordisk kvinnehistorikermøte Oslo, 20.-23. februar 1983*: 1

²⁰⁶ Wikander i *Nordisk kvinnehistorikermøte Oslo, 20.-23. februar 1983*: 1-2

²⁰⁷ Wikander i *Nordisk kvinnehistorikermøte Oslo, 20.-23. februar 1983*: 4

²⁰⁸ Lilja 1989: 89

kartografisk grensedragning, kunne det sies at dette ønsket befestet hennes forbindelse til de delene av svensk sosialhistorie som på 1970-tallet ønsket å frembringe samfunnsnyttige resultater.

Forbindelsen til sosialhistoriske og materialistiske perspektiver kom også frem i en forkjærlighet for kvantitative undersøkelsesmetoder blant innleggene i 1983, hvor statistiske analyser og sammenligninger mellom kvinnelige og mannlige ansattes ulike lønnsnivåer innen samme bransje eller innen samme bedrift, var mest fremtredende. Ulla Wikander presenterte en rekke statistiske tabeller for å illustrere sammenheng mellom utvikling i kjønns sammensetning og utviklingen i lønnsnivået i tekstilbedriften Algot Johansson AB.²⁰⁹ På lignende vis brukte Gro Hagemann i sitt innlegg om de første telegrafistinner statistiske opplysninger om kvinnelige og mannlige telegrafisters lønninger, lønnsnivåer og avansementmuligheter for å fortelle om hvordan kjønnssegregering av ellers like kvalifiserte arbeidstakere kunne foregå i en statlig bedrift.²¹⁰ Valget av statistiske kilder i undersøkelser som dreide seg om kvinners lønnsarbeid, plasserte ikke bare Hagemanns og Wikanders innlegg innen den materialistisk inspirerte delen av sosialhistorien, men mer spesifikt også innen arbeiderhistorien og den sosialistisk pregede delen av 1970- og 1980-tallets kvinne- og kjønns historie. Felles for nettopp de to historiefaglige retningene var interessen for arbeiderklassen og materialistiske økonomi- og maktanalyser.²¹¹ Samtidig skilte valget av kvinner som aktørgruppe, kjønn som perspektiv og større likestilling som mål dem fra resten av den samme arbeidslivshistorien.

Mens kjønnsperspektivet i Ulla Wikanders innlegg ble anlagt i en undersøkelse av en industri hvor det lenge hadde eksistert klare kjønns skiller med hensyn til hvilke arbeidsoppgaver som ble utført av hvilket kjønn, hadde Gro Hagemann valgt telegrafyrkets fremvekst fordi telegrafist-yrket representerte fullstendig nye felter

²⁰⁹ Wikander valgte nettopp denne fabrikken, fordi den i følge henne ble den største klesfabrikken i Sverige i hennes undersøkelsesperiode. (Wikander i *Nordisk kvinnehistorikermøte Oslo, 20.-23. februar 1983*: 10)

²¹⁰ Hagemann i *Nordisk kvinnehistorikermøte Oslo 20.-23. februar 1983*

²¹¹ Grove og Heiret i Heiret, Ryymin og Skålevåg [red.] 2013, Lilja 1989, Slettan i *Historisk tidsskrift* 1-2/1996, Åmark i Artéus og Åmark [red.] 2012

som oppsto med moderne teknologi. Dette var et yrke hvor det i følge henne ikke fantes noen hevdvunne tradisjoner eller etablerte kjønnsarbeidsdelinger. Disse kjensgjerningene ga Hagemann muligheten til «å studere utformingen av moderne kvinneyrker på et arbeidsfelt der det i utgangspunktet ikke var gitt hva som var kvinnes 'naturlige' plassering».²¹² I løpet av tidsperioden hun omtalte i sitt innlegg, 1858-1890, kunne kvinnelige og mannlige telegrafister i praksis regnes som likestilte både hva gjaldt utdanning, krav til beståtte eksamener og sosiale bakgrunn. Også som ferdigutdannede ble telegrafister av begge kjønn satt til stort sett samme arbeidsoppgaver, noe som også fortsatte senere i deres karrierer ettersom spesialiseringsgraden innen det norske telegrafvesenet var liten i denne perioden.²¹³ Samtidig fremstilte Gro Hagemann arbeidet i telegrafvesenet som klart kjønnssegregert, noe som kom best frem i kvinnelige og mannlige ansattes lønns- og avansementmuligheter. Gjennom hele denne perioden kunne ikke kvinner innta de høyeste stillingene i telegrafvesenets lønnshierarki, og de hadde langt dårligere muligheter til å bli bestyrere av telegrafstasjoner enn menn. Til forskjell fra mannlige ansatte måtte de aller fleste kvinner som giftet seg, slutte i stillingen, de kunne ikke være den eneste kvinnen på en stasjon med bare menn, de kunne ikke være bestyrerinner på en mindre stasjon hvor det fantes mannlige ansatte i lavere stillinger og de kunne heller ikke arbeide med teknisk vedlikehold av telegrafapparatene og – linjene.²¹⁴ I tillegg var de kvinnelige ansattes lønnsnivåer til enhver tid lavere enn menns, også på et ledelsesnivå. Denne vedvarende forskjellen forklarte Hagemann med at kvinnelige ansatte ble forventet bare å forsørge seg selv og dessuten ha mindre huslige og andre materielle behov enn menn. Kvinner ble, til forskjell fra menn, ansett for å være i stand til å stelle sitt eget hus.²¹⁵

Gro Hagemanns konklusjon var at studiet av telegrafistinnene kunne fungere som et eksempel på at utformingen av kvinners typiske yrkesrolle i moderne kapitalistiske samfunn, ikke var gitt i utgangspunktet eller unngåelig. Her var det snarere snakk

---

²¹² Hagemann i *Nordisk kvinnehistorikermøte Oslo, 20.-23. februar 1983*: 50

²¹³ Hagemann i *Nordisk kvinnehistorikermøte Oslo, 20.23. februar 1983*: 57-62

²¹⁴ Hagemann i *Nordisk kvinnehistorikermøte Oslo, 20.-23. februar 1983*: 68-70

²¹⁵ Hagemann i *Nordisk kvinnehistorikermøte Oslo, 20.23. februar 1983*: 65

om et helt moderne yrke der det i utgangspunktet var en relativt stor grad av likestilling, og der både vertikal og horisontal kjønnssegregering ble skapt underveis. Kjønnssegregering fremsto dermed i Telegrafvesenets etatsutvikling som et middel for å skape en bestemt yrkesrolle for kvinner. Hagemann slo derfor til slutt fast at når kvinnes yrkesrolle i Telegrafvesenet

ble endret rundt århundreskiftet, må drivkreftene uten tvil søkes i andre forhold enn tradisjoner og hevdvunnen kjønnsarbeidsdeling. De må søkes i aktuelle økonomiske behov og i forholdet mellom kjønn og klasser slik det utspilte seg i og rundt Telegrafvesenet i denne perioden.²¹⁶

I rapporten etter det første nordiske kvinnehistorikermøtet skilte de danske innleggene seg fra de svenske og de norske gjennom deres opptatthet av betydningen av kvinners seksualitet i fortidige samfunn. Denne interessen har sammenheng med interessen for det Hanne Rimmén Nielsen har kalt for kvinnekulturhistorie, men som ellers er bedre kjent som herstory. I denne kvinne- og kjønnshistoriske retningen dreide på begynnelsen av 1980-tallet mye av forskningen seg om hvordan biologiske kjønnsforskjeller ga opphav til sosiale og kulturelle forskjeller mellom kvinner og menn. En sentral tese i herstory-forskningen er at kjønnsforskjellene har ført til at kvinner og menn har ulike sosiale og biologiske erfaringer, og at kvinners erfaringer har blitt fortrent og/eller ignorert av menn i fortiden. Dette hadde ikke bare ført til skjevheter i samfunnsforståelsen på gitte tidspunkter i den historiske utviklingen, men også til at teorier og vitenskaper som skulle forklare denne utviklingen ble ufullstendige, ettersom de bare tok utgangspunkt i menns erfaringer. Av denne grunnen mente mange historikere innen herstory-retningen at kvinne- og kjønnshistoriens fremste oppgave burde være å utvikle nye teorier og metoder, som bedre kunne synliggjøre og drøfte kvinners erfaringer.²¹⁷

²¹⁶ Hagemann i *Nordisk kvinnehistorikermøte Oslo, 20.-23. februar 1983*: 75

²¹⁷ Rimmén Nielsen i *Den jyske Historiker* 58-59/1992: 10. Dette er også den samme retningen som Ida Blom kalte for den feministiske definisjonen i sitt innlegg i *Kvinneaspekter i humanistisk forskning* (1976).

Hvordan tanker fra denne retningen kunne komme til uttrykk i praktisk forskning, er Birgitte Possings innlegg «Seksualitetskontrol i 1800-tallets danske bondesamfund» et eksempel på. I likhet med Wikander slo også Possing fast at kvinner var undertrykt, men hun la i mindre grad vekt på økonomiske forhold og mer på kulturelle. For henne bunnet kvinneundertrykking i nedvurdering og tabuisering av kvinners seksualitet, og spørsmålet som hennes innlegg kretset om, var hvordan og med hvilke kulturelle midler «der er lykkedes samfundet at holde kvinderne fast i en heteroseksuel orientering og en patriarkalsk underdanighed» i så lang tid.²¹⁸ Hun innrømmet at problemstillingen var vanskelig å svare konkret på. På grunn av de mange sosiale tabuer som omhyllet menneskers seksualitet, fantes det nesten ingen historiske kilder om vanlige kvinners daglige seksualitet. Undersøkelser av normer og regler som styrte menneskers seksualitet i fortiden, krevde derfor nye former for analyser. Slike analyser kunne for eksempel ta utgangspunkt i en avgrenset periodes kvinnelighetsforestillinger eller i forskjeller i kvinners og menns kjønnskarakter slik de ble definert i perioden. At slike forskjeller fantes tidligere, var ikke Possing i tvil når hun hevdet «at kvinder og mænd i patriarkalske samfund har og har haft 2 helt adskilte kulturer, når vi taler om seksualitet».²¹⁹ Hvordan og med hvilke midler dette skillet hadde skjedd, var det i følge Birgitte Possing kvinne- og kjønns historikernes oppgave å få frem.²²⁰ Ved å fremheve eksistensen av to adskilte seksuelle sfærer og historikernes ansvar for å forklare deres undertrykkende virkning på kvinner seksualitet, understreket Possing dermed ett av de viktigste poengene i herstory-retningen, slik den ble beskrevet av Rimmen Nielsen.

Birgitte Possings innlegg med dets diskusjon av kvinners mulighet for å bestemme over egen seksualitet, var ikke den eneste som tok opp dette spørsmålet på Lysebu-møtet i 1983. Demografene Sølvi Sogners, Eli Fures og Hege Brit Randsborgs

²¹⁸ Possing i *Nordisk kvinnehistorikermøte 1983*: 137. Senere kom den danske historikeren og mangeårige KVINFO-medarbeideren Jytte Larsen til å gi uttrykk for lignende tanker i *Nyt forum for kvindeforskning*.

²¹⁹ Possing i *Nordisk kvinnehistorikermøte 1983*: 138

²²⁰ Ut fra Nanna Damsholts oversiktsartikkel «The State of Women's History in Denmark» (1991) ser det ut som om Birgitte Possing ikke var alene om å fremheve patriarkatet og patriarkalske strukturer som årsaker til kvinneundertrykking. I følge Damsholt delte hun denne interessen med blant annet Bodil K. Hansen og Anna-Birte Ravn.

---

innlegg om seksualopplysning på 1800-tallet, Hanne Caspersens «Socialisering til moderskap i Danmark i 30'erne» og Hilda Rømers og Lis Jønssons «Kvindesocialisering: Ung pige i provinsen» inneholdt alle diskusjoner av tidligere tiders normer, regler og tabuer som omhyllet særlig kvinners seksualitet. Dette var med andre ord et populært undersøkelseemne innen skandinavisk historisk forskning om kvinner og kjønn på begynnelsen av 1980-tallet. Samtidig er det ikke til å komme utenom at det norske innlegget i denne sammenhengen var unntaket som bekreftet regelen om at det var særlig de danske historikerne som på det første møtet konsentrerte seg om seksualitetsspørsmålet, noe som i stor grad kan forklares ut fra den interessen for kvinnekulturbegrepet som Hanne Rimmen Nielsen mente fantes blant danske kvinne- og kjønnshistorikere på dette tidspunktet. Samlet sett fortalte innleggene gitt ut i 1983-rapporten, om et forskningsfelt som fortsatt sto trygt forankret i den sosialhistoriske tradisjonen, men som samtidig også inneholdt noen forskjeller. Mens norske historikere som Gro Hagemann og svenske historikere som Ulla Wikander først og fremst var interessert i utformingen av kvinners livsvilkår i skjæringspunktet mellom kjønn og klasse, var danske historikere som Possing, Caspersen, Rømer og Jønsson i langt større grad opptatt av hvilke muligheter kvinner i fortiden hadde for å kontrollere og utfolde egen seksualitet uten negative sanksjoner fra omverdenen.

Når skandinaviske kvinne- og kjønnshistorikere igjen samlet seg til *det andre nordiske kvinnehistorikermøtet* på Sandbjerg slott i 1985, kunne det merkes en utvidelse i forbindelsen til den sosialhistoriske forskningen. Riktignok var kjønnsarbeidsdeling og sosialisering fortsatt to av hovedtemaene, men nå i forening med mentalitetshistoriske teorier og innlegg som tok opp historikernes formidlingsansvar overfor et kvinnelig leserpublikum. De fire temaene viste her både videreføringen av den etablerte forskningen om arbeidende kvinners kår i fortiden, som bandt fagfeltet til 1970-tallets sosialhistorie, men også den utvidelsen av den sosialhistoriske forskningen, som på 1980-tallet etter hvert fikk navnet den nye kulturhistorien. Som Lynn Hunt slo fast i den meget siterte introduksjonen til *The New Cultural History*, var studier av mentaliteter et av de viktigste trekkene ved den

nye retningen.²²¹ Nettopp ønsket om både å forankre 1985-møtets innlegg i en veletablert forskningsretning og samtidig bevege feltet fremover, sto i sentrum for Bente Rosenbecks innledning til *Kvinder, mentalitet, arbejde. Kvindehistorisk forskning i Norden* (1986) hvor hun forklarte valget av møtetema som et ønske om både å videreføre «det arbejde, der igennem flere år er foregået omkring arbejdsmarkedsforhold» i det nordiske prosjektet om kvinnearbeid i historien, og samtidig introdusere noe nytt i form av mentalitetshistorie.²²²

Ett innlegg som i sitt tema knyttet an til arbeidshistorieforskningen, var Gro Hagemanns «Kapitalisme, lønnsarbeid og kjønnsarbeidsdeling». Med utgangspunkt i sitt doktorgradsprosjekt om syersker og telegrafistinner i Norge i perioden 1870-1940, hevdet hun at det nå var på tide å inkludere det tidligere ignorerte, men helt nødvendige begrepet kjønnsarbeidsdeling i den fremtidige arbeidslivshistoriske forskningen i Norge. Hagemanns første argument handlet om at kjønnsarbeidsdeling og kjønnssegregering ikke hadde blitt erkjent som viktig tidligere, til tross for at denne segregeringen var «så åpenbar at den knapt kan ha unngått oppmerksomheten hos noen forskere som har vært opptatt av arbeidsmarked og arbeidsliv».²²³ Snarere virket det som om slike skiller var så selvsagte for tidligere arbeidslivsforskere,

at eksistensen av dem ikke har krevet noen særskilt forklaring, og så uinteressante at de knapt har vært verdt å nevne. Enten man har studert industrialisering, arbeidsmarked eller arbeiderbevegelse, [har] kjønnsforskjellene så å si inngått som en del av de naturgitte forutsetningene.²²⁴

---

²²¹ Hunt i Hunt [red.] 1989: 6-7. Lynn Hunt sporet den nye kulturhistoriens interesse for mentaliteter tilbake til *Annales*-skolens tredje generasjon, som blant annet besto av Roger Chartier og Jaques Revel.

²²² Rosenbeck i *Kvinder, mentalitet, arbejde* 1986a: 7

²²³ Hagemann i *Kvinder, mentalitet, arbejde* 1986: 50. Fremstillingen av den kjønnsblinde norske arbeidslivshistorien kommer til en viss grad også frem i Knut Groves og Jan Heirets kapittel om arbeidslivshistorie i *Fortalt fortid*, hvor hovedtyngden av feltet blir plassert på forskning om fremveksten av arbeiderklassen og et organisert arbeidsliv i industrialiseringsperioden på slutten av 1800- og begynnelsen av 1900-tallet. (Grove og Heiret i Heiret, Rymmin og Skålevåg [red.] 2013: 177)

²²⁴ Hagemann i *Kvinder, mentalitet, arbejde* 1986: 50

Argument nummer to handlet om at verken den ortodokse, neoklassiske teorien eller den marxistiske var i stand til å forklare årsakene til kjønnssegregeringen og dermed tilby svar på det hun beskrev som «et av de store diskusjonstemaene i dagens kvinnehistoriske debatt».²²⁵ I følge Gro Hagemann skyldtes dette begge teoriretningenes forståelse av kjønnsforhold som biologiske. Denne forståelsen av kjønnsforholdene ledet i sin tur til en forståelse av dem som naturlige, og dermed også ahistoriske, uforanderlige og uinteressante for arbeidslivshistorikerne og økonomene. Overført på kjønns skiller på arbeidsmarkedet, betydde dette at også de ble fremstilt som naturlige og uforanderlige. Som sådanne ble de skrevet ut av både den neoklassiske og den marxistiske teoriretningen, noe som delvis forklarte hvorfor kjønnssegrering ble oppfattet som naturlig av arbeidslivshistorikerne. Den andre forklaringen her var at det i de samme teoriene også ble skapt et skarpt skille mellom produksjonssfæren og familiesfæren. Følgene av det skarpe skillet for fortidige kvinner, som jo tradisjonelt sett var sterkest tilknyttet familiesfæren, var at de også gjennom dette skillet ble utdefinert fra de generelle teoriens forklaringer av arbeidsmarkedets utvikling. Når kvinner på denne måten ble knyttet til familiesfæren, og kjønnssegreringen de ble utsatt for på arbeidsmarkedet, ble forklart ut fra biologiske og uforanderlige faktorer, kunne det hevdes at veien til en kjønnsblind arbeidslivshistorie var kort.²²⁶

Det tredje argumentet som kunne leses ut av Gro Hagemanns Sandbjerg-innlegg, handlet om hvordan historieforskning om arbeiderklassen, industrialiseringen av det norske samfunnet og utviklingen av den kapitalistiske markedsøkonomien kunne skrives slik at de konfliktene og kampene som oppsto mellom kvinnelige og mannlige arbeidstakere i fortiden, kunne synliggjøres. I innlegget hevdet hun at de siste 10-15 års forskning i arbeidslivet hadde vist at det nå var nødvendig med et nytt helhetssyn som riktignok ikke forkastet de gamle teoriene helt, men som likevel avviste den reduksjonismen som fantes innbakt i dem. Det denne forskningen i stedet forsøkte å gjøre, var å utvikle en ny helhetsteori, som både inneholdt forklaringer av

---

²²⁵ Hagemann i *Kvinder, mentalitet, arbejde* 1986: 52

²²⁶ Hagemann i *Kvinder, mentalitet, arbejde* 1986: 51

kjønnsnøytrale forhold i arbeidslivet slik som arbeiderklassens utbytting og mer kjønns spesifikke forhold slik som den konsekvent lavere verdisetningen av kvinnearbeid. Forholdene i arbeidslivet var nødvendige å få med fordi de kunne forklare hvordan gamle kjønns skiller ble holdt ved like og nye ble skapt. De kjønns spesifikke forholdene var på sin side viktige fordi de viste at kjønns segregeringen var sosialt, og ikke biologisk bestemt.²²⁷ Som et konkret forslag til hvordan samspillet mellom de generelle og kjønns spesifikke arbeidsforholdene kunne studeres, foreslo Hagemann i sitt innlegg å ta i bruk begrepet om kjønns systemet. Denne definerte hun som «et sett av økonomiske strukturer, politiske og legale mekanismer, kulturelle forestillinger o.s.v som sikrer en oppdeling av samfunnet i to sosiale kjønn».²²⁸

De grensesettingene som kan trekkes ut av Gro Hagemanns argumentasjon, kan alle leses i forhold til den norske arbeidslivshistorien. I følge Knut Grove og Jan Heirets fremstilling av fagfeltet i *Fortalt fortid*, har den norske arbeidslivshistorien vært kjennetegnet av fokus på fremveksten av arbeiderklassen og et organisert arbeidsliv i industrialiseringsperioden på slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet.²²⁹ Selv om det ikke blir nevnt direkte, kommer det også frem i deres omtale at dette ikke var et felt hvor kjønns perspektivet ble oppfattet som spesielt relevant før på 1990- og 2000-tallet, da blant annet Hilde Gunn Slottemo utga sin doktorgradsavhandling *Fabrikkarbeider, far og forsørger: menn og mannlighet ved Koksverket i Mo og Rana 1950-1980* (2003). Gjennom sin beskrivelse av den manglende problematiseringen av kjønns dimensjonen i tidligere tiders arbeidskonflikter pekte dermed Hagemann på en blind flekk på det arbeiderhistoriske kartet anno 1985 som kvinne- og kjønns historikere kunne og ville bringe frem i lyset.²³⁰

---

²²⁷ Hagemann i *Kvinder, mentalitet, arbejde* 1986: 52-53

²²⁸ Hagemann i *Kvinder, mentalitet, arbejde* 1986: 56

²²⁹ Grove og Heiret i Heiret, Ryymin og Skålevåg [red.] 2013: 176-177

²³⁰ Gro Hagemann fremførte sin kritikk av den kjønnsblinde arbeidslivshistorien også i «Historien om den mannlige arbeiderklassen. Usynliggjøring og kjønnsblindhet i arbeiderbevegelsens historie» (*Årbok for arbeiderbevegelsens historie* 1988), som var en direkte reaksjon på Per Maurseths fremstilling av den norske arbeidsbevegelsen i *Gjennom kriser og makt (1920-1935)* (1987). Bind 3 i *Arbeiderbevegelsens historie i Norge*.

Diskusjoner av kjønnsarbeidsdelingsbegrepet utgjorde også en sentral del av Kirsten Geertsens «Kønsarbejdsdeling på de offentlige kontorer 1900-1940 – set fra kvinders synsvinkel» og Birte Brochs «Socialisering til kønsarbejdsdeling 1900-1940». Både Geertsens og Brochs innlegg baserte seg, i likhet med Hagemanns innlegg, på deres doktorgradsarbeider som ble utført innen rammene av Kvinners arbeid i samfunn og familie. Det var i tillegg ikke bare stipendiatene i det første nordiske kvinnehistorieprosjektet som tok utgangspunkt i dette begrepet, men også forskere som interesserte seg for kvinnearbeid på andre arenaer enn bare den industrielle. I *Kvinder, mentalitet, arbejde* kom dette frem i innleggene som ble holdt på sesjonen Kvinders liv og arbejde efter 1914. Her ble fordelingen av arbeidsoppgaver etter kjønn og årsakene til og virkningene av denne fordelingen tatt opp av etnologen Liv Emma Thorsen i «'Arbejdsom og driftig'. Kjønsarbejdsdeling og jentesocialisering i jordbruksmiljø 1920-1950», og av filosofen og historikeren Kari Martinsen i «Sykepleiere – helsemisjonærer, oppdragere og profesjonelle yrkeskvinner». Felles for de to siste innleggene var at de søkte å forklare årsakene til og reproduksjonen av kjønnsarbeidsdelingen ut fra måten kvinner og menn ble sosialisert inn i ulike roller på, som gjorde at kvinner oppfattet det som naturlig å være underordnet menn i arbeidssammenhenger. Deres innlegg bekrefter Gro Hagemanns fremstilling av kjønnsarbeidsdelingsbegrepet og diskusjonene rundt den som det viktigste diskusjonstema innen 1980-tallets kvinne- og kjønnshistoriske diskusjoner i Skandinavia.²³¹ Innleggene viser også den sterke interessen for arbeidssfæren og kvinners rolle innen produksjonslivet som hadde begynt å komme til syne allerede i de første forskningspolitiske rapportene, og som ble videreført både i det Blomledelede nordiske prosjektet og på det første nordiske kvinnehistorikermøtet i 1983.

I innledningen til Sandbjerg-rapporten hadde Bente Rosenbeck beskrevet kvinnearbeid som forbindelsen bakover, mens mentalitetshistorien var et skritt fremover. Spørsmålet her er hvordan denne bevegelsen fremover så ut i de to skandinaviske innleggene som var plassert i sesjonen Mentalitetshistorie og kvinnehistorie, og hva slags grensedragninger i forhold til resten av historiefaget som

---

²³¹ Hagemann i *Kvinder, mentalitet, arbejde* 1986: 52

---

kunne leses ut av dem. De to innleggene det var snakk om, var Ida Bloms «Mentalitetshistorie og kvinnehistorie» og Yvonne Hirdmans «Särart – likhet: Kvinnorörelsens Scylla och Karybdis?», som ved siden av sin plassering i den samme sesjonen også hadde det til felles at de viste den økende vektleggingen av de ikke-materielle sidene ved fortidige kvinners tilværelse. Et resultat av den økende oppmerksomheten ved disse sidene av kvinners liv, var interessen for hvordan kvinner selv tilla mening til sin tilværelse, og hvordan samfunnsstrukturer kunne beskrives gjennom begrepsanalyser. Et annet var at koblingen til sosialhistorien begynte å forandre seg, noe som kom til syne gjennom endringer i valget av emner som kvinne- og kjønns historikere koblet sitt fagfelt til. Mentalitetshistorien kan nemlig hevdes å ha knyttet den historiske forskningen om kvinner og kjønn til den nye kulturhistorien, hvor mentalitetshistorie slik den var utviklet innen den franske *Annales*-kretsen, dannet en av de historiografiske røttene. Ifølge Lynn Hunt kom forbindelsen mellom de to retningene særlig frem i begge retningenes interesse for meningsdannelser i fortiden, slik de kom til syne i språklige uttrykk.²³²

Selv om Bloms og Hirdmans innlegg begge kunne sees som uttrykk for en tilknytning til den nye kulturhistorien, inneholdt de også noen viktige forskjeller som fikk frem hvor ulikt kvinne- og kjønns historisk forskning kunne plasseres innen den fremvoksende kulturhistoriske forskningen. Sentralt i Ida Bloms innlegg sto spørsmålet om hva kvinne- og kjønns historikerne kunne bruke mentalitetshistorie til. Det var helt klart at mentalitetshistorie tok opp en del emner som hadde stor betydning for kvinne- og kjønns historie. Blom anførte kvinners reproduktive funksjon og deres tradisjonelle ansvar for begravelsesritualer, seksualitet, forhold mellom ektefeller og forholdet mellom foreldre og barn som eksempler på noen fellesemner.²³³ I undersøkelser av slike tema kunne mentalitetshistoriens oppmerksomhet om de dypere strukturene i den menneskelige forestillingsverden komme til stor nytte i historisk forskning om kvinner. Mentalitetshistoriske diskusjoner kunne også være nyttige for å minne historikere som skrev om fortidige

---

²³² Hunt i Hunt [red.] 1989: 12. For en senere oversikt som særlig tar for seg den norske delen av den nye kulturhistorien, se Ingar Kaldal 2002 og særlig sidene 24-41.

²³³ Blom i *Kvinder, mentalitet, arbejde* 1986: 17

kvinner, om hovedpoenget i de tverrfaglige kvinne- og kjønnsdiskusjonene om elendighets- eller verdighetsforskningen som ble ført på samme tid.²³⁴ Det gjaldt nemlig for historikere, som for alle andre forskere som analyserte kvinners samfunnsstilling ut fra et kvinneperspektiv, ikke å måle fortidens kvinner ut fra dagens målestokk. Snarere gjaldt det å bruke mentalitetshistoriske innsikter til å få kunnskap om «hvordan kvinner kunne benytte mentale strukturer til sine formål» og på denne måten få frem verdigheten ved deres liv.²³⁵

De mentalitetshistoriske perspektivene inneholdt på samme tid noen fallgruver, i følge Ida Blom. Den største av disse var at denne grenen av historieforskningen manglet et kvinneperspektiv og unnlot å bruke sosialt kjønn som analytisk kategori. Andre problemer handlet i følge henne om at mentalitetshistorikere som Emmanuel Le Roy Ladurie i sin søken etter å avdekke de ubevisste strukturene som preget menneskers forestillingsverdener, tok i bruk kilder som for eksempel folkelige utsagn og tradisjonsmateriale, uten å reflektere over hvorvidt dette kildematerialet uttrykte ønsketenkning/myter eller svarte til en reelt eksisterende virkelighet. Når slike problemer oppsto, var det fordi kildekritikken til tider hadde blitt «skjøvet svært langt i bakgrunnen og tradisjonelle sentrale metodiske problemer som representativitet [ble liggende] temmelig langt nede i forskerens egen bevissthet».²³⁶ Resultatet av slik ukritisk bruk av et normativt kildemateriale mente Ida Blom kunne føre til at det ble lagt for mye vekt på tanker og ideer, mindre på handlinger. Også i Bloms 1985-innlegg var det dermed mulig å trekke ut en grensedragnings som førte til at kvinne- og kjønns historien ble trygt plassert innenfor det tradisjonelle historiefagets grenser. Denne markeringen ble ytterligere understreket av hennes kritikk av Le Roy Laduries tendens til å bruke normative kilder som faktiske virkelighetsbeskrivelser uten å vurdere deres representativitet og sannhetsgehalt først. Som jeg skrev i forrige kapittel, var nettopp historikernes vurdering av kilders representativitet og

---

²³⁴ For en oversikt over elendighets- og verdighetsforskningen slik den utspilte seg på slutten av 1970- og begynnelsen av 1980-tallet, se Kari Wærness' «Dilemmaer i kvinneforskningen», utgitt i *Kvinneforskning i de humanistiske fag. Konferanserapport: Nordisk konferanse avholdt på Hurdalsjøen hotell, Norge, 7.-10. mai 1979*.

²³⁵ Blom i *Kvinder, mentalitet, arbejde* 1986: 2

²³⁶ Blom i *Kvinder, mentalitet, arbejde* 1986: 16

sannhetsgehalt viktig for Ida Blom å bevare i debatten om kvinnehistoriens utforming som hun førte med Kari Melby i *KjerringRåd* på slutten av 1970-tallet. Når Blom også i 1985 trakk frem nettopp de to punktene innen kildekritikken, kan det tolkes som en fortsettelse av hennes argumentasjon fra *Kvinneaspekter i humanistisk forskning*, hvor den norske historieforskningen om kvinner og kjønn konsekvent ble plassert innenfor grensene for det øvrige historiefagets metoder og teorier.

Mens Ida Blom ga bare en forbeholden støtte til mentalitetshistoriske perspektiver, var Yvonne Hirdman langt mer positivt innstilt. I sitt innlegg om debatter om likhet eller særart innen 1900-tallets svenske kvinnebevegelse, presenterte hun et skjema delt i fire posisjoner: a) forestillinger om kjønnslikhet med mannen som norm, b) forestillinger om kjønnsulikhet hvor mannen ikke var norm, c) forestillinger om kjønnsulikhet med mannen som norm og d) forestillinger om kjønnslikhet hvor mannen ikke var norm. Skjemaet representerte i følge henne ulike strategier for bedre kvinneliv, og bygde alle sammen på «grundläggande föreställningar om vad kvinnor är, bör vara, ska göra». ²³⁷ Alle skjemaets posisjoner representerte videre samfunnets tankestrukturer og kvinnebevegelsenes ulike strategier på gitte tidspunkt i historien. På de tidspunktene hvor likestillingsideologien rådde i samfunnet, la også kvinnebevegelsene sine strategier i forhold til dette og krevde de samme politiske, økonomiske og medborgerlige rettighetene som menn. På de tidspunktene da særartsideologier rådde, slik som på begynnelsen av 1900-tallet og på 1950-tallet, la kvinnebevegelsene opp til strategier som i større grad fremhevet kvinners egenskaper som mødre og omsorgsgivere innen hjemmet som likeverdige med menns egenskaper som forsørgere og beslutningstakere utenfor hjemmet. ²³⁸

En ting var likevel å skissere de ulike posisjonene, men en annen ting var å forklare hvordan og hvorfor kvinnebevegelsene skiftet posisjon utover 1900-tallet. Hirdman selv mente posisjonsforandringene kunne forklares på to måter. På den ene siden kunne historikere lete etter kvinners og menns motiver for å fremme tanker som var i

²³⁷ Hirdman i *Kvinder, mentalitet, arbejde* 1986: 27

²³⁸ Hirdman i *Kvinder, mentalitet, arbejde* 1986: 28-34

samsvar med enten den ene eller den andre posisjonen. For eksempel mente hun at menns likestillingsideologiske standpunkter kunne forklares med at de enten var genuint opptatt av kjønnslikestilling, eller at de gjennom betoningen av alt kvinner og menn hadde til felles, underkommuniserte kvinners reproduktive evne og på denne måten fjernet kvinner fra barn. Det siste motivet kalte Yvonne Hirdman for elskerinnemotivet. Menns særartsstandpunkter kunne på sin side forklares som uttrykk for ønsker om å opprettholde det hun i innlegget kalte «den rådande genuslagen», men også som uttrykk for ønsker om «ett hem att leva tillvaro i, och barn att slippa ta det direkta ansvaret för, annat än det ekonomiska».²³⁹ Dette var det hun kalte for mamma-motivet.²⁴⁰

En annen måte posisjonsforandringene kunne forklares på, var ved å lete etter den allmenne tidsånden og da særlig i forhold til kvinners motiver. Denne analysemåten begrunnet Yvonne Hirdman med at hva kvinner hadde å spille på lag med eller kjempe mot i diskusjoner om kjønnsideologier, var «en manlig fond av tolerens/motstånd, manlig generositet respektive rädsla, vilka i sin tur är beroende av storheter som marknaden, ekonomien och framtiden».²⁴¹ Dette spillet måtte likevel ikke oppfattes som statisk, for historiens gang viste i følge henne at kvinners egen selvforståelse kom til å spille en stadig mer selvstendig rolle i dannelsen av den allmenne kvinneoppfatningen utover i århundret.²⁴²

I Hirdmans innlegg spilte således diskusjoner av abstrakte posisjoner som bygde på strukturelle sider ved den svenske samfunnsutviklingen på 1900-tallet, hovedrollen. En slik fremstilling av begreper var mulig for Hirdmann på grunn av hennes oppfatning av at begreper

speglar onekligen en verklighet både från i går men också från i dag. [De] är på så vis användbara [...] för att analysera kvinnorörelsers strategier, trots att dessa begrepp på intet vis är statiska, uten varierar över tiden över en slags konstant innehållslig kärna.

²³⁹ Hirdman i *Kvinder, mentalitet, arbejde* 1986: 35

²⁴⁰ Hirdman i *Kvinder, mentalitet, arbejde* 1986: 35

²⁴¹ Hirdman i *Kvinder, mentalitet, arbejde* 1986: 36

²⁴² Hirdman i *Kvinder, mentalitet, arbejde* 1986: 37

Det finns en tydlig pöång och den är, att den dominanta uppfattningen avspeglar *sin tids* förståelse av vad de gemensamma kvinnliga interessena består i. Dessa begrepp ger oss således ett verktyg för att urskilja kvinnointeressen oavsett klass eller partitilhörighet.²⁴³

Ved å trekke frem begreper som innfallsvinkler til kvinne- og kjønns historisk forskning, åpnet Yvonne Hirdman i sitt innlegg for større vektlegging av mentale strukturer som selvstendige analyseverktøy innen skandinavisk kvinne- og kjønns historisk forskning, en vektlegging som hun etter hvert kom til å utvikle videre i artikkelen «Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociale underordning» (1988) og i sine bidrag til den svenske maktutredningen 1986-1992. Både i denne artikkelen, og i senere publikasjoner som *Att lägga livet til rätta – studier i svensk folkhemspolitik* (1990), var det strukturene og måten strukturene kom til uttrykk på gjennom begreper, som kom til å stå i sentrum. På denne måten bandt hun sitt innlegg til en strukturalistisk tradisjon innen den svenske historieforskningen, som pekte i en annen retning enn både de norske og danske kvinne- og kjønns historikernes innlegg på kvinnehistorikermøtene og Gunnar Qvists innlegg på Uppsala-konferansen i 1978 gjorde. Dette var en tradisjon som i følge Klas Åmark hang tett sammen med svenske historikers økende opptatthet av samfunnsvitenskapelige teorier fra 1960-tallet av, en opptatthet som blant annet kom til uttrykk i en interesse for fortidige fenomener som gjentok seg gang på gang og som det kunne utformes generelle lovteorier om.²⁴⁴ Som jeg kommer tilbake til i neste kapittel, har Yvonne Hirdmans tanker vært svært innflytelsesrike og omdiskuterte innen det skandinaviske kvinne- og kjønns historikerfeltet. Sett i forhold til hvilke fremstillinger av feltet som hennes innlegg i 1985 ga, og de grensene som ble trukket her, er det likevel viktigst å slå fast at hun gjennom sin argumentasjon viste at mentalitetshistoriens fokus på forestillinger og språklige fremstillinger kunne eksistere side om side med innlegg som var kritiske til mentalitetshistorien, og med innlegg hvor det materielle grunnlaget for kvinners liv sto i sentrum.

---

²⁴³ Hirdmann i *Kvinder, mentalitet, arbejde* 1986: 39. Forfatterens egen kursivering.

²⁴⁴ Åmark i Artéus og Åmark [red.] 2012: 144-145

Det tredje temaet som markerte seg på det andre nordiske kvinnehistorikermøtet, var utadrettet formidling. Også dette emnet fikk sin egen rubrikk under tittelen Formidling. Det spesielle med innleggene i denne rubrikken var at de begge var holdt av danske historikere, og at de begge handlet om hvordan kvinne- og kjønns historisk forskning best kunne formidles til et kvinnelig publikum. Det første av innleggene ble holdt av Hilda Rømer, og het «Hvorfor ser vi (ikke) Dollars? Om kvindfolkelig formidling». Innlegg nummer to ble gitt av Kirsten Floris og Birgitte Possing i fellesskap. Dette innlegget bar tittelen «En kvinnehistorisk fantasi. På reise med historien. Kvinnehistorien, verden og os». Selv om begge innleggene handlet om formidling til et eget kvinnelig publikum, skilte Rømers innlegg seg likevel fra Floris' og Possings innlegg i synet på hvilken vei kommunikasjonen mellom historikerne og leserne skulle gå. I Rømers innlegg gikk veien fra det potensielle publikum til historikeren, mens veien gikk i motsatt retning i Floris' og Possings tilfelle.

Mer presist, Hilda Rømer hevdet i sitt innlegg på 1985-møtet at det fantes en egen, kvinnelig kultur- og formidlingstradisjon som særlig var utbredt blant ikke-utdannede kvinner. Denne tradisjonen var det like viktig for Rømer å anerkjenne og forholde seg til i sin egen formidlingsvirksomhet, som å oppfordre andre historikere til å gjøre det samme. Når dette spilte en så viktig rolle for henne, var det fordi hun mente det var viktig for kvinnehistorikere å få del i den kunnskapen som det kvinnelige publikum var i besittelse av, men som universitetsutdannede historikere var utestengt fra som følge av sin plassering innen universitetsverdenen.²⁴⁵ Hilda Rømer forklarte aldri i innlegget hva denne kunnskapen som hennes publikum hadde, og som kvinne- og kjønns historikere burde lære, besto av. I stedet konsentrerte hun seg heller om å peke på hvor i samfunnet kunnskapen fantes. I følge Rømer fantes den innen en egen kvinneoffentlighet som manifesterte seg på tre områder i den danske offentligheten i 1980-årene: kvinners narrative praksiser og tradisjoner, kvinners kulturforbruk av populærkulturelle uttrykk som kjærlighetsromaner og –filmer, og «den

---

²⁴⁵ Rømer i *Kvinder, mentalitet, arbejde* 1986: 174

kulturformidling, der sker og er sket i forlængelse af den nye kvindebevægelse».²⁴⁶ Felles var at kunnskapen ble skapt og forbrukt utenfor den akademiske verden, og det var dette som gjorde det nødvendig for historikerne å komme i tettere kontakt med det ikke-akademiske publikummet. Hilda Rømers understrekning av kvinneoffentlighet pekte, i likhet med Kirsten Floris', Birgitte Possings, Grethe Århus' og Else Knudsens «Kvinder på Historie: Vi har huller i profilen» fra 1978, på den viktigheten danske kvinnehistorikere tilla kontakt med egne kvinnesfærer som de mente eksisterte i samfunnet. Slik det kommer frem i Drude Dahlerups *Rødstrømperne*, ble det på 1970- og 1980-tallet lagt stor vekt på direkte kontakt mellom den fremvoksende kvinneforskningen på den ene siden og kvinnebevegelsen på den andre. Denne kontakten skjedde særlig gjennom de alternative kulturinstitusjonene som ble skapt i perioden, basert på ideen om en egen kvinnekultur, og besto ved siden av universitetsforskningen også av egne museer, arkiver og kvinnefolk høyskoler.²⁴⁷

Birgitte Possing og Kirsten Floris felles innlegg handlet om den nytten kvinne- og kjønns historikere kunne ha av skjønnlitteratur som kilder i sin forskning og formidling. Floris og Possing var klar over at slike kilder kunne oppfattes som trivielle av tradisjonelle historieforskere, men mente på tross av dette at slike kilder kunne gi historikere som arbeidet med fortidens kvinner, muligheten til å nærme seg både fortiden og sitt nåtidige publikum på nye måter. Kirsten Floris mente i sin del av innlegget at film, musikk, teater og romaner med fordel kunne brukes til å skape stemningsbilder som utdypet forskningsresultater som «i representativitetens navn skal beskrives som %-dele, tendenser og utviklingstræk».²⁴⁸ Possing trakk på sin side frem skjønnlitteratur som nyttig verktøy i en formidling som skulle nå ut i «skarp konkurranse med – ikke alene den tradisjonelle akademisme, men også med smarte lærebøker, videofilm og almindelig, historieløs underholdning».²⁴⁹

²⁴⁶ Rømer i *Kvinder, mentalitet, arbejde* 1986: 173-174

²⁴⁷ Dahlerup 1998 – del I: 581-583

²⁴⁸ Floris og Possing i *Kvinder, mentalitet, arbejde* 1986: 179

²⁴⁹ Floris og Possing i *Kvinder, mentalitet, arbejde* 1986: 181

Mens Rømers innlegg trakk veksler på forbindelser med kvinneforskningens forståelse av å være til for kvinner og kvinnebevegelse, går det an å hevde at Kirsten Floris' og Birgitte Possings innlegg ved siden av forbindelsene til kvinnebevegelsen også inneholdt forbindelser til de delene av det danske historikermiljøet som Bernard Eric Jensen i «Fagets dobbeltansigt – videnskab og politik i dansk faghistorie» mente hadde vært aktive i debatter om historiefagets samfunnsrelevans på begynnelsen av 1980-tallet. Dette var debatter som i følge ham oppsto i kjølvannet av studentopprørets krav om forskning for folket og i debattene rundt Leo Tandrupps halvt fiksjonsbaserte biografi om Kristian Erslev, *Ravn. Kristian Erslev: Menneske – Historieforsker – Historieskriver* (1979).²⁵⁰ Både kravet om forskning for folket og Tandrupps angrep på den historiefaglige positivismen pekte på det samme. På 1980-tallet hadde danske historikere, inkludert noen av kvinne- og kjønns historikerne, blitt opptatt av å komme seg ut av det Bente Rosenbeck i et innlegg på det neste kvinnehistorikermøtet kom til kalle for 1970-tallets litt blodfattige strukturhistorie.²⁵¹ Hilda Rømers og forfatterduoen Kirsten Floris og Birgitte Possings interesse for historieformidling med utgangspunkt i skjønnlitterære virkemidler kunne her oppfattes som to av mange forslag til hvordan dette kunne gjøres i praksis.

Som jeg kommer tilbake til i neste kapittel, utga norske og svenske kvinne- og kjønns historikere som Ida Blom, Kari Melby, Gro Hagemann, Yvonne Hirdman, Christina Carlsson Wetterberg og Ulla Manns en rekke artikler i *Nytt om kvinneforskning* og *Kvinnovetenskaplig tidskrift* på 1980-tallet. Dette var likevel tidsskrifter som først og fremst formidlet sin forskning til et annet akademisk publikum. Etter min mening faller de derfor ikke i den samme kategorien som de danske innleggene på 1985-møtet. De danske formidlingsinnleggene kan snarere tolkes som uttrykk for en sterk ambisjon innen den danske delen av fagfeltet om å ha tett kontakt med det kvinnepublikumet, som også alternative kulturinstitusjoner som kvinnehøyskoler henvendte seg til. Forestillingen om et eget kvinnepublikum med en egen kvinnekultur som i alle fall delvis kunne atskilles fra den dominerende

---

²⁵⁰ Jensen i *Den jyske Historiker* 75-76/1997: 15-16 og 19

²⁵¹ Rosenbeck i *Kvinnohistoria i teoretisk perspektiv* 1990: 38

---

mannlige, stemte dessuten bra overens med den rådende kvinne- og kjønnshistoriske retningen i Danmark på denne tiden, i og med dens understrekning av at det alltid har funnes en egen kvinnelig kultur og sfære som har levd i skyggen av den mannlige. Det er dermed mulig å lese en annen grensesetting i de to danske tilfellene enn i de norske og de svenske innleggene som ble holdt på Sandbjerg-møtet. Der Gro Hagemann, Ida Blom og Yvonne Hirdman alle tre i sine innlegg forholdt seg til bestemte deler av historiefaget, forholdt de danske historikerne seg i langt større grad til verdenen utenfor historiefaget.

I innledningssitatet beskriver Gro Hagemann det første kvinnehistorikermøtet på Lysebu i 1983 som trygt forankret i sosialhistorien, mens det andre møtet på Sandbjerg i 1985 er en kort mentalitetshistorisk mellomlanding før teoridebattene på møtene for alvor tar av fra og med det tredje møtet på Hässelby slott i 1989. Dette er en beskrivelse som har blitt gjengitt også senere, blant annet av Anette Warring i forordet til det sjette møtet og av Inger Elisabeth Haavet i hennes artikkel om kvinnehistorikermøtene. Etter min mening er dette en beskrivelse som bare delvis stemmer overens med de fremstillingene som kan leses ut av de to første møterapportene.

For det første handler det om den empiriske forankringen. Det er ikke til å komme utenom at mesteparten av innleggene fra 1983-møtet bygde på et empirisk grunnlag, forstått som at innleggene dreide seg om diskusjoner av konkret kildemateriale og ikke av generelle teoretiske eller metodiske diskusjoner. Innleggenes empiriske grunnlag skinner klart gjennom i alle de omtalte innleggene fra det første kvinnehistorikermøtet. Samtidig kan det også leses noen teoretiske vurderinger mellom linjene i Ulla Wikanders og Gro Hagemanns innlegg, like mye som i Birgitte Possings. Disse vurderingene kom frem i form av begreper som ble brukt, og analysene som ble lagt frem. I de tre innleggene som jeg har hentet frem fra den første rapporten, er det snakk om klasser, industrialisering, kjønnsarbeidsdeling og seksualitetskontroll. Mens de tre første pekte på marxistisk inspirasjon, pekte den

siste på det som skilte Possings innlegg i 1983 fra det norske og det svenske innlegget – nemlig fokuset på kvinners seksualitet blant bønder i Danmark på 1800-tallet.

For det andre handler det om den kortvarige interessen for mentalitetshistorie som mellomlandingsbegrepet indikerer i Hagemann-sitatet fra 1996, og som også kan diskuteres. Også i 1983 fantes det innlegg som handlet mer om de kulturelle sidene ved mennesketilværelsen enn de materielle. Ett eksempel var Sølvi Sogner, Eli Fure og Hege Brit Randsborg, som dreide seg om måter mennesker i 1800-tallets middelsjikt snakket og ikke snakket om forplantning. Senere kom mentalitetshistoriens inspirasjon til å skinne gjennom i en rekke tidlig moderne tid-innlegg som ble holdt på de tre siste møtene som analyseres i dette kapittelet. Mellomlandingen kan derfor kanskje heller hevdes å ha vært en parallell flytur enn et midlertidig stopp på veien.

Språklig vending, eller språklig utfordring (1989 og 1993)?

De to desidert tyngste teoretiske nordiske kvinnehistorikermøtene var på Hässelby slott i 1989 og i Tammerfors i 1993. Teoridiskusjonene gikk på mange plan. Den ene diskusjonsstrømmen dreide seg om hvorvidt diskursbegrepet, og med det også poststrukturalistisk tankegods, var veien fremover for skandinavisk og nordisk kvinne- og kjønns historie eller ikke. Den andre dreide seg om hvordan kvinne- og kjønns historikere kunne utvikle nye måter å skrive på om kvinner og deres livsvilkår, som viste frem det komplekse samspillet mellom ulike identitets- og tilhørighetskategorier i de fortidige aktørenes liv. På de to møtene gjaldt det både for de skandinaviske historikernes og de internasjonale gjestenes innlegg at kompleksitet i forståelser av forskjellsbegrepet og diskusjoner om hvordan forskjellene ble fremstilt språklig, ble tatt opp.

Dette gjaldt ikke minst for Joan Wallach Scott og hennes innlegg på *det tredje nordiske kvinnehistorikermøtet*, som bygde på de teoretiske overveielser om kvinne- og kjønns historiens natur i den banebrytende artikkelen «Gender: A useful

category of historical analysis» i *American Historical Review* (1986) og i artikkelsamlingen *Gender and the Politics of History* (1988). Begge steder hadde hun argumentert sterkt for bruken av Jacques Derridas dekonstruksjonsteori og Michel Foucaults diskursteori som teoretiske hjelpemidler i analyser av kjønnsforholdene i fortiden. I 1986-artikkelen posisjonerte hun seg aktivt i forhold til to andre teoriklynger og måter å bruke kjønnsbegrepet på som hadde dominert amerikanske diskusjoner om feministisk teori. Den første klyngen og bruksmåten var den hun kalte for deskriptiv bruk av kjønnsbegrepet, hvor kjønn var alt som var forbundet med studier av ting som på en eller annen måte var knyttet til kvinner. Den andre klyngen og bruksmåten var snarere kausal, ved at kjønnsbegrepet ble brukt i analyser for å forklare årsakene til kvinners og menns ulike sosiale stilling. Her ble særlig tre teorier brukt: de radikalfeministiske patriarkatsteorier, marxistiske økonomianalyser og psykoanalytiske sosialiseringsteorier.²⁵²

På bakgrunn av diskusjonen om de to førstnevnte teoriklyngenes fordeler og ulemper, lanserte Scott en tredje måte å arbeide med kvinne- og kjønns historie på. Denne måten besto av en todelt definisjon av kjønnsbegrepet. Del en dreide seg om kjønn som en konstituerende del av alle sosiale relasjoner basert på oppfattede forskjeller mellom kjønnene. mens del to dreide seg om kjønn som en grunnleggende symbolisering av maktforhold.²⁵³ I skandinavisk sammenheng kom denne definisjonen og Scotts posisjonering i forhold til de to tidligere retningene til å spille en viktig rolle, ikke minst når en ser på hvordan denne artikkelen trekkes frem i samtlige av de historiografiske artiklene jeg skrev om i første kapittel. Der ble Scotts 1986-definisjonen trukket frem som det viktigste teoretiske bidraget til historieforskning om kvinner og kjønn som noensinne har blitt lansert. På 1989-møtet kunne innflytelsen fra definisjonen merkes i måten poststrukturalistisk teori ble omtalt på som teori tout court, og i den økende selvrefleksjonen over hva det vil si å være kvinne- og kjønns historiker etter at den såkalte språklige vendingen representert av blant annet Scott, også hadde nådd de skandinaviske kystene. Denne preget særlig Gro Hagemanns, Bente Rosenbecks og Anita Göranssonss innlegg, som alle på hver

²⁵² Scott i *American Historical Review* 5/1986: 1056-1058

²⁵³ Scott i *American Historical Review* 5/1986: 1067

sin måte problematiserte de skandinaviske kvinne- og kjønns historiske forskningspraksisene.²⁵⁴

I denne sammenhengen skilte særlig Gro Hagemanns innlegg «Drømmen om den gode teorien – og jakten på den ekte empirien», seg ut gjennom hennes direkte polemikk mot Ida Bloms 1975-definisjon. Hagemann hevdet i 1989 at definisjonen kunne betraktes som en «en toneangivende posisjon innenfor nordisk kvinnehistorikermiljø» og en oppsummering av «noen rådende strømninger blant oss som på det tidspunktet var kvinnehistorikere».²⁵⁵ Samtidig tolket Hagemann den som en begrunnelse for historisk forskning om kvinner og kjønn i dens spede begynnelse ved at den impliserte noen tydelige standpunkter. For det første mente hun at Ida Blom gjorde det klart at «kvinnehistorien ville etablere seg som et eget felt og ikke som filial under allerede eksisterende fagdisipliner», og at grunnlaget for etableringen lå i kjønnsbestemmelsen, som Blom hevdet «i hver undergruppe har gitt kvinnene en annen funksjon enn mennene».²⁵⁶ For det andre definerte Ida Blom kvinne- og kjønns historie som historieforskning og ikke som kvinne- og kjønnsforskning ved å insistere på at historieforskning om kvinner og kjønn «bygger på samme metodikk som all annen historisk forskning og kan utføres av såvel kvinner som menn».²⁵⁷ Hagemann hevdet at dette standpunktet representerte en styrke, som hadde gitt kvinne- og kjønns historien «en faglig soliditet og en empirisk forankring som har vært uhyre viktig for resultatene som er nådd».²⁵⁸ Samtidig skapte den «en frihet for tanken som neppe hadde vært mulig innenfor mer rigide programmer» og la grunnlaget for «et fruktbart samarbeid mellom studentopprørere og tradisjonelle historikere, mellom radikale feminister og marxister, menn og kvinner».²⁵⁹

Samtidig inneholdt definisjonen noen begrensinger. Den ene var avgrensningen mot feministisk forskning, den andre var understrekningen av lojalitet mot resten av

²⁵⁴ Anita Göransson's innlegg ble ikke publisert i møterapporten. I stedet for kom den ut som egen artikkel i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3-4/1989 med tittelen «Fältet, strategierna och framtiden».

²⁵⁵ Hagemann i *Kvinnohistoria i teoretiskt perspektiv* 1990: 18

²⁵⁶ Blom i *Kvinneaspekter i humanistisk forskning* 1976: 117

²⁵⁷ Blom i *Kvinneaspekter i humanistisk forskning* 1976: 117

²⁵⁸ Hagemann i *Kvinnohistoria i teoretiskt perspektiv* 1990: 20

²⁵⁹ Hagemann i *Kvinnohistoria i teoretiskt perspektiv* 1990: 20

---

historiefaget. Avgrensningen mot feministiske teorier syntes «å romme en skepsis mot å rette søkelyset direkte og eksplisitt på kjønnsforholdet og mot å tillegge kjønn noen egen forklaringskraft».²⁶⁰ Det var ikke det at det ikke lå noen kjønnsdimensjon i definisjonen, men det fantes en grense for hvor langt i feministisk retning kvinne- og kjønns historikerne var villige til å gå når de begrunnet fagfeltets berettigelse på midten av 1970-tallet. For Blom og andre historikere som arbeidet med lignende forskning i 1975, var sosialiseringssprosessene som la rammene for menneskers kjønnsforståelse, viktigere enn kjønn i seg selv. Grunnlaget for det sosiale kjønn befant seg i den materielle verden, noe som i følge Gro Hagemann avgrenset kvinne- og kjønns historien mot tolkninger som ikke betonte kjønnsforskjellenes materielle basis. Bindingen mellom sosialt kjønn og den materielle basis førte i følge henne til at begrepet sosialt kjønn utviklet seg til et dogme som gjorde det vanskelig å tematisere det biologiske kjønn, og som paradoksalt nok førte til at kvinne- og kjønns historikere endte opp med å forenkle kjønn i historien i stedet for å komplisere det, slik den opprinnelige målsettingen hadde vært.²⁶¹

Ved å trekke frem Ida Blom og hennes 15 år gamle definisjon, understreket Hagemann Bloms posisjon som den fremste autoritetspersonen og grensesetteren innen det kvinne- og kjønns historiske feltet slik det kom frem i møterapportene. Grensesetterrollen ble bare forsterket av at Hagemann i 1989 følte hun også måtte trekke frem de avgrensningene i alle fall norske historikere som skrev om fortidens kvinner, gjorde på bakgrunn av denne definisjonen. Særlig gjaldt det de avgrensningene som ble foretatt i forhold til den feministiske historieskrivingen, og fremhevingen av den sosialhistoriske roten. I følge Hagemann hang den manglende kjønnsproblematismen i historien sammen med et for nært forhold til resten av historiefaget. Fagfeltets rot i sosialhistorien hadde ført til at det også blant kvinne- og kjønns historikere ble næret forkjærlighet for det empirinære og tilsvarende teorifjerne. Selv om det ikke var noen tvil om at den sterke historiefaglige forankringen hadde vært en styrke for feltet, førte den også til tendenser til faglig

---

²⁶⁰ Hagemann i *Kvinnohistoria i teoretisk perspektiv* 1990: 21

²⁶¹ Hagemann i *Kvinnohistoria i teoretisk perspektiv* 1990: 23-24

underordning som ga seg til uttrykk i at «vi ofte har vært for beskjedne på egne vegne, for engstelige for faglige konflikter og for tilbakeholdne når det gjelder å utnytte kvinneforskningens kritiske potensiale».²⁶² De norske kvinne- og kjønns historikerne hadde «satt forsiktigheten over dristigheten» og ukritisk underordnet seg historiefagets rådende normer.²⁶³ Resultatet var utvikling av en «kvinnehistorisk tradisjon med en uklar faglig profil i forhold til det øvrige fagmiljø» og aksept av «en relativ underordning under forskersamfunnets/mannssamfunnets normer».²⁶⁴

Gro Hagemanns omtale av de norske kvinne- og kjønns historikerne som et «vi» skapte en forestilling om at alle norske historikere som forsket på fortidige kvinner ut fra et kvinneperspektiv, hadde en lignende forståelse av Ida Bloms 1975-definisjon, noe Ingeborg Fløystads og Ida Bloms historiografiske artikler skrevet på 1990-tallet, støttet opp om. Bildet av et samstemt felt bør her likevel nyanseres. Debatten mellom Ida Blom og Kari Melby i *KjerringRåd* etter utgivelsen av *Kvinner selv...* i 1978 viste at Bloms første definisjon også kunne forstås på andre måter, og da særlig hennes sterke vektlegging av den sosialhistoriske forskningen som den viktigste inspirasjonskilden og historiefaglige roten til det da fremvoksende kvinne- og kjønns historiske fagfeltet. I sin kritikk av 1975-definisjon hadde Kari Melby hevdet at Ida Bloms manglende forklaringer av metodebegrepet og hennes klare avgrensning mot den feministiske historieskrivingen kunne virke hemmende for utviklingen av historisk forskning om kvinner. Den samme kritikken kom til å bli gjentatt av Gro Hagemann på det tredje kvinnehistorikermøtet i 1989, men med den forskjellen at mens Melby i 1978 mente den norske kvinnehistorien burde bevege seg mer i retning av herstory, mente Hagemann i 1989 at kvinnehistorien heller skulle knyttes tettere til den poststrukturalistiske teoriutviklingen som i ettertid har blitt kalt den nye kulturhistorien.

²⁶² Hagemann i *Kvinnohistoria i teoretisk perspektiv* 1990: 24-25

²⁶³ Hagemann i *Kvinnohistoria i teoretisk perspektiv* 1990: 25

²⁶⁴ Hagemann i *Kvinnohistoria i teoretisk perspektiv* 1990: 25

Der Hagemann brukte sitt innlegg til å drøfte de første grensene omkring det norske feltet slik de hadde blitt trukket i 1975, var Bente Rosenbeck mer opptatt av å drøfte det hun oppfattet som historiefagets og kvinne- og kjønnshistoriens legitimitetskrise på slutten av 1980-tallet. På samme måte som Bernard Eric Jensen og Claus Møller Jørgensen i sine artikler om den danske historiografiske utviklingen på 1900-tallet, hevdet Rosenbeck at krisen hadde blitt skapt av tre forhold. For det første var det jo «1970'ernes lidt blodfattige strukturhistorie» som ikke hadde gitt historikere muligheten til «at få afløb for en mere kreativ og personlig skriveform», for det andre hadde individet begynt å vende tilbake til historien gjennom fornyelse av interessen for biografisjanger, mentalitetshistorie og kulturhistorie.²⁶⁵ For det tredje mente hun legitimitetskrisen skyldtes postmoderne tendenser hvor de små historiene erstattet de store, og hvor målet om total omskrivning av historien som de første kvinne- og kjønnshistorikerne ga uttrykk for i blant annet *Kvindeforskning i Danmark*, måtte utsettes.

En av grunnene til utsettelsen var oppdagelsen av at «hverken historiefilosofi, historieteori eller historisk metode bygger på kvinders erfaringer».²⁶⁶ I Rosenbecks innlegg representerte denne konstateringen en utfordring for nettopp omskrivningen av historien, fordi kvinne- og kjønnshistorikere i arbeidet med å frembringe ny empiri ikke hadde overveid i «særlig høy grad [...], hvilke konsekvenser det får for de bagvedliggende teorier».²⁶⁷ Frem til da hadde historikere som arbeidet med fortidige kvinner, måttet låne begreper og teorier, men disse bygde ikke på kvinners egne erfaringer. På samme måte som Gro Hagemann hadde hevdet det i sin kritikk av den norske arbeiderhistorien i 1985, mente Bente Rosenbeck i 1989 at det nå var på tide med ikke bare synliggjøring, men også med problematisering av allmenne historiefaglige spørsmål om periodisering, prioritering av perioder og hva forandring og utvikling kunne bety innen historiefaget.²⁶⁸ Selv om denne problematiseringen

²⁶⁵ Rosenbeck i *Kvinnohistoria i teoretisk perspektiv* 1990: 38

²⁶⁶ Rosenbeck i *Kvinnohistoria i teoretisk perspektiv* 1990: 39

²⁶⁷ Rosenbeck i *Kvinnohistoria i teoretisk perspektiv* 1990: 39

²⁶⁸ Rosenbeck i *Kvinnohistoria i teoretisk perspektiv* 1990: 39-40. Hilda Rømer ga uttrykk for lignende tanker, da hun i sin artikkel «Historia, feminism och poststrukturalism» presenterte Joan Scotts Michel Foucault- og Jacques Derrida-inspirerte poststrukturalistiske tilnærming som en mulig

ifølge henne kunne føre til at målet om den totale omskrivingen av historien måtte oppgis, mente Rosenbeck likevel at kvinne- og kjønns historien ikke måtte gi opp målet om forandring av historiefaget slik at det inkluderte kvinner som aktørgruppe og kjønn som analytisk begrep. Snarere betydde problematiseringen at også kvinne- og kjønns historikerne selv nå burde sette et kritisk søkelys på sin egen forskningspraksis.

Denne fremstillingen av historisk forskning om kvinner og kjønn som primært drevet av forandring, ble ytterligere forsterket av Bente Rosenbecks referanser til feministisk vitenskapsteori, og da særlig til den amerikanske vitenskapsfilosofen Sandra Hardings versjon av standpunktteorien. Kjernen i Hardings versjon var at kvinner hadde muligheten til å komme frem til en sannere innsikt enn menn, fordi de utgjorde en undertrykt gruppe og derfor forsto maktutøvelse på en annen måte enn grupper som alltid befant seg på toppen av hierarkiene.²⁶⁹ Samtidig manet Rosenbeck til forsiktighet i omgang med denne teorien. I følge henne ble kvinnelighet innen standpunktteoriene enten begrunnet biologisk eller sosialpsykologisk og gjort til grunnlaget for den standpunktteoretiske erkjennelsesteorien, noe som gjorde kvinneligheten til en uforanderlig kategori.²⁷⁰ Motpolen til standpunktteoretikerne var i hennes innlegg postmodernister, som hevdet at det ikke finnes noen universell kvinnelighet som det var mulig å nå frem til.²⁷¹ For historikeren Rosenbeck var særlig postmodernistenes påstander vanskelige å svelge. Riktignok var det «ret umulig at overse det historisk relative i kvindelighet og kvinders position i samfundet», men når postmodernister hevdet

---

vei ut av den legitimitetskrisen hun mente dansk kvinne- og kjønns historie befant seg i på slutten av 1980-tallet. For Rømer representerte Scotts prosjekt et moderniseringsforsøk av kvinne- og kjønns historisk skrivning, som på den ene siden hvilte på ønsket om å bruke de kulturalanalytiske innsiktene til å peke utenom det tradisjonelle historiske prosjektet, og på den andre siden ønsket om å gjøre opp med «hele den historiska och politiska tradition som varit nyfeminismens». Hilda Rømers oppfatning av et kriserammet historiefag stammet fra hennes lesning av den amerikanske litteraturviteren Fredric Jameson. Rømers artikkel ble gitt ut i *Häftan för kritiska studier* 3/1989.

²⁶⁹ Se blant annet Holst i Mortensen et al. [red.] 2008 for en kortfattet presentasjon av Sandra Hardings teori og øvrige argumenter.

²⁷⁰ Rosenbeck i *Kvinnohistoria i teoretisk perspektiv* 1990: 46

²⁷¹ Rosenbeck i *Kvinnohistoria i teoretisk perspektiv* 1990: 46

at kvinden ikke eksisterer og eksporterer kønnet over i samfundsfagene, får historikerne en mellemposition, idet det med historien i baghovedet er lige så svært at hævde, at kvinder ikke eksisterer, som at hævde, at kvinder og kvindelighed er entydige og universelle begreper.²⁷²

Snarere enn å gå i den standpunktteoretiske eller i den postmodernistiske retningen, mente Rosenbeck at historikere kunne kombinere de beste trekkene ved begge retningene og slik stille seg i en mellomposisjon mellom dem. For henne var det ingen tvil om at kvinner eksisterer, «ligeså vel som kvinders historiske anderledeshed er et faktum og ikke en fiktion, en anderledeshed, kvinders særegne erfaringer, som ikke behøver at være relateret til 'natur', men 'kultur' – og som kan være historisk defineret».²⁷³ Å relativisere kvinneerfaringer på denne måten betydde likevel ikke at «kvinder ikke har en historie og at der ikke findes kvindehistorie og kvindeforskning».²⁷⁴ Bare fordi kvinne- og kjønnsforskning ble anmodnet om å forlate essensialiserende, biologiske rammer, måtte ikke følgene for kvinne- og kjønnsforskning nødvendigvis være en postmodernistisk relativisering. Det Bente Rosenbeck snarere oppfordret til, var å se på kvinnelighet som en språklig konstruksjon «ud fra den opfattelse af sproget som antropologerne introducerer, hvor sproget menes at afspejle en verden, - i det øyeblikk er sprog ikke ren fiktion».²⁷⁵ Ved å knytte poststrukturalismens og postmodernismens understrekning av språklige strukturer til den antropologiske forståelsen av språk, foretok Bente Rosenbeck her en viktig grensemarkering. Ja, den historiske forskningen om fortidige kvinner og kjønns sosiale betydning burde bevege seg mot den postmodernistiske relativiseringen, men bare så lenge denne forskningen holdt fast ved at språklige strukturer og fremstillinger fortsatt avspeilet kvinners erfaringer i en fortidig virkelighet.

Gro Hagemanns og Bente Rosenbecks innlegg på Hässelby-møtet var med på å markere en forandring i hvilke teorier og synspunkter kvinne- og kjønnsforskning

²⁷² Rosenbeck i *Kvinnohistoria i teoretisk perspektiv* 1990: 46-47

²⁷³ Rosenbeck i *Kvinnohistoria i teoretisk perspektiv* 1990: 47

²⁷⁴ Rosenbeck i *Kvinnohistoria i teoretisk perspektiv* 1990: 47

²⁷⁵ Rosenbeck i *Kvinnohistoria i teoretisk perspektiv* 1990: 48

dro grenser mot på slutten av 1980-tallet. Hagemanns oppfordring om å begynne en tilnærming til den tidligere avviste feministiske teorien, kunne her leses som uttrykk for en økende misnøye med den marxistisk inspirerte sosialhistorien, mens Rosenbecks forsøk på å balansere mellom postmodernismens relativisering og Sandra Hardings standpunktteoretiske essensialisering kan leses som uttrykk for de bekymringene mange historikere etter hvert kom til å ha overfor de postmodernistiske og poststrukturalistiske teoriens understrekning av språkernes primat i beskrivelser av fortidig og nåtidig virkelighet. Begge innlegg inneholdt med sine referanser til teorier hentet fra tverrfaglig kvinne- og kjønnsforskning dessuten forbindelser til andre fags forskning om kvinner og kjønn. På den samme sesjonen på det tredje møtet fantes det likevel også de som mente teoriutvikling over faggrensene hadde pågått lenge nok, og at det nå var på tide med sterkere fokus på mer fagspesifikk kunnskap.

Svenske Anita Göransson hevdet i «Fältet, strategierna och framtiden» at 1980-tallets kvinne- og kjønnsforskning i Sverige hadde kommet til et punkt hvor utviklingen av det hun kalte for den tverrfaglige helhetsteorien nå behøvde mer fagspesifikk kunnskap.²⁷⁶ Frem til slutten av 1980-tallet hadde nemlig historikere og andre som arbeidet med utviklingen av slike helhetsteorier, konsentrert seg særlig om to plan: den filosofisk-vitenskapsteoretiske og den mer konkrete samfunnsteoretiske.²⁷⁷ Dette arbeidet hadde kommet lengst innen historiefagene, sosiologien og litteraturvitenskapen, som utmerket seg med tidlig internasjonalt anerkjente forskere, «livaktiga nätverk eller miljöer, där grupper av forskare träffas informellt och arbetar gemensamt» og mer formelle nettverk dannet gjennom nordiske og internasjonale seminarer.²⁷⁸ Innen historiefaget besto nettverkene både av etablerte forskere og doktorander, som allerede forsket emnespesifikt om kjønnsarbeidsdeling, teknisk

²⁷⁶ For Anita Göransson betydde den tverrfaglige helhetsteorien en teori som kunne forklare alle aspekter ved kvinners liv og årsakene til kvinneundertrykkelsen i fortid og samtid.

²⁷⁷ Göransson i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3-4/1989: 4

²⁷⁸ Göransson i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3-4/1989: 12. Blant annet fantes det forskerseminar ved instituttet for økonomisk historie og ved det historiske instituttet i Uppsala, samt et tverrfaglig seminar med deltagere fra idéhistorie, etnologi, historie og økonomisk historie ved universitetet i Umeå. Anita Göransson spesifiserte ikke hva som inngikk i begrepet 'historieemnene'.

---

forandring, arv- og eiendomsfordeling og politisk og faglig organisering, og som også i fremtiden kunne drive den emnespesifikke forskningen videre.

Ved å trekke frem etablerte nettverker og miljøer og den forskningen som utover 1970- og 1980-tallet hadde blitt gjort innen de historiske fagene i Sverige, ga Anita Göransson innlegg et annet bilde av det svenske feltet enn det innleggene til Gro Hagemann og Bente Rosenbeck gjorde i forhold til det norske og det danske. At Göransson valgte å vektlegge det institusjonelle fremfor det teoretiske, kan her leses som uttrykk for skiller i de viktigste problemene og grensdragningene som foregikk innen de tre skandinaviske fagfeltene på slutten av 1980-tallet. Blant norske og danske historikere var det den teoretiske utfordringen fra poststrukturalismen i form av Joan Scotts 1986-artikkel og *Gender and the Politics of History* som sto i sentrum, blant svenske historikere var det snarere den plassen historisk forskning ut fra et kjønnsperspektiv skulle oppta i forhold til historisk forskning og tverrfaglig kvinne- og kjønnsforskning. I sitt innlegg mente Göransson at nå når både den emnespesifikke og den helhetsteoretiske forskningen i Sverige hadde blitt noelunde institusjonalisert, var det på tide med en refleksjon over hvordan historikere som arbeidet ut fra et kjønnsperspektiv, i fremtiden skulle balansere mellom det emnespesifikke og det helhetsteoretiske. Spørsmålet hun stilte seg selv og sine tilhørere, var hvordan kvinne- og kjønnshistorikerne skulle beholde «en separat tvärvetenskaplig organisering för utvecklingen av helhetsteorin utan att marginaliseras? Och hur integrerar vi könsteorin i ämnena utan att underordnas?».²⁷⁹ Som Helena Bergman viste i sin artikkel om forholdet mellom historisk og andre fags kvinne- og kjønnsforskning i *Scandias* spesialnummer om kjønnshistoriens utfordringer, har Anita Göranssons spørsmål aldri blitt besvart fullt ut av senere historikere. Leting etter en posisjon hvor både tverrfaglige og emnespesifikke bånd kunne opprettholdes, har snarere blitt en permanent del av det svenske fagfeltets fremstillinger av seg selv helt frem til i dag.

---

²⁷⁹ Göransson i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3-4/1989: 13

Gro Hagemann kalte i 1996 det tredje nordiske kvinnehistorikermøtet i 1989 for den poststrukturalistiske vendingens møte. Vendingen ble markert både i den vekten den ble tillagt gjennom at den dannet utgangspunktet for åpningssesjonen på møtet, og gjennom Joan Scotts tilstedeværelse og innlegg på møtets siste sesjon. Samtidig viste de tre innleggene som jeg har analysert over, at vendingens viktighet i 1989 ikke ble forstått likt av alle deltagerne, på den måten som leseren av Hagemanns 1996-innlegg ellers kunne få inntrykk av. Først og fremst var det Gro Hagemann selv og Bente Rosenbeck som var opptatt av de effektene som interessen for de språklige strukturene kunne ha for den kvinne- og kjønnshistoriske forskningen, mens Anita Göransson snarere var opptatt av hvordan den historiske forskningen om kvinner og kjønn og historikerne som arbeidet med slik forskning, skulle plasseres i den svenske akademiske verden.

Med valget av den todelte tittelen, *Kvinnohistoriens nya utmaningar: Från sexualitet till världshistoria*, ønsket arrangementskomiteen for **det fjerde nordiske kvinnehistorikermøtet** å vise den økende bredden i den nordiske forskningen om fortidige kvinner. I følge Marianne Liljeström og Pirjo Markkola indikerte valget av rapportens tittel og møtets diskusjonstema en økende tematisk, metodisk og teoretisk kompleksitet innen kvinne- og kjønns historisk forskning. Dette kom frem i rapportens første del, hvor det på «ett diskuterande och divergerande sätt» ble snakket om utfordringene fra poststrukturalistiske teorier.²⁸⁰ Dette gjaldt både for «skillnadskonceptionens innehåll och applicering i relation till köns-, erfarenhets- og subjektivitetsbegreppen» og «kvinnehistoriens kunskapsteoretiska potential och utmaning till en nyskrivning av historien».²⁸¹ I rapportens andre del, som dreide seg om kvinners seksualitet og forhold til egen kropp, kom det samtidig frem at poststrukturalismen ikke var det eneste punktet på møtets dagsorden. Liljeström og Markkola forklarte valget av seksualitetstemaet som et forsøk på å trekke teoriene ned på jorden igjen, samtidig som det også ble forstått som en utvidelse av kvinne- og kjønns historikernes virkefelt. På et tidspunkt da både historiefaget og resten av

²⁸⁰ Liljeström og Markkola i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 5-6

²⁸¹ Liljeström og Markkola i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 6

kvinne- og kjønnsforskningen interesserte seg stadig mer for maktstrukturer og de språklige uttrykkene slike strukturer kunne få, kunne fokus på den biologiske kroppen og seksualitet få frem konkret hvordan språklige maktstrukturer virket inn på kvinnelige aktørers livsvilkår.²⁸²

En slik sammenbinding av makt og kjønn kom frem i møtets spesialinviterte gjest, Catharine Halls innlegg «Dealing with difference: histories, ethnicities and the ‘New Europe’». Her ble analyser av sammenbindingene brukt for å undersøke «gender as part of a wider pattern of power relations associated with dominance and subordination» og «make sense of the intersections between racial, ethnic, classed and gendered forms of identity», på samme måte som forskere hadde gjort tidligere med analyser av forholdet mellom kjønn og klasse.²⁸³ Ved å sette søkelys på hvordan kjønn og andre tilhørighetskriterier krysset hverandre i historiske aktørers liv, kunne historikerne få frem hvordan kvinner og menn aldri var bare kvinner og menn, men heller kvinner og menn i «a certain class position, with particular racial and ethnic belonging».²⁸⁴ Selv om Hall ønsket å bygge på tidligere analyser av forholdet mellom klasse og kjønn, skilte hennes innlegg seg likevel ut fra de tidligere analysene ved at hun satte spørsmålsteget ved om kjønn hadde den samme betydningen overalt og til alle tider. Hennes egen forskning om de mange kryssende forholdene mellom rase og kjønn i de britiske koloniene i Karibia på 1700- og 1800-tallet viste at ulike sosiale, økonomiske, politiske og kulturelle kontekster hadde en avgjørende betydning for enkeltpersoners og samfunnets forståelse av kjønn.

Tenkt ut fra en kartografisk tankegang, peker Halls tilstedeværelse på Tammerfors-møtet på en ny måte å forholde seg på til den historiske forskningen om kvinner og kjønn som ikke lenger dreide seg om å lete frem kvinnelige aktører i fortiden og plassere dem i de hullene som kvinne- og kjønnshistorikerne mente den tidligere historieforskningen hadde. Snarere handlet det nå om å få frem de mange forskjellene som skilte de kvinnelige aktørene fra hverandre, forskjeller skapt av aktørenes

²⁸² Liljeström og Markkola i Liljeström, Markkola og Mäenpää: 6

²⁸³ Hall i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 13

²⁸⁴ Hall i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 13

sosiale, kulturelle, religiøse, etniske, økonomiske og politiske plassering i deres samtid. Hennes understrekning av at kvinner ikke var en enhetlig gruppe, pekte samtidig på forbindelse mellom innleggene på kvinnehistorikermøtene og den internasjonale debatten om likhet vs. ulikhet blant kvinner som ble ført i blant annet det amerikanske feministiske tidsskriftet *Signs*, og som også Joan Scott deltok i.²⁸⁵ Som Catharine Hall trakk frem i sitt innlegg, og som Ida Blom også har trukket frem i innlegget jeg kommer til nå, har det betydd mye for fortidige kvinner hvorvidt de befant seg på toppen eller bunnen av samfunnet, hvilket kontinent samfunnet befant seg på og hva slags forståelse samfunnet hadde av kjønnets betydning for kvinner og menn.

I sitt innlegg «Om at skrive globalhistorie i dekonstruksjonens tid: perspektiv til en ny verdenshistorie», tok Ida Blom utgangspunktet i sitt nylig avsluttede redaktørarbeid med trebindsverket *Cappelens kvinnehistorie* (1992/93), og de problemene hun og resten av forfatterne hadde støtt på i skriveprosessen som skulle omfatte alle de store hovedkulturene fra antikken til i dag.²⁸⁶ Problemet var dels praktisk-metodisk, dels teoretisk. For det første viste det seg vanskelig å omfatte hele verden slik det hadde vært planlagt. I stedet landet forfatterne på en ståstedshistorie, hvor skildringer av skandinavisk og vestlig kultur fikk fyldestgørende behandling. Dette var i følge Blom «et bevisst valg, som tok hensyn til den reelle situasjon og til den tanken at leserne ville ha særlig interesse av kunnskap om sin egen kultur».²⁸⁷ Samtidig bunnset det også i en «realistisk erkjennelse bl. a. av språklige begrensninger» og

²⁸⁵ For en oversiktlig innføring til ulikhetsdiskusjonen blant amerikanske og britiske kvinne- og kjønnsforskere, se Sue Morgan (2006). «Introduction: Writing feminist history: theoretical debates and critical practices» i Sue Morgan [red.] *The Feminist History Reader*.

²⁸⁶ Ved siden av Ida Blom, medvirket også Jørgen Christian Meyer, Sverre Bagge, Kari Vogt, Sølvi Sogner og Else Skjøsberg fra Norge. Eva Maria Lassen, Nanna Damsholt, Grethe Jacobsen og Bente Rosenbeck var med fra Danmark. Det var ingen svenske deltagere med i prosjektet. De norske utgavene ble gitt ut på Cappelens forlag, mens de i Danmark var gitt ut av Politikens forlag. I Danmark ble også bare de to første bindene gitt ut under tittelen *Kvinner fra urtid til nutid*. Det tredje bindet, som bare ble gitt ut i Norge, handlet om kvinner i den ikke-vestlige delen av verden fra 1960-tallet og frem til 1990-tallet. Dette innlegget ble senere utgitt i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1994, med tittelen «Global historia i dekonstruktionens tid».

²⁸⁷ Blom i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 27

oppfatningen av at hovedvekten av forskningen hadde skjedd innen vesteuropeisk og amerikansk kvinne- og kjønns historie.²⁸⁸

Det teoretiske problemet handlet delvis om forfattergruppens uvilje mot å binde seg til én teoretisk retning. Delvis handlet det også om utfordringen fra postmoderne teories skepsis mot de store fortellingene, og bevisstheten om at kvinners livsvilkår ikke kunne skildres som like overalt på kloden. Innledningsvis spurte Blom tilhørerne hvordan kvinne- og kjønns historikere kunne gi seg i kast med

å skrive en verdensomspennende kvinnehistorie i en tid hvor de store sammenhengende fortolkningene, det meningsbærende, synes å ha tapt sin gyldighet? Er det ikke anakronistisk å skrive en global kvinnehistorie når postmodernismen tilsier en at en helhetsforståelse av tilværelsen er umulig? I en tid hvor den teoretiske utfordringen etter manges oppfatning nettopp ligger i å vise det splittede, det mangetydige, eller rett og slett ikke-eksistensen av subjektet, hvordan kan man arbeide med et omfattende historisk materiale ut fra den antakelse at det innenfor alle kulturer og til alle tider finnes et kvinnelig subjekt som det er verd å oppspore? Har det noen mening å skrive en kvinneverdenshistorie?²⁸⁹

Problemet var i følge Ida Blom uløselig knyttet til valget av sjanger. Globalhistorie skulle etter hennes mening «konsentrere seg om menneskenes felles skjebne, om store begivenheter som hadde betydning for hele kloden», og i tillegg være syntetiserende.²⁹⁰ Som syntese skulle også en globalhistorie med kvinne- og kjønnsperspektiv kombinere delfremstillinger for å få frem et mer fullstendig oversyn, og dermed gi en bedre forståelse av de enkelte delene. En slik form for historisk fremstilling krevde «en klar tematikk og en teoretisk struktur med en konsistent begrepsbruk», som i sin tur krevde bevisste temaprioriteringer.²⁹¹ Det

²⁸⁸ Blom i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 27. Ida Blom var på dette tidspunktet ansatt som professor i kvinnehistorie ved Historisk institutt, Universitetet i Bergen.

²⁸⁹ Blom i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 23

²⁹⁰ Blom i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 24

²⁹¹ Blom i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 26. Blom støttet seg her til synspunkter fremmet av Kåre Lunden i «Historisk syntese, særlig funksjon i forhold til offentlige. Ukollegiale refleksjoner» i *Studier i historisk metode* nr.21, Sølvi Sogner i «Global kvinnehistorie» i Liv

nærmeste forfattergruppen kom dette kravet, var enkeltforfatterenes samtykke om å ta stilling til kvinneundertrykking som et analytisk begrep og til å skrive om kvinners samfunnsplassering som et sosialt og ikke et biologisk bestemt fenomen.²⁹² Klar prioritering av kjønns sosiale aspekter muliggjorde systematiske inndragninger av kultur, rase, klasse, kaste, sivilstand, alder, by- og landsdimensjoner, og tillot forfatterne av *Cappelens kvinnehistorie* å få frem økende bevissthet rundt kompleksitetene i fortidige kvinners liv slik den gjenspeilte seg i de nyeste kvinne- og kjønnshistoriske fremstillingene. Blom mente derfor at det til tross for at verkets forfattere hadde frie teoretiske tøyler, fortsatt kunne skimtes en overveiende interesse for konstruktivistiske teorier. Denne var i følge henne likevel bare implisitt, ettersom forfatterkollektivet ikke hadde begynt å interessere seg for eksplisitte språk- og symbolanalyser før etter at verdenshistorien var i sine avsluttende faser.²⁹³

Den konkrete måten kompleksitet og sosiale konstruksjoner kom frem i teksten på, var heller forfatterenes påpekninger av de divergerende kjønnsforståelsene som har eksistert i fortiden, og hvordan disse kunne tillegges ulike moralske betydninger. I arbeidet med *Cappelens kvinnehistorie* hadde både Ida Blom og resten av forfatterkollektivet støtt på fenomener som spilte viktige roller for kvinner i andre deler av verden, men som vestlige forfattere fant vanskelige å godta som moralsk riktige. Det gjaldt praksis som fotbinding av jenteføtter, kvinnelig omskjæring og enkebrenning. Blom stilte spørsmålet om hvordan kvinne- og kjønnshistorikere kunne «omtale slike fenomener slik at det blir forståelig at noen kvinner godtok dem, ja likefrem selv bidrog til å opprettholde dem, og samtidig unngå å gå på kompromiss med sine egne normer».²⁹⁴ Hennes løsning var å skille «klart mellom å analysere et fenomen for å forklare det, og å omtale et fenomen som etisk forsvarlig. **Å analysere og forklare er ikke det samme som å godta og akseptere**».²⁹⁵ Komparasjoner over kulturelle grenser var nødvendige, også der de gjorde det uunngåelig å forklare

---

Martinsen og Harald Winge [red.] *Syntese i historieskrivningen* og Ida Blom i «Kjønnsystem som et element i syntesedannelse» i Liv Martinsen og Harald Winge [red.] *Syntese i historieskrivningen*.

²⁹² Blom i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 28

²⁹³ Blom i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 30

²⁹⁴ Blom i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 37-38

²⁹⁵ Blom i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 38. Forfatterens egen utheving.

fenomener som stred mot historikerens egen moralske oppfatning, fordi slike komparasjoner viste at «at kulturer ikke er monolittiske blokker».²⁹⁶ Snarere burde kulturer oppfattes som «en serie konflikter om meninger, hvor klasse, kjønn og rase kan danne skillelinjer».²⁹⁷ På samme måte som Catharine Hall kom dermed også Ida Blom i sitt innlegg til å slå et slag for en historieskriving som understrekte at kulturer ikke var heterogene størrelser, og som lot ulike verdiprioriteringer komme frem. Hun pekte på likheter mellom grupper på tvers av kulturer, som aktualiserte maktrelasjoner både innenfor den enkelte kultur og mellom kulturer. En dekonstruksjon av kulturbegrepet hadde dessuten den fordel at den hjalp historikerne til å nyansere forståelsen av «så vanskelige problemer som fotbinding, enkebrenning og omskjæring av kvinner uten at man trenger å gå på akkord med sin egen personlige oppfatning av slike tradisjoner som overgrep».²⁹⁸

Bloms understrekning av viktigheten av å ta opp også ubehagelige spørsmål, knyttet dette innlegget til innleggene om seksualitet og kroppslighet i 1993-rapporten. Temaet ble tatt opp i to sesjoner: «Sexualitet, kroppslighet och kön» og «Symboliska tolkningar av sexualitet». Felles for innleggene på begge sesjonene var fremstillinger av kvinners seksualitet som noe som hadde blitt kontrollert, et trekk som blant annet kom frem i Carroll Smith-Rosenbergs «Exploring the feminine erotic: Some reflections on the Social Purity Movement in the nineteenth century America» og i Kari Telstes «Hun torde icke aapnbare det... Seksualitet, kjønn og kropp i norsk rettsmateriale på 1600- og 1700-tallet». Et annet trekk ved spesielt disse to innleggene var synet på kvinner som både utøvere av og ofre for kontroll, noe som i denne sammenhengen kan tolkes som en viss utvidelse av forståelsen av kvinners livskår i fortiden.

²⁹⁶ Blom i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 41

²⁹⁷ Blom i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 41

²⁹⁸ Blom i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 41. Ida Blom refererte her til den amerikanske kvinne- og kjønnshistorikeren Peggy Pascoes to artikler «Introduction: The Challenge of Writing Multicultural Women's History» og «Race, Gender, and Intercultural Relations: The Case of Interracial Marriage», begge i *Frontiers: A Journal of Women's Studies* 1/1991. Pascoe understreket i begge artiklene behovet for å skrive sammenlignende kvinne- og kjønnshistorie med utgangspunkt i multikulturelle relasjoner, hvor fokuset lå på analyser av flerfoldige sett med maktrelasjoner, og hvordan disse endret seg i takt med endringer i forestillinger om identitetsmarkører som kjønn, rase, religion, politikk og klasse.

I Kari Telstes innlegg kom denne utvidelsen til syne i hvordan hun beskrev motivasjonen for sin etnologiske studie av kontrollen med kvinners seksualitet i Ringerike og Hallingdal i perioden 1652-1710, som et ønske om å vise hvordan begrepet kvinne kunne løses opp ved å peke på hvordan kjønnsbegrepet «konstrueres og får skiftende betydning i samfunnsdiskursen til ulike tider», og hvordan det fylles med «bestemte oppfatninger av kvinners naturlige og biologiske egenskaper knyttet til seksualitet og reproduksjon».²⁹⁹ Samtidig brukte hun anledningen til å kritisere den tidligere forskningen på området for å fokusere for mye på det som ble oppfattet som universelle kvinnelige erfaringer, og for å dekke over det som splittet kvinner i deres identiter og erfaringer. Dette gjaldt særlig for spørsmålet om makt, og hvilke relasjoner makt inngikk i. Hun ønsket med sitt innlegg å vise at maktrelasjoner ikke var bare aktuelle i forhold mellom menn og kvinner, men at «også forholdet kvinner imellom» har rommet slike relasjoner.³⁰⁰ Gjennom hele sitt innlegg fremhevet hun at kvinner som ble tiltalt for fødsel i dølgsmål, verken oppfattet seg selv eller ble oppfattet utelukkende som ofre. Snarere var det hennes poeng å vise at de tiltalte kvinnene var aktive aktører i forhandlinger om sitt eget handlingsrom. Kvinner i hennes kildemateriell fremsto sjelden som ofre eller underdanige, men kjempet i stedet for «en innbitt kamp for å sannsynliggjøre at det nyfødte barnet døde ved et uhell eller at det var dødfødt. Mange av dem klarte faktisk også å overbevise retten».³⁰¹ I sin påpekning av at kvinner kunne utøve makt mot andre kvinner, og at kvinner også kunne nyttiggjøre seg av tilsynelatende undertrykkende strukturer for å fremme egne interesser, gikk Kari Telste i likhet med Catherine Hall og Ida Blom i deres innlegg langt i å åpne kvinne- og kjønns historisk forskning for fremstillinger av livsvilkårene for fortidens kvinner, som ikke bare kretset om de undertrykkende strukturenes innvirkning på tidligere tiders kvinneliv, men også ga kvinner en egen aktørposisjon.

---

²⁹⁹ Telste i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 126-127

³⁰⁰ Telste i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 126

³⁰¹ Telste i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 128

Carroll Smith-Rosenberg presenterte i sitt innlegg lignende tanker om kvinner som arbeidet med sedelighetsspørsmål i USA på 1800-tallet. Også hun protesterte mot oppfatninger om kvinners undertrykte seksualitet i fortiden, og da særlig mot holdningene i de delene av det amerikanske kvinne- og kjønnshistorikermiljøet som på 1970-tallet kritiserte viktorianske middelklassekvinner for å gi uttrykk for et negativt syn på egen og andre kvinners seksualitet. I oppsummeringen av den kritikken som blant annet Linda Gordon og Ellen DuBois hadde fremmet i artikkelen «Seeking Ecstasy on the Battlefield: Danger and Pleasure in Nineteenth-Century Feminist Sexual Thought» (1983), mente hun beskyldningene mot sedelighetsforkjemperne handlet om en oppfatning av forkjemperne som avvisere av «an active sexual activity», og som godtakere av «a system of sexual repression for themselves and sought to impose that system on working-class women».³⁰² For henne var dette problematiske anklager av en rekke grunner. Den enkleste av disse var at «such criticism presumes an unproblematic continuum between the meanings assigned to words in the nineteenth and twentieth centuries».³⁰³ Heller enn å anta at sex og erotikk var en og samme ting, ønsket hun i stedet å vise at erotikkbegrepet hadde ulik betydning på 1800-tallet og på 1900-tallet. Der sex var ytterst problematisk og kunne lede til en rekke samfunnsproblemer for alle klasser på 1800-tallet, var erotikk (særlig mellom kvinner) forstått som et langt mer positivt begrep som hadde sin naturlige plass i kvinners liv³⁰⁴

I sin kritikk av synet på 1800-tallets kvinnelige sedelighetsforkjempere i USA som pipne peppermøer, ble en del av kritikken også reservert for feministiske teoretikere som Judith Butler, Diana Fuss og Sue Ellen Case og deres understrekninger av «the

---

³⁰² Smith-Rosenberg i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 118. For en mer generell historiografisk oversikt over den amerikanske debatten om kvinnekultur, se Mary Spongberg *Writing Women's History since the Renaissance* (2002).

³⁰³ Smith-Rosenberg i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 118-119

³⁰⁴ Smith-Rosenberg i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 119. Carroll Smith-Rosenbergs argumentasjon her var en videreutvikling av den argumentasjonen hun hadde ført i artikkelen «The Female World of Love and Ritual: Relations Between Women in Nineteenth Century America» i *Signs* 1/1975.

artificial, discursive, performative – in short, un-natural – nature of the sex drive».³⁰⁵ Slik Smith-Rosenberg så det, var de poststrukturalistiske kritikernes tanker like problematiske som radikal feministernes kritikk, fordi den poststrukturalistiske kritikken unngikk å sette søkelys på og undersøke de erotiske områdene av kvinners liv og forholdet mellom erotikk og seksualitet. Hun foreslo i stedet for å reversere

the recent trend within feminist scholarly analysis. Rather than questioning the adequacy of the older feminist discourses concerning sexuality, let us question the adequacy of our own discourses concerning the erotic. Indeed, let me suggest that while not linking the erotic to the sexual [...], many nineteenth century women, and especially American Progressive Era feminists made the erotic central to their lives and their relationships with one another.³⁰⁶

På denne måten kom også Carroll Smith-Rosenberg til å fremheve viktigheten av å nyansere fremstillinger av fortidige kvinners handlingsrom som tok hensyn til kvinners egne fortolkninger av sine muligheter. Heller ikke de amerikanske kvinnene som deltok innen 1800-tallets sedelighetsbevegelse, var passive ofre for omverdenens negative sanksjoner mot deres seksuelle aktivitet, men aktive deltagere i utformingen av det større samfunnets godtatte og ikke godtatte seksualitetsnormer.³⁰⁷ Sett i forhold til hvilken betydning Smith-Rosenbergs oppfordring om å forstå og skrive om 1800-tallets kvinners seksualitet som frakoblet deres erotiske følelser fikk i den amerikanske kvinne- og kjønnshistoriens historiografi, slik den skildres av Morgan i *The Feminist History Reader*, er det interessant å legge merke til at innflytelsen på det skandinaviske feltet ikke var like sterk. I den norske og svenske historiografiske litteraturen har Carroll Smith-Rosenberg blitt oppfattet som representant for herstory-retningen, noe som kan ha ført til at hun også ble oppfattet som mindre relevant

---

³⁰⁵ Smith-Rosenberg i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 120. Diana Fuss er professor i engelsk litteratur ved Princeton universitet. På dette tidspunktet var hun særlig opptatt av lesbisk teori. Sue Ellen Case er professor i teaterteori ved UCLA, og arbeidet i likhet med Fuss lesbisk teori på slutten av 1980- og begynnelsen av 1990-tallet.

³⁰⁶ Smith-Rosenberg i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 120

³⁰⁷ I stor grad handlet diskusjoner om kvinners handlingsmuligheter og hva slags muligheter dette var, om diskusjoner om forholdet mellom aktører og strukturer i historieskrivningen. For en samtidig diskusjon mellom to amerikanske kvinne- og kjønnshistorikere, se Linda Gordons og Joan Scotts debatt i *Signs* 4/1990.

forsker også på 1990-tallet. I den historiografiske litteraturen som er skrevet om kvinne- og kjønnshistoriens utvikling i Skandinavia, er det faktisk bare feltets danske historikere som tok i bruk Smith-Rosenbergs versjon av herstory. Dette kunne sees allerede i Birgitte Possings innlegg på det første kvinnehistorikermøtet, og det kunne sees på det fjerde møtet i Karen Lützens innlegg «Italesættelse og tavshed i seksualitetshistorieforskningen», hvor Smith-Rosenbergs «The Female World of Love and Ritual» opptrådte som en viktig referanse. I neste kapittel vil det bli sett igjen når jeg analyserer Jytte Larsens artikler i *Forum for kvindeforskning* på 1980-tallet.

Forsøkene på å nyansere fremstillinger av kvinners livsvilkår som først og fremst preget av undertrykkelse, falt ikke i god jord hos Yvonne Hirdman, som i «Sammanfattande tankar» mante til forsiktighet i forsøkene på å forflytte kvinne- og kjønnshistorikernes oppmerksomhet vekk fra kvinneundertrykkelse som samfunnsfenomen. I følge henne skyldtes forskyvningen historikernes økende bruk av teorier hentet fra filosofi og statsvitenskap, som var sterkt preget av normative teoretiske diskurser.³⁰⁸ Nettopp det normative draget var viktig for Hirdman å understreke. Innen «dessa två, ofta tonangivande, discipliner är själva teoretiserandet förbundet med ett normativt tänkande», noe som førte til at det her foregikk «jakt efter teoretiska begrepp som förståelsesredskap för ett tänkande om **hur det kunde vara** och/eller hur man använt vissa begrepp för att försöka tänka om **hur det bör vara**».³⁰⁹ Hirdman beskrev dette som sympatiske ønsker om

att desarmera ord och begrepp, att frita dem deras maskulina hemvist så att säga, som har en helt och hållit normativ grund: Det bör inte vara så. Det bör vara så. Vi bör inte jämställa alla olika kvinnliga erfarenheter, snarare bör de skiljas åt. Vi bör inte inordna oss under en debatt om 'likhet' 'särart' – den är grundad i en manlig, frihetlig autonom individbaserad ideologi från frihetstiden, där kvinnor icke ingår – alltså bör vi inte använda denna dikotomi.³¹⁰

³⁰⁸ Hirdman i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 330-331

³⁰⁹ Hirdman i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 331. Forfatterens egne uthevninger.

³¹⁰ Hirdman i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 331

Bruk av slike sterkt normative teorier krevde kritisk stillingtagen fra kvinne- og kjønshistorikerne hvis teoriene skulle kunne tilpasses deres eget teoretiske rammeverk, mente Hirdman. Ukritisk bruk skapte begrepsforvirring fordi «kvinnohistoriker på ett eklektisk sätt lånar teorier och teorifragment och teoriologik från andra kvinnovitenskapeliga diciplinar» uten å ta stilling til teorienes fagkontekster.³¹¹ Som historikere burde kvinne- og kjønshistorikerne være klar over at teoretiske påstander og begreper i likhet med empiriske funn måtte settes inn i sine kontekster, noe som førte til at også teorier og begreper hadde **«olika innehåll beroende på inom vilkan disciplin de utvecklats»**.³¹² Historikere som skrev ut fra et kvinneperspektiv og som ønsket å bruke andre fags teorier og begreper, burde derfor ha et mer reflektert forhold til de valgte begrepene. Samtidig burde de tenke over hva de lånte begrepene og teoriene gjorde med allerede etablerte begreper og teorier innen historisk forskning om kvinner, og hvorvidt det lønte seg mer å bruke nye eller beholde gamle begreper. Det viktigste var tross alt å finne teorier som «ska hjälpa oss att forstå hur det var», ikke «om hur det borde vara».³¹³

Her sto kvinneundertrykkelse som en ufravikelig kjensgjerning. Denne forståelsen støttet hun opp med empirisk materiale hentet fra blant annet *Cappelens kvinnehistorie*.³¹⁴ Til tross for at verket hadde blitt skrevet i den postmoderne perioden, hvor påbudet om mangfold og ulikheter sto sterkt, kunne ikke forfatterne «undvika den empiri som ger oss kunskapen om den kvinnliga underordningens enfald och likhet».³¹⁵ Å arbeide ut fra en normativ relativisering av kvinneundertrykking var derfor for Hirdman et direkte hinder for analyser av kvinneundertrykkelsen, og gjorde det umulig for henne å gå god for poststrukturalistiske teorier. De hadde

³¹¹ Hirdman i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 330

³¹² Hirdman i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 330-331. Forfatterens egen utheving.

³¹³ Hirdman i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 332

³¹⁴ Yvonne Hirdman siktet her til det fransk-italienske prosjektet *A History of Women* og det amerikanske prosjektet *A history of their own*. (Hirdman i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 333). Hirdman oppga ikke noen fullstendige referanser for disse verkene i sitt innlegg, og det har senere vist seg vanskelig å finne ut nøyaktig hvilke to verk hun siktet til her.

³¹⁵ Hirdman i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 333

---

på ett destruktivt sätt skapat förvirring inom kvinnoforskningen överhuvudtaget – oppløsningen, mångfolden, superrelativismen, en falsk ödmjukhet inför vissa sofistiska teoretikers postmoderna tankegångar har fått många att glömma den förkrossande empiri vi faktisk har om kvinnounderordningen i historien.³¹⁶

På denne måten dro Yvonne Hirdman her en klar grense mellom historikere og andre feministiske forskere. Når alt var sagt og gjort, var kvinne- og kjønns historikere fortsatt historikere som forholdt seg til den informasjonen de faktisk kunne finne i kildene, og ikke i teoretiske modeller som postulerte hvordan det muligens kunne eller burde være. Hirdmans understrekning av begrepsbetydninger pekte på en linje tilbake til hennes innlegg på det andre kvinnehistorikermøtet. På samme tid pekte hennes insistering på empiriens betydning og på forskning som skulle vise hvordan det var, og ikke hvordan det burde være på den diskusjonen som hun hadde med Christina Carlsson Wetterberg og Gro Hagemann i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* på denne tiden. Et av omdreningspunktene i denne diskusjonen, som jeg kommer tilbake til i neste kapittel, var hvordan kvinneundertrykkelse skulle forstås, og hvilke teoretiske ansatser som kunne brukes for å få frem undertrykkelsens virkninger på fortidige kvinners liv og handlingsmuligheter.

Også Tinne Vammen var opptatt av å holde fast ved empirien i sitt innlegg «Kvindelig subjektivitet, språk og erfaring». Hun tok utgangspunkt i generelle historiografiske og vitenskapsteoretiske utviklinger på 1980- og 1990-tallet som hadde skjøvet subjektivitet, språk og erfaring i forgrunnen for historiefaglige og kvinne- og kjønnsfaglige diskusjoner. Utviklingen skyldtes på den ene siden en økende interesse for historisk biografi, mentalitetshistorie og politisk kulturanalyse, på den andre en økende interesse for språkanalyser. Økende interesse for språklige analyser hang videre sammen med en økende interesse for historiske fremstillingsformer. Språk var en kategori som rørte ved «legitimiteten og konsekvenserne af foretagne og foretrukne narrative valg, af retoriske og

---

³¹⁶ Hirdman i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 333

---

argumentative stilarter, hvori historikere formidler egne resultateter, internt og eksternt, som sagfremstillingers sprogarbejdere».³¹⁷ Tinne Vammen den historiefaglige utviklingen med at interessen innen historiefaget hadde forflyttet seg fra makrohistoriske til meso- og mikrohistoriske nivåer, hvor det ble stadig mer aktuelt å forene struktur- med aktøranalyser. Samtidig pekte hun på at de store fortellingenes sammenbrudd og historiens død som ble proklamert fra postmoderne teoretikere utenfor historiefaget, også hadde ført til en generell interesse for språkets rolle i historiske fremstillinger.³¹⁸

Selv om den språklige vendingen i følge Vammen hadde kommet for å bli, mente hun likevel at den hadde noen alvorlige konsekvenser for kvinne- og kjønns historisk forskning. Den alvorligste av disse var at poststrukturalismens vektlegging av et desentrert og fragmentert individbegrep, brøt med grunnleggende antagelser om individet og subjektet som hittil hadde vært rådende innen humanistiske teoridannelser. De humanistiske teoriene hun her særlig tenkte på, var liberale og humanistisk-marxistiske teorier, hvor «individet som unikt, sammenhengende, rationelt og suverænt» sto i sentrum.³¹⁹ I sitt Tammerfors-innlegg mente Vammen det var de sistnevnte teoriens individsyn som historikerne burde søke å bevare, ettersom det var dette menneskesynet som i størst grad kunne legges til grunn for historiske fremstillinger, som i størst grad bevarte ideen om kvinner og menn som konkrete historiske aktører og ikke primært lingvistiske figurer og epistemologiske fenomener, slik hun mente individet ble fremstilt av for eksempel Joan Scott.³²⁰

Å akseptere det psykonalytiske og poststrukturelle individet innebar dermed for henne en forkastelse og underminering av den humanistiske forestillingen om det fornuftsstyrte mennesket, men samtidig hadde hun i løpet av sitt historiebiografiske arbeid med prosjektene I fru Meyers rum og Den københavnske grundtvigianisme i kønsperspektiv hadde innsett at denne forestillingen også inneholdt noen

---

³¹⁷ Vammen i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 45

³¹⁸ Vammen i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 46

³¹⁹ Vammen i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 47

³²⁰ Vammen i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 48

begrensninger.³²¹ Selv om hun nødvendig ville være en av dem som påtok seg «at skrive historie uten at operere med rationalitet og (med)ansvarlighet», så hun samtidig at ensidig fokus på menneskers rasjonelle valg, førte til at hensynet til menneskers «sanser og lidenskaber» ble lett glemt.³²² Til tross for at hun her godtok muligheten for irrasjonelle sider ved mennesketilværelsen, var hun likevel ikke villig til å godta det hun anså for poststrukturalismens språklige primat slik det kom frem hos blant annet Scott og Mary Poovey.³²³ Når hun til tross for erkjennelsen av at oppmerksomhet om språklige dimensjoner kunne utdype historikernes forståelse av fortiden, ikke ønsket å gi språket en grunnleggende forklaringsstatus i forskningen om kvinner og kjønn, var det

fordi konsekvensen af en sådan hævde forekommer kortsigtig i forhold til de problemområder, historikere arbejder med og desuden de meget forskellige empiriske vilkår og muligheder, som foreligger med hensyn til at fokusere på sprog både som talt/skrevent og i overført henseende fra epoke til epoke, fra samfund til samfund og på klasse-, (køns)gruppe- og individniveau.³²⁴

For Tinne Vammen skulle kvinne- og kjønns historie fortsatt handle om konkrete mennesker plassert i bestemt tid og rom, i samhandling med andre mennesker. Å innføre språk som en egen analysekategori på lik linje med kjønn og klasse, gikk mot dette fordi en slik innføring kunne gi språk en selvstendig aktørstatus hun som empirisk orientert sosialhistoriker ikke kunne gå god for. Ved å skrive om historisk forskning og poststrukturalistisk teori som to adskilte størrelser, markerte Vammen noen grenser for hvordan den historiske forskningen om kvinner og kjønn i 1993 skulle praktiseres. På samme måte som i Yvonne Hirdmans innlegg på dette møtet, og i likhet med Christina Carlsson Wetterbergs kritikk av poststrukturalismen i

---

³²¹ I fru Meyers rom dreide seg om de kvinner som i perioden fra omtrent 1860 til 1915 var med på å bygge opp eliteposisjoner i de københavnske kvinnebevegelser, filantropien og partipolitikken. Den københavnske grundtvigiansimen i kønsperspektiv dreide seg på sin side om kvinner som var aktive i den grundtvigianske bevegelsen i København.

³²² Vammen i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 47

³²³ Mary Poovey er professor i engelsk ved New York university, med særlig vekt på viktoriansk litteratur og kultur, britisk økonomisk historie og historie om finansielle institusjoner.

³²⁴ Vammen i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 49

---

innlegget som jeg vender meg til straks, ble poststrukturalistiske og postmoderne teories fokus på det språklige og det destabiliserte individet i Tinne Vammens innlegg fremstilt som en utfordring til historieforskningen, fordi det potensielt sett kunne føre til at kjønn som grunnleggende analytisk kategori innen kvinne- og kjønns historien ble uthult. En slik uthuling var problematisk, ettersom den kunne føre til at fortidige kvinners erfaringer som undertrykte kvinner ble relativisert på en slik måte at fagfeltets eksistensbegrunnelse på sikt kunne gå tapt.

Vammens avmålte sympati med den språklige vendingens forkjempere ble delt av Carlsson Wetterberg i hennes kommentar til Catharine Halls, Ida Bloms og Tinne Vammens innlegg. I denne kommentaren tok hun utgangspunkt i det hun oppfattet som to kjerneproblemer i historieforskningen om fortidens kvinner. Det første av disse var et spørsmål om hvordan begreper som kvinner og kjønnsidentitet skulle defineres, den andre dreide seg om hvordan en kunne forklare historisk forandring og aktørenes rolle i historien. Begge spørsmålene hadde sitt opphav i utviklingen av teoretiske diskusjoner innen skandinavisk kvinne- og kjønns historie, hvor det etter en periode med faglig konsolidering og teoretisk forenkling nå hadde kommet til et punkt hvor mer grunnleggende teoretisk uenighet hadde begynt å komme til syne. Diskusjonens aktører kunne ifølge henne deles inn i to leire: en diskursleir som knyttet definisjoner av kjønn til språk, mening og symboler, hvor kjønn ble oppfattet som en viktig kategori i diskursanalyser, og en diskursskeptisk leir hvor poststrukturalisme ble oppfattet som veien til relativisme og idealisme, som heller fremmet ståsteder i individuell handling, erfaring og historiske kontekster.³²⁵

I hennes innlegg ble diskursleiren og dens interesse for språk videre koblet med den teoretiske debatten innen kvinnehistorien i årene rundt 1990, hvor det ved siden av diskursbegrepet selv også ble talt om begreper som forskjell og konstruksjon, og hvor kjønnsbegrepet ble forstått som en sosial konstruksjon. For diskursteoriens tilhengere var humanioras og samfunnsvitenskapenes viktigste oppgave å vise forskjellene som kjønnsbegrepet besto av, hevdet Carlsson Wetterberg. Selv om diskursteorien sto i

---

³²⁵ Carlsson Wetterberg i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 61

---

sentrum for mange av kvinnehistorikernes diskusjoner på denne tiden, mente hun likevel at de aller fleste historikere ikke var «prepared to accept the assumption that nothing exists outside language, and that there is no such thing as reality».³²⁶

Til tross for denne kritikken, understreket Carlsson Wetterberg i sitt innlegg at det fortsatt var behov for samfunnsanalyser hvor oppmerksomhet om språkets, meningenes og symbolenes rolle i menneskelige handlinger ble inkorporert. Det var bare det at hun mente diskursbegrepet, slik det ble brukt av diskursteoriens tilhengere, ikke nødvendigvis var det beste middelet. Snarere mente hun svaret lå i den diskursskeptiske leiren, hvor hun blant annet plasserte sosialteoretikere som Nancy Fraser, Anthony Giddens, Jürgen Habermas og Linda Alcoff. I denne gruppen var likevel Fraser den viktigste, ettersom hun etter Christina Carlsson Wetterbergs mening satte diskursbegrepet innenfor rammeverket av menneskelige erfaringer og praksis, og dermed gjorde diskursene til en del av den sosiale praksis. En slik plassering åpnet i følge Carlsson Wetterberg for mer nyanserte historiske analyser, hvor «historical diversity can be grasped, and social identity can be seen as shifting and complex and discursively constructed».³²⁷

Christina Carlsson Wetterberg delte inn historikerne i to leire. Den diskurspositive ble koblet til en forståelse av at alt var sosialt konstruert og språklig formidlet, mens den diskursskeptiske ble koblet til konkrete menneskelige erfaringer, sosiale praksiser og nyanserte historiske analyser. Denne inndelingen kan, etter min mening, brukes til å lese ut et kulturelt kart over den skandinaviske historieforskningen om kvinner og kjønn, hvor historiefaget generelt og kvinne- og kjønnshistorie spesielt, ble plassert på den diskursskeptiske siden. Denne plasseringen ble særlig understreket av henne i påstanden om at de fleste historikerne, inkludert historikere som skrev om kvinner og kjønn, ikke ville godta poststrukturalismens postulat om at det ikke finnes noen virkelighet som ikke er språklig formidlet. Ved å understreke dette poenget, plasserte

---

³²⁶ Carlsson Wetterberg i Liljeström, Markkola og Mäenpää [red.] 1994: 62

³²⁷ Carlsson Wetterberg i Liljeström, Markkola og Mäenpää [red.] 1994: 63

---

dermed hun ikke bare seg selv og sin forskning innen den diskursskeptiske leiren, men også kvinne- og kjønns historikerne i Skandinavia som helhet innen denne leiren.

Carlsson Wetterbergs diskusjoner av diskursbegrepet og hennes plassering av de fleste historikerne innen den diskursskeptiske leiren, knyttet direkte an til hennes diskusjoner om hvordan en kunne forstå de komplekse identitetene som Ida Blom og Catharine Hall understreket viktigheten av. Til forskjell fra Hall og Blom, som i sine innlegg påpekte at de sosiale betydningene av kjønn kunne påvirkes av andre former for identitet som klasse, etnisitet og religion, mente Christina Carlsson Wetterberg at kjønn ikke kunne sidestilles med klasse- eller religionsidentitet. For henne var kjønn en mer grunnleggende kategori, som ikke kunne hevdes å være bare sosialt skapt. Ikke bare var kjønn en mer essensiell kategori enn andre identitetskategorier, men også forholdet «between men and women [is] of another kind than for example between members of different social classes».³²⁸ I sine kommentarer til Bloms, Halls og Tinne Vammens innlegg i Tammerfors stilte Christina Carlsson Wetterberg seg her på side med Vammen og hennes oppfatning av kjønnskategorien som en sosial og kulturell kategori med en spesifikk biologisk base i reproduksjon og seksualitet. Kjønnskategoriens primat var viktig å understreke for kritikere av poststrukturalismen, slike som Christina Carlsson Wetterberg og Tinne Vammen, fordi den relativiserte forståelsen av kjønn som poststrukturalismens vektlegging av kjønnsbegrepets sosiale konstruksjon førte til. Relativiseringen ble her oppfattet som en trussel mot selve kvinne- og kjønns historiens feministiske grunnlag. Dette grunnlaget var oppfatningen av kvinners underordning i forhold til menn, som hvis den ble relativisert gjennom påpekninger av kvinneunderordningens relative posisjon til andre underordningskategorier, truet med å rive fundamentet under den historiske forskningen om kvinner og kjønn. På denne måten kom Christina Carlsson Wetterberg i sitt innlegg til å gi en fremstilling av kvinne- og kjønns historisk forskning som holdt seg til det historisk mangfoldige, men hvor det mangfoldige ble temmet av konkrete enkeltmenneskers erfaringer og handlinger, og hvor

---

³²⁸ Carlsson Wetterberg i Liljeström, Markkola og Mäenpää 1994: 63

---

kvinneundertrykking ikke kunne sideordnes med undertrykking på grunn av rase, seksualitet, etnisitet, religion eller klasse.

Til sammen gir de tre kritiske innleggene innblikk i hvordan ulike historikere posisjonerte seg og sin forståelse av det kvinne- og kjønnshistoriske fagfeltet på begynnelsen av 1990-tallet. Felles for de tre innleggene var en bekymring for at vektlegging av meningsdimensjonen innen historieforskning om kvinner og kjønn kunne føre til en dobbel relativisering: relativisering av fortidige kvinners erfaringer og livsvilkår og relativisering av historikernes egne fremstillinger av de kvinnelige aktørene, deres erfaringer og livsvilkår. Snarere enn å åpne opp for å se kjønn i samspill med andre identitetskategorier slik Ida Blom, Kari Telste, Carroll Smith-Rosenberg og Catharine Hall oppmuntret til, ville Tinne Vammen, Yvonne Hirdman og Christina Carlsson Wetterberg hver på sin måte bevare kjønnskategoriens primat innen sin og andres forskning om tidligere tiders kvinner. Vammen ved å insistere på det rasjonelle individet, Hirdman ved å holde fast ved målet om å forklare kvinneundertrykkelsens vedvarende eksistens i samfunnet, og Carlsson Wetterberg ved å hevde at kjønn var en mer grunnleggende identitetsmarkør enn andre sosiale, politiske, religiøse eller kulturelle identitetsmarkører.

At de tre kritikerne insisterte på kjønnskategoriens grunnleggende betydning, hang ikke bare sammen med en frykt for fagfeltets videre skjebne hvis dets grunnleggende analysekategori ble anfektet, men også med deres like sterke insistering på at begreper som diskurs, forskjell og sosial konstruksjon bare kunne tas i bruk hvis de ble gjort om til en del av sosialhistoriske analyser, hvor empiriske fakta og rasjonelle individers handlinger dannet rammene for den språklig baserte dimensjonen. På begynnelsen av 1990-tallet fantes det dermed fortsatt kvinne- og kjønns historikere som mente at historieforskning om kvinner og kjønn hadde sin naturlige plassering under den sosialhistoriske paraplyen. Til forskjell fra tidligere var sosialhistoriens representanter likevel ikke lenger i flertall. På det tredje og det fjerde nordiske kvinnehistorikermøtet fantes det mange som oppfattet poststrukturalismens, og med den den nye kulturhistoriens, utgangspunkt i de meningsbærende strukturene i

---

fortidige menneskers liv, som en utfordrende, men fruktbar stimulans til å utvide fagfeltets repertoar både emne- og teorimessig. Innleggsholdere som Hagemann, Rosenbeck, Hall, Smith-Rosenberg, Blom og Telste tok alle opp poststrukturalismens fokus på forskjeller uttrykt gjennom språklige dikotomier som et utgangspunkt for hva det ville si å være kvinne i fortiden, hvilke livsvilkår kvinnene levde under, og hvordan historikere kunne nærme seg sitt kildemateriale uten å minimalisere og ignorere denne dimensjonen. Deres innlegg kan dermed også leses som uttrykk for at det blant fagfeltets historikere også fantes dem som ville trekke fagfeltet nærmere den nye kulturhistorien.

Begge gruppene med analyserte innlegg fra møtene i 1989 og 1993, de diskurskritiske så vel som de positivt innstilte, kan til slutt i denne bolken også leses som uttrykk for en fremvoksende uenighet om fagfeltets grenser. Der det i de kritiske innleggene ble markert motstand mot å gjøre språklige analyser av fortidige kvinners livsvilkår til en selvstendig metode, sidestilt med tidligere kvinnehistorieforskningss klasse- og patriarkatsanalyser, ble det i de positivt innstilte innleggene forsøkt å argumentere for språkanalyser fordeler ved å hevde at bare slike analyser kunne brukes til å videreutvikle den stadig mer komplekse forståelsen av fortiden som kvinne- og kjønns historien var i ferd med å frembringe.

Det var heller ikke bare i de teoridiskuterende innleggene at en gradvis utvidelse av emner og teorier innen skandinavisk kvinne- og kjønns historie kunne merkes. Raske blikk på programmene og innholdslistene for rapportene fra det tredje og det fjerde møtet viste at mens Christina Carlsson Wetterberg, Anita Göransson, Yvonne Hirdman, Ida Blom, Gro Hagemann, Tinne Vammen og Bente Rosenbeck diskuterte de overordnede implikasjonene av Joan Scotts fremheving av diskursanalyse og dekonstruksjonsanalyse for fagfeltet som en helhet, fantes det andre som heller interesserte seg for profesjonaliseringsstudier (Christina Florins med 1989-innlegget «Ojämlika kollegor. Hinder för kvinnornas professionalisering vid sekelskiftet» og 1993-innlegget «Kön och professionalisering» og Susanne Malchus 1993-innlegg «Sygepleje af døende i et kvindehistorisk perspektiv 1926-1965»),

seksualitetshistorie (Karin Lützen med 1993-innlegget «Italesættelse og tavshed i seksualitetshistorieforskningen), symbolske fortolkninger av seksualitet (Anette Warrings «Tyskerpiger – om køn, nationalitet og sexualitet» og Ulla Manns' «Kultur och kön. Fredrika-Bremer-förbundet i sedlighetsdebatten»). Begge innleggene ble holdt på 1993-møtet.) Hvert av disse temaene kunne bli og ble diskutert ut fra poststrukturalistiske perspektiver, slik som Warrings innlegg om de danske tyskerpikenes skjebner under og rett etter andre verdenskrig og Karin Lützens innlegg om opprettelsen av Magdalene-hjem for dårlig stilte kvinner i Danmark. De kunne også diskuteres ut fra sosiologiske teorier om profesjonsdannelser slik som i Christina Florins innlegg om svenske kvinnelige lærere i det offentlige skoleverket.

Debatter om poststrukturalismens betydning var aldri dermed de eneste debattene som ble ført på det tredje og det fjerde nordiske kvinnehistorikermøtet. Samtidig går det an å hevde at når nettopp de teoridebatterende sidene ved disse to møtene har blitt løftet frem både av Hagemann i innledningsstatet og av Inger Elisabeth Haavet i 2009, er det fordi debattene som ble ført om betydningen Scotts, Foucaults og Derridas teorier for den historiske forskningen om kvinner og kjønn, for første gang skapte grunnleggende skiller i oppfatningen av hva det ville si å arbeide med kvinne- og kjønns historie, og hva det betydde å være historiker innen dette feltet. Som jeg kommer inn på i analysene av 1996-, 1999- og 2002-møtet nedenfor, kom denne uenigheten bare til å øke med innføringen av stadig nye teoretiske perspektiver, nye grupper av historikere, nye emner og perioder.

En økende usamtidighet (1996-2002)

Diskusjonen i rapportene etter møtene i 1996, 1999 og 2002 markerte i følge Gro Hagemanns innledende sitat, en tilbakevending til empirisk forskning, med en solid forankring i diskursteoretiske perspektiver. Sett med ståsted i 1996, etter to møter hvor diskursenes væren eller ikke væren overskygget de fleste diskusjonene, gir denne beskrivelsen mening. Til tross for dette mener jeg Hagemanns beskrivelse av 1996-møtet som en tilbakevending til empirien trenger noen nyanseringer, nyanseringer som blir enda viktigere også for perioden etter 1996 som Gro

Hagemann i sitt innlegg på Klækken-møtet ikke hadde mulighet til å beskrive. På møtene i 1999 og 2002, men med en begynnelse allerede i 1996, ble utvalget av teorier som ble diskutert, utvidet i takt med call for papers-modellens åpning for stadig flere møtdeltagere. Dette gjaldt både for rekken av teorier som ble omtalt, men også for måten teori nå ble snakket om. Der det i 1989 og 1993 handlet om prinsipielle diskusjoner for eller imot poststrukturalismens nytte, handlet det på de resterende to møtene på 1990-tallet og det første møtet i 2002 heller om hvordan historikerens utvalgte teori kunne brukes i forhold til et bestemt empirisk materiale.

I 1996 kom den fornyede interessen for empiriske undersøkelser til uttrykk i den markerte veksten i antallet innlegg og sesjoner som diskuterte spesifikke teories anvendelighet i forhold til et bestemt empirisk materiale. Ut av de 28 skandinaviske innleggene som ble gitt ut etter *det femte møtet på Klækken hotell utenfor Hønefoss i Norge*, var det bare de fire innleggene som ble samlet under fanen «Drømmen om den gode teorien – og jakten på den ekte empirien?» som inneholdt rent teoretiske innlegg. I forordet til møterapporten satte Berit Gullikstad og Kari Heitmann spørsmålsteget ved om miljøet hadde begynt å vise tendenser til teoritørke, og om nordiske historikere som arbeidet med kvinner og kjønn, hadde blitt mindre opptatt av teori.³²⁹ 1996-innleggene sett under ett kan hevdes å bekrefte Gullikstads og Heitmanns fremstilling. På den andre siden avhang dette synet av hvordan teoribegrepet ble forstått. Mange av de innleggene som ved første øyekast virket som rent empiriske, inneholdt likevel teoretiske overveielser. Noen av disse kommer jeg tilbake til nedenfor. Her kan det være på sin plass først å se hvordan skandinaviske kvinne- og kjønnsforskere oppfattet den teoretiske situasjonen på det femte nordiske kvinnehistorikermøtet.

Teorisesjonen ble innledet av Gro Hagemann, som var ansvarlig for denne delen av programmet sammen med Christina Florin. Ved siden av dem deltok også Christina Carlsson Wetterberg, Hanne Rimmen Nielsen og Hilde Sandvik på sesjonen.³³⁰

³²⁹ Gullikstad og Heitmann i Gullikstad og Heitmann 1997: ii.

³³⁰ Pirjo Markkola deltok på sesjonen som representant for den finske kvinne- og kjønnsforskningen.

Utgangspunktet for diskusjonen var Kari Melbys historiografiske oversiktsartikkel «Norsk kvinnehistorie 1975-1995; kjønnsnets endrede vitenskapelige status», utgitt i norsk *Historisk tidsskrift* i 1996. Her hevdet Melby at den norske kvinnehistoriens utvikling frem til midten av 1990-tallet var preget av historisk kunnskapsutvikling snarere enn av teoretiske konflikter, utpreget teoretisk eklektisme både i fagfeltet og hos enkelthistorikerne og fremheving av en sterk sosialhistorisk tradisjon som hadde ført til at de norske historikerne til en viss grad hadde skrevet seg selv ut av de politiske og økonomiske delene av historieforskningen.³³¹ Dette var en versjon av det norske fagfeltets utvikling som Hagemann mente både egnet seg til å «gi innsikt og stimulere til debatt», og som kunne knyttes tett til de resterende tre sesjonstemaene: forholdet mellom kvinne- og kjønns historie og sosialhistorie, kjønns teori og i hvilken retning utviklingen burde fortsette.³³² Særlig det siste temaet var viktig å diskutere, ettersom det kunne knyttes til den økende ettertenksomheten innen det skandinaviske fagfeltet på 1990-tallet, som Gro Hagemann mente skyldtes en stadig større skepsis til diskursteoriens anvendelighet innen historisk forskning om kvinner og kjønn.³³³

I sitt innlegg «Den gode teori – hvilken teori» hevdet Hanne Rikken Nielsen at den teoretiske debatten innen det skandinaviske fagfeltet ikke hadde flyttet seg særlig langt siden 1989. Joan Scotts synspunkt om kjønn som et konstituerende element i alle sosiale forhold, lå som «en basal forudsætning bag de fleste kvinnehistoriske diskussioner, også på denne conference», på samme måte som Yvonne Hirdmans genuskontraktteori fungerte som en grunnleggende forutsetning for svenske kvinne- og kjønns historikere.³³⁴ I stedet for en fortsatt teoriutvikling av overordnede teorier som Scotts diskursteori eller Hirdmans genussystem, hadde diskusjonene nå blitt ført inn på mer empiriske spor, ved at både sosialkonstruktivistiske tilnærminger som Scotts og strukturalistiske teorier som Hirdmans ble prøvd opp mot historikernes

³³¹ Melby i *Historisk tidsskrift* 1/1996. For ordens skyld, dette er den samme artikkelen som jeg også refererte til i min gjennomgang av historiografisk litteratur skrevet om skandinavisk kvinne- og kjønns historie skrevet av utøverne selv.

³³² Hagemann i Gullikstad og Heitmann 1997 – del II: 3-4. Det direkte sitatet står på side 3.

³³³ Hagemann i Gullikstad og Heitmann 1997 – del II: 5

³³⁴ Rikken Nielsen i Gullikstad og Heitmann 1997 – del II: 17

utvalgte kildemateriale.³³⁵ For Rimmen Nielsen var empiri det kildematerialet som historikerne til enhver tid baserte sine arbeider på, en forståelse av kilder og deres rolle i forskningen, som pekte på en forbindelse til de diskurskritiske innleggene på Tammerfors-møtet tre år tidligere. Også i Hanne Rimmen Nielsens Klækken-innlegg ble empiri, forstått som kilder, gitt forrang fremfor teoretiske analyser, som her fremsto som hypoteser som ble utsatt for «en empirisk afprøvning», og hvor kvinnehistoriens diskusjoner av store spørsmål som kjønnets betydning i fortiden måtte gjøres på «et empirisk grundlæg».³³⁶

Slik Rimmen Nielsen så det, var problemet med poststrukturalistisk teori og genussystemteorien at de slo bena under den felles kvinnelige erfaringen som tidligere kvinne- og kjønns historie bygde på. Utfordringen som disse teoriene representerte for den historiske forskningen om kvinner og kjønn, ble vanligvis løst ved å satse på teoretisk mangfold og la forskere benytte forskjellige teorier til å forklare forskjellige forhold, noe som forente hennes beskrivelser av den skandinaviske historieforskningen med Kari Melbys skildring av de teorielektiske norske kvinne- og kjønns historikerne. Denne løsningen var hun selv ikke fornøyd med. På den ene siden mente hun det var unektelig litt deprimerende hvis «enden på alle vores teoretiske diskussioner og anstrengelser bare bliver teoretisk mangfoldighed», på den andre siden kunne det også tolkes som et provoserende uttrykk for «at kvinnehistorien er ved at blive pæn og integreret».³³⁷ Hanne Rimmen Nielsen forklarte ikke her hva hun mente med påstanden om kvinne- og kjønns historiens integrering, eller hva fagfeltet ble integrert i. Det er likevel nærliggende å tenke at hun i innlegget siktet til resten av det danske historiefaget på midten av 1990-tallet, som Bernard Eric Jensen beskrev som relativt lite interessert i teori.³³⁸ Å fremstille integrasjonen som et provoserende uttrykk, kan her leses som en grensedragnings fra Rimmen Nielsens side, hvor dansk kvinne- og kjønns historie som et teoretisk prosjekt i utgangspunktet hadde stått utenfor det ateoretiske generelle

³³⁵ Rimmen Nielsen i Gullikstad og Heitmann 1997 – del II: 17

³³⁶ Rimmen Nielsen i Gullikstad og Heitmann 1997 – del II: 17 og 19

³³⁷ Rimmen Nielsen i Gullikstad og Heitmann 1997 – del II: 18

³³⁸ Jensen i Meyer og Myhre [red.] 2000: 300

historiefaget, men som ved å bli stadig mindre teoretisk nå, var på vei til å bli en del av resten av historiefaget. Samtidig er dette en tvetydig grensdragning, hennes insistering på den empiriske forskningens primat tatt i betraktning. Der sto empiri for den egentlige historiske forskningen, mens teoretiske vurderinger ble oppfattet som en oppgave på et mer overordnet plan. Denne tvetydigheten i Hanne Rimmen Nielsens innlegg skapte etter min mening her et bilde av et dansk fagfelt som var preget av en uløselig spenning mellom en sterkt teoriinteressert outsider-rolle og en empirisk opptatt insider-rolle. Som jeg var inne på i forrige kapittel, var dette en spenning som hadde eksistert innen det danske feltet helt fra starten av, og som danske kvinne- og kjønns historikere til forskjell fra de svenske og norske ikke ser ut til ha funnet noen løsning på i 1996.

Christina Carlsson Wetterberg var i sitt innlegg «Teori – på vilken nivå och til vilket nytta?» på sin side mer opptatt av hva som skjedde med teoriutviklingen på de nordiske kvinnehistorikermøtene, i det også kvinne- og kjønns historikere som arbeidet med tidlig moderne tid, ble inkludert som innleggsholdere på møtene. I følge henne reiste tidlig moderne tids-historikernes tilstedeværelse på det femte møtet «frågan om möjligheten att skapa begrepp och analysmodeller som är generelt tillämpbara»?³³⁹ Kunne teorier og begreper som var utviklet for å forklare den moderne perioden, brukes på eldre historiske perioder? Carlsson Wetterberg hevdet at deltagerne på det femte møtet ikke klarte å bli enige om mer enn de grunnleggende innsiktene om at sosialt kjønn var en anvendelig kategori, at det fantes en eller annen form for kjønnsorden i alle samfunn, og at denne ordningen var sosialt konstruert. Hvordan kategorien og den sosiale konstruksjonen av den skulle forklares, var det derimot langt mer uenighet om. Var den a priori bygd på en hierarkisk kjønnsorden slik Yvonne Hirdman insisterte på, var den diskursiv slik Joan Scott påsto, eller var den skapt gjennom menneskers bevisste deltagelse i samfunnet slik Carlsson Wetterberg selv hevdet det?³⁴⁰

---

³³⁹ Carlsson Wetterberg i Gullikstad og Heitmann 1997 – del II: 25

³⁴⁰ Carlsson Wetterberg i Gullikstad og Heitmann 1997 – del II: 25

De sprikende svarene på dette spørsmålet reflekterte de ulike historikernes syn på empiri i historisk forskning, og dermed også deres ulike syn på hvordan kvinne- og kjønnsforskning skulle forklare kvinners livskår i fortiden. Christina Carlsson Wetterberg var særlig kritisk til Hirdmans genussystemteori som hun mente ikke klarte å forklare noe annet enn kvinneunderordning. Flere av møteinnleggene hadde vist at kvinner som aktører hadde påvirkningsmuligheter og til og med mulighet til å utøve makt. Andre igjen hadde vist at det fantes forskjeller mellom ulike perioder, land og samfunnsklasser hva utformingen av den konkrete kjønnsordningen gjaldt. Dette var empiriske funn som ble usynliggjort av genussystemet, som ignorerte alt «det som ikke passer inn, t.ex ulike typer av systemöverskridande handlande» og som derfor ikke var i stand til å forklare historiske variasjoner og motsetninger.³⁴¹ I likhet med Hanne Rimmen Nielsen gikk Carlsson Wetterberg i stedet for inn for teorier på mellomnivå, det vil si teorier som lå tettere på det kildematerialet som ble analysert. Slik hun så det, ble begreper og teorier brukt uansett, men i teoridiskusjonene på Klækken ble deltagerne «påmindra vikten av att klarlägga vilken innebörd och vilken räckvidd man ger sina begrepp».³⁴² Heller enn å forkaste alle teorier, gjaldt det å bytte nivå og få «ett öppnare förhållningssätt till vad kön betytt under olika tider och i olika samhällen».³⁴³ På denne måten pekte også hennes innlegg på at skandinaviske kvinne- og kjønnsforskere som deltok på De nordiske kvinnehistorikermøtene i 1996, følte et behov for å finne måter å bruke den tidligere vunne teoretiske innsikten på til å skape forskning som ikke bare snakket om variasjoner og forskjeller på et prinsipielt teoretisk plan, men også mer konkret og i forhold til kvinnelige og mannlige enkeltaktørers handlingsmuligheter i fortiden. At Christina Carlsson Wetterberg valgte ut nettopp Yvonne Hirdmans teori som et eksempel på problemene med generelle teoretiske posisjoner, viste dessuten at det i den svenske konteksten var

³⁴¹ Carlsson Wetterberg i Gullikstad og Heitmann 1997 – del II: 27

³⁴² Carlsson Wetterberg i Gullikstad og Heitmann 1997 – del II: 28

³⁴³ Carlsson Wetterberg i Gullikstad og Heitmann 1997 – del II: 28. Se Lena Sommerstads «Mejerskor, industrialisering och välfärdspolitik – argument för en komparativ genusforskning» i *Rapport III Fra kvinnehistorie til kjønnsforskning? Det 22. nordiske historikermøte Oslo 13.-18. august 1994*).

Hirdmans teori som ble oppfattet som den viktigste representanten for generelle teoretiske overveielser.³⁴⁴

Bente Rosenbecks innlegg, som kom ut som artikkelen «Intet nyt under solen? Refleksion over feministisk teori» i *Kvinder, køn og forskning* 1/1997, var også et forsøk på å problematisere de skandinaviske kvinne- og kjønns historikernes (inkludert sitt eget) forhold til særlig Joan Scott og Michel Foucault. I hennes fremstilling var den største haken med diskursanalytiske fremstillinger at de ikke tematiserte det hun kalte for virkelighetsnivået. Verken i hennes egen *Kvindekøn. Den moderne kvindeligheds historie 1880 til 1980* eller i andre verker kunne leserne få vite noe om de konkrete menneskene som ble skildret, og om de etterlevde de diskursive normene som historikerne mente fantes i aktørenes samtid. I stedet for handlet det mye om «kvindelighet og om kønnet som representasjon», og lite om hvordan «videnskabelige eller filosofiske kategorier slår om i identitet».³⁴⁵ Som en motreaksjon på denne tendensen hadde det innen dansk kvinne- og kjønns historie og kvinne- og kjønnsforskning de siste årene blitt diskutert hvorvidt historiske analyser som sentrerte om erfaringsbegrepet, kunne føre historikerne ut av den diskursteoretiske knipen.³⁴⁶ De nye debattene hentet særlig næring fra Scotts artikkel «Experience», utgitt i artikkelsamlingen *Feminists Theorize the Political* (1992) og historikeren Kathleen Cannings artikkel «Feminist History after the Linguistic Turn: Historicizing Discourse and Experience» utgitt i *Signs* 4/1994.³⁴⁷ Felles for begge artiklene i følge Rosenbeck, var at de tok opp spørsmål om et ikke-diskursivt erfaringsbegrep, forholdet mellom diskurs og erfaring og mellom diskurs og identitet.³⁴⁸ Letingen etter nye teorier og den økende misnøyen med diskursteoretisk perspektiv, støttet her opp under Hanne Rimmen Nielsens beskrivelse av det danske

³⁴⁴ Jeg tar opp denne debatten i større detalj i neste kapittel ettersom den begynte og hovedsakelig ble ført i *Kvinnvetenskaplig tidskrift*.

³⁴⁵ Rosenbeck i *Kvinder, køn og forskning* 1/1997: 19

³⁴⁶ Ved siden av disse artiklene, spilte også debatten mellom Joan Scott og Linda Gordon i *Signs* 4/1990 en viktig rolle i den danske erfaringsdebatten. Scotts «Experience»-artikkel ble opprinnelig gitt ut som «The Evidence of Experience» i *Critical Inquiry* 4/1991.

³⁴⁷ Joan Scott redigerte *Feminists Theorize the Political* sammen med sosiologen og filosofen Judith Butler.

³⁴⁸ Rosebeck i *Kvinder, køn og forskning* 1/1997: 19

feltet som stående i en teoretisk stampe på midten av 1990-tallet. Det samme gjorde også Rosenbecks beskrivelse av letingen etter nye teoretiske innfallsvinkler som kunne gjøre det mulig for historikere å koble diskursanalyser med analyser av enkeltaktørers erfaringer av sin egen identitet.

Bente Rosenbeck mente en mulig løsning på det teoretiske uføret kunne finnes i den amerikanske statsviteren Seyla Benhabib og hennes oppvurdering av den tyske filosofen Jürgen Habermas' kritikk av positivistisk vitenskapsteori. Den nye inspirasjonen ønsket hun å kombinere med Foucaults diskursteori.³⁴⁹ Både Habermas og Foucault som tenkere betegnet i følge Bente Rosenbeck «et brud med produktions- og arbeidsparadigmet i teoriudviklingen».³⁵⁰ Dette bruddet appellerte til de danske kvinne- og kjønnsforskere, som siden 1970-tallet i overveiende grad har «forsøgt at se en verden utenfor arbeidsmarkedet: krop, reproduktion og seksualitet».³⁵¹ Det Habermas kunne tilføre hennes og andres diskursinspirerte tenkning, var en større vektlegging av kommunikasjon og dialog, også mellom forskere. Å skape rom for dialog var vesentlig i følge henne, fordi feministisk teori på midten av 1990-tallet befant seg i en selvreflekterende fase, hvor debatter om den danske feministiske forskningens fremtid var fremtredende etter en serie med artikler om poststrukturalismens fordeler og ulemper i tidligere numre av *Kvinder, køn og forskning*.³⁵²

I løpet av denne debatten hadde også hennes eget standpunkt skiftet, et skifte Bente Rosenbeck beskrev som «en glidning fra diskurs til erfaring og aktør», vel å merke uten at den teoretiske interessen hadde forsvunnet.³⁵³ For henne fantes det ikke historie uten teori eller teori uten historie. Vitenskapelig metode var en kombinasjon

³⁴⁹ Rosenbeck i *Kvinder, køn og forskning* 1/1997: 20. Særlig viktig var Seyla Benhabibs bok *Situating the Self* (1992), som både Ida Blom og Gro Hagemann var inspirert av på dette tidspunktet.

³⁵⁰ Rosenbeck i *Kvinder, køn og forskning* 1/1997: 22

³⁵¹ Rosenbeck i *Kvinder, køn og forskning* 1/1997: 22

³⁵² Jeg kommer til de av disse artiklene som ble skrevet av historikere i neste kapittel.

³⁵³ Rosenbeck i *Kvinder, køn og forskning* 1/1997: 24

av teori og empiri, men med det forbeholdet at teorier i «historiske analyser dog er sekundære i forhold til empirien».³⁵⁴ Teoriene fungerte snarere som

et viktig værktøy, som kan få empirien til at tale, som kan holde orden i det empiriske kaos, og det er en af grundene til at teori med den stigende informationsmengde bliver mere og mere nødvendig, også for historiefaget som traditionelt har været meget empirisk. Men teoriene er ikke kontekstuavhengige og empirien kan feje teoriene af bordet.³⁵⁵

På samme måte som i de andre innleggene på Klækken-møtets teorisesjon, og i tråd med det Bernard Eric Jensen skrev i sin historiografiske artikkel fra 2000, trakk dermed også Rosenbeck frem viktigheten av empirisk basert historieforskning i sin 1997-artikkel i det danske tverrfaglige kvinne- og kjønnsforskningstidsskriftet.³⁵⁶

Som den eneste deltageren på denne sesjonen som beskjeftiget seg med den tidlige moderne perioden, ga Hilde Sandvik i sitt innlegg en annerledes fremstilling av forholdet mellom teori og empiri i den historiske forskningen enn de andre innleggsholderne, som alle arbeidet med den moderne perioden. Sandvik påpekte for det første at norske kvinne- og kjønns historikere som arbeidet med før-moderne tid, hadde «produsert få teoretiske bidrag til nordisk kjønns historie-debatt».³⁵⁷ For det andre hevdet Sandvik at teoretiske diskusjoner likevel ikke var fullstendig fraværende, men kunne snarere skimtes «gjennom en solid og stadig voksende historieskriving».³⁵⁸ Denne historieskrivingen hadde noen fellestrekk, hvorav ett av dem var historieforskningen om fortidens kvinner i tidlig moderne tid og deres plassering «midt i sosialhistorien».³⁵⁹ Kjernen i sosialhistorien som omhandlet denne perioden var lokalsamfunn, og i omtalen av disse samfunn sto erkjennelsen av «en

³⁵⁴ Rosenbeck i *Kvinder, køn og forskning* 1/1997: 24

³⁵⁵ Rosenbeck i *Kvinder, køn og forskning* 1/1997: 25

³⁵⁶ Jensen hevdet i sin artikkel at det danske historikermiljøet på midten av 1990-tallet generelt sett var av den oppfatning at «it would be possible to go on generating interesting research and writing worthwhile history without using much time or energy on more general reflections about the method, theory and the purpose of their discipline». (Jensen i Meyer og Myhre 2000 [red.] 2000: 300)

³⁵⁷ Sandvik i Gullikstad og Heitmann 1997 – del II: 20

³⁵⁸ Sandvik i Gullikstad og Heitmann 1997 – del II: 20

³⁵⁹ Sandvik i Gullikstad og Heitmann 1997 – del II: 20

økonomi bygd på kjønnsarbeidsdeling og produksjon organisert etter husstand» i fokus.³⁶⁰ Dette gjaldt like mye for lokale, som for riksomfattende studier, noe som også kommer frem i Jan Eyvind Myhres generelle oversikt over norsk sosialhistorisk forskning utført frem til midten av 1990-tallet.³⁶¹

Sammenlignet med Hanne Rimmen Nielsens, Bente Rosenbecks og Gro Hagemanns innlegg på Klækken-møtets teorisesjon, gir Hilde Sandviks fremheving av fagfeltutvikling gjennom historieskriving snarere et bilde av den tidlig moderne tids kvinne- og kjønns historie i Skandinavia som langt mer opptatt av å øke empirisk kunnskap om fortidige kvinners livsvilkår, enn lage generelle teoretiske samfunnsmodeller.³⁶² Ifølge den danske middelalderhistorikeren Grethe Jacobsens fremstilling av denne delen av historieforskningen i «Telling the Story of Women in Medieval Scandinavia», ser dette ut til å ha vært et generelt trekk ved all skandinavisk kvinne- og kjønns historisk forskning om den før-moderne perioden. Hun mente her at middelalderhistorie om kvinner og kjønn «has not moved swiftly forward along great theoretical lines; on the contrary, theory has been absent until recently».³⁶³ Det som eksisterte av teoretisk inspirasjon, kom i følge Jacobsen og Sandvik ikke fra de skandinaviske historikerne selv, men fra særlig anglo-amerikanske historikere. På midten av 1990-tallet var det spesielt teoriene til kultur- og medisinhistorikeren Thomas Laqueur, økonomihistorikerne Eileen Power og Alice Clark og middelalderhistorikeren Amy Erickson som ble brukt til å synliggjøre tidligere tiders kvinner på den ene siden, og til å drøfte nytten av kjønn som et analytisk begrep i forskning om kvinners livsvilkår i den før-moderne perioden på den andre.³⁶⁴ I Hilde Sandviks innlegg ble dermed forbindelsen til sosialhistorien ikke bare understreket

³⁶⁰ Sandvik i Gullikstad og Heitmann 1997 – del II: 20

³⁶¹ Sandvik i Gullikstad og Heitmann 1997 – del II: 20, Myhre i Hubbard, Myhre, Nordby og Sogner [red.] 1995

³⁶² Det går selvsagt an å hevde at Hilde Sandviks beskrivelse gjelder ikke bare for tidlig moderne tids- forskning, men også for store deler av den moderne tids forskning om kvinner og kjønn slik denne har blitt beskrevet av Ingeborg Fløystad I 1990 og av Ida Blom I 1995. Når jeg her skriver at fremstillingen gjelder for de norske kvinne- og kjønns historikerne som har arbeidet med førmoderne tid, er det fordi det er dem Hilde Sandvik selv skriver om i dette innlegget.

³⁶³ Jacobsen i Brotherson, Simonton og Walsh [red.] 1999: 3. Mine sidetall er fra en ikke-trykt utgave.

³⁶⁴ Sandvik i Gullikstad og Heitmann 1997 – del II: 21

gjennom den sterke empiriske interessen, men også gjennom tendensen til å importere snarere enn å utvikle egne teorier om de middelalderske og tidlig moderne samfunn. Lignende tendens hadde også blitt påpekt av Myhre i hans artikkel om sosialhistorien i *Historical Culture*. Her ble særlig interesse for britiske, amerikanske, franske og svenske teorier fremhevet.³⁶⁵

Med utgangspunkt i beskrivelsen av sosialhistorisk forskning om kvinner og kjønn som sterkt empirisk fundert, tok Sandvik på tampen av innlegget opp spørsmålet om kjønnssystem fortsatt var en fruktbar teori for historisk forskning ut fra et kvinne- og kjønnsperspektiv. I hennes tolkning var dette en teori utviklet for «å forklare endring og stabilitet når det gjelder kvinners samfunnsmessige underordning».³⁶⁶ Hvorvidt det var et nyttig verktøy eller ikke, avhang i følge henne av hvorvidt historikerne mente at drøftinger av kvinners muligheter og kvinners underordning var to likeverdige spørsmål eller ikke, og hva slags innvirkning på strukturene mennesker kunne ha. I sitt eget svar la Sandvik stor vekt på aktørperspektivet, som hun mente

i eldre norsk kvinnehistorie har bidratt til å klargjøre at det fins lokale normer som ofte kan ha vært i strid med sentralt vedtatt lovverk. Aktørperspektivet i eldre norsk kvinnehistorie [...] har bidratt til å etablere lokalsamfunn som et sentralt nivå der normer om kjønn kan studeres. Kjønnssystemmodellen mykes på denne måten opp ved at det ikke fins én, men flere normer om forholdet mellom kjønnene.³⁶⁷

At Sandvik på slutten av sitt 1996-innlegg trakk frem viktigheten av aktørperspektivet og dens nyanserende virkning, kommer ikke som noen overraskelse, i og med hennes understrekning av fagfeltets empiriske fokus. Aktørperspektivet rimte dessuten godt med synliggjøringsønsket som hun mente preget 1990-tallets historiske forskning om kvinners livsforhold i den tidlige moderne

³⁶⁵ Myhre i Hubbard, Myhre, Nordby og Sogner [red.] 1995: 226

³⁶⁶ Sandvik i Gullikstad og Heitmann 1997 – del II: 22. I den skandinaviske konteksten har teorien om kjønnsorden særlig blitt knyttet til Yvonne Hirdman, men teorien har også blitt diskutert og reformulert av Gro Hagemann i *Kjønn og industrialisering* (1994) og Ida Blom i «Fra det moderne til det postmoderne subjekt» (1994).

³⁶⁷ Sandvik i Gullikstad og Heitmann 1997 – del II: 23

---

perioden. Samtidig går det an å hevde at Sandviks understrekning av aktørperspektivet paradoksalt nok kan hevdes å gå mot forbindelsen til sosialhistorien som hun ellers understreket gjennom hele sitt innlegg, hvor interessen for strukturene som preget menneskenes liv, dominerte over enkeltindividers evne til å utforme et eget handlingsrom. En forklaring på denne motsetningen kan etter min mening være at påpekninger av enkeltaktørers handlingsmuligheter er det som har gitt kvinne- og kjønns historikere som arbeider med den tidlige moderne perioden, muligheten til å plassere kvinner som selvstendige aktører på det sosialhistoriske kartet. Hadde de heller holdt seg utelukkende til strukturenes virkninger, slik mange sosialhistorikere har gjort, ville historikerne som skrev om kvinner, risikert nok en gang å fremstille kvinner utelukkende som passive ofre for de før-moderne samfunns patriarkalske strukturer.

Det samme ønsket om å nyansere eksisterende metoder og teorier fantes også i middelalder- og tidlig moderne tid-innleggene holdt på sesjonen Makt, stat og kjønn, som på det femte nordiske kvinnehistorikermøtet var en av to sesjoner hvor de to hovedperiodene i historisk forskning ble diskutert. På denne sesjonen holdt Grethe Jacobsen, Eva Österberg og Maria Sjöberg og Ida Bull innlegg om kvinners livsvilkår, mens innleggene på sesjonen Kvinners kår på 1600- og 1700-tallet ble holdt av Malin Lennartsson, Åsa B. Karlsson og Christina Bladh. Min drøfting av de to sesjonene vil konsentrere seg om innleggene som ble holdt på den førstnevnte sesjonen, ettersom det var i disse innleggene at de teoretiske overveielser sto i sentrum.³⁶⁸ Felles for Jacobsens, Österbergs, Sjöbergs og Bulls teoridiskuterende innlegg var at de tok opp spørsmål om hva slags kilder som fantes fra den før-moderne perioden, hvordan de kunne brukes for å skrive om kvinnelige aktører, og hvordan slike kilder kunne brukes for å synliggjøre og nyansere tidligere forskningsoppfatninger av fortidige kvinner som alltid underordnet menn.

---

³⁶⁸ Malin Lennartssons innlegg het «Kärleksdiskursen bland kvinnor, karlar och ortodoxa präster», Christina Bladhs bar tittelen «Kvinnors liv och arbete i 1750-talets Stockholm» og Åsa B. Karlssons innlegg het «Hustruns rättliga ställning i svenska städer under stormaktstiden: lagstiftning och rättspraxis».

Det andre fellestrekket var at de fire historikerne som skrev om kvinner i den før-moderne perioden, i stor grad bygde på rettslige dokumenter som kilder, enten disse var skapt gjennom strafferettslige eller sivile søksmål. Diskusjonen av rettslige dokumenter peker i denne avhandlingens sammenheng på to kartografiske forbindelser: en til det fjerde møtet i Tammerfors, hvor Kari Telste også snakket om rettskilder i sitt innlegg om kvinner beskyldt for drap i dølgsmål, og en til den kulturhistoriske forskningen som var opptatt av mentalitetsstudier. Et karakteristisk trekk ved denne delen av historisk forskning knyttet til den nye kulturhistoriens fremvekst, var i følge den norske sosialhistorikeren Sølvi Sogners oversiktsartikkel «History of Mentalities – History of Culture», historikernes utstrakte bruk av rettsdokumenter som kilder til fortidige menneskers tankeverdener.³⁶⁹ På Makt, stat og kjønn-sesjonen ble dette aspektet av den mentalitetshistoriske forskningen særlig fremhevet av Eva Österberg.

Et tredje fellestrekk var hva slags teorier som faktisk ble brukt i innleggene. Med unntak av Eva Österbergs innlegg «Makt, stat och kön – begreppenes tyranni, ambivalenta tolkningar och kvinnorna på 1600-talet», som tok utgangspunkt i Michel Foucaults *gouvernementalité*-begrep, tok alle de tre andre innleggene utgangspunkt i diskusjoner av det todelte maktbegrepet, hvor menn i egenskap av sitt kjønn kunne utøve både sanksjonert og usanksjonert makt, mens kvinner ble utestengt fra den sanksjonerte maktutøvelsen. I Grethe Jacobsens «Magt, stat og køn i middelalderens og reformationstidens samfund» besto det todelte maktbegrepet av makt på den ene siden og autoritet på den andre.³⁷⁰ Inspirert av den amerikanske middelalderhistorikeren Judith Bennet, hevdet Jacobsen at makt betegnet en generell mulighet for individet til å utøve maktinnflytelse og for å virkeliggjøre sine ideer og mål, mens autoritet betegnet den legitime maktutøvelsen en person hadde i kraft av sitt embete. Mens makt var en diffus størrelse som også kvinner kunne inneha, var autoritetsbegrepet en håndgripelig størrelse som baserte seg på eksplisitte og vedtatte

---

³⁶⁹ Sogner i Hubbard, Myhre, Nordby og Sogner [red.] 1995: 357

³⁷⁰ Grethe Jacobsens innlegg var basert på hennes doktorgradsavhandling *Kvinder, køn og købstadslovgivning 1400-1600: Lovfaste Mænd og ærlige Kvinder* fra 1995.

regler i et samfunn og som bare kunne utøves av menn.³⁷¹ I hennes innlegg fungerte det dualistiske maktbegrepet som et redskap for å avdekke «hvem der kan være en legitim magtudøvende, i modsætning til en illegitim magtudøver, hvilket her betyder en, der udøver magt, uden at der er lovgivet derfor».³⁷² Resultatet av denne avdekkingen var at kvinner saktens kunne utøve makt av åndelig, økonomisk og sosialt slag i kraft av sine stillinger innen familien eller produksjonen. Det kvinner ikke kunne gjøre, uansett status, var å utøve autoritet fordi autoritetsstillinger til enhver tid krevde at personen representerte et hushold i offentlige sammenhenger, og den rollen kunne bare menn inneha i hennes undersøkelsesperiode.³⁷³

I Ida Bulls «Kjønnsperspektiv på maktstrukturer i borgerskapet på 1700-tallet», fantes det også et todelt maktbegrep, hvor maktutøvelse sto for den lovsankjonerte makten, mens maktinnflytelse var den illegitime, diffuse makten. Hos Bull var det maktutøvelsen som var forbeholdt menn, mens både kvinner og menn kunne ha maktinnflytelse. Det todelte maktbegrepet ble i hennes tilfelle brukt for å undersøke maktstrukturene i det trondheimske borgerskapet på 1700-tallet, og den rollen borgerskapets gifte og ugifte kvinner kunne inneha. Til forskjell fra Jacobsen, som konsentrerte seg utelukkende om det dualistiske maktbegrepet i sitt innlegg, mente Ida Bull at en fullgod forklaring på hvorfor kvinner bare kunne ha maktinnflytelse og ikke også rett til maktutøvelse, også måtte inkludere diskusjoner av begrepene klasse og patriarkat. Mens klassebegrepet pekte på en forbindelse til den historisk-materialistisk orienterte arbeiderhistorien, som både hennes far og farfar, Edvard Bull jr. og Edvard Bull sr., hadde arbeidet med, pekte patriarkatsbegrepet til hennes interesse for den australske statsviteren Carole Patemans *The Sexual Contract* (1988). Begge begrepene var etter hennes mening viktige for å nyansere maktbegrepets todeling.

³⁷¹ Jacobsen i Gullikstad og Heitmann 1997 – del I: 2. Judith Bennets todelte maktbegrep finnes i artikkelen «Public Power and Authority in the Medieval English Countryside».

³⁷² Jacobsen i Gullikstad og Heitmann 1997 – del I: 2-3

³⁷³ Jacobsen i Gullikstad og Heitmann 1997 – del I: 4-5

Patriarkatsbegrepet var viktig, ettersom det var den patriarkale samfunnsorden som i følge Bull var den «mekanismen som bandt individene til husholdene og husholdene til samfunnet», og som gjennom husholdsprinsippet skapte rom for bedrestilte kvinners uofisielle maktposisjoner.³⁷⁴ Dette begrepet kunne dessuten brukes til å forklare den generelle mannsdominansen som gjorde det vanskelig for kvinner å utøve makt i 1700-tallets trondheimske borgerskap, men også de eiendomsbesittende menns dominans over kvinner og eiendomsløse menn, og det hierarkiet som denne dominansen ble uttrykt gjennom.³⁷⁵ Klassebegrepet var på sin side viktig fordi det kunne forklare hvordan kvinner, til tross for sin underordning i forhold til menn fra samme klasse, fortsatt kunne øve innflytelse over eiendomsløse menn og familier. I kraft av å være medlem av en bedrestilt klasse hadde borgerskapets kvinner klassemessig forrang fremfor kvinner og menn fra lavere klasser. Dette var likevel en begrenset makt, siden kvinners manglende mulighet til å utøve makt i offentlige sammenhenger begrenset deres innflytelse til den private sfæren. Utenfor dørstokken satte fortsatt den patriarkalske samfunnsstrukturen en stopper for kvinners maktutøvelse, uansett deres klassebakgrunn.³⁷⁶

Ida Bulls interesse for patriarkatsteorier ble på Klækken-møtet delt av Maria Sjöberg, som i «Jordens enda kön» baserte sin diskusjon av den kjønnsujevne maktfordelingen i de svenske samfunn i den før-moderne perioden på Heidi Hartmans artikkel «Kapitalismen, patriarkatet och könssegregationen i arbetet».³⁷⁷ Hartman definerte i sin artikkel patriarkatet som «en uppsättning sociala relationer mellan männen och en solidaritet mellan dem, som gör att de kan kontrollera kvinnan».³⁷⁸ I innlegget mente Sjöberg Hartmans definisjon var et nyttig verktøy som tillot henne å analysere

³⁷⁴ Bull i Gullikstad og Heitmann 1997- del I: 65

³⁷⁵ Bull i Gullikstad og Heitmann 1997 – del I: 65

³⁷⁶ Bull i Gullikstad og Heitmann 1997 – del I: 70-76

³⁷⁷ Maria Sjöbergs innlegg var en bearbeidet versjon av hennes artikkel «Hade jorden ett kön? Något om genuskonstruktion i det tidigmoderna Sverige», som ble gitt ut i svensk *Historisk tidskrift* 3/1996. Artikkelen og innlegget var del av hennes prosjekt *Kvinnor, arv og jord i Dalarna 1544-1750*, som var finansiert av Riksbankens Jubileumsfond. Heidi Hartmans artikkel sto for første gang på trykk i svensk utgave i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1-2/1981. Den engelske tittelen er «The Unhappy Marriage of Marxism and Feminism: Towards a More Progressive Union». Artikkelen ble utgitt første gangen i 1979.

³⁷⁸ Hartman i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1-2/1981: 23, fotnote 1

hvordan samfunnet ble preget av en materiell base, som hadde gitt opphav til sosiale relasjoner mellom menn og et hierarki mellom menn, hvor kvinner i egenskap av sitt biologiske og sosiale kjønn til stadighet var underordnet menn. Overført på hennes eget kildemateriale kunne det hevdes at det mannlige hierarkiet bygde på klasserelasjoner, hvor det var «de manliga hushållsföreståndarna som inordnas på olika nivåer – i olika klasser – i det samhälliga hushållet».³⁷⁹ Samtidig viste hennes kilder at kvinner som selvstendige aktører ikke var fullstendig utelukket. Forskjellen mellom de mannlige og kvinnelige aktørene var likevel at kvinners relasjoner til andre kvinner og menn ikke ga grunnlag for makt i det offentlige rom, unntatt i de tilfellene gifte kvinner og enker opptrådte som juridisk myndige personer på vegne av sine ektefeller.³⁸⁰

For å forklare dette unntaket på den ellers rådende kvinneunderordningen i hennes undersøkelsesperiode, mente Maria Sjöberg at Thomas Laqueurs enkjønnsteori utviklet i hans *Om könens uppkomst. Hur kroppen ble manlig och kvinnelig* (1994) kunne være et godt teoretisk redskap.³⁸¹ I sin bok hevdet han at de vestlige samfunns forståelse av forskjellen mellom kvinnelig og mannlige før 1800-tallet, ble forstått som en gradforskjell og ikke en artsforskjell, slik som det har blitt forstått i den moderne perioden. Overført på forskning om kvinners livsvilkår i den før-moderne perioden, innebar Laqueurs teori at kvinner før 1800-tallet burde forstås som menn, bare ikke fullt ut utviklede. For Sjöberg dannet denne forståelsen utgangspunkt for en undersøkelse av de følgene enkjønnsteorien hadde for utviklingen av maktideologier og fordelingen av kvinners og menns roller i slike ideologier. Slik Maria Sjöberg forsto det, inngikk det i gradstenkningen «en självklar värdering mellan graderna, eller nivåerna, som lika självklart också är hierarkisk».³⁸² Det var denne gradstenkningen som også kunne forklare hvordan enker og kvinner som opptrådte på vegne av sine ektemenn, kunne bli oppfattet som juridisk myndige.

³⁷⁹ Sjöberg i Gullikstad og Heitmann 1997 – del I: 100

³⁸⁰ Sjöberg i Gullikstad og Heitmann 1997 – del I: 100

³⁸¹ Dette er den svenske utgaven. Den engelske originalutgaven kom ut i 1990 og heter *Making Sex. Body and Gender from the Greeks to Freud*.

³⁸² Sjöberg i Gullikstad og Heitmann 1997: 89

Samfunnskonstruksjonen av kjønn som gradsforskjell forklarte at kvinner generelt sett savnet juridiske rettigheter, ettersom de ikke var fullstendige menn. Samtidig forklarte det også hvordan kvinner kunne bli regnet som juridisk myndige menn i det de ble enker, ettersom enken ble ansett som forvalter av den standen som ektemannen hadde tilhørt.³⁸³

Samlet sett pekte de to sesjonene Makt, stat og kjønn og Drømmen om den gode teorien – og jakten på den ekte empirien? på at måten teoretiske spørsmål ble diskutert på av historikerne som deltok på De nordiske kvinnehistorikermøtene, hadde forandret seg, og da særlig fra de to forutgående møtene. Der det i 1989 og i 1993 var viktig å snakke om innflytelsen fra poststrukturalistisk teori, og finne ut hvorvidt denne retningen var en trussel for fagfeltet eller et nyttig verktøy for å utvide feltets emnegranser, handlet det på det femte kvinnehistorikermøtet i 1996 heller om å finne nye måter å inkorporere den stadig voksende empiriske forskningen på i de eksisterende teoretiske rammeverkene. På en måte hadde dermed Hanne Rimmen Nielsen rett i sitt innlegg når hun hevdet at den teoretiske diskusjonen egentlig hadde stått på stedet hvil siden 1989. En annen måte den samme utviklingen kan forklares på, er ved å hevde at de skandinaviske kvinne- og kjønns historikerne på Klækkenmøtet hadde gitt opp jakten på en helhetsteori som kunne forklare alle aspekter ved kvinners liv i fortiden. Ut av de utgitte innleggene fra det femte møtet ble det i stedet klart at historikere som skrev om fortidige kvinner og de sosiale betydningene av kjønn, begynte å lete etter teorier som kunne forklare akkurat den delen av fortiden som deres egen forskning handlet om. I rapporten etter dette møtet kom denne nye, heuristiske bruken av ulike teorier til syne i Renée Frangeurs og Christina Carlsson Wetterbergs bruk av komparasjonsteori, i Birgitte Possings og Susanne Malchous bruk av historisk biografi og i Irene Anderssons og Esther Petersens bruk av nettverksanalyse.³⁸⁴

³⁸³ Sjöberg i Gullikstad og Heitmann 1997: 92

³⁸⁴ Irene Andersson. «Vem skickade Lulli Lous och Thora Knudsen brev till i Sverige? Svenska kvinnors nätverk, skandinaviska och nordiska kontakter med utblickar mot Europa 1915-1940». Renée Frangeur: «Feminismen och statsmakten i Sverige på 1930-talet». Susanne Malchau. «Et liv som nonne – muligheder og begrænsninger». Esther Petersen: «Dansk sygepleieråds formænd

---

En tredje forklaring kan være at den voksende mengden forskningsresultater om fortidige kvinners livsvilkår hadde begynt å bli en like stor utfordring i det skandinaviske feltet som byttet fra historisk materialisme til poststrukturalistiske språkanalyser hadde vært tidligere. Denne utfordringen ble ytterligere forsterket av det store antallet innlegg om tidlig moderne tid og middelalder, som ikke bare tvang kvinne- og kjønns historikerne til å finne nye måter å innarbeide den økte kunnskapen på om nye deler av fortiden. Den gjorde det også klart for møtets deltagere at de resultatene som ble frembrakt fra den før-moderne perioden, ikke kunne analyseres med utgangspunkt i marxistiske og poststrukturalistiske teorier, uten at de ble modifisert til å passe med den forståelsen som middelalder- og tidlig moderne tids-historikerne hadde av sine perioder. Det interessante med de modifiserte teoriene var at de i stor grad var variasjoner av de patriarkatsteoriene som ble brukt på begynnelsen av 1980-tallet. Forstått som nye grensesettinger innen det skandinaviske kvinne- og kjønns historiske kartet, pekte patriarkatsteorienes renessanse på 1996-møtet på en begynnende usamtidighet og oppsplitting av fagfeltet. I de to siste møterapportene som blir analysert i dette kapitlet, er det denne usamtidigheten og oppsplittingen som kom til å prege fremstillingene av det nordiske og skandinaviske kvinne- og kjønns historiske fagfeltet.

I rapporten etter *det sjette nordiske kvinnehistorikermøtet*, holdt i Tisvildeleje i 1999, kom usamtidigheten og oppsplittingen til syne på to måter. For det første besto rapporten *Køn, religion og kvinder i bevægelse* av innlegg som omhandlet alle historiske perioder fra kvinners stilling i det bysantiske samfunn på 500-tallet, birgittinerordenes utvikling i middelalderen, forestillinger om mannlighet og umannlighet i den tidlig moderne perioden og til katolske og protestantiske kvinnelige misjonærs virke på 1800- og 1900-tallet. For det andre kom usamtidigheten og oppsplittingen frem i det økende mangfoldet av teoretiske og metodiske innfallsvinkler. Innleggsholdere på 1999-møtet tok i bruk alt fra

---

1899-1996». Birgitte Possing: «Biografien, kvindevitenskapen og historiefaget». Christina Carlsson Wetterberg: «Kvinnorörelse och välfärdsstat Sverige/Schweiz».

poststrukturalistiske analyser av hvordan bestemte aktørgrupper ble sosialt konstruert, biografiske studier av enkeltskjebner, nettverksanalyser, komparasjon og til operasjonalisering av det religiøse kallet som et analytisk begrep.³⁸⁵

Særlig kallet som analytisk begrep og komparasjonsmetoden ser ut til å ha opptatt mange på møtet i Tisvildeleje. Ikke bare var dette to av møtets hovedtemaer og på to av plenumsesjonene, men de opptrådte også i mange av enkeltinnleggene på de parallelle sesjonene og workshopene. Det religiøse kallet ble for eksempel tatt i bruk av Rannveig Naustvoll i «Kvinnearbejd på misjonsstasjonerne i Natal og Zululand 1900-1925», Anna Jansdotters «'Några juveler hemtade ur dyn...' Bibelkvinnan Elsa Borgs berättelser om sitt arbete blan prostituerade vid sekelskiftet 1900» og Anne Folke Henningsens og Nauja Kleists «Kampen om det religiøse rum: Nonner og reformation i Tyskland». Eksempler på bruk av komparasjonsmetoden kan i 1999-rapporten gjenfinnes i Frank Meyers «Menn og kvinner i Skandinavia på 1930-tallet. En komparasjon med henblikk på forskjeller mellom kjønnsroller i det danske, det norske og det svenske samfunnet», Silke Neunsingers «Om nyttan av att jämföra äpplen och päron. Några reflexioner kring möjligheterna av en komparation mellan Tyskland og Sverige under mellankrigstiden» og Maren Wichmann-Siegfrieds «Enlige mødre i Danmark og Vesttyskland i efterkrigstiden».

³⁸⁵ Nina Almgren og Camilla Norrbin. «Kvinnors intressen och strategier i statlig politik – 'Statsfeminism' och kvinnliga nätverk i Sverige under 1940-talet». Inger Hammar: «Emancipation och religion – en möjlig ekvation?» Anna Hilborn: «»Prästerskap och manlighet». Jonas Liliequist: «Flep eller hustryann' – en diskurs om manlighet, magt och autoritet i 1600- och 1700-talets Sverige». Britt Istoft: «Birgitterorden – et matriarkalsk klosterprojekt fra 1300-talet». Anna Jansdotter: «'Några juveler hemtade ur dyn...' Bibelkvinnan Elsa Borgs berättelser om sitt arbete bland prostituerade vid sekelskiftet 1900». Jeanette Lindblom: «Kvinnor och sexualitet i den tidiga bysantiska kulturen». Karin Lützen: «Med hjemmet som omdrejningspunkt» Susanne Malchau: «Kaldet som historisk kategori» Kari Melby: «Det nordiske ekteskap? Ekteskapslovreform i Norden 1909-1929: Likestillingskontrakt eller husmorkontrakt?» Frank Meyer: «Menn og kvinner i Skandinavia på 1930-tallet. en komparasjon med henblikk på forskjeller mellom kjønnsroller i det danske, det norske og det svenske samfunnet» Ranneveig Naustvoll: «Kvinnearbejd på misjonsstasjonene i Natal og Zululand 1900-1925». Silke Neunsinger: «Om nyttan av att jämföra äpplen och päron. Några reflexioner kring möjligheterna av en komparation mellan Tyskland og Sverige under mellankrigstiden» Iben Vyff: «Et biografisk studium over Olga Eggerts». Line Nyhagen Predelli: «Emansipasjon av kvinner hjemme og ute» Johanna Overud: «Anders väljer yrke. Om genuskonstruktion i 1940-talets statliga yrkesvägledning i Sverige». Bente Rosenbeck: «Det nordiske samarbejde, kvindebevægelse og ægteskabslovgivning» Bjørg Seland: «Misjonsbevegelsens kvinner – posisjoner og handlingsrom». Lena Sommestad: «Komparation – en stimulans för kvinnehistorisk teoriutvikling». Charlotte Tornbjer: «Den heroiska kvinnan. En konstruktion av kvinnan i krig i Sverige runt första världskriget».

I den følgende analysen konsentrerer jeg meg om diskusjonene rundt det religiøse kallet som et analytisk begrep, siden det var denne diskusjonen som etter min mening dannet rammene for den største teoretiske debatten på det sjette nordiske kvinnehistorikermøtet. Kallsbegrepet var dessuten emnet for en av møtets fire plenumssesjoner. Konkret tok denne sesjonen utgangspunkt i Inger Hammars to artikler «Några reflexioner kring 'religionsblind' kvinnoforskning» (*Historisk tidskrift* 1/1998) og «Den svårerövrade offentligheten. Kön och religion i emancipationsprocessen» (*Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2/1998).³⁸⁶ Hammars hovedpoeng i begge artiklene var at nordisk og skandinavisk filantropi og kvinnesaksbevegelse på 1800-tallet ikke kunne forstås fullstendig uten å inkludere aktørenes religiøse forståelse av seg selv, sine aktiviteter og samfunnet de virket innen, i forskningen. Bare gjennom en slik inkludering, og da særlig forståelse av den lutherske kalletikken og dens kjønnsperspektiv, kunne historikere få frem et mer nyansert bilde av 1800-tallets kvinners bevegelse fra det private til det offentlige rom og de samtidige reaksjonene dette skapte.³⁸⁷ Dette hovedpoenget ble i 1999, ved siden av Inger Hammar, også debattert av Kari Elisabeth Børresen, Line Nyhagen Predelli, Karen Lützen og Susanne Malchau.

I sitt innlegg «Emancipation och religion – en möjlig ekvation?», utdypet Hammar hovedpoengene med å hevde at hun i sin forskning hadde opplevd en skepsis blant nordiske kvinnehistorikere mot forskning som pekte på forbindelser mellom emansipasjon og religion. Denne skepsisen forklarte hun med at de fleste kvinne- og kjønnshistorikerne i de nordiske landene levde i en sekularisert verdensoppfatning, hvor den åndelige virkeligheten fantes «endast som en konstruktion i den religiösa människans tankevärld».³⁸⁸ I en slik virkelighetsforståelse manglet kallsbegrepets forhold mellom en som kaller og en som svarer på dette kallet all virkelighetsforankring, i følge henne. Dette gjorde det vanskelig for historikere med

³⁸⁶ Inger Hammars argumenter i disse to artiklene bygde på argumenter hun hadde presentert i «Den problematiske offentligheten. Filantropi, kvinnokall och emancipation» i *Scandia* 2/1996.

³⁸⁷ Hammar i *Scandia* 2/1996: 271

³⁸⁸ Hammar i Warring [red.] 2000: 39

et slikt verdenssyn å anerkjenne at de historiske aktørene de forsket på, kunne ha en annen virkelighetsforståelse av både kallsbegrepet og emansipasjonsbegrepet. Hun brukte derfor sitt innlegg til å minne sine tilhørere på det hun oppfattet som historikernes fremste plikt, nemlig plikten til å gå i «nærkamp med källorna». ³⁸⁹ Etter hennes mening var det ingen grunn til å unnvike denne plikten bare fordi historikeren ikke delte sine aktøreres verdenssyn. Snarere var det «forskarens oppgift att med historisk empati analysera empiriskt material oavsett personlig verkelighetsuppfattning». ³⁹⁰ Å ignorere kilder og aktører som ikke stemte overens med historikerens egne personlige tanker og forestillinger, kunne i verste fall føre til at kvinne- og kjønns historikerne ga «avkall på [sin] profession och vad värre är – [de] tenderar att skriva segrernas historia» ³⁹¹

I en vending som peker tilbake til noe av den første argumentasjonen for kvinne- og kjønns historiens berettigelse innen historieforskningsfeltet, fremført på midten av 1970-tallet, kom Inger Hammar på tampen av 1990-tallet til å hevde at det uten en inkludering av kallsbegrepet på et analytisk plan ikke kunne sies at historisk forskning om kvinner og kjønn dekket alle deler av kvinners og menns liv i fortiden. På samme måte som Gunnar Qvist, Ida Blom og Tinne Vammen i de første forskningspolitiske rapportene hevdet at historiefagets mål om å skape en så fullstendig kunnskap om fortiden som mulig, ikke kunne oppnås uten å inkludere historieforskning om kvinner, kom Hammar i 1999 til å hevde at den historiske forskningen om fortidige kvinner ikke kunne oppnå sitt mål om så fullstendig kunnskap om kvinners fortid hvis de ikke tok alvorlig og analyserte den religiøse konteksten som de aller fleste kvinner frem til 1900-tallet levde innen. Indirekte kom hun dermed til å beskyldte andre historikere som arbeidet med 1800-tallets kvinne- og kjønns historie, for å usynliggjøre en vesentlig del av kvinners egen selvforståelse, ettersom den ikke stemte overens med historikernes eget verdensbilde.

---

³⁸⁹ Hammar i Warring [red.] 2000: 39

³⁹⁰ Hammar i Warring [red.] 2000: 39

³⁹¹ Hammar i Warring [red.] 2000: 39

Denne beskyldningen ble uttrykt direkte i avslutningen av innlegget, i det Inger Hammar hevdet at ingen historikere som tidligere hadde forsket på 1800-tallets emansipasjonsforkjempere, hadde «observerat och än mindre analyserat religionens, den lutherska enhetskyrkans grundläggande betydelse för tolkningen av relationen mellan könen och därav följande inflytande på debatten om kvinnans frigörelse».³⁹² Snarere hadde religion, kirke og presteskap blitt fremstilt som emansipasjonsfiendtlige, noe som hadde ført til at kvinne- og kjønnsforskere ikke hadde sett

den motsägelse som ligger i att de kvinnor som från mitten av 1800-talet ställde emansipatoriska krav hade sin ideologiska förankring i en kontext som forskningen beteckant som emansipationsfiendlig. [...] För den svenska kvinnörelsens pionjärer gick ekvationen tveklöst i hop. Utifrån deras horisont var religion och emansipation symbiotiskt förbundna. Utan religion – intet emansipation. Den forskning som utgår från att begreppet emansipation *a priori* bör tolkas i ljuset av en sekulariserad världsbild riskerar att tappa bort de många nyanser som rymdes i 1800-talets syn på emansipation. När man tolkar det empiriska materialet i ljuset av den livsåskådning som de historiska gestalterna i praxis låtit sig influeras och styras av blir sådant som tidigare ansetts förvirrande, obegripligt eller paradoxalt inte bara begripligt utan också konsekvent.³⁹³

Hammars brannfakkell er interessant i denne sammenhengen fordi hennes kritikk indirekte pekte på en velutviklet tradisjon i Skandinavia for kvinne- og kjønnsforskning om filantropi og sykepleieprofesjonens utvikling, som hadde sine røtter i profesjonshistoriske studier av lærerinner og sykepleiersker utført av blant andre Kari Melby, Kari Martinsen, Hanne Rimmen Nielsen og Christina Florin på 1980- og 1990-tallet.³⁹⁴ Den pekte også tilbake på en hel sesjon på det

³⁹² Hammar i Warring [red.] 2000: 46

³⁹³ Hammar i Warring [red.] 2000: 46

³⁹⁴ Kari Melby *Kvinnelighetens strategier: Norges Husmorforbund 1915-1940 og Norges lærerinnerforbund 1912-1940* (1995). Kari Martinsen *Freidige og uforsagte diakonisser: et omsorgsyrke vokser frem* (1984). Hanne Rimmen Nielsen *Troende og dygtige lærerinder* (1991). Christina Florin *Kampen om katedern. Feminiserings- og profesjonaliseringsprosessen inom den svenska folkskolans lärarkår 1860-1906* (1987).

forrige kvinnehistorikermøtet om sykepleieprofesjonens utvikling som ble diskutert av Lisa Öberg («Barnmorskor och läkäre och välfärdsstatens genussystem»), Lena Milton («Barnmorskan i välfärdsstaten»), Hanne S. Sørensen («Ansøgerne til sykeplejen på kommunehospitalet i København 1876-1989») og Nete B. Wingender («Sygeplejesagen – en kvindesag?»). Samtidig går det også an å hevde at hun overså to innlegg fra det femte møtet som i stor grad tok alvorlig nettopp kvinners religiøse kontekst i sine analyser, nemlig Inger Marie Okkenhaugs innlegg om britiske misjonærkvinner i Palestina i perioden mellom 1888 og 1948 og Susanne Malchaus årelange forskning om katolske nonner i Danmark.

Malchau forsket på de katolske Sankt Joseph Søstrenes arbeid for å etablere et privat og veldedig helsevesen i Danmark fra 1856 og frem til 1960-tallet.³⁹⁵ I artikler som «Kaldet – et ophøjet ord for lidenskab» (*Sygeplejersken* 47/1998), i biografien om søster Benedicte Ramsing, *Kærlighed er tjeneste. Søster Benedicte Ramsing – en biografi* (1998) og innlegget «Et liv som nonne – muligheder og begrænsninge», holdt på Klækken-møtet, hadde hun nettopp gjort seg til forkjemper for å ta alvorlig den religiøse konteksten fortidens mennesker levde i og å gjøre det religiøse kallet til en grunnkategori i kvinne- og kjønns historisk forskning på lik linje med kjønn, klasse og rase. Hennes kritikk av Inger Hammar på plenumssesjonen i Tisvildeleje dreide seg i stor grad om den svenske historikerens forståelse av religionskategorien. Problemet for Malchau var at det religionsbegrepet Hammar presenterte gjennom sine eksempler, begrenset seg til den lutherske kallslæren, ut fra tanken om at 1800-tallets svenske og andre vest-europeiske samfunn var grunnleggende preget av den protestantiske livsanskuelsen. For Susanne Malchau, som forsket på katolske nonners diakonissevirksomhet i Danmark i andre halvdel av 1800-tallet, var Hammars forståelse av kallstanken begrensende ettersom den ikke åpnet for at også katolske

³⁹⁵ Susanne Malchau hadde i 1999 nettopp gått i gang med et nytt forskningsprosjekt om de katolske pleieinstitusjonene i Danmark fra 1856 til 2000. Prosjektet utgjorde den danske delen av det nordiske prosjektet *Kvinnligt klosterliv i Norden 1856-2000. En motkultur i det moderna samhället*, som ble ledet av Yvonne Maria Werner ved universitetet i Lund. Ved siden av Malchau og Werner, var også teologen Else-Britt Nilsen fra Norge, religionssosiologen Susan Sundback fra Finland og doktorgradsstipendiatene i kirkevitenskap ved universitetet i Uppsala, Agneta Östborn og Birgitta Langhé, med på prosjektet. Prosjektet ble støttet finansielt av HSFR og det nordiske forskningsrådet NOS-H. (Werner i Warring [red.] 2000: 448)

kvinneres filantropiske virksomhet kunne ha vært motivert av et kall fra Gud.³⁹⁶

Hvorvidt kallsbegrepet kunne brukes om forskning av både katolske og protestantiske kvinners filantropiske arbeid på 1800-tallet, var derfor et viktig punkt for Malchau å utrede før kallsbegrepet kunne brukes som et forskningsredskap.

Inspirert av Birgitte Possings bruk av kjønn som et praktisk analytisk begrep i «Køn og kvindelighed – hvilke historiske kategorier?» (*Den jyske Historiker* 58-59/1992), ønsket Susanne Malchau å gjøre kallsbegrepet til et praktisk analytisk begrep.

Kjernen i Possings presentasjon av kjønn som et praktisk begrep gikk ut på å skille mellom normative forestillinger og subjektive oppfatninger av kjønn. Mens normative forestillinger dreide seg om et samfunns «til enhver tid dominerende opfatelse af, hvilke menneskelige egenskaper og hvilke samfundsmæssige opgaver og funktioner, der bør være knyttet til det respektive køn», var subjektive oppfatninger av kjønn «så kompliseret, at det ikke kan reduceres til en teoretisk eller en generaliseret historisk kategori».³⁹⁷ Malchau ville overføre denne forståelsen på sitt eget arbeid om St. Joseph Søstrenes kallsforståelse ved å gå «empirisk til værks for at få tag i den dynamikk, de modsætninger, der ligger i forholdet mellem de normer, der var opsat om 'kaldet' og den måde, disse blev forvaltet i det levede liv».³⁹⁸

Praktisk skjedde dette gjennom Susannes beskrivelse av av kallets normative grunnlag, som baserte seg på en sammenligning av kallsstanken i den evangelisk-lutherske og den romersk-katolske kirke.³⁹⁹ På bakgrunn av denne beskrivelsen, konkluderte hun med at kallsbegrepet for det første kunne brukes i undersøkelser av kvinners virke i alle kristne samfunn, ettersom både protestantiske og katolske kvinner var den del av den samme kristne kulturen. Det var «den kristne kultur generelt, og ikke dens forskjellige grener, der dikterede datidens normer

³⁹⁶ Malchau i Warring [red.] 2000: 3. Skillet i synet på den lutherske og den katolske kallslæren gikk ut på hvordan kallet best kunne utføres. Mens Martin Luther og andre protestanter fremhevet det dagligdags arbeidet som den beste metoden, mente den katolske kirken at oppfyllelse av Guds kall gikk gjennom askese, bønn og atskillelse fra den verdslige verden i klostre. For referanser, se Inger Hammars tidligere omtalte artikler.

³⁹⁷ Possing i *Den jyske Historiker* 58-59/1992: 38

³⁹⁸ Malchau i Warring [red.] 2000: 4

³⁹⁹ Malchau i Warring [red.] 2000: 5

omkring kald og køn». ⁴⁰⁰ Malchau plederte derfor for det andre at kvinne- og kjønns historisk forskning om religion ikke begrenset seg til luthersk kallsbegrep, men heller så på religion som «et generelt kulturelt fænomen, der havde stor indflydelse på de normer, datidens kvinder forvaltede og var underlagt». ⁴⁰¹ Snarere enn å beskyldte tidligere forskere for ikke å anerkjenne den religiøse dimensjonen i fortidige kvinners liv slik Inger Hammar gjorde det, ønsket Susanne Malchau i likhet med Ida Blom, Catharine Hall og Carroll Smith-Rosenberg på 1993-møtet snarere å nyansere beskrivelsene av kvinners livsvilkår i fortiden ved å inkludere den religiøse dimensjonen i fremtidig kvinne- og kjønns historisk forskning.

Line Nyhagen Predelli og Karin Lützen viste i sine innlegg mer konkret hvordan slike nyanseringer kunne se ut på møtet i 1999. Mens Nyhagen Predellis snakket om norske kvinnelige misjonærer, snakket Lützens om danske kvinner som var aktive innen Københavns Indre Mission. Begge innleggene konsentrerte seg om 1800-tallet, og i begge innleggene sto den protestantiske kallstenkningen i sentrum. Begge to trakk dessuten frem at misjonsbevegelsens religiøse verdensbilde foreskrev at kvinner skulle holde seg innen den hjemlige sfæren, men at betydningen av denne sfæren kunne tøyes. Det sentrale poenget for begge to var dermed at kvinners religiøse kall og deres aktiviteter i misjonsbevegelsen var tvetydige fenomener som krevde mer sammensatte forklaringer.

I Line Nyhagen Predellis «Emansipasjon av kvinner hjemme og ute. Misjonsfeminisme og dens mottakelse blant misjonsbevegelse og kvinnebevegelse i Norge» hevdet hun at misjonsbevegelsen indirekte og på ingen måter tilsiktet kom til å virke frigjørende for kvinner, ettersom den tilbød dem muligheten til å delta i samfunnslivet på en måte de ellers ikke ville hatt. Gjennom deltagelse i misjonsforeninger fikk kvinner praktiske og administrative ferdigheter som etter hvert kunne brukes til å utvide handlingsrommet, ikke bare for misjonskvinner, men

⁴⁰⁰ Malchau i Warring [red.] 2000: 17

⁴⁰¹ Malchau i Warring [red.] 2000: 17. Det siste poenget hentet Malchau fra Hanne Rimmen Nielsen, som stilte et lignende spørsmål i artikkelen «Religionsblindhed. En debat i svensk og nordisk kvinnehistorie», utgitt i *Den jyske historiker* ekstrasnummer desember/1998.

også for kvinner generelt både i Norge og i områdene hvor kvinner misjonerte. Til tross for at dette var en ikke-intendert utvikling ved kvinners arbeid i misjonsbevegelsene, var det et av hennes poeng at kvinners aktive stilling i misjonsforeningene endret kvinners generelle sosiale status ved å utvide kulturelle antagelser om hva kvinner kunne utrette.

Med bakgrunn i en slik forståelse av kvinners livsvilkår innen 1800-tallets misjonsbevegelser, kom Nyhagen Predelli til å fremme det første av sine hovedpoenger. I følge henne fantes en egen form for feminisme innen misjonsbevegelsen, misjonsfeminismen, som kom til uttrykk i «norske misjonskvinners ønske om å omvende gassiske kvinner til kristendom og derved frigjøre dem fra slaver til emansiperte hustruer og mødre» og i deres «forsøk på å alliere seg med og oppnå innflytelse i den norske kvinnebevegelsen i begynnelsen av vårt århundre».⁴⁰² Dette poenget ledet til det andre hovedpoenget, som i stor grad rimte med Inger Hammars kritikk av de religionsblinde skandinaviske kvinne- og kjønns historikerne. Line Nyhagen Predelli hevdet at betydningen av den kvinnelige misjonsbevegelsen for kvinnefrigjøringen fra den private sfærens stengsler «ikke [hadde] fått den oppmerksomheten den fortjener».⁴⁰³ Større oppmerksomhet rundt fortidige kvinner som virket innen misjonsbevegelsen, var i følge henne fortjent, ettersom misjonsbevegelsens kvinner hjemme og ute var pionerer som «inntok roller utenfor familiens private sfære» og på denne måten var med på gradvis å

underminere menns hegemoniske posisjon i den offentlige sfære. Ved å benytte seg av muligheter i misjonsbevegelsen, tror jeg [Nyhagen Predelli, forf. anm.] at disse kvinnene har hatt en positiv innvirkning på kvinners generelle status i samfunnet ved å bidra til endrede antakelser om hva kvinner kan utrette.⁴⁰⁴

---

⁴⁰² Nyhagen Predelli i Warring [red.] 2000: 52. Line Nyhagen Predelli hadde utviklet sitt begrep om misjonsfeminisme i doktorgradsavhandlingen *Contested Patriarchy and Missionary Feminism: The Norwegian Missionary Society in Nineteenth Century Norway and Madagascar* (1998). Avhandlingen ble forsvart ved University of Southern California.

⁴⁰³ Nyhagen Predelli i Warring [red.] 2000: 52

⁴⁰⁴ Nyhagen Predelli i Warring [red.] 2000: 52

På samme måte som Susanne Malchau og Hammar viste Line Nyhagen Predelli gjennom de to hovedpoengene i sitt innlegg hvordan det å trekke inn aktørens religiøse verdensforståelse og virke, kunne nyansere tidligere fremstillinger av handlingsmulighetene til kvinner på 1800-tallet. Et annet eksempel på den nyanserende virkningen kom i form av Karin Lützens innlegg «Med hjemmet som omdreiningspunkt». Det første av hennes to hovedpoenger om kvinners arbeid innenfor den københavnske indremisjonen på slutten av 1800-tallet var at kvinner som aktivt søkte å omvende byens dårligstilte til et kristent liv, omformet sine egne hjem og hjemmet som en metafor til å bli et omdreiningspunkt for deres misjoneringsarbeid. Praktisk skjedde slike omforminger ved at kvinner for eksempel gikk ut på fabrikker og forlystelsessteder og inviterte kvinner og unge jenter til aftenmøter i egne hjem.⁴⁰⁵ På et mer metaforisk plan skjedde det ved at hjemmet ble fremstilt som den riktige rammen om et kristent og hederlig liv, og på aftenmøtene gjennom den opplæringen som arbeiderklassekvinner som deltok på møtene, fikk i huslige ferdigheter som de senere kunne bruke i oppbygningen av sine egne hjem.⁴⁰⁶ I likhet med Nyhagen Predelli var Lützen dermed opptatt av spørsmålet om hvorvidt de københavnske misjonskvinnenes selvstendige aktiviteter kunne forstås innen rammene av et emansipasjonsprosjekt. Hennes svar var ja, men denne emansipasjonen kunne bare forstås hvis den tok utgangspunkt i de kvinnelige aktørens hengivne kristentro.

Karin Lützens og Line Nyhagen Predellis insistering på at også 1800-tallets misjonsbevegelser, som ellers har vært forstått som tradisjonsbudne og patriarkalske, kunne skape rammer for kvinners frigjøring, viste på det sjettede kvinnehistorikermøtet i 1999 hvordan Inger Hammars oppmodning om å inkludere det religiøse kallet som et analytisk begrep, kunne arte seg i praksis. På samme tid kan det også hevdes at de fire innleggene jeg har analysert her også bidro til reformuleringer av det kulturelle terrenget som skandinaviske og nordiske kvinne- og kjønnsforskere hadde utformet gjennom sin deltagelse på de nordiske kvinnehistorikermøtene siden 1983. Helt på

⁴⁰⁵ Lützen i Warring [red.] 2000: 55. Karin Lützens innlegg baserte seg på hennes bok *Byen tæmmes. Kernefamilie, sociale reformer og velgørenhed i 1800-tallets København* (1998).

⁴⁰⁶ Lützen i Warring [red.] 2000: 56

---

tampen av forrige millenium var det ikke lenger bare snakk om hvorvidt det var de materielle strukturene i form av ansettelsespraksis, kjønnsarbeidsdeling og demografiske utviklingstrekk eller mentale strukturer i form av språklige fremstillinger som skulle ha forrang i historiske analyser av kvinners livsvilkår i fortiden, men også hvordan samtlige av disse strukturene virket sammen med menneskers åndelige forståelse av seg selv og sine omgivelser.

På samme måte som det religiøse kallsbegrepet utvidet det kvinne- og kjønnshistoriske feltet i 1999 tematisk, gjorde også mannshistoriske innlegg det. Den første mannlige historikeren til å gi ut sitt innlegg om fortidige kvinners og menns livsvilkår i møterapportene, var Mikael Sjögren i 1996. Her holdt han innlegget «Fattigvården som genussystem», om de svenske debattene om fattighjelpens reformering. Ved å ta utgangspunkt i kvinnelige aktører og hvordan de ble påvirket av genussystemets virkninger innen den fremvoksende svenske filantropien, skilte han seg likevel ikke særlig fra de andre deltagerne på Klækken-møtet som snakket om filantropi og velferdsstatenes utvikling. Til gjengjeld var det to innlegg som ble holdt av mannlige historikere på Tisvildeleje-møtet, som skilte seg ut ved at de helt eller delvis dreide seg om menn som kjønn. De to var den tidlig moderne tids-historikeren og maskulinitetshistorikeren Jonas Liliequist, som holdt innlegget «'Flep eller hustryann' – en diskurs om mannlighet, makt och autoritet i 1600- och 1700-talets Sverige», og den tysk-norske moderne tids-historikeren Frank Meyer, som holdt innlegget «Menn og kvinner i Skandinavia på 1930-tallet. En komparasjon med henblikk på forskjeller mellom kjønnsroller i det danske, det norske og det svenske samfunnet». Selv om Liliequist og Meyer ikke var de første mannlige historikere som deltok på kvinnehistorikermøtene, var maskulinitetshistorie som innleggstema noe nytt i Tisvildeleje. Ved siden av de to tok også svenske Anna Hilborn utgangspunkt i maskulinitetshistorie i sitt innlegg «Prästerskap och manlighet».

Felles for de tre innleggene var Hilborns, Meyers og Liliequists oppfatning av at historikere som arbeidet med menn som kjønn, burde konsentrere seg om de sosialt konstruerte betydningene av kjønn i fortiden. Jonas Liliequist åpnet sitt innlegg med å

peke på at hans kildemateriale representerte «en historisk diskurs om manlighet, makt og auktoritet som har avsatt sig i moraliske handböcker, skillingstryck, pamfletter och skådespel», mens Frank Meyer i åpningen av sitt innlegg slo fast at kjønnsroller ikke er «naturgitte, men samfunnsskapte, kulturelt betingede fenomener».⁴⁰⁷ Alle tre var dessuten opptatt av hvordan kjønnsrelasjoner mellom kvinner og menn utviklet seg, og hvordan den mannlige overordningen ble opprettholdt i de studerte samfunn, noe som kom særlig godt frem hos Liliequist og Anne Hilborn. Jonas Liliequists mål i 1999-innlegget var å analysere hvilke krav den formelle overordningen i den tidlig moderne perioden stilte til mannen og «hans relationer till hustru, barn, tjänstefolk och andra män».⁴⁰⁸ Hilborn ønsket i sitt innlegg å «analysera hur kyrken skapar och reproducerar föreställningar om genus».⁴⁰⁹ Dessuten tok alle tre innleggene utgangspunkt i diskusjoner av normative kilder. Hos Meyer handlet det om etikettebøker utgitt i Skandinavia i mellomkrigstiden, hos Anne Hilborn var Olaus Petris *En lijten postilla* (1530) og *Förmaning til alla evangeliska predicare* (1535) hovedkilden til hennes drøftinger av den reformerte svenske kirkens syn på presters manlighet. For Jonas Liliequist var det de allerede nevnte moralske håndbøkene, pamflettene og skuespillene som sto i sentrum. Understrekingen av kjønnes sosialt konstruerte natur, fokuset på menns relasjoner til kvinner og bruken av normative kilder ga i rapporten etter det sjette møtet i Tisvildeleje en fremstilling av den maskulinitetshistoriske forskningen som en parallell til den kvinne- og kjønnshistoriske både i perspektiv og i forståelsen av fortidige forståelser av kjønnsbegrepet som sosialt skapt.⁴¹⁰

Denne fremstillingen forsterkes delvis også av valg av teoretisk inngang. For Liliequist var det den diskursanalytiske teorien som sto i sentrum i hans drøftinger av hustruers mishandling av sine ektefeller og konstruksjoner av mannlig autoritet, mens det for Hilborn var Yvonne Hirdmans genussystem som dannet ryggraden i hennes

⁴⁰⁷ Liliequist i Warring [red.] 2000: 283. Meyer i Warring [red.] 2000: 378

⁴⁰⁸ Liliequist i Warring [red.] 2000: 283

⁴⁰⁹ Hilborn i Warring [red.] 2000: 322

⁴¹⁰ For oversikter over den skandinaviske maskulinitetsforskningen, se Ekenstam «Män, manlighet och omanlighet i historien» i Lorentzen og Ekenstam [red.] 2006 og Lorentzen «Forskning på menn og maskuliniteter» i Lorentzen og Mühleisen [red.] 2006.

analyser av hvordan presters stilling i samfunnet som embetsmenn og menn ble utformet rett etter den protestantiske reformasjonen i Sverige.⁴¹¹ Både den diskursanalytiske teorien og Hirdmans genussystem var i 1999 to av de mest brukte teoretiske retningene i de utgitte møteinnleggene. Dette gjelder også for Frank Meyers valg av komparasjonsmetode, ettersom komparasjon i følge invitasjonen til møtet var konferansens metodiske tema.⁴¹²

Samtidig skilte Meyers innlegg seg sterkt fra de to andre innleggene i hans konsekvente bruk av kjønnsrollebegrepet som et analytisk begrep i hele innlegget. Som jeg skrev i forrige kapittel, var kjønnsrolleteori en viktig del av 1970-tallets forskning om kjønnsbegrepets sosiale betydninger, men som jeg kommer tilbake til i neste kapittel, ble dette begrepet i 1999 oppfattet som et klart tilbakelagt stadium innen hele det tverrfaglige kvinne- og kjønnsforskningsfeltet. Gjennom sin bruk av dette begrepet, og ikke minst gjennom referanser til de tyske sosiologene Norbert Elias' og Erving Goffmans samfunnsteorier utviklet på 1970- og 1980-tallet, viste Frank Meyer i sitt innlegg hvordan feltutvidelse gjennom usamtidighet kunne komme til uttrykk i den skandinaviske historieforskningen om kvinner og menn som sosialt kjønn.⁴¹³ Riktignok hadde Meyer også referanser til Ida Bloms «Noen hovedlinjer gjennom lovverket fra 18- og 1900-tallet» og «'Et dobbelt ansvar'. Kvinner og menn i norsk arbeiderbevegelse 1918-1940» og Anette Warrings *Tyskerpiger under besættelse og retsoppgjør* (1995), men hans teoretiske hovedreferanser var til Elias og ikke til kvinne- og kjønns historikere som Joan Scott, Yvonne Hirdman eller Carroll Smith-Rosenberg. Den usamtidigheten som hadde begynt å utvikle seg på Klækken-

⁴¹¹ Hilborn i Warring [red.] 2000. Liliequist i Warring [red.] 2000

⁴¹² Invitasjonshefte *Køn, religion og kvinder i bevegelse. 6. nordiske kvinnehistorikermøde 12.-15. august 1999 Tisvildeleje*. Dette heftet har jeg fått lov til å kopiere av Inger Elisabeth Haavet.

⁴¹³ I Frank Meyers litteraturliste står følgende verker av Norbert Elias: *Über den Prozeß der Zivilisation. Soziogenetische und psychogenetische Untersuchungen* (1976), *Die höfische Gesellschaft. Untersuchungen zur Soziologie des Königtums und der höfischen Aristokratie* (1983), *Wandlungen der Machtbalance zwischen den Geschlechtern. Eine prosoziologische Untersuchung am Biespiel des antiken Römerstaats* (1986) og *Studien über die Deutschen. Machtkämpfe und Habitusentwicklung im 19. und 20. Jahrhundert* (1989). Han har også ført opp følgende verker av Erving Goffman: *Interaktionsrituale. Über Verhalten in direkter Kommunikation* (1971) og «The Arrangements Between the Sexes» i *Theory and Society* 4/1977.

---

møtet tre år tidligere, i form av nye emner og historiske perioder, ble dermed på Tisvildeleje-møtet i 1999 utvidet til også å gjelde det teoretiske grunnlaget.

I innledningen til det femte møtets teoridiskuterende sesjon slo Gro Hagemann fast at de nordiske kvinne- og kjønns historikerne i 1996 hadde vært hele runden rundt og nå igjen diskuterte makt, men «med diskurs og konstruksjon som selvsagte ingredienser i den teoretiske forståelsen». ⁴¹⁴ Skulle jeg fortsatt den vandringen som Hagemann foretok i Klækken, kunne jeg beskrevet Tisvildeleje-møtet som det store inkluderingsmøtet, hvor både menn og maskulinitet og fortidige menneskers religiøse verdensbilder ble tatt inn i varmen. Hver for seg og sammen kom diskusjonene om det religiøse kallet og fortidens maskulinitetsforestillinger til å redefinere det teoretiske rommet som de nordiske kvinnehistorikermøtene dannet rammene for. Innleggene hvor det religiøse kallet sto i sentrum, gjorde det ved å plassere et nytt analytisk begrep på det skandinaviske kvinne- og kjønns historiske kartet. Innleggene om maskulinitets historie gjorde det ikke bare ved å innføre maskulinitet som undersøkelsesbegrep, men også ved at det sammen med historieforskningen om menn som sosialt kjønn også kom en ny gruppe aktører inn på det skandinaviske kvinne- og kjønns historiske feltet. Som Jørgen Lorentzen og Claes Ekenstam begge har vist i sine oversiktsartikler, «Män, manlighet och omanlighet i historien» og «Forskning på menn og maskuliniteter», hadde maskulinitets historie sitt utspring i 1970-tallets kvinnehistorie, men utviklet seg snart til et selvstendig fagfelt innen historieforskningen som eksisterte ved siden av historisk forskning om kvinner og kjønn. ⁴¹⁵ Med særlig Jonas Liliequists og Anne Hilborns innlegg ble de to parallelle feltenes utvikling ført sammen for første gang på de nordiske kvinnehistorikermøtene.

Den umiddelbare effekten som kunne leses ut av de publiserte innleggene i Tisvildeleje-rapporten, var dermed en utvidelse av feltet. Dette er en effekt som også Inger Elisabeth Haavets beskrivelse av de nordiske kvinnehistorikermøtenes tar opp

---

⁴¹⁴ Hagemann i Gullikstad og Heitmann [red.] 1997 – del II: 2

⁴¹⁵ Ekenstam i Lorentzen og Ekenstam [red.] 2006. Lorentzen i Lorentzen og Mühleisen [red.] 2006.

---

og trekker frem som viktig.⁴¹⁶ I hennes artikkel beskrives dette som en positiv og ønsket utvikling, men den samme utviklingen kan også beskrives i mer bekymrede tonelag gjennom påpekningen av at introduksjonen av stadig nye teoretiske innfallsvinkler og analytiske begreper til undersøkelser av fortidige kvinners og menns livsvilkår, var i ferd med å løse opp det fellesskapet som det skandinaviske kvinne- og kjønnshistoriske fagfeltet hadde utviklet seg til i løpet av de første fem kvinnehistorikermøtene. Spørsmålet er hvordan fagfeltets utvikling ble fremstilt på det syvende og siste nordiske kvinnehistorikermøtet som jeg skriver om i dette kapitlet.

Hovedstikkordene for *det syvende kvinnehistorikermøtet* på Kungälv i Sverige i 2002 var kjønn, makt og vold. Kjønn og makt var begge sentrale begreper også tidligere og pekte bakover mot de seks foregående møtene, mens vold representerte et nytt innslag i rapportene etter de nordiske kvinnehistorikermøtene og markerte en ny interesse for ikke bare de strukturelle og mentale sidene ved kvinneundertrykkelse, men nå også den fysiske. Rapportredaktøren Eva Helen Ulvros begrunnet valget av vold som hovedtema med at kvinne- og kjønnteoretisk forskning om vold hadde utviklet seg til et vitalt forskningsfelt de senere årene i Sverige. Diskusjonene dreide seg om hvordan menns vold mot kvinner ble sett på til ulike tider, om vold hadde «utgjort grund för skilsmässa, och för ingripanden från lokalsamhällets sida», om hvor «mycket våld ansågs 'normalt' från den äkta makens sida, innan gränsen för det accepterade överskreds och omgivningen reagerade», og hvordan rettsinstanser i ulike perioder bedømte kriminalitetsbrudd utført av kvinner som hadde blitt utsatt for menns vold.⁴¹⁷ På mange måter var det bare et spørsmål om tid før vold ble gjort til et tema på de nordiske kvinnehistorikermøtene, siden veien fra maktdiskusjoner til diskusjoner om vold mellom kvinner og menn ikke er særlig lang verken i teori eller i praksis. De spørsmålene som Ulvros mente var aktuelle innen den nye voldsforskningen, hadde heller ikke vært fraværende på de tidligere møtene. Vold mot kvinner hadde blitt tatt opp i forbindelse med sesjonen «Sexualitet, kroppslighet

---

⁴¹⁶ Haavet i *Tidsskrift for kjønnsforskning* 1-2/2009: 11

⁴¹⁷ Ulvros i Ulvros [red.] 2003: 6

och kön» i Tammerfors i 1993, i forbindelse med Åsa B. Karlssons og Christina Bladhs innlegg om skilsmissemuligheter i førmoderne tid på Klækken i 1996 og i forbindelse med Liliequists innlegg om hvordan ektemenns autoritet over sine hustruer ble begrunnet på 1600- og 1700-tallet i Sverige.⁴¹⁸

Det som derimot var helt nytt med valget av vold som et hovedtema for et nordisk kvinnehistorikermøte, var at det nå var selve volden som ble satt i sentrum for innleggene. I 2002-rapporten ble det utgitt til sammen 33 innlegg, hvorav syv direkte eller indirekte tematiserte voldsbegrepet. Tre innlegg skiller seg ut ved at de handlet om fysisk vold mot kvinner, enten innen ekteskapet eller som diskusjonstema innen kvinnebevegelsen. Rosemarie Fiebranz' «Självmord under arbetet: berättelsen om hustru Karin Erikssdotters nesliga hädanfärd, Gärde i Bjuråkers socken pingstafton 1760», Marie Erikssons «'Att giva sig i mannens våld'. Genuskonstruktion och våldets villkorliga legitimitet genom fallstudier av mäns våld mot kvinnor inom äktenskapet» og Renée Frangeurs «Mellan tro og vetande. Kvinnojourrörelsen i allians och konflikt med modern forskning om mäns våld mot kvinnor» lignet dessuten på hverandre ved at de var skrevet av svenske kvinne- og kjønns historikere og handlet om svenske forhold. Det var dette utvetydige fokuset på menns mishandling av kvinner som skilte de tre innleggene fra tidligere innlegg, hvor diskusjoner i større grad hadde gått ut på konstruksjon av vold og makt, hvor både kvinner og menn kunne være volds- og maktutøvende vesener. Det andre nye var at der vold og makt i 1993 og 1996 ofte ble diskutert ut fra generelle samfunnsforhold, hadde vold mot kvinner i 2002-innleggene utspring i kvinners intime relasjoner til menn.⁴¹⁹ Et tredje viktig punkt var at innleggsholderne som snakket om vold, argumenterte ut fra et dagsaktuelt behov for å få vite mer om vold i nære relasjoner. I

⁴¹⁸ På 1993-sesjonen deltok ved siden av Carroll Smith-Rosenberg og Kari Telste, også Eva Lundgren (Handen som slår och smekar – hur kön och sexualitet skapar varann», Karin Lützen (Italesættelse og tavshed i seksualitetshistorieforskningen»), Sic Hackzell («A line in the emancipation of woman's body 1800-2000») og Mona Rautelin («Barnamord i Österbotten på 1600-talet. Sexualitetens yttersta förvisning?»).

⁴¹⁹ Ett unntak her var Eva Lundgrens innlegg på Tammarfors-møtet i 1993, «Handen som slår och smekar – hur kön och sexualitet skapar varann». Her presenterte Lundgren funn fra sin undersøkelse av kvinnemishandling innen ekteskapet i kristne sekter i Norge på slutten av 1980-tallet.

---

følge disse innleggsholderne var det viktig å skrive om vold for å kunne belyse hvordan tidligere tiders mennesker løste dette samfunnsproblemet.⁴²⁰

Når dette emnet hadde en såpass synlig plass i den syvende rapporten, mener jeg det henger sammen med de store diskusjonene som ble ført innen svensk kvinne- og kjønnsforskning og kvinnebevegelser etter utgivelsen av den Eva Lundgren-ledede rapporten *Slagan Dam* (2001), hvor hun og hennes medforfattere hevdet at nesten «varannen kvinna har någon gång efter sin 15-årsdag utsatts för våld», noe som viste tydelig at «våld mot kvinnor långt ifrån är ett marginellt problem».⁴²¹ Denne rapporten fikk bare direkte omtale i Renée Frangeurs innlegg, men kunne anes i bakgrunnen for Rosemarie Fiebranz' og Marie Erikssons begrunnelser for valget av intim vold. I begge tilfellene var det forskernes behov for å vite mer om denne siden av menneskers liv i fortiden, som ble trukket frem. At Lundgrens rapport utgjør diskusjonsbakgrunnen i dette tilfellet, er også med på å forklare hvorfor bare svenske historikere tok opp dette emnet i Kungälv. Rapporten ble ikke, så vidt jeg vet, gjort til diskusjon i det norske og danske historikermiljøet på samme måte som i Sverige.

I sitt innlegg om den ulykkelige hustruen Karin Eriksdotters selvmord i 1760 hevdet Rosemarie Fiebranz at kunnskap om menns vold mot kvinner i nære relasjoner var et nødvendig forskningstema, ettersom dette fortsatt var ett aktuelt spørsmål hvis vedvarende eksistens i dagens likestilte samfunn forskere slet med å forklare. Med tanke på hvor utbredt menns vold mot kvinner ennå var i Sverige på begynnelsen av 2000-tallet, var det «en i högsta grad angelägen forskningsuppgift att utröna hur denna våldsanvändning yttrade sig och uppfattades i praktiken» før i tiden.⁴²² Kvinne- og kjønns historikere kunne her bidra med nye former for kunnskap. Særlig gjaldt det for de historikerne som spesialiserte seg på tidlig moderne tid, ettersom menns makt over kvinner i førmoderne tid til forskjell fra dagens svenske samfunn i aller høyeste

---

⁴²⁰ Ved siden av Renée Frangeur hevdet også Fiebranz og Bladh det samme.

⁴²¹ Lundgren, Heimer, Westerstrand og Kalliokoski 2001: 10. Ved siden av Eva Lundgren arbeidet også Gun Heimer, Jenny Westerstrand og Anne-Marie Kalliokoski med denne rapporten.

⁴²² Fiebranz i Ulvros [red.] 2003: 8

---

grad var både tillatt og «till och med lagligt garanterad».⁴²³ Det historikere som arbeidet med denne perioden kunne peke på, var at volden til tross for sterk grad av institusjonalisering og positiv sanksjonering fortsatt ble begrenset av menneskers forestillinger om hva kvinner og menn kunne tillate seg i et parforhold.

Tvetydigheten mellom husbondens juridisk sanksjonerte rett til å bruke vold og fysisk avstraffelse og den moralske oppfatningen om en grense for den samme volden, utgjorde et sentralt punkt for Fiebranz' og andres forskning på dette området. Både i sitt eget nylig avsluttede doktorgradsarbeid og i 2002-innlegget, forsøkte Rosemarie Fiebranz å analysere hvordan slike tvetydigheter kunne komme til uttrykk i rettsdokumenter fra Härnösand-området 1750-1850.

I analysen av Eriksdotters turbulente ekteskap med Per Andersson la Rosemarie Fiebranz stor vekt på å forklare både voldens karakter i ekteskapet og de dilemmaene som historikere som arbeidet med vold i fortiden, møtte i sitt kildearbeid. Slik hun påpekte, hadde ektemenn på 1700-tallet en legitim rett til å utøve fysisk avstraffelse av andre husholdsmedlemmer hvis de forbrøt seg mot husholdningens regler. Legitimitet stammet på den ene siden fra den juridiske lovgivningen, og på den andre siden fra den protestantiske husholdsideologien slik denne hadde blitt utformet i Martin Luthers hustavle. Dette betydde ikke at alle former for fysisk avstraffelse var like godtatt. Et av de store problemene for forskerne som arbeidet med dette temaet, var dermed å «klargjöra var gränsen drogs för ett «acceptabelt» våld inom äkteskapet».⁴²⁴ Straffeloven av 1734 satte grensen ved synlige spor som blåmerker, men det var ikke bare synlige spor på offeret som kunne avgjøre hva som var sosialt godtatt vold. Like viktig som synlige spor var hvordan hustruen oppførte seg i ekteskapet. Her befant både datidens rettspersonell og dagens historikere seg i en vanskelig tolkningsposisjon. Den rådende oppfatningen i den tidlige moderne-perioden var at ektemannen hadde rett til å disiplinere sin hustru hvis hun satte husholdets anseelse og ære i tvil. Hadde derimot husbonden brutt med hva datidens mennesker anså som sosialt godtatt oppførsel for menn, hadde den mishandlede hustruen

---

⁴²³ Fiebranz i Ulvros [red.] 2003: 8

⁴²⁴ Fiebranz i Ulvros [red.] 2003: 10

mulighet til å søke skilsmisse.⁴²⁵ Samtidig viste rettssaker som Karin Eriksdotters at grensene heller ikke i ettertid kunne forstås som selvsagte eller konstante. Der Per Anderssons vold i dag ville fremstått som soleklar kvinnemishandling, var hans behandling av hustruen ikke uten videre fordømt av hans omgivelser. Hvordan denne forandringen i oppfatning hadde skjedd, var det historikernes oppgave å forklare⁴²⁶

Hvordan vold skulle forstås og tolkes, var et spørsmål som også opptok Marie Eriksson i hennes studie av menns vold mot kvinner i Växjö-området fra 1864 og til 1920.⁴²⁷ Eriksson undersøkte i sitt innlegg hvilke oppfatninger om riktig mannlig og kvinnelig atferd innen ekteskapet som kom frem i rettspraksisen i Växjö etter 1864, og hvordan disse hang sammen med synet på menns vold mot sine hustruer. Ved å studere rettsdokumenter og rettspraksis ville hun «komma åt folkeligt förankrade oppfatningar om lag och rätt som inte alltid överensstämde med lagens bokstav eller rättens uttolkande av den».⁴²⁸ Med utgangspunkt i den svenske tidlig moderne tids-historikeren Dag Lindströms begrepspar legal-legitim kritiserte Marie Eriksson tidligere historisk forskning for «inte i tillräckligt hög utsträckning problematiserat våldet inom äktenskapet».⁴²⁹ Tidligere forskning hadde i følge henne primært konsentrert seg om hvorvidt volden var godtatt eller ikke, og tilsidesatte spørsmålet om hvem som godtok volden, hvorfor den ble godtatt og i hvilke sammenhenger den ble godtatt i.

På bakgrunn av egen forskning om anmeldelser av hustrumishandling i Växjö, kritiserte Eriksson Lindströms begrepspar for å skape for enkle skiller mellom godtatte og ikke-godtatte former for vold. Dette var skillelinjer som kunne trekkes på et generelt grunnlag, men hvis kvinne- og kjønnsforskere i stedet ønsket å få tak i

⁴²⁵ Fiebranz i Ulvros [red.] 2003: 10

⁴²⁶ Fiebranz i Ulvros [red.] 2003: 14-15

⁴²⁷ I 1864 ble all vold innen ekteskapet forbudt ved lov.

⁴²⁸ Eriksson i Ulvros [red.] 2003: 29

⁴²⁹ Eriksson i Ulvros [red.] 2003: 31. Mens det legale siktet til hva som var juridisk lovlig/ulovlig, siktet det legitime til hva som var/ikke var sosialt godtatt i befolkningen. Begrepsparet ble brukt av Dag Lindström i hans artikkel «Oärliga mästare och kivande makar. Ett och annat om rättsskipning, kriminalitet och normsystem i 1500-talets Norden», utgitt i svensk *Historisk tidskrift* 4/1994.

---

nyansene, trådte «en mer kompleks bild» frem.⁴³⁰ Hennes kilder viste at fordømmelse av ektemenns vold mot sine hustruer eksisterte parallelt med aksept av den samme volden. For å få klarere frem denne tvetydigheten i sitt kildemateriale, valgte Marie Eriksson å innføre begrepene 'vilkårlig legitimitet' og 'vilkårlig illegitimitet'. Begrepsparet siktet til at det fantes tilfeller hvor vold innen ekteskapet ble sosialt godtatt, og tilfeller hvor de samme voldshandlingene ikke ble det. Hva som ble regnet som sosialt godtatt eller ikke, mente hun avhang av hvorvidt ekteparet og deres sosiale omgivelser oppfattet at kjønnsnormene innen ekteskapet ble oppfylt. Sammenkoblingen mellom voldens vilkårlige natur og kjønnsnormer fikk henne til å hevde at forståelse av vold ikke kunne skje uten forståelse av hvordan kjønn ble konstruert.⁴³¹ På samme måte som i Rosemarie Fiebranz' innlegg, ble vold også av Marie Eriksson forklart som en måte å forme og påvirke kjønnsrelasjoner på, hvor vold ble oppfattet som legitim hvis den var med på å bevare det eksisterende kjønnshierarkiet.

Både Fiebranz' og Erikssons innlegg og argumentasjon for behovet om å vite mer hvordan vold ble forstått og utøvd i tidligere svenske samfunn, pekte bakover mot det forrige møtet og Jonas Liliequists innlegg, som også var motivert ut fra et lignende ønske. Hos ham handlet det om å øke kunnskapen om hvordan mannlige ektefeller etablerte sin autoritet innenfor ekteskapet, inkludert hvorvidt og hvordan vold mot hustruen og andre husholdsmedlemmer var en legitim måte å etablere husbondeautoritet på. De pekte også bakover mot Gunnar Qvist og hans begrunnelse for hvorfor historisk forskning om kvinner i det hele tatt skulle etableres som et eget forskningsfelt innen det generelle historiefaget. Den kunnskapen som historikere som Rosemarie Fiebranz og Marie Eriksson hadde gjennom sine studier av fortidige rettssaker mot voldelige ektefeller, kunne være med på å belyse hvordan vold innen ekteskapet hadde blitt forstått tidligere, og hvordan oppfatningen kunne forandre seg over tid. Ved å basere sin begrunnelse på denne typen argumenter ga de to svenske historikerne i sine innlegg også en fremstilling av deler av det svenske kvinne- og

---

⁴³⁰ Eriksson i Ulvros [red.] 2003: 31

⁴³¹ Eriksson i Ulvros [red.] 2003: 32

kjønnshistoriske fagfeltet som var på vei til å gjøre 1970-tallets nytteargumenter til en ressurs i fagfeltutformingen igjen.

I Renée Frangeurs innlegg «Mellan tro och vetande. Kvinnojourrörelsen i allians och konflikt med modern forskning om mäns våld mot kvinnor» sto også nytteargumentet i sentrum, men nå i en problematisert form gjennom hennes ønske om å nyansere voldsbegrepet innen den svenske krisesenterbevegelsen. Frangeur var selv aktivt medlem av den svenske krisesenterorganisasjonen ROKS. Hun var en av grunnleggerne av krisesenteret i Motala-Vadstena på begynnelsen av 1990-tallet og deltager i debatter om bevegelsens ideologiske grunnlag.⁴³² Mens hun ikke hadde noen innvendinger mot det praktiske arbeidet, opplevde hun de ideologiske debattene som utfordrende. Saken var at det innen krisesenterbevegelsen foregikk en for henne problematisk idealisering av de kvinner som oppsøkte krisesentrene. ROKS-medlemmer ble nemlig forventet å «*tro på kvinner*» og å godta «att kvinner alltid oppfattas tala sanning om mäns våld och att kvinnor alltid är bäst att ta hand om sina barn för de brukar inte våld».⁴³³ Muligheten for at kvinner kunne lyge, ikke fortelle om deler av hendelsene eller ikke være gode mødre, eksisterte ikke innen en slik forståelse. På samme måte eksisterte heller ikke muligheten for at menn kunne være noe annet enn «presumtiva förövare, opålitliga och dårliga fäder».⁴³⁴

Ikke nok med at kvinner og menn innen krisesenterbevegelsen ble fremstilt som endimensjonale vesener, debattanter innen krisesenterbevegelsen hadde i følge henne også vanskeligheter med å holde den sympatiserende terapeutiske metoden atskilt fra «den juridiska eller vetenskapliga 'sanningen'».⁴³⁵ Sammenblandingen skjedde fordi

⁴³² Frangeur i Ulvros [red.] 2003: 352. ROKS omtaler seg selv på sine nettsider som riksorganisasjonen for «kvinnojourer och tjejourer i Sverige» og som den største medlemsorganisasjonen for krisesentre i Sverige. (<http://www.roks.se/roks-%E2%80%93-kunskap-trygghet-stod> - 27.01.14 kl. 13.04) De driver omtrent 100 sentre som gir beskyttelse og støtte til kvinner, jenter og barn som utsettes for vold av menn. I tillegg til krisesenterdriften arbeider dessuten ROKS med å ivareta krisesentrenes felles interesser, støtte sentre i deres arbeid og arbeide med opionionsbygging om kvinnemishandling. (<http://www.roks.se/roks-%E2%80%93-kunskap-trygghet-stod> - 27.01.14 kl. 13.04)

⁴³³ Frangeur i Ulvros [red.] 2003: 353

⁴³⁴ Frangeur i Ulvros [red.] 2003: 353

⁴³⁵ Frangeur i Ulvros [red.] 2003: 353

krisesenterbevegelsens ledelse hadde tatt en «tydlig stilling for viss forskning som man stødjer og som passar rörelsens dominerande ideologi. Där finns den uppfattningen att forskningen skall stödja rörelsen, bekräfta dess erfarenheter och inte (konstruktivt) kritisera den».⁴³⁶ Mye av den forskningen som ledelsen støttet, men som Renée Frangeur var sterkt kritisk til, hadde blitt utført av Eva Lundgren, hvis stilling innen bevegelsen Frangeur beskrev som «en drottning».⁴³⁷ Renée Frangeur benyttet muligheten på det syvende nordiske kvinnehistorikermøtet til å kritisere hele Lundgrens forskning fra begynnelsen av 1990-tallet og frem til begynnelsen av 2000-tallet, men det verket hun særlig trakk frem, var forskningsrapporten *Slagan Dam – Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige* (2001). Ved siden av en rekke metodiske problemer i utformingen av spørreundersøkelsen som rapporten bød på, fantes det også en rekke teoretiske problemer i tolkningen av undersøkelsens resultater. For Frangeur var det særlig Eva Lundgrens bruk av begrepet ‘vold som kontinuum’ som hovedforklaring på årsakene til kvinnemishandling, som var det store ankepunktet. I *Slagan Dam* sto begrepet vold som kontinuum for «en kontinuerlig serie av hendelser av fysiske, verbale og seksuelle overgrep, av män mot kvinnor»⁴³⁸ Renée Frangeur oppfattet begge begrepene som forenkende enfaktorsforklaringer, men som i følge henne likevel hadde blitt populære innen krisesenterbevegelsen, fordi de samsvarte med «den dominerande feminismen i rörelsens ledning».⁴³⁹ Denne baserte seg i stor grad på Shulamith Firestones radikalfeministiske tanker om den biologiske kvinnekroppen og kvinners evne til å føde som kvinneundertrykkelsens grunnlag, utviklet i *The Dialectics of Sex* (1970).

Frangeur pekte i sitt innlegg på flere punkter ved den radikalfeministiske innflytelsen som hun mente burde drøftes mer innen krisesenterbevegelsen. For det første mente

⁴³⁶ Frangeur i Ulvros [red.] 2003: 353. Renée Frangeur refererte her til Angela Beausang sine uttalelser i Renée Frangeur [red.] *Gråt gärna – men forska, rapport från konferensen 6-7 mars 2001 om kvinnorörelse och kvinno/genusforskning*. Beausang er i skrivende stund (2014) leder av ROKS.

⁴³⁷ Frangeur i Ulvros [red.] 2003: 353-354. Ved siden av Eva Lundgrens forskning mente Renée Frangeur at også den amerikanske statsviteren Amy Elmans sterkt velferdsstatskritiske forskning var godt mottatt innen krisesenterbevegelsen. Elman hadde i perioden 1998-99 arbeidet i Sverige som gjesteforsker med et stipend fra American-Scandinavian Foundation. Post.doc-prosjektet het *Swedish Reforms on Male Violence: A Diachronic Study*.

⁴³⁸ Lundgren, Heimer, Westerstrand og Kalliokoski 2001: 16

⁴³⁹ Frangeur i Ulvros [red.] 2003: 356

hun at denne feminismeretningen, slik den ble utviklet av Firestone i 1970, var essensialistisk når den gjorde kvinnekroppen til kvinneundertrykkelsens viktigste kilde. For det andre var den ahistorisk fordi den ikke anerkjente at kvinneundertrykkelse kunne variere fra periode til periode og fra sted til sted, men snarere utså «alla män till våldsverkare» og definerte vold mot og voldtekt av kvinner som «patriarkatets grundval som alltid funnits i alla kulturer». ⁴⁴⁰ Hun kritiserte også Eva Lundgrens forskning for å ignorere maskulinitetsforskningen, og da særlig den australske sosiologen R.W. Connells forskning om formeringen av hegemoniske maskuliniteter. I følge Connell bidro ikke hegemoniske maskuliniteter bare til kvinners undertrykkelse, men også til de aller fleste menns. Hver for seg og sammen var dette alvorlige anklager mot den forskningen som krisenterbevegelsens ledelse støttet, men enda alvorligere var det at den radikalfeministiske retningen i Frangeurs øyne egentlig ikke hørte til i den svenske «resonerande liberale eller socialistiska samarts-feminismen», hvor Shulamith Firestones tanker om kvinnefrigjøring gjennom bortvalg av fødsler aldri ble tatt «riktigt på allvar av oss 1970-talsfeminister i Sverige». ⁴⁴¹ Hun uttrykte derfor på slutten av artikkelen et håp om at den historiske forskningen om vold og kjønn også i fremtiden ville unngå Eva Lundgrens enfaktoranalyser og heller fortsette med å «problematisera både mäns och kvinnors utsagnor om mäns vold mot kvinnor». ⁴⁴²

Med sitt eksplisitte utgangspunkt i sin egen aktive deltagelse i den svenske krisenterbevegelsen og bevegelsens ideologiske debatter om hvordan vold mot kvinner og kvinner som ofre for denne volden skulle forstås, kan Renée Frangeurs innlegg på det syvende nordiske kvinnehistorikermøtet i Kungälv i 2002 sees som en linje tilbake til de første teoridiskusjonene innen det kvinne- og kjønnshistoriske feltet som kvinnehistorikermøtene har utgjort. I Frangeurs, som i Rosemarie Fiebrandz' og Marie Erikssons innlegg, ble nok en gang koblingene til en aktiv kvinnebevegelse gjort klar, og forskningsprosjektene eksistens begrunnet med den nytten som aktivister innen kvinnebevegelsen kunne ha av den frembrakte

---

⁴⁴⁰ Frangeur i Ulvros [red.] 2003: 356

⁴⁴¹ Frangeur i Ulvros [red.] 2003: 356

⁴⁴² Frangeur i Ulvros [red.] 2003: 357

---

kunnskapen. De tre svenske innleggene på Kungälv-møtet skilte seg likevel ut fra de første innleggene som ble holdt på Lysebu-møtet i 1983, på to viktige punkter.

Det ene punktet var at de eksplisitte koblingene i 2002 så ut til å være en svensk spesialitet, i alle fall blant innleggene gitt ut i den syvende rapporten. I de tidligste innleggene var dette, som jeg har vært inne på før, en kobling som oftest ble gjort av danske innleggsholdere som Birgitte Possing, Bente Rosenbeck, Kirsten Geertsen og Hilda Rømer Christensen. Det andre punktet er at selv om nytteargumentet på det syvende møtet kunne hevdes å ha gjort et comeback, var det fortsatt ikke snakk om at dette emnet dominerte fullstendig møtets utgitte innlegg slik for eksempel Joan Scotts poststrukturalistiske teori gjorde det i 1989 og i 1993. Når jeg valgte å konsentrere min analyse av det skandinaviske kvinne- og kjønnshistoriske feltets teoretiske utvikling om de tre innleggene som dreide seg om menns vold mot kvinner, var det fordi dette temaet, som det religionshistoriske temaet tre år tidligere, pekte på utviklingen av nye områder på det kulturelle kartet av historieforskningen om kvinner og kjønn som de nordiske kvinnehistorikermøtene har representert. Det nye området som Rosemarie Fiebrandz', Marie Erikssons og Renée Frangeurs innlegg representerte, var den direkte og fysiske voldens eksistens og kroppslige fenomen i fortidige kvinners liv. Selv om forsøk på å skape en debatt om kvinnekroppens betydning hadde blitt reist allerede i Possings 1983-innlegg «Seksualitetskontrol i 1800-tallets danske bondesamfund» og i Siv Hackzells «A line in the emancipation of woman's body 1800-2000», var det likevel først på Kungälv-møtet at kvinnelige aktørers kropp kom til å stå i sentrum for teoretisk debatterende innlegg på et nordisk kvinnehistorikermøte.

Når en ser femte, sjette og syvende nordiske kvinnehistorikermøter under ett, er det mulig å lese frem en utvikling av det kvinne- og kjønnshistoriske feltet hvor utvidelse av emner og utvidelse av deltagergrunnlag peker seg ut som de to viktigste stikkordene. På en måte som ikke skjedde på de tidligere fire møtene, hang de to utvidelsene i andre halvdel av 1990-tallet og begynnelsen av 2000-tallet tett sammen, særlig i Klækken og i Tisvildeleje. I 1996 kom emneutvidelsen mot tidlig moderne tid

---

som følge av at det på det femte møtet for første gang deltok en større gruppe av skandinaviske historikere som skrev om kvinner og kjønn i perioden før den franske revolusjonen, og som i sine innlegg hevdet at denne perioden var såpass annerledes enn tiden før 1789 at tidligere utviklede teoretiske begreper om klasser, kjønn, etnisitet etc. ikke kunne brukes. Som følge av dette ble det introdusert et nytt begrep i de utgitte innleggene som ble kalt for det todelte maktbegrepet. Tre år senere i Tisvildeleje kunne denne koblingen sees igjen i innleggene som på en eller annen måte berørte maskulinitetshistorie, og som i to tilfeller var holdt av mannlige historikere.

Konklusjon

Innledningsvis i kapittelet hevdet jeg at nordiske kvinne- og kjønnsforskere sjelden setter spørsmålsteget ved hva slags forskerfellesskap de har vært med på å bygge opp siden begynnelsen av 1970-tallet. For å utdype denne påstanden har jeg her fokusert på én bestemt del av dette fellesskapet, nemlig det fellesskapet som har blitt skapt rundt De nordiske kvinnehistorikermøtene. Dette fellesskapet har jeg så beskrevet ut fra to synsvinkler. For det første har det vært det jeg har kalt for møtenes fysiske rammer. Her tok jeg opp de to ulike måtene møtene har blitt organisert på, hvordan de har blitt finansiert og hvordan deltagerantallet og – sammensetningen har utviklet seg. Jeg har også antydnet hvilke følger de fysiske rammene har hatt for den andre synsvinkelen, som er teoridiskusjonene om fagfeltets utforming, grenser og historiefaglige tilhørigheter.

I diskusjonene av de fysiske rammene har jeg også lagt stor vekt på den forbindelsen som finnes mellom møtene og det første nordiske kvinnehistorieprosjektet, Kvinners arbeid i samfunn og familie ca. 1870-ca.1970. Forbindelsene kom her i form av personer, tema og finansieringskilder. Særlig de to første møtene besto i stor grad av historikere som både arbeidet på prosjektet og holdt innlegg på møtene. Foruten Blom selv, gjaldt dette også for Gro Hagemann, Kari Melby, Kirsten Geertsen og Tinne Vammen. Temamessig handlet både prosjektet og innleggene på de første møtene og innleggene på møtene i 1983 og 1985 om kvinnearbeid, betalt og ubetalt,

---

utenfor og innenfor hjemmets sfære. Både prosjektene og møtene var dessuten finansiert av de samme nasjonale og nordiske forskningsorganene, som for eksempel UHÅs jämställdhetskomité, det danske og det norske forskningsråd og Nordisk Kulturfond.

Del to av de fysiske virkningene dreier seg om finansieringskildenes betydning. At møtene frem til og med Klækken-møtet i sin helhet ble finansiert av forskningspolitiske organer med både på statlig og regionalt nivå, mener jeg har vært avgjørende for at møtene overlevde i begynnelsen. Historisk forskning om kvinner og kjønn var i likhet med annen kvinne- og kjønnsforskning i andre halvdel av 1970-tallet og på 1980-tallet støttet gjennom særskilte bevilgninger, som omfattet universitetsstillinger, prosjektmidler, støtte til utgivelse av tidsskrifter og møtevirksomhet. De nordiske kvinnehistorikermøtene nøt godt av dette, både ved at mesteparten av deltagerne på de to første møtene presenterte innlegg basert på prosjekter som ble omfattet av de særskilte bevilgningene, og ved at møtene selv i sin helhet ble betalt av de forskningspolitiske organene. Det er derfor mulig å hevde at møtenes og prosjektenes finansiering ga den fremvoksende kvinne- og kjønnshistoriske forskningen en større legitimitet og vitenskapelig troverdighet. Slik støtte viste at fagfeltet ble oppfattet som et eget, seriøst forskningsområde innen nasjonal og nordisk forskerfinansieringsstruktur.

På den ene siden har møtene fått troverdighet gjennom forskningsrådsstøtten, og på den andre siden har de blitt brukt til å gi den skandinaviske kvinne- og kjønnshistorien troverdighet når fagfeltets utvikling og status skal beskrives. Dette kommer ikke bare klart frem i rapportenes forord, men også i historiografiske artikler som Bloms «Women's History» i *Making a Historical Culture*, Hanne Rimmen Nielsens «Køn, kultur, repræsentation. Nyere tendenser inden international kvindeforskning» og ikke minst i Inger Elisabeth Haavets «Nyskaping og fellesskap – Kjønnshistorien sett gjennom de nordiske kvinnehistorikermøtene». Her skrev Haavet at møtene har vært det viktigste stedet for utviklingen av «en teoretisk

---

plattform for kjønnsforskningen i historiefaget». ⁴⁴³ Haavets og rapportforordenes beskrivelser av møtene understreker her et av poengene i Brent K. Jesieks, Lyntia K. Newswanders og Maura Borregos artikkel om ingeniørdidaktikkens utvikling, som går ut på at opprettelsen og den langvarige eksistensen av konferanser eller møter innen et fagfelt er en av de viktigste måtene et vitenskapelig felt kan styrke sin vitenskapelige troverdighet på. ⁴⁴⁴

Vender jeg meg til den andre synsvinkelen, kan det her hevdes at det mest grunnleggende tema som alle analyserte innlegg har kretset om, var hvordan kvinner som aktørgruppe kunne og skulle forstås. På 1980-tallet var det ofte, med inspirasjon fra den historisk-materialistisk påvirkede sosialhistorien, snakk om kvinnelige aktører som en gruppe utsatt for undertrykking på et strukturelt plan. Undertrykkingen kom til uttrykk på de fleste av kvinners livsområder, fra arbeid som syerske på svenske tekstilfabrikker til 1800-tallets danske bondekvinners muligheter for å utfolde egen seksualitet. Samtidig kom også undertrykkingen frem i historikernes oppfatning av kildematerialet. Fordi kvinner i likhet med andre undertrykte grupper i historien hadde blitt holdt utenfor maktens korridorer, hadde de heller ikke særlig mulighet til å dokumentere skriftlig sine handlinger og tanker. I dette tiåret argumenterte derfor kvinne- og kjønns historikere som deltok på de nordiske kvinnehistorikermøtene, for nødvendigheten av synliggjøring på to plan – synliggjøring av glemte aktørgrupper og synliggjøring av nye typer kildemateriale.

Utover 1980-tallet kunne det i innleggene spores utvikling av en oppfatning om at det påbegynte synliggjøringsarbeidet krevde dannelse av nye teorier og metoder for analyser av fortiden ut fra et kvinne- og kjønnsperspektiv. De historisk-materialistiske teoriene som hadde blitt brukt frem til da, var nå begynt å føles som for innsnevrende av historikerne Ida Blom, Christina Carlsson Wetterberg og Tinne Vammen, som ønsket å arbeide med andre spørsmål enn de som var knyttet til arbeid og reproduksjon. Historikere som Bente Rosenbeck og Gro Hagemann begynte nå å

---

⁴⁴³ Haavet i *Tidsskrift for kjønnsforskning* 1/2009: 1

⁴⁴⁴ Jesiek, Newswander og Borrego i *Journal of Engineering Education* 1/2009: 39

---

hevde at denne teoriretningen lå for tett på den tradisjonelle historieforskningen til å kunne virke transformerende på den historievitenskapen som i utgangspunktet hadde usynliggjort kvinnene, samtidig som den stengte for kvinne- og kjønns historikerens ambisjoner om å skape et fagfelt som omfattet alle sider ved fortidige kvinners liv.

I letingen etter nye teoretiske rammeverk ble det foreslått ulike mentalitetshistoriske og poststrukturalistiske teorier. Slik møtene og de analyserte innleggene fremsto i denne perioden, var det debatter om poststrukturalismens fordeler og ulemper i historisk forskning som virkelig kom til å oppta deltagerne på kvinnehistoriemøtene fra slutten av 1980-tallet. At det var disse teoriretningene, og ikke de mentalitetshistoriske, som til slutt slo igjennom, henger tett sammen med den posisjonen den amerikanske historikeren Joan Scott og hennes artikkelsamling *Gender and the Politics of History* fikk i det skandinaviske feltet. I svært mange av innleggene fra denne perioden fremsto Scotts eller artikkelsamlingens navn som forkortelse for alle teorier som ble samlet inn under den poststrukturalistiske paraplyen. Dette betyr ikke at ikke andre teoretikere, som franskmennene Jacques Derrida og Michel Foucault og amerikanske Mary Poovey, ikke ble omtalt og sitert. Snarere bør det tolkes som et tegn på hvem de deltagende historikerne oppfattet som mest relevante. Scott, med sin bakgrunn i marxistisk sosialhistorie, var en forsker som skandinaviske historikere kunne forholde seg til fordi de i stor grad delte hennes egen faglige bakgrunn.⁴⁴⁵ Denne kan også være med på å forklare hvorfor ikke andre historikere, som Catharine Hall eller Carroll Smith-Rosenberg, har fått den samme sentrale posisjonen i møteinnleggene, til tross for at de trekkes frem som like banebrytende bidragsyttere til den internasjonale og skandinaviske kvinne- og kjønns historien i oversiktsartikler som Sue Morgans «Writing feminist history: theoretical debates and critical practices» og av historikere som Bente Rosenbeck. Både i «Intet nyt under solen» og i den senere «Mange veje, nye retninger» (*Scandia* 2/ 2012) hevdet hun at hun personlig foretrakk Smith-Rosenberg fordi hun var mer empirisk orientert enn Scott.

---

⁴⁴⁵ Dette poenget understrekes også av Gro Hagemann, Åse Røthing og Jorun Solheim i *Tidsskrift for kjønnsforskning* 1-2/2009. Se særlig side 2.

At Joan Scott var en vidt lest og omtalt tenker, betyr likevel ikke at hennes presentasjon av diskursteori og dekonstruksjonsanalyse falt i like god jord overalt. Kritikere som Christina Carlsson Wetterberg og Tinne Vammen ga begge uttrykk for at hennes insistering på språklige analyser av fortidige fenomener kunne gjøre det vanskelig for historikere å skrive om kvinner som rasjonelle aktører med i alle fall et visst handlingsrom. Forflytningen av fokus vekk fra individer og aktører til språklige strukturer kunne nok en gang føre til usynliggjøring av kvinner som individer og gruppe. Kritikken mot poststrukturalisme ble også rettet fra det motsatte hjørnet. For Yvonne Hirdman, den mest strukturalistiske av kritikerne, var poststrukturalisme problematisk fordi det kunne føre til en relativisering av kvinneundertrykkende strukturers virkning på kvinners liv. For Hirdman, Carlsson Wetterberg og Vammen sto dermed kvinne- og kjønnshistoriens mål å synliggjøre kvinner og analyser av kvinneundertrykkelsens materielle fremtredelsesformer i fare hvis den poststrukturalistiske vendingen ble fullstendig.

Samtidig viste diskusjonene rundt poststrukturalismens innvirkning på den historiske forskningen om kvinner og kjønn også en frykt for at den sosialhistoriske forankringen som frem til da hadde fungert som fagfeltets legitimering innen de større historiefaglige feltene i Skandinavia, kunne være i ferd med å forsvinne. Yvonne Hirdmans, Christina Carlsson Wetterbergs og Tinne Vammens kritikk av poststrukturalismens forkjempere Bente Rosenbeck og Gro Hagemann kunne også tolkes som en kritikk av historikere som heller foretrakk forankring i den nye kulturhistorien. Debattene om poststrukturalismen kan derfor etter min mening leses som en serie med grensesettingsdebatter, hvor kritikerne ønsket å bevare forankringen i sosialhistorien, mens de språklige analysenes forkjempere heller ønsket å bevege det kvinne- og kjønnshistoriske fagfeltet nærmere den fremvoksende forskningen som ble gjort innenfor nye kulturhistorien.

Grensesettingsdebatter kom også til å prege de teoretiske debattene på 1996-, 1999- og 2002-møtene, men på en annen måte enn tidligere. For det første var det ikke

lenger de teoretiske innleggene som dominerte antallsmessig, og for det andre endret også disse teoriene seg som grensdragningene dreide seg om. Når de teoretiske innleggene ikke lenger dominerte i så stor grad, skyldtes det forandringer i møtenes rekrutteringsstrategi. I 1996 ble det for første gang i møtenes historie mulig for alle historikere og andre forskere som var interessert i kvinne- og kjønns historie å melde seg på med innlegg. Denne beslutningen førte i sin tur til at langt flere historikere som forsket på fortidens kjønn, nå valgte å delta på møtene. Dette resulterte i at stadig flere teoretiske innfallsvinkler og forskningsemner ble tatt opp i innleggene. Særlig gjaldt dette for de mange innleggene om tidlig moderne tid, hvor inntoget av historikere som skrev om den før-moderne perioden førte til endringer i teoriebattene.⁴⁴⁶ Innleggene fra 1996-, 1999- og 2002-møtene vitnet om et stadig sterkere behov for å finne teoretiske rammeverk som lå tettest mulig på det empiriske materialet som skulle undersøkes, og ikke et behov for å diskutere rammeverkene for rammeverkernes egen skyld. Ettersom poenget nå var å finne teorier som passet best mulig til empirien, og empirien utviste en stadig større variasjon, begynte også bruken av ikke-poststrukturalistiske teorier å øke betraktelig i innleggene fra midten av 1990-tallet.

Med utvidelsen av det teoretiske spekteret ble det på samme tid for første gang skapt en usamtidighet i fagfeltet. Denne usamtidigheten kom til uttrykk i valg av teorier og metoder, like mye som i valget av hvilke deler av fortiden som ble oppfattet som relevante for forskningen. På samtlige møter fra og med det femte møtet i 1996 har vektlegging av representasjon, diskurs og andre poststrukturalistiske teorier levd side om side med patriarkatsteorier, komparasjonsmetoder, diskusjoner av den historiebiografiske sjangeren og analyser av den hegemoniske maskulinitetens forandringer. Hver og en av de nevnte teoriene og metodene har blitt knyttet til noen områder av fortiden: komparasjonsmetoder har for eksempel særlig blitt knyttet til de moderne velferdsstatenes fremvekst, mens Carole Patemans og Heidi Hartmans patriarkatsteorier har fått en renessanse i forskning om tidlig moderne tids kvinner og

---

⁴⁴⁶ Teoridebatter om tidlig moderne tid var, ifølge Grethe Jacobsen, tidligere ført på egne tverrfaglige symposier for kvinne- og kjønnsforskning om førmoderne tid. Se Jacobsen i Brotherstone, Simonton og Walsh [red.] 1999.

---

menn. Usamtidighetens fremste effekt på de teoretiske debattene mellom skandinaviske kvinne- og kjønshistorikere, og dermed på fagfeltets utvikling, var likevel oppløsningen av de faste grensene som kunne leses ut av fremstillingene i de teoretiske innleggene frem til og med Klækken-møtet. Denne oppløsningen påvirket i sin tur fagfeltets utforming på to måter. For det første har jeg ikke sett at rene teorisesjoner har stått på programmet for de tre siste analyserte møtene, og for det andre har de mest fremtredende teoridebattantene også gått fra å diskutere enkeltteoriens fordeler og ulemper og heller begynt å vende seg til empiriske undersøkelser.

For å komme tilbake til påstanden om det ureflekterte forholdet til det skandinaviske fellesskapet skapt gjennom De nordiske kvinnehistorikermøtene, viser min analyse av de teoretiske innleggene som ble holdt på de syv første møtene, at skandinaviske historikere som Gro Hagemann, Ida Blom, Hilde Sandvik, Tinne Vammen, Bente Rosenbeck, Birgitte Possing, Christina Carlsson Wetterberg og Yvonne Hirdman har vært langt mer opptatt av å diskutere innholdet i bestemte samfunnsvitenskapelige og humanistiske teoriers nytte for historieforskningen, enn av å diskutere hva slags fagfelt de var i ferd med å bygge opp gjennom møtene. Sett i et grensesettingsperspektiv, har dette ført til at selve rammeverket for fagfeltet aldri har blitt satt spørsmålstegn ved. Som Inger Elisabeth Haavet skrev i sin artikkel om møtene, har disse blant skandinaviske kvinne- og kjønshistorikere vært oppfattet som viktige plattformer for debatter om bestemte teorier som patriarkatsteorier eller Michel Foucaults diskursteorier. Derimot skriver hun ingenting om hva slags plattform møtene i seg selv har vært, ettersom hun i likhet med historikerne som er nevnt over og forfatterne av rapportforordene, har vært mer opptatt av å understreke det fellesskapsbehovet møtene har dekket blant historikere som har arbeidet med kvinner og kjønn i fortiden de siste 40 årene.

Slik jeg ser det, finnes det to forklaringer på at Haavet ikke setter spørsmålstegn ved møtene i seg selv. For det første er det en kjensgjerning at det inntil nylig har vært få kvinne- og kjønshistorikere tilknyttet til universitetene på en fastere basis, særlig i

---

Danmark og Norge. Å debattere fagfeltets grenser og inkluderings- og ekskluderingspraksisen som følger med grensesetting, kan særlig i det danske og det norske feltet derfor ha vært ansett som lite taktisk i forhold til annen historieforskning og resten av den tverrfaglige kvinne- og kjønnsforskningen. At fagfeltet finnes, at det består av forskere som følger de vitenskapelige reglene for historieforskning og forskning om kvinner og kjønn ut fra et feministisk perspektiv, og at det finnes enighet om hva fagfeltet skal være om har her vært viktigere enn å snakke om hvilke perspektiver og hvilke forskere som kan høre med til feltet. Når det er en svensk historiker, Ulla Manns, som reiser spørsmålet om det finnes noen ikke-uttalte grenser og grensevoktere innen fagfeltet, kan dette tyde på at størrelse teller. Den økningen av svenske kvinne- og kjønnsforskere som kan registreres på deltagerlistene fra og med Klækken-møtet, kom som følge av at det svenske miljøet har vokst langt mer enn det norske og det danske på 1990- og 2000-tallet.⁴⁴⁷ Med flere utøvere vil det komme til flere teoretiske perspektiver og emner, noe som i sin tur gir åpning for å føre debatter om hvor fagfeltets grenser går, hvilke emner som oppfattes som naturlige å forske på, og hvilke som skyves unna til andre deler av historiefaget.

Den andre forklaringen kan være at den manglende refleksjonen kommer av at det er de samme historikerne som har ført an i de teoretiske debattene helt fra møtene ble organisert første gang i 1983. Riktignok har det kommet til nye stemmer etter hvert, slike som Inger Hammar, Susanne Malchau og Hanne Rimmen Nielsen, men i det store og hele har de teoretiske spørsmålene om hvordan kvinners livsvilkår i fortiden skal forstås, blitt ført av de samme menneskene på samtlige av møtene hvor overordnede teoretiske spørsmål har blitt diskutert. På den ene siden har Blom, Hagemann, Vammen, Rosenbeck, Carlsson Wetterberg og Hirdman dermed blitt tillagt troverdighet som teoretisk ledende på feltet, men på den andre siden har nettopp deres roller som teoretiske foregangspersoner kanskje ført til at andre historikere som også har vært interessert i å debattere fagfeltets utforming, ikke har kommet til. Dette gjelder også til tross for at disse historikerne ikke har vært

---

⁴⁴⁷ Den sterke veksten i det svenske feltet påpekes også av Monika Edgren i *Scandia* 1/2010. Imidlertid sier hun ingenting om det norske og det danske feltets kvantitative utvikling.

innbyrdes enige om grensene, fordi de teoretiske spørsmålene som de har vært opptatt av å diskutere til enhver tid har vært oppfattet som de viktigste teoretiske spørsmålene å diskutere i feltet. Dermed går det muligens an å hevde at nettopp deres funksjon som pionerer har fungert som den ikke-uttalte grensevokteren Ulla Manns beskrev på slutten av sin diskusjon av det nordiske kvinne- og kjønnsforskningsfeltets utforming i «En ros är en ros är en ros».

---

4. Det feministiske kjønnsforskingsøsterskapet

I alle historiografiske artikler skrevet av skandinaviske kvinne- og kjønnshistorikere, er det et fast punkt reservert for omtale av historikernes forhold til resten av den feministiske forskningen. Samtidig som det også finnes noen forskjeller i måten denne omtalen har skjedd på. I artikler som handler om den norske delen av fagfeltet, slike som Ingeborg Fløystads «Kvinnehistorie i Norge 1970-1990. noen linjer», Ida Bloms «Women's History» og Eirinn Larsens «Kvinne- og kjønnshistoriske fortellinger», er forholdet mellom kvinne- og kjønnshistorien og resten av kvinne- og kjønnsforskningen noe som slås fast, men ikke utdypes særlig. Det samme kan sies om Hanne Rimmen Nielsens «Køn, kultur, representasjon. Nyere tendenser i international kvinnehistorisk forskning» og Karen Sjørups «Subjekt og frigjørelse i kvinders krønike», til tross for at historieforskningen om kvinner og kjønn her like gjerne omtales som kvinne- og kjønnsforskning som historieforskning. Ut av de historiografiske artiklene i denne kategorien, er det således bare i de svenske artiklene at forholdet mellom historieforskning om fortidige kvinner og resten av den feministiske forskningen problematiseres i artikler som Helena Bergmans «Vi har tiden på vår sida! Genushistoria och den tvärvetenskapliga genusforskningen».

Den ulikartede fremstillingen danner utgangspunkt for problemstillingen som styrer dette kapitlet. I dette kapitlet spør jeg hvordan den skandinaviske kvinne- og kjønnshistoriske forskningen har blitt fremstilt av historikerne til forskere innen andre deler av den feministiske forskningen. Kildene som danner grunnlaget for denne diskusjonen, er artikler skrevet av kvinne- og kjønnshistorikere i fire skandinaviske tidsskrifter for tverrfaglig kvinne- og kjønnsforskning og omfatter perioden fra slutten av 1970-tallet til slutten av 1990-tallet. Tidsskriftene det er snakk om, er norske *Nytt om kvinneforskning/ Kvinneforskning/ Tidsskrift for kjønnsforskning*, svenske

Kvinnovetenskaplig tidskrift/ Tidskrift för genusforskning og danske *Forum for kvindeforskning/ Nyt forum for kvindeforskning* og *Kvinder, køn og forskning*.⁴⁴⁸

De fremstillingene jeg er interessert i, er de som kan leses ut av historikerskrevne artikler, og da særlig artikler hvor forfatteren tar opp mer teoretiske og prinsipielle sider ved historiefaget. Den ene grunnen til denne avgrensningen er den samme som for valget av de teoridiskuterende innleggene på De nordiske kvinnehistorikermøtene. Også i tidsskriftene mener jeg at spørsmålet om hvilke fremstillinger som gis av kvinne- og kjønns historien, og den utformingen av feltet som fremstillingene danner utgangspunkt for, best kan besvares ved å se på hvilke teoretiske spørsmål som til en hver tid har opptatt de skandinaviske kvinne- og kjønns historikerne.

Den andre grunnen er at jeg i likhet med den svenske historiografen Cecilia Trenter ser på artikkelskriving som en form for vitenskapelig praksis. I sin doktoravhandling *Granskningens retorik och historisk vetenskap. Kognitiv identitet i recensioner i dansk historisk tidsskrift, norsk historisk tidsskrift och svensk historisk tidsskrift 1965-1990* (1999) hevdet hun at skriving av artikler, anmeldelser og andre former for skriftlig kommunikasjon i vitenskapelige tidsskrifter kan sees som former for sosial praksis styrt av bestemte sosiale normer.⁴⁴⁹ Hennes eksempel på en slik praksis var anmeldervirksomheten i de tre nasjonale historiske tidsskriftene i Skandinavia. Mitt eksempel er kvinne- og kjønns historikernes teoridebatterende artikler, fordi jeg mener det er i slike artikler at historikere i særlig stor grad uttrykker sin faglige og sitt fagfelts identitet. Det er også fordi jeg, i likhet med Trenter, mener at kvinne- og kjønns teoretiske diskusjoner har fungert som et lim som har holdt forbindelsen

⁴⁴⁸ *Nytt om kvindeforskning* ble etablert i 1977, skiftet navn til *Kvinnforskning* i 1995 og skiftet igjen til *Tidsskrift for kjønnsforskning* i 2005. *Kvinnovetenskaplig tidskrift* ble startet i 1980 og skiftet navn til *Tidsskrift för genusvetenskap* i 2007. *Kvinder, køn og forskning* ble startet i 1993. Før denne tid fantes det i Danmark to ulike tidsskrifter som dekket noen av de samme funksjonene som det norske og det svenske tidsskriftet gjorde. Det dreier seg om *Forum for kvindeforskning* (1982-1988), som ble fulgt av *Nyt forum for kvindeforskning* (1989-1993), som igjen ble fulgt av *Forum* (KVINFORM – 1994-1997). Nyhetsbladfunksjonen dekkes i Danmark i dag av kvinfo.dk. *Kvinnforskning: nyhedsbrev* dannet det konkrete utgangspunktet for det som er dagens eneste tverrfaglige tidsskrift for kvinne- og kjønns forskning i Danmark, *Kvinder, køn og forskning*. *Kvinnforskning* ble startet opp i 1988.

⁴⁴⁹ Trenter 1999: 13-14

---

mellom det historiske og det tverrfaglige feltet sammen.⁴⁵⁰ Spørsmål i dette kapittelet er hva slags teoretiske standpunkter skandinaviske kvinne- og kjønns historikere som Birgitte Possing, Gro Hagemann, Ulla Manns, Ida Blom og Yvonne Hirdman har formidlet til resten av forskerne som også har arbeidet med feministisk forskning, og hva slags fremstillinger av det kvinne- og kjønns historiske fagfeltet som kan leses ut av denne formidlingen.

Dette kapittelet er delt opp i tre deler. Den første delen er om tidsskriftenes oppkomst, og de to andre delene er en kronologisk opplagt analyse av historikernes deltagelse i de tverrfaglige tidsskriftene fra slutten av 1970-tallet og til slutten av 1990-tallet. I den første delen konsentrerer jeg meg om opplysninger om hvorfor, hvordan og av hvem tidsskriftene ble startet. Et vesentlig spørsmål her vil være hvorvidt historikerne var involvert i oppstarten eller ikke. På samme måte som med de nordiske kvinnehistorikermøtene, mener jeg at det også her er nødvendig å kjenne til bakgrunnen for tidsskriftenes oppstart for å forstå historiefagets og historikernes plass i dem. Del to og tre vil være konsentrert om hvert sitt tiår med en liten tyvstart for *Nytt om kvinneforskning*, som ble startet opp i 1977.

Tidsskriftenes oppkomst

Historikernes bidragsfrekvens i de tverrfaglige tidsskriftene har variert fra tiår til tiår og fra tidsskrift til tidsskrift. Generelt sett går det an å hevde at historikere som publiserte i det svenske tidsskriftet, befant seg på den ene enden av skalaen, med jevn publiseringssrate gjennom begge tiårene, mens historikerne i de to danske tidsskriftene publiserte mest sporadisk. Særlig påtagelig var dette for historikerne som skrev i *Forum for kvindeforskning*, hvor bare tre av 13 artikler ble utgitt i den første halvdelen av 1980-tallet. Det danske tidsskriftet utgjør likevel et ekstremt tilfelle i denne sammenhengen. De 19 artiklene som ble utgitt i løpet av det norske tidsskriftets 34 numre på 1980-tallet, var langt jevnere fordelt. Det samme gjelder for

---

⁴⁵⁰ Trenter 1999: 187. Lignende beskrivelser av de tverrfaglige teoridiskusjonene har også blitt fremsatt av Cecilia Åsberg i «Debatten om begreppen – 'genus' i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1980-1998».

---

de 35 historieartiklene som ble utgitt i løpet av det svenske tidsskriftets 36 numre i samme tiår. På 1990-tallet forandret det danske bildet seg noe i det *Kvinder, køn og forskning* ble startet opp i 1992. I løpet av tidsskriftets totalt 27 numre på 1990-tallet, ble det gitt ut til sammen 24 historikerskrevne artikler av varierende lengde og over hele perioden. Samtidig ble historikernes tilstedeværelse i det norske tidsskriftet mindre utover samme tiår. Her ble det gitt ut totalt 22 historikerskrevne artikler i løpet av tiåret. De ulike bidragsfrekvensene i de fire tidsskriftene tyder etter min mening på at forholdet mellom historikere som forsker på fortidens kvinner, og feministiske forskere som arbeider med samtidens kvinner, har variert sterkt fra ett skandinavisk land til et annet.

Denne variasjonen kan forklares på flere måter. På den ene siden er det klart at de tverrfaglige tidsskriftene aldri var de eneste publikasjonskanalene som var tilgjengelige for kvinne- og kjønns historikerne. Norske historikere publiserte i løpet av min periode i *Historisk tidsskrift*, danske historikere har særlig publisert i *Den jyske Historiker* og svenske historikere har publisert i *Historisk tidsskrift* og i *Scandia*. Alle tre lands kvinne- og kjønns historikere har dessuten gitt ut artikler i *Scandinavian Journal of History*. Det kan derfor muligens hevdes at historikerne særlig publiserte i de tverrfaglige tidsskriftene når det ikke var relevant å utgi artikler i de historiske tidsskriftene. På den andre siden kan det også tenkes at variasjonen kan forklares med historikernes deltagelse i tidsskriftenes oppstart eller ikke. Sett ut fra dette perspektivet, er det mulig å hevde at grunnen til at norske kvinne- og kjønns historikere ikke har deltatt like ofte i *Nytt om kvinneforskning/Kvinneforskning* som de danske eller de svenske historikerne deltok i sine tidsskrifter, er at de ikke var med i oppstarten av tidsskriftet.

Blant de tre lands tidsskrifter ble norske *Nytt om kvinneforskning* lansert først. Tidsskriftet var resultatet av en lengre prosess, som i følge psykologen Hanne Haavind begynte med nedsettelse av et utvalg som Rådet for samfunnsvitenskapelig forskning (RSF) oppnevnte i 1974. Utvalget var opprinnelig foreslått av to NAVF-konsulenter, Marie Holmboe Ruge (RSF) og Anne Lise Hilmen (Råd for humanistisk forskning), som benyttet FNs Kvinneår i 1975 som grunnlag for å foreslå

støtteordninger for kvinnelige forskere og kvinneforskning innen NAVF. Selve utvalget ble ledet av Haavind, og besto ved siden av henne også av Kirsti Bull og Jan Fridthjof Bernt (juss), Lisbeth Holtedal og Jan Petter Blom (sosialantropologi), Ragnhild Hoem og Aud Korsbø (sosiologi), Kari Skrede og Tore Thonstad (sosialøkonomi), Gunhild Hagesæther (pedagogikk) og Ulf Torgersen (statsvitenskap). Psykologifaget var i tillegg representert av Gudrun Eckblad og Randi Gimse. Dessuten var det i likhet med *Forskning om jämställdhet* fra 1978 også her to medlemmer med fra det politiske liv. Den ene var Kari Vangsnes, leder av Likestillingsrådet, og den andre var Gerd Vollset, ansvarlig for familie- og likestillingssaker i Forbruker- og administrasjonsdepartementet.⁴⁵¹ Resultatet av utvalgets arbeid kom ut i boken *Forskning om kvinner* i 1976, hvor det ble foreslått en rekke tiltak som skulle øke samarbeidet mellom samfunnsvitenskapelige forskere og styrke de eksisterende kvinneforskningstiljøene. To av de viktigste tiltakene i min sammenheng var opprettelsen av et eget sekretariat for kvinneforskning i NAVF og et tidsskrift som kunne spre informasjon om sekretariatets arbeid utover i forskningstiljøene.⁴⁵²

Forskjellene mellom Haavind-utvalgets forslag til tiltak og tiltakene som Åse Hiorth Lervik og resten av utvalget bak *Kvinneaspekter i humanistisk forskning* foreslo, kom frem i hvem som ble oppfattet som målgruppe. Mens NAVFs støtte til den humanistiske kvinne- og kjønnsforskningen i stor grad ble utformet som støtte til individuell forskning, kom utvalget bak *Forskning om kvinner* til å foreslå kollektive tiltak i form av store paraplyorganisasjoner, et eget sekretariat og tidsskrift som kunne skape fellesskap på tvers av samfunnsfagene.⁴⁵³ Satsning på kollektive tiltak virket direkte inn på opprettelsen av Sekretariat for kvinneforskning, som ble etablert i 1977. Frem til 1982 fungerte det som et rent samfunnsvitenskapelig sekretariat, administrativt plassert under RSF og økonomisk støttet av det.⁴⁵⁴ Styret besto

---

⁴⁵¹ Haavind [red.] 1976: forord

⁴⁵² Haavind [red.] 1976: 193-199

⁴⁵³ Haavind [red.] 1976: 194 og 196

⁴⁵⁴ Finansieringsopplysningene er hentet fra innsiden av tidsskriftenes omslagssider. Finansieringen forandret seg først i 1998, da sekretariatet ble oppløst og KILDEN, Informasjons- og

---

hovedsakelig av samfunnsvitere som statsviteren Helga Hernes og sosialpsykologen Harriet Holter, men inkluderte også en observatør fra de humanistiske fagene. I styrets to første år var det litteraturviteren Åse Hiorth Lervik som hadde denne oppgaven, før Ida Blom overtok den i perioden 1979-1982. Etter omleggingen i 1982 har det meg bekjent aldri vært historikere i styret igjen, selv om historikeren Aina Schiøtz var daglig leder for Kvinnesekretariatet fra 1982 til 1989.⁴⁵⁵

I forbindelse med omleggingen ble også sekretariatets formålparagraf utvidet. Opprinnelig skulle NAVFs Sekretariat for kvinneforskning «initiere og fremme forskning om kvinners livsforhold og stilling og forbedre samarbeidet mellom samfunnsforskere og andre forskere på feltet».⁴⁵⁶ Fra og med 1982 fikk Sekretariatet i tillegg ansvar for å fremme likestillingsarbeid innen norsk forskning.⁴⁵⁷ Begge beslutningene hadde innvirkning på utformingen av *Nytt om kvinneforskning*, som i utgangspunktet var ment å ha seksjoner for diskusjoner, for opplysninger om konferanser og seminarer, for presentasjon av arbeids- og forskningsgrupper, for publikasjonspresentasjoner og seksjon for bokanmeldelser. *Nytt om kvinneforskning* skulle med andre ord fylle det «kontakt- og informasjonsbehov» som Sekretariatet mente «åpenbart er tilstede» blant norske kvinne- og kjønnsforskere.⁴⁵⁸

Med utvidelsen av Sekretariatets ansvarsområde til å omfatte all forskning om kvinner og kjønn, ble også den samfunnsvitenskapelige bulletinen omgjort til et tverrvitenskapelig tidsskrift som skulle favne om all kvinne- og kjønnsforskning i Norge samt relevant forskning fra andre land. Sekretariatets utvidede mål kom til uttrykk i *Nytt om kvinneforskning* gjennom reorganisering av tidsskriftets innhold fra

---

dokumentasjonssenter for kvinne- og kjønnsforskning i Norge, ble opprettet. For den fullstendige oversikten over det norske finansieringsgrunnlaget, se tabell 2: «Finansiering av tidsskriftene».

⁴⁵⁵ *Nytt om kvinneforskning* 4/1987: «Kjære leser!». Opplysningene om Ida Bloms tid som observatør for RFH er hentet fra *Nytt om kvinneforskningens* omslag, hvor hele sekretariatet ble listet opp for hvert nummer. I 1982 satt Åse Hiort Lervik igjen som representant for humaniora i det tverrfaglige styret. Aina Schiøtz hadde på ansettelsestidspunktet cand.philol.-grad i historie ved Universitetet i Oslo. Hennes hovedfagsoppgave het *Prostitusjon i Kristiania ca. 1870-1890: en sosialhistorisk undersøkelse* (1977).

⁴⁵⁶ *Nytt om kvinneforskning* 1/1977: «NAVFs sekretariat for kvinneforskning»

⁴⁵⁷ *Nytt om kvinneforskning* 4/1987: «Kjære leser!».

⁴⁵⁸ *Nytt om kvinneforskning* 1/1977: «NAVFs sekretariat for kvinneforskning»

åpne numre til temanumre viet synliggjøring av mangfoldet i den norske forskningen om kvinner og kjønn ut fra et feministisk perspektiv. Sammen med forandringer i tidsskriftets utforming kom det også til forandringer i redaksjonen, hvor Aina Schiøtz overtok som daglig leder og redaktør for sosialantropologen Nina Gornitzka.⁴⁵⁹ Det var omtrent fra dette tidspunktet at det også ble mulig å se en viss økning i norske kvinne- og kjønns historikers bidrag til tidsskriftet, både i form av artikler og bokanmeldelser.

Utover 1980-tallet og gjennom hele 1990-tallet har tallene for historikerrelaterte artikler holdt seg relativt stabilt med rundt 20 artikler i hvert tiår, ut av 34 numre totalt på 1980-tallet og 42 numre totalt på 1990-tallet. Ut av de rundt 20 artiklene som dreide seg om historie i hvert av tiårene, har likevel mindre enn ti artikler i hvert tiår tatt opp teoretiske spørsmål på et mer overordnet nivå. Det store flertallet av artiklene har snarere bestått av reiserapporter, presentasjoner av pågående prosjekter, invitasjoner til seminarer og konferanser og av anmeldelser. Sammenlignet med forrige kapittel, går det med utgangspunkt i denne opptellingen an å si at de norske historikerne har fremstått som langt mer empiriorienterte i *Nytt om kvinneforskning/Kvinneforskning* enn det de gjorde på kvinnehistorikermøtene.

Kvinnovetenskaplig tidskrift var det neste tidsskriftet som ble etablert. Første nummer kom ut i 1980. Initiativet til opprettelsen av tidsskriftet kom fra Forum för kvinnliga forskare och kvinnoforskning i Lund, den første av tverrfaglige sentre og fora for kvinneforskning som ble opprettet i Sverige i på slutten av 1970-tallet.⁴⁶⁰ Lundforumet ble opprettet i 1978, og hadde helt fra starten av en historiefaglig forbindelse

---

⁴⁵⁹ I 1981 gikk Nina Gornitzka over i stillingen som leder for RSF. Om Nina Gornitzkas karriere, se http://no.wikipedia.org/wiki/Nina_Margrethe_Gornitzka. Lastet ned 10.03.2014, kl. 14.31

⁴⁶⁰ Samtlige av sentrene ble i utgangspunktet startet opp som interesseforeninger, men ble raskt dannet om etter konferansen som resulterte i *Forskning om jämställdhet* i 1978. Et av tiltakene som ble iverksatt for å støtte den fremvoksende forskningen, var å tildele penger til de nystartede interesseorganisasjonene. For å kunne få disse midlene måtte sentre og fora i midlertidig gjøres om til akademiske institusjoner knyttet til sine respektive universiteter. For historien om omgjøringen og den videre skjebnen til de tverrfaglige fora og sentre, se blant annet Kerstin Alnebratt *Meningen med genus så som den fremträder i forskningspolitiska texter 1970-2000* (2009) og Mia Liinason *Feminism and the Academy. Exploring the Politics of Institutionlization in Gender Studies in Sweden* (2012).

---

gjennom økonomihistorikeren Anita Göransson. Forumet i Lund fikk raskt etterfølgere i Göteborg (1979), Stockholm (1979), Umeå (1977/79) og Uppsala (1979). I Stockholm var Yvonne Hirdman den historiefaglige forbindelsen. I «Min väg från förvirring till förtryck» skrev hun at et av målene bak de nyopprettede foraene var å skape et fagfelt hvor forskere som var interessert i kvinneperspektiver, samarbeidet på tvers av faggrensene. Det andre målet var å gjøre foraene til interesseorganisasjoner som fremmet kvinnelige forskeres arbeidsvilkår i akademia.⁴⁶¹

Begge målene preget de første numrene av det nyopprettede tidsskriftet. Også *Kvinnovetenskaplig tidskrift* skulle være et sted for spredning av informasjon om ulike forskningsprosjekter, konferanser og nytutgitte bøker på feltet. Her skilte ikke det svenske tidsskriftet seg nevneverdig fra det norske. Forskjellen kom snarere i de første redaktørens målsetting om at tidsskriftet også skulle være en informasjonsformidler mellom kvinne- og kjønnsforskere, og eksternt mellom kvinne- og kjønnsforskere og «fackföreningsrörelsen, näringslivet, myndigheter såsom arbetsförmedlingen, jämställdhetsgrupper på olika arbetsplatser, undervisning och yrkesrådgivning i skolorna, massmediafolk och andra opinionsbildare».⁴⁶² Den første redaksjonen, bestående av ansvarlig redaktør og rettssosiolog Karin Widerberg, sosiolog Karen Davies, historiker Anita Göransson, kunsthistoriker Anna Lena Lindberg og psykolog Margareta Bertilsson, mente at det særlig i det siste tilfellet fantes et behov for noen som kunne følge med i den skandinaviske og internasjonale debatten og gjøre den tilgjengelig for et bredt publikum.⁴⁶³

Det svenske tidsskriftet skilte seg samtidig fra sine skandinaviske motparter på 1980-tallet ved at det ble startet som et grasrottiltak av kvinne- og kjønnsforskere selv, og ikke gjennom et forskningspolitisk organ slik som *Nytt om kvinneforskning* eller på

---

⁴⁶¹ Hirdman i Florin og Niskanen [red.] 2010: 223. Göransson i Florin og Niskanen [red.] 2010: 198

⁴⁶² Davies, Göransson og Lindberg i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1/1980: 4

⁴⁶³ Davies, Göransson og Lindberg i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1/1980: 4

privat initiativ slik som *Forum for kvindeforskning*.⁴⁶⁴ Følgene av dette kunne blant annet spores i hvem som fra redaksjonenes side ble fremstilt som tidsskriftenes publikum. Spesielt lett var dette å se i en sammenligning med det norske tidsskriftet, som jo i utgangspunktet var ment som en samfunnsvitenskapelig publikasjon. Åpenheten for alle fag i det svenske tidsskriftet helt fra starten av kan hevdes å ha skapt en annen mulighet for historikernes deltagelse i det svenske tidsskriftet enn i det norske. Jeg mener at den ulike utformingen av tidsskriftene i deres oppstartsfasen derfor kan være en del av forklaringen på at svenske historikere i større grad enn norske ser ut til å ha foretrukket det tverrfaglige tidsskriftet som arena for historiefaglige diskusjoner, i alle fall på 1980-tallet.⁴⁶⁵ I sin tur har dette vært med på å skape en fremstilling av det svenske feltet som mer åpent for teoretiske diskusjoner på et mer overordnet plan enn i alle fall det norske.

De to danske tidsskriftene som jeg bruker som kilder her, *Kvinder, køn og forskning* og *Forum for kvindeforskning/Nyt forum for kvindeforskning*, er de to nyeste tidsskriftene i mitt utvalg. Det eldste av disse var *Forum for kvindeforskning* som kom ut med sitt første nummer i 1981. Ansvarlig redaktør for, initiativtager til og utgiver av *Forum for kvindeforskning* helt fra det første nummeret og frem til 1989, var forfatteren og arkivaren Nynne Koch.⁴⁶⁶ Koch var allerede en profilert feministisk forfatter i Danmark da hun ble ansatt som kontorassistent ved Det Kongelige Bibliotek i København tidlig på 1960-tallet. På bakgrunn av sitt arbeid for å samle inn og katalogisere kvinnerelevant litteratur, ble hun i 1973 utnevnt til fagreferent i feminologi, en betegnelse hun selv hadde skapt. Posisjonen som arkivar, fagreferent og fra og med 1976 foreleser ved Folkeuniversitetet, gjorde henne til en viktig

---

⁴⁶⁴ Selv om tidsskriftet var organisert som en grasrotbevegelse, mottok det fra starten av også statlig støtte. I min undersøkelsesperiode mottok det svenske tidsskriftet midler hovedsakelig fra Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet, Kulturrådet, Universitets- och Högskolaämbetet og Utbildningsdepartementet, i tillegg til mer sporadisk støtte fra Arbetsmarknadsdepartementet og Nationella sekretariatet för genusforskning. For en fullstendig oversikt over finansiering av det svenske tidsskriftet, se tabell 2: «Finansiering av tidsskriftene».

⁴⁶⁵ Lignende observasjon har også blitt gjort av Monika Edgren i *Scandia* 1/2010. Her noterte hun blant annet at *Kvinnovetenskaplig tidskrift* på 1980-tallet hadde hele fire numre med utelukkende historieartikler. (Edgren i *Scandia* 1/2010). To av disse numrene er 2/1983, «Kvinnoforskning i och om Göteborg», og 4/1983, «Kvinnligheten som historisk kategori».

⁴⁶⁶ *Forum for kvindeforskning* mottok til og med 1983 økonomisk støtte fra Statens humanistiske forskningsråd i Danmark.

premissleverandør for utformingen av den danske kvinne- og kjønnsforskningen på 1970-tallet.⁴⁶⁷ Etter at hun i 1984 også overtok utgiveransvaret for tidsskriftet på sitt eget forlag, Melusine, samtidig som hun fortsatte som ansvarlig redaktør, ble rollen som premissleverandør ytterligere styrket. Det konkrete utslaget av denne rollen kunne blant annet sees i bruken av feminologibetegnelsen om kvinne- og kjønnsforskning, en betegnelse som hun altså selv hadde skapt, og som hun definerte som «kvindeforskning, dvs. forskning om kvinder, om kvindeorienterede samfund, kvindeorienterede samfundsroller og kvindeorienterede synspunkter og anskuelser, set i forhold til mandsorienterede».⁴⁶⁸

Kochs definisjon av feminologisk forskning som forskning om kvinnerrelevante spørsmål, preget også tidsskriftet, som i løpet av sine første ni år tok opp temaer knyttet til moderskap, fødsler og patriarkatets undertrykkelse av kvinners muligheter til livsutfoldelse på egne premisser.⁴⁶⁹ Selv om hennes definisjon i utgangspunktet var ment å være teorinøytral, viste de nevnte temavalgene at hun og en rekke av artikkelforfatterne i praksis lente seg mer mot radikalfeministiske patriarkatsteorier enn mot marxistiske. Her skilte tidsskriftet seg ut fra både *Nytt om kvindeforskning*, hvor begge teoriretningene ble presentert i begynnelsen, og *Kvinnovetenskaplig tidsskrift*, som var klart marxistisk inspirert. Som både Karen Sjørup i sin historiografiske artikkel fra 1997 og Drude Dahlerup i *Rødstrømperne* viste, var ikke Nynne Koch og hennes redaksjonsstab alene om denne interessen i Danmark.⁴⁷⁰ I større grad enn i Norge og Sverige var det nettopp interessen for kvinnekulturens psykologiske og sosiale aspekter som opptok den danske kvinnebevegelsen, inkludert de første kvinne- og kjønnsforskerne som skrev i *Forum for kvindeforskning*. Den felles interessen for kvinnekultur understreket videre den sterke forbindelsen mellom

---

⁴⁶⁷ For mer informasjon om Nynne Koch, se Karen Sybergs artikkel om Nynne Koch i *Dansk Kvindebiografisk Leksikon* som finnes digitalt på <http://www.kvinfo.dk/side/170/>. Lastet ned 05.03.2014, kl. 10.05. For Kochs rolle i oppstarten av *Forum for kvindeforskning*, se <http://forside.kvinfo.dk/node/3547/>. Lastet ned 05.03.2014 kl. 09.33.

⁴⁶⁸ Koch i Koch [red.] 1977: 7

⁴⁶⁹ Syberg i *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*: «Koch, Nynne». Lastet ned 05.03.2014 kl. 10.05. Min raske optelling av titler viser at det gjennom tidsskriftets første åtte årganger totalt var 21 hele numre som på en eller annen måte hadde tilknytning til radikalfeministisk tankegodt.

⁴⁷⁰ Dahlerup 1998: 38-42. Sjørup i *Den jyske Historiker* 75-76/1997

forskerne og kvinnebevegelsen, som jeg mener også preget mange av de danske møteinnleggene på 1980-tallet, og som også kom frem i rapporten etter den første forskningspolitiske konferansen om kvinne- og kjønnsforskning i Danmark i 1978.

Det nyeste av tidsskriftene som utgjør kildegrunnet for dette kapittelet, er *Kvinde, køn og forskning* som ble opprettet i 1992. I den første lederartikkelen fortalte de fire redaktørene, psykologen og kvinneforskningskoordinatoren Kirsten Grønbæk Hansen, litteraturviteren Marianne Kruckow og historikerne Hanne Rimmen Nielsen og Anne Margrete Berg om bakgrunnen for og formålet med det nye tidsskriftet.⁴⁷¹ Konkret var tidsskriftet en fortsettelse av informasjonsbladet *Kvindeforskning*, populært kalt *Æblebladet*, etter logoen på tidsskriftets forside. *Æblebladet* var resultat av den første danske statlige støtteordningen for kvinne- og kjønnsforskning, Aktionsplanen for kvindeforskning, i 1986. Denne planen inneholdt fire initiativer: opprettelse av heltidslektorater til kvinneforskning og undervisning i kvinnespørsmål, en særbevilgning på totalt 18 millioner kroner fordelt på to bevilgningsbolker (1986-1989 og 1989-1992) til styrkning av kvinneforskning og formidling av dens resultater, en langsiktig plan for en permanent informasjons-, dokumentasjons-, registrerings- og arkivoppbyggingsvirksomhet, og til slutt en evaluering av den gjennomførte virksomheten.⁴⁷² Planen resulterte blant annet i bevilgninger til *Kvinder, køn og forsknings* forgjenger, *Nyhedsbrevet Kvindeforskning* (1987-1992), *Årbog for kvindeforskning* (1989-1991), KVINFO og *Nyt forum for kvindeforskning* som skulle fungere som informasjonsformidlere av kvinneorientert forskning både til andre forskere innen feltet, til resten av forskerverdenen og til allmennheten. Aktionsplanen innebar dermed et etterlengt oppsving for den danske tverrfaglige forskningen om kvinner og kjønn, både i forhold til antall stillinger som nå fantes til rådighet, og i forhold til økonomiske ressurser som kunne brukes på forskningsprosjekter innen feltet. I følge Drude Dahlerup førte bevilgningene til at en rekke kvinne- og kjønnsforskere uten faste stillinger fikk muligheten til å bli innen

⁴⁷¹ Stillingen som kvinneforskningskoordinator var lagt til Center for Kvindeforskning, København Universitet.

⁴⁷² Særbevilgningen var opprinnelig gitt for treårsperioden 1986-1989, men i 1989 ble det gitt ytterligere ni millioner for en periode frem til 1992.

forskningsverdenen og arbeide med doktoravhandlinger.⁴⁷³ For historikerne betydde planens tildelinger av lektorater konkret at Bente Rosenbeck fikk stilling ved København universitet med prosjektet *Kvindeforskningens teorier og metoder*, og at Anne-Birte Ravn fikk stilling som lektor i samfunnsvitenskap ved Aalborg universitetscenter med prosjektet *Kønsarbejdsdeling og samfundsudvikling*.⁴⁷⁴

De gyldne årene for dansk kvinne- og kjønnsforskning varte imidlertid ikke særlig lenge, og allerede i 1992 ble Aktionsplanen avsluttet. Da *Æblebladet* sluttet å komme ut som følge av inndragelsen av Aktionsplanens særmidler, tok Foreningen for Kvinde- og Kønsforskning (stiftet 1990) initiativ til et samarbeid med Koordinationen for Kvinde- og Kønsforskning for å opprette og finansiere et tidsskrift som kunne både videreføre *Æblebladets* nyhetsfunksjon og fungere som et forum for den vitenskapelige debatten om dansk kvinne- og kjønnsforskning.⁴⁷⁵ Det nye danske tidsskriftet skilte seg dermed fra *Forum for kvindeforskning* ved å være en form for grasrotinitiativ, på samme måte som det svenske tidsskriftet hadde vært det på begynnelsen av 1980-tallet. Hovedvekten skulle likevel ligge på det vitenskapelige, gjennom presentasjoner av både etablerte og nye forskere, teorier og metoder. På denne måten skulle også dette tidsskriftet avspeile utviklingen og mangfoldet som fantes på det tverrfaglige området, bidra til en løpende debatt og rette et kritisk blikk på allerede etablerte teorier og metoder. I og med at de særlige bevilgningene til møter og konferanser gjennom Aktionsplanen hadde opphørt, mente redaksjonen at det fantes et sterkt behov for et debattforum for både forskningspolitikk og mer

---

⁴⁷³ Dahlerup 1998: 613

⁴⁷⁴ Styringsgruppen for kvindeforskning 1992: 28. Bente Rosenbeck ble ansatt i sin stilling i januar 1988. Anna-Birte Ravn ble ansatt i sin stilling i juli 1986. De to andre lektoratene i humanistisk forskning gikk til Elisabeth Flensted-Jensen, som skulle arbeide med prosjektet *Kvindens arbejdskultur* på CEKVINA-senteret ved Aarhus Universitet, og til Nina Lykke, som skulle arbeide med prosjektet *Kvindevidenskabens teori og metode med særligt henblik på kulturhistoriske betydningsdannelser omkring kønsforskellen, samt disses konsekvenser for kvinders udtryksformer og bevidsthedsdannelse*.

⁴⁷⁵ Grønback Hansen, Berg, Kruckow og Rimmen Nielsen i *Kvinder, køn og forskning* 1/1992: «Fra redaktionen». Også koordinatorstilling ble finansiert gjennom særbevilgninger over Aktionsplanens budsjett. Da bevilgningene opphørte, ble koordinatorstillingen omgjort til en 50%-stilling og plassert på København universitet. I begynnelsen ble også den statlige støtten til tidsskriftet ledet gjennom Center for kvindeforskning ved København universitet, før den i 1996 ble overtatt av Koordinationen for kvinde- og kønsforskning ved samme universitet. For en fullstendig oversikt over *Kvinder, køn og forsknings* finansieringskilder, se tabell 2: «Finansiering av tidsskriftene».

vitenskapsteoretiske og – metodiske spørsmål. De håpet at det nystartede tidsskriftet skulle bidra til å dekke dette behovet.⁴⁷⁶

I «En historie bag tidsskriftet *Kvinder, køn og forskning*» skrev Berg og Kruckow mer utdypende om bakgrunnen for opprettelsen av tidsskriftet, hvor de hevdet at det hadde sine røtter i overgangsperioden etter at Aktionsplanen opphørte.⁴⁷⁷ Da det på vårparten 1992 ble klart at regjeringen ikke kom til å videreføre særbevilgningene, forsøkte redaktørene av de tre tidligere utgivelsene å skape et nytt, felles tidsskrift. I midlertid ble det vanskelig å opprettholde samarbeidet, og redaktørene måtte til slutt erkjenne at «såvel interesser som potentiel målgruppe var forskjellige, så vi gikk hvert til sit».⁴⁷⁸ Til slutt var det bare årbokens og nyhetsbrevets redaktører som klarte å enes om et felles grunnlag for et nytt tidsskrift, mens *Nyt forum for kvindeforskning* under sosiologen Sussane Possing etter hvert utviklet seg til dagens nettbaserte *KVINFOs Webmagasin*.

Kvinder, køn og forskning skiller seg i denne sammenhengen ikke bare ut ved å være det nyeste tidsskriftet, men også ved å være det tidsskriftet som talte flest historikere i sin redaksjonsgruppe. Ved siden av Anne Margrete Berg var også Hanne Rimmen Nielsen med. I den videre sirkelen rundt tidsskriftet deltok Anna-Birte Ravn og Bente Rosenbeck, og Nanna Damsholt og Birgitte Possing var fagfeller. Da det kom til redaksjonsskifte i 1996, ble historikernes tilstedeværelse ytterligere styrket. Dette året overtok den nylig kreerte doktoren i historie, Hilda Rømer Christensen, både koordinatortillingen etter Grønbeck Hansen og stillingen som redaktør av *Kvinder, køn og forskning*.⁴⁷⁹ Ved siden av henne besto redaksjonen av ytterligere to historikere, stipendiatene Dorthe Gert Simonsen (København universitet) og Anette

---

⁴⁷⁶ Grønbeck Hansen, Berg, Kruckow og Rimmen Nielsen i *Kvinder, køn og forskning* 1/1992: 4-5

⁴⁷⁷ Berg og Kruckow i *Kvinder, køn og forskning* 1/1994: 103. Aktionsplanens styringsgruppe ble ledet av lingvisten Mette Kunøe. Administrativt var den plassert under Planlægingsrådet for Forskningen og forskningsrådene, som fikk i oppgave å sette planen ut i livet. (Styringsgruppen for kvindeforskning 1992: 1)

⁴⁷⁸ Berg og Kruckow i *Kvinder, køn og forskning* 1/1994: 104

⁴⁷⁹ Hilda Rømer Christensen disputerte i 1996 for historieavhandlingen *Mellem backfische og pæne piger*, som handlet om den danske KFUKs syn på kvinnelighet på 1900-tallet.

Dina Sørensen (Roskilde universitetscenter).⁴⁸⁰ I og med at historikerne fra den utvidede redaksjonsgruppen og fra fagfellegruppen fortsatte sitt engasjement i tidsskriftet, betydde dette en markant tilstedeværelse av historikere som verken redaksjonene i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* eller *Nytt om kvinneforskning/Kvinneforskning* kunne vise til i løpet av min undersøkelsesperiode.⁴⁸¹ Totalt var det snakk om syv historikere som på en eller annen måte var tilknyttet redaksjonen etter redaksjonsbyttet i 1996.

På samme måte som det kommer frem i omtalen av det svenske tidsskriftet, mener jeg at historikernes tilstedeværelse i det nye danske tidsskriftet fra starten av har hatt betydning for fremstillingene av det danske kvinne- og kjønnshistoriske feltet i *Kvinder, køn og forskning*. Tilstedeværelsen peker for det første at det blant danske historikere som arbeider med kvinner og kjønn i fortiden, har funnes en sterk interesse for å være med på å utforme det tverrfaglige tidsskriftet. For det andre mener jeg at deres tilstedeværelse i det tverrfaglige rommet, kan sies å peke på den tendensen som også kunne leses ut av *Kvindeforskning i Danmark* og innleggene fra de to første kvinnehistorikermøtene. Begge steder har den tette forbindelsen mellom historikerne og resten den feministiske forskningen, blitt understreket av historikerne selv, når de like gjerne omtalte seg som kvinneforskere enn som historikere i sine artikler, på samme måte som det også kom frem i innleggene fra *Kvindeforskning i Danmark*.

1980-tallet: patriarkat og andre teorier og et økende mangfold

Historikernes teoridiskusjoner i de tre skandinaviske tidsskriftene både lignet og skilte seg fra teoridiskusjonene i de første forskningspolitiske rapportene og på de nordiske kvinnehistorikermøtene. På samme måte som på møtene dominerte

---

⁴⁸⁰ Dorthe Gert Simonsen arbeidet med prosjektet *Tegnets tid: historieteoretiske undersøgelser efter den sproglige vending* (2000). Det har ikke vært mulig for meg å spore opp hva Anette Dina Sørensens avhandling het eller når den kom ut.

⁴⁸¹ *Kvinder, køn og forskning* har i sine opplysninger på jakkeomslagene skilt mellom en utvidet redaksjonsgruppe og en egen gruppe forskere, som har vært fagfeller for tidsskriftet. Det er den siste gruppen jeg kaller for fagfellegruppen her.

---

historisk-materialistiske teorier også mesteparten av teoriartiklene i de tverrfaglige tidsskriftene på 1980-tallet. Rent konkret gjaldt dette for Tinne Vammens «På sporet af det nære: erfaringer og strøtanker fra en punktanalyse af fruer, piger og familier i en byejeendom 1880-1901» (3/1982), Hanne Caspersens «Frigørelse og fastholdelse: moderskab i 30'erne» (3/1983) og Kirsten Geertsens «Husarbejdets økonomiske usynlighed – og kampen for å få det gjort synligt» (3/1984). Historisk materialisme i form av marxistisk teori preget samtidig diskusjonene rundt tiårets mest omtalte teoriklynge, patriarkatsteori. Hvordan skandinaviske kvinne- og kjønnsforskere forholdt seg til denne teoriklyngen, kom frem i Ida Bloms «Patriarkatsteorier i kvinnehistorisk forskning» (2/1987) og i artikkelen Christina Carlsson skrev sammen med sosiologene Joke Esseveld, Sara Goodman og Karin Widerberg i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1/1983.

På samme måte som på det tredje kvinnehistorikermøtet i 1989, kunne det også i tidsskriftsartiklene merkes en økende interesse for meningsdimensjonene ved fortidige kvinners liv på slutten av 1980-tallet. Klarest kom dette frem i Bente Rosenbecks artikkel «Den mytiske biologi» (*Forum for kvindeforskning* 3/1988) og Anne-Birte Ravns «Mål og midler i den gamle og den nye kvindebevægelse» (*Nyt forum for kvindeforskning* 3/1989), men også i Gro Hagemanns reisebeskrivelse fra Salzburgseminaret i 1988 «Gender and the humanities» (*Nytt om kvinneforskning* 5/1988), hvor poststrukturalistisk teori sto på dagsplanen. Mer indirekte omfattet vendingen mot meningsdimensjonen også diskusjonene i statsviteren Maud Landby Eduards' og idéhistorikeren Ulla Manns' «Om genus och genussystem» (*Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2/1988) og Yvonne Hirdmans «Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning» (*Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1988). De to siste artiklene viste ikke bare hvordan den nye innflytelsen kunne komme til uttrykk i det svenske tidsskriftet, men også den gryende problematiseringen av den nye interessen for meningsdimensjoner i mennesketilværelsen. Sentralt i poststrukturalistisk teori står ideen om at mening konstrueres gjennom dikotomier. Som Ravn viste i sin artikkel, gjaldt ikke fokuset på dikotomier bare på et overordnet meningsplan, men også mer konkret i måten

---

ulikheter og forskjeller blant kvinner kunne forstås av historikere og andre kvinne- og kjønnsforskere. Hun var heller ikke alene om å tematisere dette spørsmålet. Andre som på 1980-tallet var opptatt av det samme spørsmålet i de skandinaviske tidsskriftene, var svenskene Anne Marie Berggreen, Maud Landby Eduards, Ulla Manns og danske Birgitte Possing.

I det følgende vil de tre teoriutviklingene drøftes i hver sin bolk, som er ordnet på følgende måte: først kommer diskusjonene om patriarkatsbegrepet, etterfulgt av debattene om den poststrukturalistiske innflytelsen, og jeg avslutter med debatten om hvordan forskjeller mellom kvinner skulle forstås i fortiden og nåtiden.

Det mangetydige patriarkatet

Oversikter over den tverrfaglige kvinne- og kjønnsforskningens utvikling, slik som Harriet Holters kapittel «Kvinneforskning: Utvikling og tilnærming» i *Hun og han – Kjønn i forskning og politikk* (1996) og Drude Dahlerups *Rødstrømperne*, beskriver gjerne den gryende kvinne- og kjønnsforskningen på 1970- og 1980-tallet som preget av et ønske om å fremheve de materielle og åndelige årsakene til kvinneundertrykkelsen 1970-tallets kvinnebevegelser kjempet mot. Teoriene som ble utviklet i denne perioden, tok utgangspunkt i påstanden om at kvinneundertrykkelse skyldtes samfunnets patriarkalske utforming, og at denne utformingen tillot menn å utøve makt over kvinner både i det offentlige og i det private livet. I følge Cathrine Holst i *Hva er feminisme* (2009), fantes det ulike retninger innen patriarkatstenkning, hvor skillet gikk i spørsmålet om hvor opprinnelsen til patriarkatet stammet fra. Mens en gruppe teoretikere støttet seg til Karl Marx' og Friedrich Engels' forklaringer og hevdet at opprinnelsen måtte søkes i økonomiske ulikheter mellom klassene, lente den andre gruppen seg på psykologiske og sosiologiske forklaringer fremmet av de amerikanske tenkerne Shulamith Firestone og Kate Millett. Denne gruppen hevdet at opprinnelsen til kvinners underordnede stilling måtte søkes i kvinners reproduktive rolle, både i evnen til å føde og i omsorgsevnen.⁴⁸²

---

⁴⁸² Holst 2009: 51

I *Nytt om kvinneforskning*, *Kvinnovetenskaplig tidskrifts* og *Forum for kvindeforskning*s årganger på 1980-tallet kunne historikere med arbeidsfelt knyttet til kvinners liv, gjenfinnes i begge leire, selv om den marxistisk-inspirerte leiren rommet flere enn den psykologisk orienterte i det norske og det svenske tidsskriftet. I det danske tidsskriftet var den psykologiske patriarkatsteoriens fane holdt høyt hevet av *Forum for kvindeforskning*s redaksjonsmedlem og akademisk medarbeider i KVINFO, Jytte Larsen. Samtidig kom også den marxistiske retningen til syne i Vammens, Geertsens og Caspersens artikler. Mens Kirsten Geertsens artikkel var en overordnet diskusjon av hvordan kvinners ulønnede arbeid i familien skulle forstås ut fra en marxistisk økonomianalyse hvor lønnsarbeid sto i sentrum, var Hanne Caspersens og Tinne Vammens artikler skrevet på bakgrunn av konkrete forskningsprosjekter. I Caspersens tilfelle handlet det om utviklingen av de første velferdsordningene for gravide kvinner og kvinner med små barn, i Vammens tilfelle var det snarere forholdet mellom tjenestepiker og husfruer i en københavnsk bygård på slutten av 1800-tallet. Hovedpoengene i Hanne Caspersens artikkel var at kvinners biologiske evne til å føde barn hadde ført til at alle kvinner ble pålagt omsorgsoppgaver, og at dette hadde innvirkning på kvinners evne til å kombinere moderskap med andre roller i sitt liv. I Tinne Vammens tilfelle handlet det om å forstå de borgerlige familiene som politiske arenaer hvor de ulike kvinnegruppenes økonomiske og sosiale interesser krysset hverandre.⁴⁸³

Det fantes dessuten visse forskjeller i når historikerne begynte å diskutere patriarkatsteorier i sine respektive tidsskrifter. For de norske historikernes del ble denne teoriklyngen først diskutert i *Nytt om kvinneforskning* 1987, da Ida Blom ga ut artikkelen «Patriarkatsteorier i kvinnehistorisk forskning» (2/1987).⁴⁸⁴ I det svenske tidsskriftet kom diskusjonen allerede i 1983, med Christina Carlssons, Joke Essevelds, Sara Goodmans og Karin Widerbergs artikkel «Om patriarkatet: en kritisk

⁴⁸³ Caspersen i *Forum for kvindeforskning* 3/1983: 22. Vammen i *Forum for kvindeforskning* 3/1982: 21

⁴⁸⁴ Ida Bloms artikkel bygde på et innlegg holdt på seminar om patriarkatsteorier arrangert ved Senter for humanistisk forskning, Universitetet i Bergen. På dette seminaret deltok også Gro Hagemann, som var kommentator til Bloms innlegg. (Moi i *Nytt om kvinneforskning* 2/1987: 4-6)

---

granskning», mens dette begrepet ble første gang diskutert i det danske tidsskriftet i 1987. Da ga Jytte Larsen ut artikkelen «Patriarkatslitteratur».

Bloms artikkel var en historiografisk fremstilling av patriarkatsteoriens utvikling fra 1800-tallet og frem til 1970-tallet, der hun forsøkte å relatere teoriens argumenter og påstander til norsk kvinnehistorisk forskning. Ida Blom åpnet artikkelen med å hevde at norske historikere «har vært lite opptatt av eksplisitt å ta stilling til omfattende teorier som kan benyttes som analyseredskap under forskningen».⁴⁸⁵ Dette betydde likevel ikke at historikernes arbeid var fullstendig forutsetningsløst hva teoretiske spørsmål angikk. Snarere var det slik at hver historikergenerasjon hadde sitt uuttalte historiesyn, som gjenspeilte skiftende maktforhold og bestemte gruppers behov for å finne frem til eget ståsted og egen identitet i historien. Også 1970- og 1980-tallets kvinne- og kjønns historikere arbeidet ut fra et historiesyn. Dette synet bygde på oppfatningen om at tidligere historieforskning hadde forsømt fortidens kvinnelige aktører, fordi slik forskning bygde på et historiesyn hvor «det asymmetriske forhold mellom kjønnene har blitt sett som deterministisk og uforanderlig».⁴⁸⁶ En slik forståelse av maktasymmetrien mellom kjønnene hadde ført til at historikere ikke interesserte seg for spørsmålet, ettersom historikere først og fremst interesserer seg for de foranderlige delene av fortiden.⁴⁸⁷

Denne utdefineringen hadde 1980-tallets kvinne- og kjønns historikere som mål å forandre ved å fremheve at arbeidsdeling og maktfordeling varierte både mellom kjønnene og internt mellom kvinner og ved å vise at demografiske, ernæringsmessige og teknologiske forandringer hadde følger for biologiske funksjoner.⁴⁸⁸ Ida Blom hevdet etter sin historiografiske gjennomgang at de siste årenes amerikanske teorier, utviklet av blant annet historikeren Gerda Lerner og økonomen Heidi Hartman, kunne være verdifulle verktøy i norske historikers påvisninger av maktasymmetriens

---

⁴⁸⁵ Blom i *Nytt om kvinneforskning* 2/1987: 7

⁴⁸⁶ Blom i *Nytt om kvinneforskning* 2/1987: 8

⁴⁸⁷ Blom i *Nytt om kvinneforskning* 2/1987: 8

⁴⁸⁸ Blom i *Nytt om kvinneforskning* 2/1987: 7-8

sosiale rammer.⁴⁸⁹ I sin artikkel siktet hun særlig til Hartmans artikkel «A Discussion of the Unhappy Marriage of Marxism and Feminism» (1981) og Gerners *The Creation of Patriarchy* (1986). Mens Hartman hevdet at kvinneundertrykkelse var resultat av at kvinner ble undertrykt både på grunn av sin klasses tilhørighet og sitt kjønn, mente Gerda Lerner at kvinneundertrykkelse var resultatet av kvinners behov for fysisk beskyttelse fra menn. I følge Lerner hadde patriarkatet oppstått i før-skriftlige samfunn i det kvinner aksepterte underordning under menn i bytte mot fysisk beskyttelse. Patriarkatet hadde dermed rot i en biologisk betinget ulikhet, men ble i følge henne opprettholdt og utviklet gjennom sosiale relasjoner. Når kvinner ikke brøt ut av den underordnede statusen, var det fordi oppbruddet ville ført til tap av beskyttelse fra sin egen klasses menn og trusler om vold fra menn fra andre klasser.⁴⁹⁰ Det viktige for Blom var her at begge forskerne fremstilte det asymmetriske kjønnsforholdet som foranderlig og klart forankret i materielle forhold, og dermed klart historisk.⁴⁹¹ Dette gjorde det mulig for henne og andre forskere å bruke patriarkatsteorier som analyseverktøy i sin søken etter kvinneundertrykkelsens opphav. Særlig viktig for henne var at Hartman og Lerner begge forsøkte å finne veier til å forene marxistisk historieoppfatning, datidens rådende historiesyn, med et feministisk perspektiv.

Samtidig stilte hun seg kritisk til at teoriene i stor grad fokuserte på kvinneundertrykkelsens årsaker og reproduksjonsmåter gjennom historien, noe som førte til at de to amerikanske forskerne i sine teorier snarere rettet søkelyset mot «kvinnens avmakt og deres aksept av sin avmakt» enn mot teknologiske og institusjonelle nyvinninger som førte til faktiske forandringer.⁴⁹² Med sitt kraftige fokus på hvordan kvinneundertrykkelse ble overført fra en generasjon til en annen, gikk Gerda Lerner og Heidi Hartman imot det som Blom oppfattet som kvinne- og kjønnsforskningens største bidrag til resten av forskningen, nemlig understrekningen

---

⁴⁸⁹ Heidi Hartmans artikkel kom første gang ut i Lydia Sargents artikkelsamling *Women and revolution: a discussion of the unhappy marriage of marxism and feminism* (1981). Den kom ut i sin første versjon i *Capital&Class* 1/1979 under tittelen «The Unhappy Marriage of Marxism and Feminism: Towards a more Progressive Union».

⁴⁹⁰ Lerner 1986

⁴⁹¹ Blom i *Nytt om kvinneforskning* 2/1987: 10-12

⁴⁹² Blom i *Nytt om kvinneforskning* 2/1987: 13

---

av «det umulige i å se det private og det offentlige som konkurrerende sfærer, det fruktbare i å vise deres gjensidige avhengighet og det viktige i å bringe samspillet mellom dem i balanse».⁴⁹³

Ida Bloms kritikk av patriarkatsteoriens fremstilling av kvinner som evig avmektige, peker i denne sammenhengen på en forbindelse til diskusjonene om verdighets- eller elendighetsforskning. Disse diskusjonene hadde, i følge statsviteren Beatrice Halsaa, sitt utspring i den norske sosiologen Bjørg Aase Sørensen. Sørensen hadde i artikkelen «Arbeidskvinner og verdighet» (1977) kritisert norsk arbeidslivssosiologi for å tegne overflatiske og ensidige bilder av kvinnelige arbeidstakere som svake, uten makt og innflytelse og med alle slags handikap når de ble vurdert ut fra en mannlig norm.⁴⁹⁴ Etter Bjørg Aase Sørensens oppfatning var det derfor behov for forskning som viste at kvinner også hadde styrke og evner, samt hvordan arbeidskvinner ble holdt unna posisjoner og hvem som avviste dem i fagbevegelsen og på arbeidsplassen. I forlengelsen av denne diskusjonen kom det i følge Halsaa et krav fra kvinne- og kjønnsforskere om at feministisk forskning skulle gi slipp på den tidligere forutsetningen om at menn generelt har makt over kvinner. Makt og undertrykking burde nå heller gjøres til et tema for empirisk forskning.⁴⁹⁵ Ved å kritisere patriarkatsteoretikerne Hartman og Lerner for ensidig fremheving av kvinners offerrolle, kom Bloms artikkel til å vise en måte feministiske historikere kunne delta i det tverrfaglige feltet som forskning om kvinner og kjønn utgjorde på slutten av 1980-tallet.

Ida Blom var den eneste historikeren i det tverrfaglige norske tidsskriftet som skrev om patriarkatsteorier. Av denne grunn kan hennes avvísninger av patriarkatsteorier

---

⁴⁹³ Blom i *Nytt om kvinneforskning* 2/1987: 14

⁴⁹⁴ Bjørg Aase Sørensens artikkel kom ut i antologien *Kvinnens bilde* i 1977.

⁴⁹⁵ Halsaa i Lorentzen og Mühleisen [red.] 2006: 115. Ida Blom var heller ikke den eneste som diskuterte patriarkatsteori i *Nytt om kvinneforskning* på 1980-tallet. En gjennomgang av alle utgitte artikler om kvinne- og kjønns historie i dette tidsskriftet i løpet av 1980-tallet, viser at også Sølvi Sogner var opptatt av emnet i sin anmeldelse av den amerikanske middelalderhistorikeren Joan Kellys antologi *Women, history and theory. The Essays of Joan Kelly* (1984), hvor Sogner trakk frem Kellys kritikk av patriarkatsteorier for å være generelle og ahistoriske som et positivt trekk ved artikkelsamlingen (Sogner i *Nytt om kvinneforskning* 2/1987: 50-51).

for manglende historisitet, og hennes kritikk av Heidi Hartman og Gerda Leners patriarkatsteorier for å dvele for mye på en uforanderlig offerrolle for kvinner, sees som viktige grensdragninger innen det norske kvinne- og kjønnshistoriske fagfeltet. At nettopp hun og ikke andre norske historikere ga ut denne artikkelen, understreker ytterligere hennes rolle som definisjonsskaper innen det norske feltet. Dette kunne først kunne sees i *Kvinneaspekter i humanistisk forskning*, og ble ytterligere forsterket gjennom hennes roller som lederen av det første nordiske kvinnehistorikerprosjektet og som en av grunnleggerne av kvinnehistorikermøtene. På samme tid går det også an å hevde at hennes ensomme posisjon som den eneste historikeren som uttalte seg om dette teoretiske spørsmålet, også understreket fremstillingene av det norske fagfeltet som bestående av langt flere empirisk enn teoretisk interesserte historikere. Denne karakteristikken støttes også av Ingeborg Fløystad i hennes historiografiske oversiktsartikkel fra 1990. Her hevdet hun at ikke bare kvinne- og kjønnshistorien, men også det norske historiefaget i sin helhet, tradisjonelt sett har vært lite omfattet av teoretiske studier.⁴⁹⁶

Også i *Kvinnovetenskaplig tidsskrift* ble patriarkatsteorier diskutert, blant annet av historikeren Christina Carlsson og sosiologene Joke Esseveld, Sara Goodman og Karin Widerberg i artikkelen «Om patriarkatet: en kritisk granskning» i *Kvinnovetenskaplig tidsskrift* 1/1983. Deres drøfting av teorien baserte seg på Lydia Sargents artikkelsamling *Women and Revolution: A Discussion of the Unhappy Marriage of Marxism and Feminism* (1981), som de fire forfatterne beskrev som sentral på grunn av artikkelsamlingens mål om å utvikle patriarkatsbegrepet til et analytisk redskap for kunnskapsutvikling om kvinneundertrykkelsens årsaker.⁴⁹⁷ På samme måte som i Ida Bloms artikkel om patriarkatet, pekte deres gjennomgang av fire av artiklene fra samlingene – Heidi Hartmans «The Unhappy Marriage of Marxism and Feminism», Susan Hardings «What is the Real Material Base of Patriarchy and Capital», Azizah Al-Hibris' «Capitalism is an Advanced Stage of Patriarchy: But Marxism is Not Feminism» og Iris Youngs «Beyond the Unhappy Marriage: A Critique of the Dual Systems Theory» – på at diskusjonene var

⁴⁹⁶ Fløystad i *Historisk tidsskrift* 4/1990: 408

⁴⁹⁷ Carlsson, Esseveld, Goodman og Widerberg i *Kvinnovetenskaplig tidsskrift* 1/1983: 54

---

kompliserte både hva årsakene til og mekanismene bak kvinneundertrykkelsen angikk.

Hver på sin måte viste de fire artiklene ifølge Carlsson, Esseveld, Goodman og Widerberg hvor ulikt patriarkat, kapitalisme og forholdet mellom dem kunne forstås, og hvor vanskelig teoriutvikling om disse fenomenene kunne være. I følge dem klarte Hartman, Harding, Al-Hibris eller Young verken å utarbeide teorier som fullgodt forklarte patriarkatets og kapitalismens separate oppkomst og utvikling, eller forholdet mellom dem. Heidi Hartmans artikkel ble kritisert for ikke å inneholde noe «nödvandigt samband mellan den patriarkala strukturen och produktionssättet i den bemärkelse att förändringar i den ena innebär förändringar i det andra», og for ikke å være i stand til å forklare hvorfor menn strevde etter å utøve kontroll over kvinner.⁴⁹⁸ Sandra Hardings artikkel ble derimot kritisert for ikke å ha lyktes med å relatere sin sosialpsykologiske analyse av den kjønnsdelte sosialiseringen som årsak til menns dominanstrang over kvinner til en økonomisk analyse. I stedet for å forklare nærmere hvordan menns psykologiske drift til å dominere kvinner kom til uttrykk i den kapitalistiske klassestrukturen, konsentrerte hun seg om en eksklusiv analyse av de patriarkale relasjonene.⁴⁹⁹ Azizah Al-Hibris og Iris Young, som begge valgte å konsentrere seg om utvikling av psykologiske patriarkatsteorier, ble også kritisert for uklar begrepsbruk. Hardest gikk det utover Al-Hibris' analyser, som de fire kritikerne oppfattet som «mycket abstrakta och ahistoriska».⁵⁰⁰ Til sammenligning fikk Youngs artikkel mindre hard medfart, muligens fordi de fire kritikerne var mer positivt innstilt til hennes forsøk på å utvikle en sosialt og historisk forankret teori, som også inneholdt betraktninger omkring de forskjeller som eksisterte mellom ulike kvinnegrupper. Det store ankepunktet mot denne artikkelen var likevel at Iris Young ikke greide å forklare hvordan hennes sentrale analyseredskap, arbeidsdeling, «överhuvudtaget blir hierarkisk».⁵⁰¹

---

⁴⁹⁸ Carlsson, Esseveld, Goodman og Widerberg i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1/1983: 58

⁴⁹⁹ Carlsson, Esseveld, Goodman og Widerberg i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1/1983: 61

⁵⁰⁰ Carlsson, Esseveld, Goodman og Widerberg i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1/1983: 63

⁵⁰¹ Carlsson, Esseveld, Goodman og Widerberg i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1/1983: 64

Selv om det fantes forskjeller i tilnærming mellom «Om patriarkatet»-forfatterne og Ida Blom, fantes det likevel en viktig likhet. I begge artiklene ble det etterlyst en grundigere forklaring av hvordan patriarkatet har vært tilpasset de til enhver tid rådende samfunnsnormene, og hvordan patriarkatsanalyser kunne brukes som praktiske verktøy i forskningen. I begge artiklene ble det etterspurt større oppmerksomhet rundt spørsmålet om kvinners offerrolle kunne endres og i så fall hvordan, i begge artiklene ble patriarkatsteoretikere som Hartman kritisert for ikke å være teoretisk konsekvente og i begge artiklene ble det fremsatt krav om å forbinde de teoretiske tesene med empiriske funn i fortid og nåtid.

Samtidig skilte artiklene seg på et viktig punkt: mens Bloms artikkel var et enkvinnes-prosjekt, skrev Christina Carlsson sin artikkel sammen med tre sosiologer. Som Maud Eduards' og Ulla Manns' samarbeid viste senere, var ikke slike konstellasjoner et uvanlig syn i det svenske tidsskriftet. Snarere ser det ut til at den tverrfaglige atmosfæren som hadde blitt etablert gjennom fora-organisasjonene, fortsatte videre inn i artikkelskrivingen. Til sammenligning fantes det bare en artikkel skrevet av en norsk kvinne- og kjønns historiker i samarbeid med andre forskere, og ingen danske. Den norske artikkelen var reisebeskrivelsen Gro Hagemann skrev sammen med Kirsten Gomard, Birgitta Ivarsson, Eva Maria Lassen og Birgitta Holm etter at de alle hadde deltatt på det internasjonale forskerseminaret Gender and the humanities i Salzburg i 1988. I forhold til de ulike måtene historieforskning om kvinner og kjønn har blitt fremstilt på i de tverrfaglige tidsskriftene, mener jeg dette peker på en interessant forskjell. Norske historikere som Blom valgte å gi ut artikler på egen hånd, mens svenske historikere i større grad søkte å skrive artikler sammen med forskere innen andre deler av kvinne- og kjønnsforskningen.

Patriarkatsteori ble også omtalt i Jytte Larsens artikkel «Patriarkatslitteratur» i *Forum for kvindeforskning* 2/1987.⁵⁰² Larsen tok ikke i sin artikkel utgangspunkt i en historisk gjennomgang av teorier eller i diskusjoner av enkeltverker slik det ble gjort i

---

⁵⁰² Jytte Larsen artikkel var en utdypning av sosiologen Karen Sjørups artikkel «Patriarkatet – hvordan forklarer vi det», som kom ut i samme nummer.

det norske og det svenske tidsskriftet, men fokuserte heller på en oversikt over den litteraturen som ble diskutert i Danmark på 1970- og 1980-tallet. Også her spilte Heidi Hartmanns 1981-artikkel en viktig rolle, samtidig som Larsens oversikt viste at interessen for patriarkatsbegrepet og teoriene rundt det var mindre entydige i Danmark enn det Ida Bloms og Christina Carlssons artikler kunne tyde på var tilfelle i norsk og svensk sammenheng. I Jytte Larsens artikkel ble Hartmanns artikkel og de marxistiske teoriene den bygde på, klart plassert blant kvinne- og kjønnsforskerne på universitetene. Dette var i følge Larsen ikke den tenkningen som preget miljøet som *Forum for kvindeforskning* sprang ut av, og som var tett knyttet til Nynne Kochs undervisning på Folkeuniversitetet og utgivelse av bokserien *Kvindestudier*.⁵⁰³ I Jytte Larsens fremstilling var Kochs undervisning om kvinneundertrykkings årsaker langt tettere knyttet til amerikanske teoretikere som psykologen Nancy Chodorow og filosofen Shulamith Firestone, tenkere som hun hevdet ble ignorert blant feministiske studenter og forskere, som heller holdt seg «indenfor det herskende marxistiske paradigme».⁵⁰⁴ Det var først da Hartman i sine artikler «Capitalism, Patriarchy and Job Segregation by Sex» (*Signs* 3/1976) og «The Unhappy Marriage of Marxism and Feminism. Towards a More Progressive Union» forente patriarkatsteoriens hovedtanke om undertrykkelsen av kvinner som kjønn med marxistiske maktanalyser, at universitetsforankrede kvinne- og kjønnsforskere begynte å interessere seg for patriarkatsteorier. Før denne tid var interessen for patriarkatsbegrepet og de forklaringer av kvinneundertrykkelse det inngikk i, i følge Larsen forbeholdt aktivister og forskere utenfor det akademiske systemet.⁵⁰⁵

Som Karen Sjørup understreket i «Subjekt og frigjørelse i kvinders krønike», var ikke Jytte Larsen den eneste som hevdet at den tverrfaglige kvinne- og kjønnsforskningen som foregikk på universitetene, var sterkt marxistisk inspirert. Både Sjørup, Tinne Vammen, Birgitte Possing og Kirsten Floris trakk nemlig frem på 1970- og 1980-tallet hvor viktig det var å grunnfeste diskusjonene om kvinners livsvilkår i fortiden i

---

⁵⁰³ *Kvindestudier* kom ut i totalt fem bind i perioden mellom 1977 og 1981.

⁵⁰⁴ Larsen i *Forum for kvindeforskning* 2/1987: 69

⁵⁰⁵ Larsen i *Forum for kvindeforskning* 2/1987: 69

marxistiske utbyttningsteorier.⁵⁰⁶ Mens deres fremstillinger derimot skilte seg fra Larsens fremstilling, var i oppfatningen av de marxistiske teoriens potensial for å forklare kvinneundertrykkelse. Der det kan hevdes at Possing, Vammen, Floris og Karen Sjørup var av den oppfatningen at nettopp de marxistiske teoriene var det rette verktøyet for å forklare undertrykkelsen av kvinner, kan det hevdes at Jytte Larsen mente slike teorier snarere tilslørte undertrykkelsens sanne årsaker enn at de oppklarte dem.

Larsens sterke grensdragning mellom det akademiske miljøet og den ikke-akademiske delen av kvinnebevegelsen, stammet fra hennes egen tilknytning til KVINFO og det Koch-redigerte *Forum for kvindeforskning*. Det var i stor grad dette miljøet hun siktet til når hun hevdet at det var miljøer utenfor academia som først interesserte seg for patriarkatsteorier, og som hun fremstilte som en teoretisk fortropp både i patriarkatsartikkelen og i «Feminologi – kvindeforskning – kvindevitenskap» (*Forum for kvindeforskning* 1/1987). I sin beskrivelse av Nynne Kochs arbeid på Det kongelige Bibliotek, på KVINFO og ved Folkeuniversitetet fremhevet hun at Kochs feminologiske arbeid hadde en lengre historie enn universitetsforskningen. Nynne Kochs arbeid hadde begynt allerede et tiår før kvinne- og kjønnsforskning ble et aktuelt tema på universitetene, en tidsforskjell som Jytte Larsen mente spilte en avgjørende rolle i den forskjelligartede utviklingen disse to greinene av kvinnerelevant forskning fikk i Danmark på 1970- og 1980-tallet.⁵⁰⁷

---

⁵⁰⁶ Sjørup i *Den jyske Historiker* 75-76/1997: 117. I en tidligere artikkel i *Forum for kvindeforskning* 2/1987, «Patriarkatet – hvordan forklarer vi det», hevdet Karen Sjørup at «den danske universitetskvindeforskning i sine teoretiske overvejelser er alt for pæn». (Sjørup i *Forum for kvindeforskning* 2/1987: 64) Integreringen førte blant annet til at de radikalfeministiske teoriene stort sett ikke hadde funnet veien til universitetskvinneforskningen, i likhet med den seksuelle undertrykkelsen av lesbiske kvinner. (Sjørup i *Forum for kvindeforskning* 2/1987: 64). Et godt eksempel på en universitetsmarxistisk artikkel skrevet av en historiker i *Forum for kvindeforskning* var Kirsten Geertsens «Husarbejds økonomiske usynlighed – og kampen for at få det gjort synligt» (3/1984), hvor hun drøftet hvordan husarbeid skulle forstås: betalt eller ubetalt, formelt eller uformelt. Hennes eget svar var at det skulle sees som betalt og formelt, selv om det i sin fremtredelsesform fremsto som ubetalt og uformelt. Tilknytningen til marxistisk teori kom her klart frem i hennes relativt lange drøfting av de marxistiske begrepene bytteverdi og bruksverdi, og hvilken av dem som kunne brukes på husmødres arbeid.

⁵⁰⁷ Larsen i *Forum for kvindeforskning* 1/1987: 62

Ikke bare var kvinne- og kjønnsforskerne på universitetene senere ute med å interessere seg for patriarkatsteorier, men de var heller ikke vitenskapelige nok i følge Larsens artikkel. Mens de kvinnelige studentene som begynte å arbeide med feministisk forskning på universitetene, gikk ut fra det Drude Dahlerup beskrev som forskning av kvinner, om kvinner og for kvinner, hevdet Nynne Koch i følge Larsen allerede i 1971 at feminologi skulle være «studiet af kvindens situation i videste betydning» og innebære studier av «både pro- og antifeminisme, både over- og undervurdering af kvinden, både historiske, politiske, psykologiske og filosofiske aspekter».⁵⁰⁸ I Larsens artikkel var det denne forskningen som fortjente beskrivelsen kvinneforskning, og ikke den som ble ført på universitetene av forskere som arbeidet innenfor sine enkeltfag og knapt hadde kontakt med noen over faggrensene. Her hjalp det heller ikke at kvinne- og kjønnsforskere på universitetene hadde som mål om å skape forskning om og for kvinner, fordi det samtidig også eksisterte et mål om at denne forskningen skulle være av kvinner. Det som her gjorde Nynne Kochs tenkning bedre og mer vitenskapelig i Jytte Larsens øyne, var at det i Kochs feminologitenkning ikke fantes noen barrierer for at også menn kunne bli feminologiforskere. Inkludering av mannlige forskere gjorde feminologi langt mer «neutralt og videnskabeligt».⁵⁰⁹

At Nynne Kochs og Jytte Larsens oppfatninger ikke ble delt av alle, kom frem i Larsens egen skildring av det feminologiske kartotekets utvikling fra dets oppstart på 1960-tallet og frem til Nynne Koch gikk av med pensjon i 1986. Etter hvert som kvinne- og kjønnsforskningen klarte å etablere seg på universitetene, ble den feminologiske forskningen stadig mer skjøvet til side i oversiktene over den eksisterende og nye litteraturen på feltet.⁵¹⁰ En slutning som kan trekkes ut av denne utviklingen, er dermed at det var den marxistisk orienterte universitetsforskningen som gikk av med seieren i det danske feltet, noe som også går godt overens med det bildet av den danske kvinne- og kjønnsforskningen som hadde blitt etablert i

---

⁵⁰⁸ Koch sitert i Larsen i *Forum for kvindeforskning* 1/1987: 63

⁵⁰⁹ Larsen i *Forum for kvindeforskning* 1/1987: 64

⁵¹⁰ Larsen i *Forum for kvindeforskning* 1/1987: 74-75

Kvindeforskning i Danmark, og som også kom frem i Tinne Vammens innlegg på kvinnehistorikermøtet i 1993.

Når jeg valgte å kalle denne bolken for Det mangetydige patriarkatet, er det for å vise at det i mine analyserte artikler ikke fantes noen enighet om patriarkatsteoriens nytte for kvinne- og kjønnsforskningen, inkludert dens historiefaglige arm. I Ida Bloms artikkel ble både teoriene og begrepet fremstilt som velkomne, fordi de ga historikerne et analytisk redskap som kunne brukes i arbeidet med å forklare den ujevne maktfordelingen mellom kjønnene i fortiden. Dette var likevel ikke enkle redskaper å bruke, siden de i følge henne ikke ga historikere muligheten til å skrive om endringer over tid, eller til å påvise at kvinner som gruppe kunne påvirke sin samfunnsstilling. Matriarkatsteorier var særlig problematiske, siden de etter hennes oppfatning ikke lot seg forene med de empiriske funnene innen historiefaget. Oppsummert sett, handlet Bloms kritikk av patriarkatsteoriene om at de ikke var særlig historiske. Dette inkluderte Gerda Leners *The Creation of Patriarchy*, som Blom ellers beskrev som en veldokumentert, godt kildebelagt og vel utført historiefremstilling av patriarkatets utvikling i de tidligste samfunn.⁵¹¹

I den artikkelen som Christina Carlsson var medforfatter til i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* i 1983, ble også patriarkatsbegrepets analytiske verdi fremhevet som positiv. Samtidig kritiserte de fire forfatterne det de oppfattet som en manglende indre logikk i teoriene som lå til grunn for deres artikkel, og mente dette gjorde teoriene vanskelige å bruke praktisk. Særlig problematisk var dette i Heidi Hartmans og Iris Youngs tilfeller, fordi de i følge Carlsson, Widerberg, Esseveld og Goodman ikke klarte å finne frem til noen måter å forklare den doble undertrykkelsen på som både 1980-tallets kvinneforskere og kvinneaktivister mente preget kvinners samfunnsstilling. Det problemet som de fire svenske kritikerne søkte svar på, og som også opptok Ida Blom og Jytte Larsen i deres artikler, var hvilken del av undertrykkelsen som kom først: den seksuelle undertrykkelsen som dannet utgangspunktet for menns makt under patriarkatet, eller den økonomiske

---

⁵¹¹ Blom i *Nytt om kvinneforskning* 2/1987: 10

---

undertrykkelsen som dannet utgangspunktet for kapitaleiernes makt under kapitalismen.

Mens Christina Carlsson og hennes medforfattere og Ida Blom i sine artikler konsentrerte seg om å drøfte teoriene som teorier, var Jytte Larsen i større grad opptatt av å skrive om hvordan interessen for patriarkatsteorier gikk sammen med det arbeidet hun og Nynne Koch hadde gjort i forbindelse med utviklingen av den feminologiske samlingen ved Det Kongelige Bibliotek i København. Her ble patriarkatsteorier i stedet brukt som eksempler på hva som skilte kvinne- og kjønnsforskningsskretsene som hadde sitt utspring i feminologibegrepet og den forskningen som ble gjort på universitetene om kvinners samfunnsstilling. Ved å hevde at universitetsforskerne først ble interessert i patriarkatsteoriens forklaring av kvinneundertrykkelsen i det de ble presentert i en marxistisk språkdrakt, markerte Larsen etter min mening et klart eierskap og definisjonsmakt for denne teoriklyngens forklaringer i det tverrfaglige feltet som *Forum for kvindeforskning* representerte på 1980-tallet. Dette er en rolle som understrekes av hennes andre artikler i det danske tidsskriftet, som alle i en eller annen form drøftet eksistensen av og virkningene av de patriarkalske samfunnsstrukturene på kvinners liv. I artikler som «Patriarkatslitteratur» (2/1987), «Kønsfilosofiens kanon» (4/1987), «Matriarkater med og uten skæg. Kvindemagt og historien» (1/1988) og «Det er stadig gode grunne til at ikke få børn» (2/1988), ble grensedragningen mot marxistisk feminisme understreket gjennom Jytte Larsens preferanser for radikalfeminismens psykologiske forklaringer av kvinners underordnede samfunnsposisjon.

Dermed sikter valget av mangetydighetsbegrepet til det ambivalente forholdet til denne teoriklyngens funksjon innen historisk forskning om kvinner og kjønn. Patriarkatsteorier ble innen alle tre skandinaviske forskningsfelt oppfattet som relevante nok til at de fortjente egne artikler, men samtidig var det ikke alle teoriene innen klyngen som falt i like god jord i alle tre tidsskrifter. Den danske historikeren Larsen skilte seg her ut fra den norske historikeren Blom og den svenske historikeren Carlsson ved å foretrekke de psykologisk funderte teoriene som særlig vektla den

seksuelle undertrykkelsen, mens både Carlsson og Blom foretrakk de marxistisk orienterte retningene. Som Holsts *Hva er feminisme* og Kari Nyheim Solbrækkes og Helene Aarseths oversiktsartikkel i *Kjønnsforskning* viser, var patriarkatsbegrepet og diskusjonene om hvordan dette begrepet skulle brukes og forstås, sentrale i den tverrfaglige kvinne- og kjønnsforskningen på 1980-tallet.⁵¹² Det går derfor an å si at de tre artiklene som danner grunnlaget for denne bolken, peker på fremstillinger av en kvinne- og kjønns historisk forskning som fortsatt sto i tett kontakt med den kvinneaktivistiske roten. Samtidig viste de historikerskrevne artiklene i de tre tidsskriftene at patriarkatsteorier aldri var de eneste analytiske redskapene som kunne brukes i historieforskningen om fortidige kvinner, og at mange av de universitetsansatte historikerne hadde sterke reservasjoner mot teorien. Det er alternativene til patriarkatsteoriene jeg vender meg til nå.

De andre teoriene

Alternativ teoriutvikling i historieartiklene i de tre tidsskriftene kunne leses ut av Tinne Vammens «På sporet af det nære: erfaringer og strøtanker fra en punktanalyse af fruer, piger og familier i en byejendom 1880-1901» (3/1982) og Hanne Caspersens «Frigørelse og fastholdelse. Moderskab i 30'erne» (3/1983) i *Forum for kvindeforskning*, men også i Gro Hagemanns reiseskildring «Gender and the Humanities» i *Nytt om kvineforskning* 5/1988, Maud Landby Eduards' og Ulla Manns' «Om genus och genussystem» og Yvonne Hirdmans «Genussystem – reflexioner kring kvinnors sociale underordning». De to siste artiklene kom begge ut i henholdsvis nr. 4/1987 og nr. 3/1988. De to første artiklene tok utgangspunkt i sosialhistoriens interesse for grupper og de materielle forholdene i samfunnet, som så i løpet av artiklene ble søkt tilpasset bruken av nye og uvante kilder og analysemetoder. De tre siste artiklene, som kom ut på slutten av 1980-tallet, viser derimot den samme forskyvningen fra kvinners materielle livsvilkår til meningsdimensjonene i kvinners liv, som også kunne leses ut av rapportene etter det tredje og det fjerde nordiske kvinnehistorikermøtene. I Hagemanns tilfelle kom

---

⁵¹² Nyheim Solbrække og Aarseth i Lorentzen og Mühleisen [red.] 2006: 67-70. Holst 2009: 51-53. Isakkson 2007: 133-145.

---

interesseforskyvningen i form av hennes beskrivelse av Joan Scotts forelesninger om poststrukturalistisk teori på det internasjonale forskerseminaret i Salzburg, mens det i de to svenske artiklene snarere handlet om hvorvidt begreper som genus og den amerikanske antropologen Gayle Rubins sex/gender-begrep kunne brukes innen den tverrfaglige svenske forskningen om kvinner og kjønn. Spørsmålet her er hva slags fremstillinger av kvinne- og kjønnshistorier som ble formidlet til resten av forskerne i det tverrfaglige kvinne- og kjønnsforskningsselskapet i de fem artiklene.

Utgangspunktet for Vammens og Caspersens artikler var to av de viktigste forskningsemnene i den tidlige kvinne- og kjønnshistorien, slik denne har blitt beskrevet i den historiografiske litteraturen og i forrige kapittel. Mens Tinne Vammen konsentrerte seg om arbeiderklassekvinnens situasjon i sine analyser av forholdet mellom københavnske tjenestepiker og deres husfruer, sammenlignet Hanne Caspersen den danske statens moderskapspolitikk på 1930- og 1980-tallet. Begge emnene pekte på en tilknytning til kvinnehistoriens sosialhistoriske rot, men samtidig inneholdt begge artiklene også elementer som viste at de sosialhistoriske rammene på 1980-tallet ble forsøkt utvidet gjennom inndragelse av historikernes subjektive erfaringer av forskningsprosessen i de konkrete analysene. Caspersens inngang til det subjektive var hennes erfaringer som småbarnsmor og lønnsarbeider, mens Vammens inngang stammet fra hennes interesse for de tidligere beboerne i en københavnsk bygård.

Artiklene skilte seg samtidig fra hverandre på et vesentlig punkt, og det handlet om hva de subjektive erfaringene ble brukt til. I sin artikkel hevdet Tinne Vammen at hennes behov for å dra inn sine subjektive erfaringer som historiker, stammet fra oppdagelsen av at de tjenestepikene hvis liv hun ønsket å skrive om, ikke kunne beskrives godt nok med tradisjonelle sosialhistoriske kilder. Etter å ha gjennomgått kildetyper som folketellinger og politiets manntallslistene, oppdaget hun at hun satt med mer opplysninger om tjenestepikenes oppdragsgivere enn om tjenestepikene selv, og mer om de tale- og skriveføre tjenestepikene enn om de tause. Siden det var

de tause pikene Vammen ønsket å skrive om, gikk hun i gang med innsamling av kilder som i utgangspunktet var skapt for privat bruk, slike som brev, memoarer, inventarlistor og testamenter.⁵¹³ Den subjektive tilnærmingen kom til syne i måten hun brukte disse kildene i det hun betegnet som en punktanalyse på et mikroplan. Selv oppfattet Tinne Vammen dette som det mest radikale grepet, og som et brudd med oppfatningen om at historiske fremstillinger helst skulle gi beskrivelser av samfunnets strukturelle plan. Hennes egen undersøkelse befant seg snarere på et plan «der er afgrænset til et begrænset fysisk og socialt rum, en kort tidsskala og nogle få hundrede mennesker».⁵¹⁴ Fordelen med hennes tilnæringsmåte var at den tillot henne å komme enda nærmere fortiden ved at hun skrev om aktører som hadde bodd og virket i de samme gangene og rommene som hun selv gikk og bodde i.⁵¹⁵

Denne nærheten ble oppnådd på flere ulike måter. I sin artikkel beskrev hun den gleden hun hadde av å samtale om bygårdens historie med sine naboer og venner.⁵¹⁶ Slik Vammen så det, var kanskje det viktigste resultatet av hennes faglige arbeid at hennes «faglige arbejde er blevet gjort synligt for andre end [henne] selv og de fagfæller, [hun] normalt diskuterer det med».⁵¹⁷ Tinne Vammens aktive bruk av egne erfaringer og opplevelser i forskningsprosessen hadde dessuten gitt henne muligheten til en bokstavelig «grav der du står»-holdning, som ikke bare utvidet mulighetene for hva det var mulig å forske på innen det unge kvinne- og kjønnshistoriske fagfeltet i Danmark. Hennes tilnærming kunne også hevdes å ha skapt videre rammer for hvordan sosialhistoriske undersøkelser av kvinners livsvilkår i fortiden kunne studeres gjennom bruk av mikroanalyser og kvalitative kilder som brev, testamenter og dagbøker. Den fremstillingen som kan leses ut av Tinne Vammens artikkel, er dermed først og fremst en fremstilling som pekte på hvordan kvinne- og kjønnsforskningens insistering på nødvendigheten av å anerkjenne forskningsprosessenes subjektive elementer utvidet grensene for 1970-tallets

---

⁵¹³ Vammen i *Forum for kvindeforskning* 3/1982: 15

⁵¹⁴ Vammen i *Forum for kvindeforskning* 3/1982: 15

⁵¹⁵ Vammen i *Forum for kvindeforskning* 3/1982: 15

⁵¹⁶ Vammen i *Forum for kvindeforskning* 3/1982: 16-17

⁵¹⁷ Vammen i *Forum for kvindeforskning* 3/1982: 16. Forfatterens egen understrekning.

---

historiefaglige forskning. Dette var en forskning som Vammen selv mente mest av alt var opptatt av «samfundsformer og politiske systemer, økonomiske konjunkturer og strukturer, klasser og erhvervsgrupper».⁵¹⁸

Inndragelsen av subjektive erfaringer utvidet det kvinne- og kjønnshistoriske feltet på en annen måte i Hanne Caspersens artikkel. Her var det snarere hennes og mange andre kvinnelige lønnsarbeideres erfaringer av hvor vanskelig det var å kombinere omsorgsarbeid og lønnsarbeid, som skapte rammene for en drøfting av den danske statens moderskapspolitikk. Hovedpoenget i artikkelen var at alle kvinner «bliver og blev i en eller anden udstrækning socialiseret til moderskab», og at denne sosialiseringen kunne forstås som en historisk konstant, samtidig som måtene denne sosialiseringen foregikk på, varierte med den generelle samfunnsutviklingen.⁵¹⁹

Denne motsetningen mellom det historiske og det ahistoriske i moderskapsbegrepet mente Caspersen kunne beskrives med dikotomien frigjørelse-fastholdelse. På den ene siden ønsket kvinneforskere like mye som andre kvinner i deres samtid å frigjøres fra den innsnevrende rollen som mor og husmor som sosialiseringen til moderskap påla dem, men på den andre siden ønsket de også å fastholde muligheten til å bli mor på egne premisser, og med mulighet til å kombinere morsrollen med rollen som et selvstendig forsørgende individ.⁵²⁰ I artikkelens andre del, hvor hun presenterte foreløpige resultater fra sitt forskningsprosjekt *Moderskapspolitik i Danmark i 30'erne: det modsætningsfyldte moderskab* (1985), brukte hun frigjørelses-fastholdelse-dikotomien til å diskutere utformingen av velferdspolitik på 1930-tallet som skulle sikre bedre velferd for gifte og ugifte mødre og deres spedbarn. Frigjørelse kom her i form av statens økte oppmuntring av lønnet arbeid for kvinner i de økonomisk vanskelige tidene i mellomkrigsperioden. Fastholdelsen kom med den parallelle økningen i støtte til en moderskapsideologi som la vekt på at kvinner med

---

⁵¹⁸ Vammen i *Forum for kvindeforskning* 3/1983: 15

⁵¹⁹ Caspersen i *Forum for kvindeforskning* 3/1983: 22. Hanne Caspersens artikkel var opprinnelig innlegg på det første nordiske kvinnehistorikermøtet på Lysebu i 1983.

⁵²⁰ Caspersen i *Forum for kvindeforskning* 3/1983: 22

---

barn skulle konsentrere seg om sine omsorgsoppgaver i hjemmet og ikke søke lønnsarbeid, hvis det ikke var strengt nødvendig for familiens overlevelse.⁵²¹

Fremstillingene av kvinne- og kjønns historikernes forhold til annen feministisk forskning i Hanne Caspersens artikkel peker her på andre former for utvidelser enn Tinne Vammens. I Caspersens artikkel er det snarere forbindelser til samtidens politiske og økonomiske diskusjoner innen den danske kvinnebevegelsen og den generelle diskusjonen om verdighetsforskning vs. elendighetsforskning som peker seg ut som de vesentligste forbindelsene. Forbindelsen til de generelle debattene innen kvinnebevegelsen kunne leses ut av hennes påstander om hva som trengtes for at kvinner i hennes samtid skulle få muligheten til å unnsnippe det dilemmaet som motsetningen mellom frigjørelse og fastholdelse representerte. Det var her snakk om nedsatt arbeidstid for begge kjønn og særlig for småbarnsfamilier, fastholdelse av reallønnsutviklingen, sikring av kvinners rett til utdanning og lønnet arbeid og tilstrekkelig barnehagedekning.⁵²² I følge Dahlerups beskrivelse av de danske rødstrømpeens kampsaker på 1980-tallet, var det nettopp retten til å kunne kombinere moderskap med arbeid utenfor familien som var en av bevegelsens kjernesaker.⁵²³

Caspersens argumentasjon for at forskerne som arbeidet med moderskapsforskning, måtte analysere moderskapet som et motsetningsfylt begrep, som både kunne åpne opp for elendighetsbeskrivelser og verdighetsbeskrivelser, knyttet dermed an til den mer generelle debatten om hvordan kvinneforskningens funn om kvinners underordnede samfunnsposisjon skulle tolkes. Ida Bloms artikkel om patriarkatsteori pekte på den samme diskusjonen, men der Blom var mer bekymret for at en unyansert bruk av patriarkatsteorier kunne føre til at historikere reproduiserte beskrivelser av fortidens kvinner som utelukkende ofre for de patriarkalske strukturene, var Hanne Caspersen mer bekymret for at moderskapsforskningen kunne resultere i idealiserte bilder av moderskapet i fortiden og nåtiden. Eneste måten slike beskrivelser kunne unngås på, var i følge henne, hvis forskerne innen dette

---

⁵²¹ Caspersen i *Forum for kvindeforskning* 3/1983: 24-28

⁵²² Caspersen i *Forum for kvindeforskning* 3/1983: 23

⁵²³ Dahlerup 1998 – del I: 365-366

forskningsområdet hadde som premiss å arbeide for kvinners frigjøring ved å understreke at «moderskabet ikke skal være biologisk eller social tvang, men én af sidene af kvinders udfoldelsesmuligheder, der samtidig ikke udelukker andre».⁵²⁴

På samme måte som Tinne Vammens beskrivelser av den mikroanalytiske metoden og de uoffisielle kildene var med på å utvide fremstillingen av det danske kvinne- og kjønnshistoriske feltet til å omfatte flere sider av kvinners liv i fortiden, går det an å hevde at også Caspersens artikkel var med på å utvide fremstillingene av det samme feltet gjennom hennes doble oppfordring til historikerne om å nyansere moderskapsbegrepet, og om å være bevisste på om de skrev elendighets- eller verdighetsbeskrivelser av fortidige kvinners livsvilkår. I de artiklene jeg nå kommer til, handlet utvidelsene gjennom bruken av alternative teorier mer om hvordan kjønnsbegrepet i seg selv skulle forstås, og de følgene for den kvinne- og kjønnshistoriske forskningen som kunne trekkes ut av denne problematiseringen.

I en utvikling som fulgte parallelt med den som kunne leses ut av rapportene etter de nordiske kvinnehistorikermøtene, kunne det også i de historikerskrevne artiklene i de tverrfaglige tidsskriftene merkes en økende interesse for menings- og språkdimensjonen i analyser av fortidige kvinners liv på slutten av 1980-tallet. Også her kom diskusjonene til å kretse om Joan Scotts «Gender: A Useful Category of Analysis», i tillegg til den amerikanske antropologen Gayle Rubins «The Traffic of Women: Notes on the 'Political Economy' of Sex» (1975).⁵²⁵ I *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 4/1987 kom de nye diskusjonene til uttrykk i statsviteren Maud Landby Eduards' og idéhistorikeren Ulla Manns' artikkel «Om genus och genusystem», som handlet om behov for å finne en svensk variant av det engelske begrepet gender og diskusjoner om hvorvidt det foreslåtte genusbegrepet ville fungere. Den umiddelbare

⁵²⁴ Caspersen i *Forum for kvindeforskning* 3/1983: 23

⁵²⁵ Interessen for nye måter å forstå kvinners livsvilkår på i fortid og nåtid, ble også delt av andre kvinne- og kjønnsforskere i de tverrfaglige tidsskriftene, noe som for eksempel kommer frem i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2-3/1987: «Feministisk kunnskapsteori – om kvinneforskningens aktuelle grunnfrågor», *Nytt om kvindeforskning* 5/1988: «Flere kvinner – en annerledes vitenskap?» og 1987-numrene av *Forum for kvindeforskning* som hadde følgende tema: «Feminologi som fag og forskning» (1/1987), «Det patriarkalske verdensbillede» (2/1987), «Kvinders oprør og den nye bevissthet» (3/1987) og «Det feminologiske verdensbillede» (4/1987).

konteksten for artikkelen var deres interesse for Rubins 1975-artikkel, hvor hun hadde lansert begrepet 'sex/gender system' for å beskrive «the set of arrangements by which a society transforms biological sexuality into products of human activity, and in which these transformed sexual needs are satisfied».⁵²⁶

Gayle Rubins definisjon av gender rettet oppmerksomhet mot de sosiale aspektene ved forholdet mellom kvinner og menn, men problemet som Manns og Eduards ville ta opp, var at dette ikke var den eneste måten begrepet kunne defineres på. For å tydeliggjøre forskjellene brukte de Scott og Yvonne Hirdman som eksempler. Begge var historikere, og begge var uttrykkelig inspirert av Rubins sex/gender-dikotomi, men deres fortolkninger inneholdt likevel noen vesentlige forskjeller. Scotts berømte, todelte definisjon kunne tolkes dit hen at sosialt kjønn «legitimerer og konstruerer sociala relationer och samhällsformationer, vilka bl.a utmärks av ojämnt fördelad makt med varierande kontroll över materiella och symboliska resurser och hierarkiska strukturer. Samhället påverkar i sin tur utformningen av genus».⁵²⁷ Det problematiske her var likevel at Joan Scott ikke klarte å skape en klar kobling mellom de to definisjonsdelene, i og med at begge handlet om «relationerna mellan kvinnor och män, men maktdimensionen kommer in först i det andra ledet».⁵²⁸ Også Yvonne Hirdmans definisjon var todelt. Slik hun formulerte det utover 1980-tallet, var genusbegrepet basert på et system bestående av to søyler som hver representerte sin logikk.⁵²⁹ Den første av disse var «åtskiljandets logik: han och hon bör inte blandas», den andre «den manliga normens logik: det män gör och tänker värderas högre».⁵³⁰ De to artikkelforfatternes problem med Hirdmans tenkning var at den ikke inneholdt

⁵²⁶ Rubin i Rubin 2011: 34. Gayle Rubins artikkel kom opprinnelig ut i Rayna Reiter [red.] *Toward an Anthropology of Women*. Min versjon er fra Gayle Rubin *Deviations: A Gayle Rubin Reader*. Her gjelder det å påpeke en språklig forskjell mellom dansk og norsk på den ene siden, og svensk på den andre. Verken på norsk eller dansk er det mulig å skille mellom biologisk kjønn (sex) og sosialt kjønn (gender). På svensk brukes genus-begrepet om sosialt kjønn.

⁵²⁷ Landby Eduards og Manns i *Kvinnvetenskaplig tidskrift* 4/1987: 62

⁵²⁸ Landby Eduards og Manns i *Kvinnvetenskaplig tidskrift* 4/1987: 62

⁵²⁹ I følge Yvonne Hirdman presenterte hun sine tanker første gangen på et tverrfaglig stipendiatkurs på Arbetslivscentrum i Stockholm i 1984. For mer om dette seminaret, se Hirdman i Florin og Niskanen [red.] 2010: 227.

⁵³⁰ Hirdman sitert i Landby Eduards og Manns i *Kvinnvetenskaplig tidskrift* 4/1987: 62. Maud Landby Eduards og Ulla Manns refererte her til Yvonne Hirdmans artikkel «Makt och kön», som ble publisert i Olof Petterson [red.] *Maktbegreppet* (1987). Dette var en av delrapportene i den svenske maktutredningen, som ble ledet av Petterson.

noen «förklaring till mansdominansen, utan fungerar endast som en god beskrivning av relationerna mellan könen».⁵³¹

Det Maud Landby Eduards og Ulla Manns mente var uklarheter i definisjonene sprang ut fra manglende atskillelse av de to definisjonsdelene. Deres forslag til oppklaring gikk ut på at betydningen av gender ble begrenset til bare å gjelde det sosialt og kulturelt konstruerte kjønn, mens genussystemet kunne stå for «de relationella och strukturella aspekterna av denna todelning».⁵³² Selv om innvendingen kunne oppfattes som formalistisk, var den likevel vesentlig, fordi det i praksis ofte oppsto begrepsglidninger og forvekslinger i det kjønn og genus ble brukt som hverandres synonymer. Dette skapte «en osäkerhet om *när* man kan använda genus/socialt kön samt en osäkerhet om *vilken* av termerna genus och socialt kön som är mest lämplig».⁵³³ Med støtte i Joan Scotts 1986-artikkel hevdet de at faren for begrepsglidning i dette tilfellet var større enn ellers, fordi ‘gender’ heller ikke på engelsk var et entydig begrep. Snarere ble det brukt vekselvis med ‘kvinne’, noe som i følge Scott og de to svenske artikkelforfatterne potensielt kunne undergrave begrepets analytiske betydning og åpne for bruksområder utenfor forskernes kontroll. Særlig problematisk var det hvis en slik begrepsglidning skjedde innen politiske diskusjoner om kjønnslikestilling, ettersom det kunne tømme begrepet for dets opprinnelige mening som analytisk begrep innen forskningen.⁵³⁴

Dette var heller ikke bare Ulla Manns og Maud Landby Eduards bekymring, men en bekymring som i følge den svenske kulturviteren Kerstin Alnebratts doktoravhandling *Meningen med genusforskningen så som den framträder i forskningspolitiska texter 1970-2000*, var utbredt blant svenske kvinne- og kjønnsforskere på slutten av 1980-tallet.⁵³⁵ I følge henne stammet bekymringen fra en langvarig drakamp mellom forskerne på den ene siden og politikere og bevilgende

⁵³¹ Landby Eduards og Manns i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 4/1987: 62

⁵³² Landby Eduards og Manns i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 4/1987: 62

⁵³³ Landby Eduards og Manns i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 4/1987: 63. Forfatternes egne kursiveringer.

⁵³⁴ Landby Eduards og Manns i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 4/1987: 63-64

⁵³⁵ Se særlig Alnebratt 2009: 85-91 for en diskusjon om politikernes skiftende benevelser av feltet, og 207-210 for en sammenfattende drøfting av striden om likestillings- eller kvinneforskning.

myndigheter på den andre siden om hva feministisk forskning om kvinner og kjønn skulle hete, og hva dens mål skulle være. Mens de statlige organene gjennom slutten av 1970- og 1980-tallet foretrakk benevnelsen likestillingsforskning, foretrakk forskerne selv å kalle forskningsfeltet for kvinneforskning ut fra ønsket om å fremheve forskningens potensial til å bidra til kvinners frigjøring.⁵³⁶ Landby Eduards og Manns diskusjon om fordelene og ulempene ved bruken av genus-begrepet i svensk kvinne- og kjønnsforskning, kan her dermed leses som uttrykk for en vedvarende debatt om det tverrfaglige kvinne- og kjønnsforskningsfeltets navn og viktigste analytiske begreper.

Samtidig var det ikke bare grensesetting i forhold til politikernes bruk av likestillingsforskning det dreide seg om i Manns' og Landby Eduards' artikkel. Spørsmålet om hvordan kjønnsbegrepet skulle defineres, og hvilke teoretiske rammeverk det kunne settes i, var også et spørsmål om hva som burde være den prioriterte oppgaven i dette feltet. Nettopp dette utgjorde grunnlaget for Yvonne Hirdmans smått legendariske og ofte siterte artikkel «Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning» (*Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1988). Her tok Hirdman utgangspunkt i det hun beskrev som den universelle problemstillingen for all kvinne- og kjønnsforskning, nemlig hvordan det hadde seg at «kvinnor generelt, geografisk och historisk, har ett lägre socialt värde än män».⁵³⁷ I følge henne manglet det ikke på forsøk på å besvare dette spørsmålet, men besvarelsene var, slik hun så det, ofte preget av sirkeldefinisjoner «där man sitter med den gamla hönan och ägget», og ikke ser «vilka väggar vi slår huvudena emot».⁵³⁸ Hirdman nevnte ikke i sin artikkel nøyaktig hvilke forklaringer og diskusjoner hun siktet til, men det er her nærliggende å tenke på at hun siktet til diskusjoner rundt patriarkatsteorier, og da særlig til slike som Heidi Hartmans, som forsøkte å kombinere både patriarkalsk og kapitalistisk undertrykkelse. Som Christina Carlssons, Joke Essevelds, Sara Goodmans og Karin Widerbergs drøfting av nettopp Hartmans teori hadde vist

---

⁵³⁶ Alnebratt 2009. Se særlig kapittel tre «Om orden och deras betydelse» og kapittel fire «Om satsningarna och den politiska debatten».

⁵³⁷ Hirdman i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1988: 49

⁵³⁸ Hirdman i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1988: 49

tidligere, klarte ikke kvinne- og kjønnsforskere å bli enige seg imellom om hvilke former for undertrykkelse som hadde kommet først, og hvorvidt kjønnsstilhørighet eller klassetilhørighet var den viktigste grunnen til undertrykkelse. Hirdmans egen artikkel var et forsøk på å legge slike diskusjoner bak seg ved å fremme en ny form for tenkning om det asymmetriske maktforholdet mellom kjønnene.⁵³⁹

I hennes tenkning spilte det svenske begrepet for gender, genus, en viktig rolle. Yvonne Hirdman hadde, etter eget utsagn i artikkelen, i flere år gjort seg til en varm forkjemper for bruken av dette begrepet, som hun mente både var mer praktisk og ga større vitenskapelig tyngde enn betegnelsen sosialt kjønn, ettersom 'sosialt' innen samfunnsvitenskapene hadde blitt brukt så ofte at det «ofta får en sorts slaskfunksjon, en hink som man kan hålla det mesta i».⁵⁴⁰ For henne betegnet genus «föränderliga tankefigurer 'män' och 'kvinnor' (där den biologiska skillnaden alltid utnyttjas) vilka ger upphov till/skapar föreställningar och sociala praktiker, vilka får till följd att också biologien kan påverkas/ändras», og som derfor var «en mer symbiotisk kategori än 'roll' och 'socialt kön'».⁵⁴¹ Hennes definisjon dannet grunnlaget for en teori hun kalte for genussystemteorien. Dette systemet skulle forstås som en dynamisk struktur eller et nettverk av prosesser, fenomener, forestillinger og forventninger, som gjennom sin interaksjon ga opphav til mønstereffekter og regelbundenheter. Genussystemet var altså «en ordningsstruktur av kön», som var en grunnleggende forutsetning for andre sosiale ordninger innen politikken, økonomiens og den sosiale verden.⁵⁴² Denne strukturen bygde på de to allerede nevnte stolpene, hvor dikotomisk tenkning førte til oppfatninger av at mannlig og kvinnelig ikke burde blandes og den hierarkiske tenkningen førte til at det mannlige alltid fungerte som en norm.⁵⁴³

Fordi hennes teori om genussystemet ikke tok utgangspunkt i et opprinnelsesøyeblikk, slik patriarkatsteorier i stor grad gjorde, mente Hirdman at hun

⁵³⁹ Hirdman i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1988: 49

⁵⁴⁰ Hirdman i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1988: 50

⁵⁴¹ Hirdman i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1988: 51

⁵⁴² Hirdman i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1988: 51

⁵⁴³ Hirdman i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1988: 51

hadde funnet en vei ut av sirkeldefinisjonene. I stedet for å lete etter øyeblikket da kjønnshierarkiet hadde blitt et faktum, mente hun at det holdt med å konstatere at «isärhållandets 'lag' finns överallt, både vad gäller fysisk och psykisk ordning» og at det viktigste var å analysere hvordan lovene ble opprettholdt gjennom tidene.⁵⁴⁴ Hennes eget forslag til en slik overføringsmekanisme var argumentet om at alle samfunn bygde på såkalte genuskontrakter, som både fantes på individnivå og på et overordnet sosialt plan. Kontraktene bygde på «mycket konkreta föreställningar, uppspaltade på olika nivåer, om hur män/man, kvinnor/kvinna ska vara mot varandra», og som ble overført fra en generasjon til den neste.⁵⁴⁵ Selv om genuskontraks-begrepet først og fremst var utviklet for å forklare det konstante i kjønnshierarkienes opprettholdelse, mente hun kontraktstenkning også kunne være en fruktbar tenkemåte om forandringer siden kontrakter alltid forutsetter forhandlinger. Det dialektiske forholdet som forhandlingene skapte, var en av måtene genussystemet kunne forandre seg på. Andre måter forandringene kunne skje på, var gjennom direkte kjønnskamper hvor kvinner ut fra sin ulikhet med menn har krevd like rettigheter, eller også gjennom samarbeid med menn ut fra tanken om prinsipiell likhet mellom kjønnene.⁵⁴⁶ Som jeg kommer tilbake til nedenfor, utløste Yvonne Hirdmans artikkel fra 1988 en lengre debatt mellom henne, Christina Carlsson Wetterberg og Gro Hagemann i *Kvinnovetenskaplig tidskrift*. Her viste det seg at Hirdmans forsøk på klargjøring kanskje ikke var så tydelig som hun hadde håpet på. Snarere skapte den enda flere definisjonsforsøk og debatter, ikke bare om når kvinneundertrykkelse oppsto, men også hvordan kvinneundertrykkelsen skulle forklares og kontekstualiseres i historiske analyser.

Før jeg kommer så langt, gjelder det likevel å påpeke at Yvonne Hirdman lanserte sin teori i det svenske tidsskriftet for kvinne- og kjønnsforskning og ikke i svensk *Historisk tidskrift* eller i *Scandia*, det andre landsdekkende svenske tidsskriftet for historieforskning. Særlig det siste tidsskriftet, med sin sterke historieteoretiske profil, kunne ha vært et mulig publikasjonsforum for hennes artikkel. At den likevel ble

⁵⁴⁴ Hirdman i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1988: 52

⁵⁴⁵ Hirdman i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1988: 54

⁵⁴⁶ Hirdman i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1988: 55-59

---

publisert i det tverrfaglige tidsskriftet, mener jeg kan brukes til å peke på tre ting. For det første mener jeg Hirdmans valg av *Kvinnovetenskaplig tidskrift* som lanseringsforum peker på at hun oppfattet det tverrfaglige kvinne- og kjønnsfagfeltet som sitt primære diskusjonsforum, også for en teori som var skapt for å forklare hvordan den ujevne maktfordelingen mellom kvinner og menn endret seg over tid. For det andre mener jeg også at grunnen til at det tverrfaglige tidsskriftet kunne brukes som en lanseringsplattform, var at det fra begynnelsen av inkluderte historikere og historiske perspektiver i sin formidling av den feministiske forskningen på en måte som verken det norske eller det danske tidsskriftet gjorde på 1980-tallet. Endelig kan det for det tredje her bemerkes at der diskusjoner av patriarkatsteorier, mentalitetshistoriske tilganger til sosialhistorisk kildemateriale og poststrukturalistiske forståelser av kjønn i historikerartiklene i de tverrfaglige tidsskriftene kunne hevdes å bidra til utvidelsen av det kvinne- og kjønnshistoriske feltet, bidro Yvonne Hirdmans teori like mye til utvidelsen av det historiefaglige feltet som resten av den feministiske forskningen. Riktignok var hennes teori historisk orientert, men den var samtidig så pass generell i sine beskrivelser at den også kunne brukes i samtidige undersøkelser av de sosiale betydningene av kvinners og menns kjønn i samfunnet.

Der Ulla Manns og Maud Landby Eduards viste en skeptisk interesse for genus som et nytt analytisk begrep, ga Gro Hagemann i sin del av reiseskildringen «Gender and the Humanities» et langt mer positivt uttrykk for de samme teoriens mulighet til å utvide kvinne- og kjønnshistoriefeltets grenser. I sin del av denne skildringen brukte hun den tilmålte plassen til å oppsummere Joan Scotts forelesninger på Salzburg-seminaret. Her forklarte hun at Scott tok utgangspunkt i den amerikanske rettsteoretikeren Martha Minows begrep forskjellsdilemma (*dilemma of difference*) og hevdet at dette dilemma kom til uttrykk på tre måter: forskjellighet reproduseres både når den overses og når den erkjennes, forskjellighet som analytisk kategori fungerer bare i sammenligninger, men forveksles med en beskrivelse av den fysiske virkeligheten og forskjellighet impliserer en norm og et synspunkt, men fremstår som regel som en ikke-formulert forutsetning. De tre kategoriene kunne i følge Joan Scott

overføres på ulike deler av kvinne- og kjønnshistorien. Herstory-retningens oppvurdering av kvinnelige erfaringer og fokus på kvinner som historiske subjekter kunne hevdes å ha ført til at kjønn ble reproduisert gjennom ensidig fokusering på kvinners særegenheter og annerledeshet. Den sosialhistoriske retningen kunne på sin side beskrives som problematisk fordi det her sjelden ble satt spørsmålsteget ved forholdet mellom ulike grupper og den dynamikken som ligger i selve forskjelligheten. Dette førte til at den implisitte kontrasten, som er en del av gruppekategoriene menn og kvinner, ble ignorert. Den tredje måten å skrive historie om kvinner og kjønn i fortiden på, mente Scott kunne beskrives som kjønnspolitisk, og det var en slik historieskriving hun selv ønsket å arbeide med. Kjernen i en slik forskning var at kvinnehistorikere gjennom sin forskning kunne vise at det i fortiden fantes andre versjoner, alternative fortolkninger, protester og konflikter enn de som historieskriving ut fra et implisitt mannlige standpunkt hadde vist. Det var ved å hente frem de alternative fortellingene at kvinnehistorikere kunne bli i stand til å gjeninnsette kvinner i historieforskningen, men også til å drøfte hvordan kjønnsforskjeller oppstår, formuleres og endres innen den historiefaglige kunnskapsproduksjonen på et meningsnivå.⁵⁴⁷

Scotts interesse for hvordan kjønnsforskjeller inngikk i den historiefaglige kunnskapsproduksjonen, betydde i følge Gro Hagemann at Joan Scott opererte med et annet kjønnsbegrep enn de tidligere lanserte og brukte patriarkatsteoriene. Grunnen til det var at Scott ikke ville «forstå kjønn som et fast system av sosiale relasjoner som gir en objektiv beskrivelse av den fysiske verden».⁵⁴⁸ Hagemann hevdet videre at Scott heller ikke var interessert i å arbeide med en historieforskning hvor beskrivelser av én objektiv virkelighet sto i sentrum, og heller ikke i en forskning som forsto kjønn som en nødvendig dimensjon i historikerens fortolkning. Snarere enn å ta et a priori utgangspunkt i kjønnskategorien, ville Joan Scott i følge Gro Hagemann se kjønn som en av mange forskjellighetskategorier som opererer i samfunnet.⁵⁴⁹ Hagemanns oppsummering av Scotts foredrag på det to uker lange kurset i Østerrike

---

⁵⁴⁷ Hagemann i *Nytt om kvinneforskning* 5/1988: 73-74

⁵⁴⁸ Hagemann i *Nytt om kvinneforskning* 5/1988: 75

⁵⁴⁹ Hagemann i *Nytt om kvinneforskning* 5/1988: 75

var på knappe en og en halv side, og det er antageligvis på grunn av dette at Hagemanns egne tanker om forskjellsdilemmaets nytte eller mangel på nytte ikke fikk særlig plass. På den andre siden har hun selv i innledningen til *Feminisme og historieskriving*, hevdet at det var her hun fikk øynene opp for meningsdimensjonens betydning i historiske analyser.

I numrene før og etter det femte nummeret av *Nytt om kvinneforskning* i 1988 var poststrukturalistisk teori en av de viktigste nye teoriretningene som ble diskutert av norske kvinne- og kjønnsforskere.⁵⁵⁰ Dette gjaldt heller ikke bare for dette tidsskriftet, men var en generell trend innen norsk samfunnsvitenskapelig og humanistisk forskning, slik disse har blitt beskrevet av Hilde Bondevik og Linda Rustad i «Humanvitenskapelig kjønnsforskning» og Kari Nyheim Solbrække og Helene Aarseth i «Samfunnsvitenskapenes forståelser av kjønn».⁵⁵¹ Gro Hagemanns positive beskrivelse av Joan Scotts forelesninger og hennes godtagelse av Scotts definisjon av kjønnsbegrepet som en av mange kategorier som skaper sosiale forskjeller, kan derfor hevdes å ha skapt grunnlag for en fremstilling av den norske historieforskningen om kvinner og kjønn som like oppdatert på den nyeste utviklingen innen det tverrfaglige feltet som resten av de feministiske forskerne. Når Hagemann heller ikke fremmet noen motforestillinger mot den poststrukturalistiske forståelsen av kjønn, er det mulig å si at hennes beskrivelse også åpnet for andre historikere til å bruke de samme teoriene både innen det kvinne- og kjønnshistoriske feltet og i det tverrfaglige feltet som *Nytt om kvinneforskning* representerte. I det norske tidsskriftet kom denne åpningen til uttrykk på 1990-tallet med Bjørg Seland's to artikler «'uden nogen mandlig Autoritet' – Kvinnelige telegrafbestyrere i konflikt med lokalsamfunnet» (5/1991) og «Sæveraassaken – en prøvestein for gifte kvinners rett til et yrkesliv»

---

⁵⁵⁰ Teorier tilknyttet den poststrukturalistiske retningen opptrådte som referanser i blant annet religionsviteren Jone Salomonsens «Hekser, riter og radikalfeminisme» hvor Michéle Barritts artikkel «The Concept of Difference» sto oppført på litteraturlisten, i hele nummer 2/1989 «Språk, kjønn og kvinnelighet. Kvinneforskningens bidrag» og i Berit Heløes bokomtale av Ludmilla Jordanovas *Sexual Visions* (5/1989-1/1990).

⁵⁵¹ Bondevik og Rustad i Lorentzen og Mühleisen [red.] 2000: 51-53. Nyheim Solbrække og Aarseth i Lorentzen og Mühleisen [red.] 2000: 70-72

(4/1995), som begge bygde på Joan Scott-inspirerte analyser av kvinners muligheter til selvstendig yrkesliv på 1800-tallet i Norge.

Tilbake i *Forum for kvindeforskning* på samme tidspunkt fantes Bente Rosenbecks artikkel «Den mytiske biologi», (3/1988), og viste at diskursanalytiske tilnærminger var viktige, også i en dansk sammenheng. Artikkelen baserte seg på forskningen hun hadde gjort i forbindelse med boken *Kvindekøn. Den moderne kvindeligheds historie 1880-1980* (1987), hvor Michel Foucaults diskursanalytiske teori sto i sentrum for analyser av språklige definisjoner av kvinnekroppen innen 1800-tallets medisinske forskning. Selve artikkelen var motivert av et ønske om å forlate tidligere standpunktteoretiske debatter om hvorvidt kvinner var i stand til å komme frem til en sannere og mer objektiv anerkjennelse om kvinnelighet og biologi enn menn, og heller vende oppmerksomheten mot hvordan biologisk kunnskap hadde blitt brukt for å definere kjønnsforskjeller og kjønnsarbeidsdeling i ulike sosiale og historiske kontekster.⁵⁵² Rosenbeck hevdet at kjønn som sådant var «led i et mere omfattende differensieringssystem og magtsystem, der består i at kategorisere, klassifisere, dele op og lave hierarkier».⁵⁵³ Vitenskaper som beskjeftiget seg med forskning om kjønn, som medisin og biologi, var med på å danne slike systemer ved å skape historier om hvordan kjønnshierarkiene hadde oppstått, og hvorfor og hvordan de ble opprettholdt på en biologisk måte. Det viktige med slike historier var i følge henne at de dannet grunnlaget for og legitimerte den sosiale orden ved at vitenskapelig kunnskap ble brukt til «at formulere kategorier som er sosialt acceptable, og som gøres til natur».⁵⁵⁴

Med bakgrunn i diskursanalyse og feministisk vitenskapshistorie utviklet av blant annet Evelyn Fox-Keller og Carolyn Merchant, hevdet hun at kategorier som natur og kultur ikke burde forstås som universelle, men snarere som politiske diskurser som kunne analyseres som sosiale konstruksjoner med bestemte funksjoner i samfunnet.⁵⁵⁵

---

⁵⁵² Rosenbeck i *Forum for kvindeforskning* 3/1988: 22

⁵⁵³ Rosenbeck i *Forum for kvindeforskning* 3/1988: 23

⁵⁵⁴ Rosenbeck i *Forum for kvindeforskning* 3/1988: 23

⁵⁵⁵ Rosenbeck i *Forum for kvindeforskning* 3/1988: 23. Bente Rosenbeck oppga ikke i sin artikkel hvilke verker av Evelyn Fox-Keller og Carolyn Merchant hun tenkte på, men begge vitenskapsteoretikerne hadde opptrådt både som forfattere og som referanser i alle tre skandinaviske

Det var av denne grunn at Rosenbeck insisterte på at analysefokuset burde ligge på ulike naturvitenskapelige utforminger av selve dikotomien natur/kultur og det biologiske verdensbildet og menneskesynet det ga opphav til. Øyensynlig verdinøytrale vitenskapelige kjensgjerninger inneholdt i følge henne «sociale normer, ideologi og myter i en udstrækning, der problematiserer biologiens objektivitet», og viste dermed tette forbindelser mellom oppfatninger av hva som var naturlig, og hva som var kulturbestemt. De tette forbindelsene var særlig synlige i kategorien kvinnelighet, som for Bente Rosenbeck koblet sammen «det biologiske og sociale, natur og kultur», og dermed viste hvordan begrepene kvinnelighet og mannlighet først og fremst var «begrebmæssige og sekundært biologiske og fysiologiske».⁵⁵⁶

I «Den mytiske biologi» var selve biologibegrepet en foranderlig og ideologisk masse, som ble fremstilt som produkt av vitenskapsmenns bestrebelse på å kategorisere og klassifisere kvinnelighet, hvor sosiale normer og vitenskapelig anerkjennelse hadde blitt blandet sammen og fått «en form for realitet bl.a. i uddannelsessystemet og bidrog til at udelukke kvinder fra visse områder og henvise dem til andre».⁵⁵⁷ Problemet her, som også Rosenbeck påpekte, var at å fastslå at forståelse av at kvinners og menns kropper er sosialt og kulturelt konstruert, var en ting. Noe helt annet var det å forstå koblingen mellom det biologiske og sosiale i fenomener som reproduksjon og seksualitet, og hvordan biologiske forskjeller i kvinners og menns kropper ble forsterket gjennom ideologi og sosial praksis. Derfor

---

tidsskrifter siden begynnelsen av 1980-tallet. I *Kvinnovetenskaplig tidskrift* ble det i nummer 4/1984 utgitt både artikler av Merchant, «Isis nya medvetenhet» og av Fox-Keller, «Feminism och vetenskap». Senere kom begge forfatterne til å diskuteres i forbindelse med kvinnesyn og kvinnelige forskere innen naturvitenskapene. I *Nytt om kvindeforskning* var Fox-Kellers *Reflections on Gender and Science* (1985) anmeldt av Reidunn Aalen i nummer 5/1985. Carolyn Merchants var også i dette tidsskriftet en gjenganger i diskusjoner av naturvitenskapenes syn på kvinner og kvinnelige forskeres plass innen naturfagene. I *Forum for kvindeforskning* ble Merchants *The Death of Nature* (1980) anmeldt av Lene Sjørup i nummer 2/1984. Mens Fox-Keller har vært opptatt av å undersøke kvinnelige forskeres karrierer særlig innen biologien, har Merchant vært mer opptatt av hvordan naturforståelsen innen naturfagene har blitt tillatt kvinnelige og mannlige egenskaper og de virkningene dette har fått for kvinners stilling som naturfagsforskere.

⁵⁵⁶ Rosenbeck i *Forum for kvindeforskning* 3/1988: 25

⁵⁵⁷ Rosenbeck i *Forum for kvindeforskning* 3/1988: 26

---

hevdet hun til slutt at det er «stadig et uafklart spørsmål, hvad biologien betyder, og denne uafklarethed, vil jeg mene, at vi må leve med».⁵⁵⁸

Heller enn å forsøke å lage en bedre versjon av biologien ut fra kvinners perspektiv eller avvise den helt, gjaldt det dermed for henne å problematisere hvordan den biologiske forståelsen av kvinnelighet og mannlighet endret seg over tid og hva dette betydde for samfunnets kjønnsforståelse.⁵⁵⁹ Snarere enn å ta hierarkiet for gitt, argumenterte Bente Rosenbeck for at selve forestillingen om eksistensen av et hierarki og dets sosiale og politiske funksjoner skulle analyseres som forskningsobjekter i seg selv. Ved å gjøre hierarkiet til selve forskningsobjektet pekte Rosenbecks artikkel på en utvikling innen det danske feltet, slik det var representert i *Forum for kvindeforskning*. Der hierarkier og dikotomier som offentlig-privat, produksjon-reproduksjon, kvinnelig-mannlig hadde dannet de udiskuterte rammene for Tinne Vammens og Hanne Caspersens artikler på begynnelsen av 1980-tallet, utgjorde de samme begrepene selve analyseobjektet i Rosenbecks artikkel på slutten av det samme tiåret.

Sammenlignet med de andre artiklene som er analysert i denne bolken, skiller Bente Rosenbecks artikkel i *Forum for kvindeforskning* seg ut fra de andre artiklene ved at hennes «Den mytiske biologi» var den eneste som baserte seg på en rendyrket diskursanalytisk tilnærming. Dette inkluderer også Gro Hagemanns del av reisebeskrivelsen, som var mer en oppsummering av hva som hadde blitt diskutert på Salzburg-seminaret i 1988, enn en egen debatterende artikkel. Som en debatterende artikkel pekte Rosenbecks artikkel på hvordan poststrukturalistiske teorier som Foucaults diskursanalyse og feministisk vitenskapsteori som Fox-Kellers diskusjoner av forholdet mellom feminisme og naturvitenskap ble tatt praktisk i bruk i en empirisk analyse av den danske legevitenenskapens syn på kvinnekroppen på 1800-tallet. Samtidig kan det også sies at hennes artikkel i denne sammenhengen ga en bestemt form for fremstilling av den kvinne- og kjønnshistoriske forskningen i

---

⁵⁵⁸ Rosenbeck i *Forum for kvindeforskning* 3/1988: 26

⁵⁵⁹ Rosenbeck i *Forum for kvindeforskning* 3/1988: 26

Danmark, som i større grad enn det som kom frem i de norske og svenske artiklene fra samme periode, kretset om den kvinnelige kroppen og dens sosiale og kulturelle betydninger. Denne opptattheten av kroppen pekte både fremover mot utviklingen i den øvrige skandinaviske historieforskningen om kvinner og kjønn slik denne kom frem i møteinnleggene etter Det fjerde nordiske kvinnehistorikermøtet, og bakover mot artikler som Hanne Caspersens «Frigørelse og fastholdelse. Moderskab i 30'erne» og i Birgitte Possings 1983-innlegg «Seksualitetskontrol i 1800-tallets danske bondesamfunn», hvor de sosiale og kulturelle betydningene av kvinners reproduktive evne sto i sentrum.

Sett under ett, viser Tinne Vammens, Hanne Caspersens, Yvonne Hirdmans, Maud Landby Eduards og Ulla Manns, Bente Rosenbecks og Gro Hagemanns artikler at det aldri fantes bare ett sett med teorier som ble skrevet om av kvinne- og kjønnshistorikere i de tverrfaglige tidsskriftene på 1980-tallet, slik bolken om patriarkatsteoriene kunne antyde. Snarere har patriarkatsteorier til enhver tid bare vært en av mange teoretiske retninger som historikere som arbeider med fortidens kvinner, tok i bruk i sine utforskninger av sine aktørers livsvilkår i fortiden. Ved siden av patriarkatsteorier forholdt skandinaviske teoretikere seg også til mentalitetshistoriske teorier (Vammen), debatter om verdighet- eller elendighetsforskning (Caspersen), genussystemteori (Hirdman, Landby Eduards og Manns) og diskursanalyse (Rosenbeck og Hagemann). Den samlede fremstillingen som kan leses ut av artiklene i denne delen, er derfor fremstillingen av et historiefaglig fagfelt som utover 1980-tallet forsøkte å finne stadig nye teoretiske synsvinkler og forklaringer på kvinners og menns ulike sosiale betydning i fortiden.

Hvordan kan kvinne- og kjønnshistorikere forholde seg til kvinnelig mangfold i fortiden og samtiden?

Ulla Manns har i «En ros är en ros är en ros» hevdet at interesseforskyvning fra diskusjoner om kvinneundertrykkelse til kjønnets varierende betydninger i fortiden først ble startet opp av nordiske kvinne- og kjønnsforskere på slutten av 1980-

tallet.⁵⁶⁰ Dette stemmer vel overens med det inntrykket jeg har fått gjennom min lesning av de tre tverrfaglige tidsskriftene. Debattene som denne tematiseringen hadde sitt utspring i, dreide seg på den ene siden om utvikling av nye teoretiske innfallsvinkler til forskning om kvinner. Etter hvert utviklet dette seg også til å inkludere kjønnsdimensjoner ved all menneskelig aktivitet, uavhengig av om kvinnelige aktører var med eller ikke. På den andre siden dreide det seg om hvordan kvinne- og kjønnsforskning som en sosial aktivitet skulle forstås. I takt med at statlige tiltak for å fremme kvinnelige forskere og kvinne- og kjønnsforskning i academia begynte å virke på 1980-tallet, ble det skapt et behov for å drøfte kvinneforskernes stilling i det etablerte universitetssystemet.

En av de som pekte på at slike tiltak ikke bare førte til positive effekter for forskningen, var Birgitte Possing i artikkelen «Som om afmægtighed var et ideal...» (*Nyt forum for kvindeforskning* 1/1989).⁵⁶¹ Possing åpnet nemlig med å skissere utgangspunktet for kvinne- og kjønnsforskningen på 1970-tallet, som ikke bare var preget av tankegangen om en forskning som skulle være av, om og for kvinner, men også til fordel for kvinner. For de første forskerne som vendte sin oppmerksomhet mot kvinners stilling i samfunnet, innebar dette ifølge henne at den nye forskningen skulle ta stilling «for kvindekønnet», uansett om forskningen avdekket verdige forbilder eller ofre for menns undertrykkelse.⁵⁶² Dette var påstander som Birgitte Possing selv hadde vært med på å formulere i innlegget «Kvinder på Historie: Vi har huller i profilen» i den første forskningspolitiske rapporten om kvinneforskning i Danmark fra 1978, påstander som hun i ettertid mente kunne tolkes som en sunn reaksjon på denne generasjonens opplevelser av usynliggjøring av kvinner i pensum og i dagligdagse undervisningssituasjoner.

---

⁵⁶⁰ Manns i *Lychnos* 2009

⁵⁶¹ *Nyt forum for kvindeforskning* var første gang brukt som tittel i det første nummeret i 1989. Dette var også det første nummeret hvor kvinne- og kjønnsforskningen og medisineren Lene Koch var ansvarlig redaktør.

⁵⁶² Possing i *Nyt forum for kvindeforskning* 1/1989: 30

Samtidig oppfattet Possing dem også som problematiske fordi det sammen med den solidariske holdningen til kvinner som forskningsobjekter, også fulgte med en etisk fordring om at forskerne skulle identifisere seg med de kvinner som de forsket om. Denne holdningen hadde ført til at kvinneidentifisert forskning og kvinneidentifiserende synsvinkler hadde blitt sterkt knyttet til hverandre. Den etiske fordringen hadde gitt opphav til «en politisk og generationsmessig homogen kultur, et felles 'vi'», som baserte seg på forskernes doble tilhørighet innen akademia og aktivistisk bevegelse.⁵⁶³ Så lenge de to delene stemte overens med hverandre, utgjorde ikke den homogene kulturen noe problem. Utover 1980-tallet hadde det likevel blitt klart for de forskerne som ville arbeide med kvinner- og kjønnsrelaterte spørsmål, at enheten ikke holdt. Snarere fungerte homogeniserende fremstillinger som et lokk som skjermet for beskrivelser av denne forskningsretningen som bestående av kvinner (og enkelte menn) med «vidt forskjellig social baggrund, seksuel orientering, uddannelsmessig ballast og oppfattelse af mål og midler i kønskampen».⁵⁶⁴

I etterpåklokskapens lys kunne Birgitte Possing se hvordan den første forskergenerasjonen hadde gjort enighet til en dyd av nødvendighet og fokusert på samlede rekker i stedet for å åpne for konflikter, konkurranse og meningskonfrontasjoner også mellom feminister. Haken med denne løsningen var i følge henne at forskernes identifisering med sine forskningsobjekter på bakgrunn av lignende opplevelser av undertrykkelse, hadde gitt grobunn for en moralsk oppfatning blant 1970-tallets akademiske feminister om at de var «bedre mennesker, fordi det var os, vores mødre, søstre og døtre, der havde været undertrykt og tilsidesat».⁵⁶⁵ Indirekte var dette ikke bare kritikk av den bevegelsen som Possing selv var aktiv i på 1970-tallet, men også av standpunktteoretikere som den amerikanske vitenskapsfilosofen Sandra Harding, som hevdet at kvinner som undertrykt gruppe

---

⁵⁶³ Possing i *Nyt forum for kvindeforskning* 1/1989: 30

⁵⁶⁴ Possing i *Nyt forum for kvindeforskning* 1/1989: 30. Lignende påstander ble senere fremmet av Ulla Manns i «En ros är en ros är en ros».

⁵⁶⁵ Possing i *Nyt forum for kvindeforskning* 1/1989: 31

hadde en mer privilegert adgang til sann kunnskap.⁵⁶⁶ Slik hun så det, gjorde denne holdningen det svært vanskelig for mange kvinne- og kjønnsforskere «at akseptere og forstå den stadig tydeligere modsatte tendens, nemlig at kvinner konkurrerer med hinanden, bliver fjender eller bestemmer over hinanden».⁵⁶⁷ Med den styrkede, men ikke altomfattende utbyggingen av kvinne- og kjønnsforskningen, hadde det blitt åpenbart at også kvinner kunne og ville konkurrere med hverandre. I stedet for å motarbeide konkurransetendensen, burde forskerne i følge Possing heller godta at også kvinner konkurrerte og søkte makt. Å tro noe annet, var «en feministisk illusion».⁵⁶⁸ At kvinner tillot seg selv å konkurrere med andre kvinner som individuelle mennesker, var likevel ikke det samme som en tilpasning til mannssamfunnet, men en anerkjennelse av at kjønnskamp var komplisert og måtte sees i sammenheng med andre historiske realiteter. Spørsmålet som Birgitte Possing derfor stilte, var om ikke

det ville være 'til fordel for' kvindeforskere, feminister og ligestillingskampen i det hele taget at kalde en spade for en spade? At gjennehulle feminismens egne myter og illusioner. At stå ved, at magtkamp er magtkamp og konkurrence er konkurrence, ligegyldigt hvilket køn og hvilken overbevisning, der konkurrerer?⁵⁶⁹

Possings artikkel ga et bilde av en utvikling som allerede kunne anes i teoriutviklingsdiskusjonene mot slutten av 1980-tallet i de tre tidsskriftene. Her kunne teoretisk uenighet tolkes som et tegn på at forståelsen av hva som var målet og gjenstanden for forskningen, ikke lenger var like enhetlig som i Gunnar Qvists, Ida Bloms og de danske kvinnehistorikernes innlegg i *Kvindeforskning i Danmark* og i de første innleggene fra de nordiske kvinnehistorikermøtene. Slik det ble påpekt av

---

⁵⁶⁶ Sandra Harding er særlig kjent for sin bok *The Science Question in Feminism* fra 1986. For oversikter over både Harding og standpunktteorier generelt, se for eksempel kapittelet «Science and Gender» i Peter J. Bowler og Iwan Rhys Morus *Making Modern Science. A Historical Survey* (2005), Hilde Bondevik og Linda Rustad «Feministisk vitenskapskritikk og feministisk vitenskapsteori» i Jørgen Lorentzen og Wencke Mühleisen [red.] *Kjønnsforskning. En grunnbok* (2006), Cathrine Holst: «Sandra Harding» i Ellen Mortensen et al *Kjønnssteori* (2008) og Cathrine Holst *Hva er feminisme*.

⁵⁶⁷ Possing i *Nyt forum for kvindeforskning* 1/1989: 32

⁵⁶⁸ Possing i *Nyt forum for kvindeforskning* 1/1989: 32

⁵⁶⁹ Possing i *Nyt forum for kvindeforskning* 1/1989: 36

Yvonne Hirdman i hennes kritikk av den poststrukturalistiske vendingen på det fjerde nordiske kvinnehistorikermøtet i 1992, hadde det blitt vanskeligere å analysere kvinneundertrykkelsens virkning i historien når kategorien 'kvinne' ikke lenger kunne sies å være den samme gjennom hele historien.

I det tredje nummeret av *Nyt forum for kvindeforskning* i 1989 var det Anna-Birte Ravns tur til å skrive om konflikter blant kvinne- og kjønns historikere, denne gangen blant historikere som skrev om de første kvinnebevegelsene på 1800-tallet. Ravn var i sin artikkel inspirert av Joan Scotts artikkel «Deconstructing Equality-Versus-Difference: Or, the Uses of Poststructuralist Theory for Feminism», hvor Scott hevdet at dikotomien mellom forskjell og likhet som hadde blitt brukt tidligere til å karakterisere de ulike strømmingene innen den vestlige feminismen, førte til umulige valg for både feministene og forskerne som studerte dem. I stedet for å reproducere denne debatten mente Joan Scott at feminister heller burde lete etter måter å sette spørsmålsteget på ved selve den dikotome konstruksjonen av likhet vs. forskjell.⁵⁷⁰ Overført på en dansk kontekst, hevdet Ravn i sin artikkel at historikernes ordning av bevegelsene ut fra begrepsparet likestillingsfeminisme/forskjellsfeminisme hadde skapt en problematisk fremstilling av kvinnebevegelser som universelt skilte mellom de som kjempet for kvinners rettigheter ut fra et likhetsprinsipp, og de som kjempet for kvinners rettigheter ut fra en tankegang om at kvinner utgjorde noe annet og like verdifullt som menn.⁵⁷¹ Denne inndelingen hadde i følge henne skapt et dilemma for historikere som arbeidet med kvinnebevegelser. På den ene siden tvang den forskerne til å sortere bevegelsene det ble forsket på, som enten forskjells- eller likhetsbevegelser. På den andre siden ekskluderte en slik enten-eller-tekning alle deler av bevegelsen som ikke hørte klart til den eller den andre retningen.⁵⁷²

---

⁵⁷⁰ Scott i *Feminist studies* 1/1989: 39

⁵⁷¹ Ravn i *Nyt forum for kvindeforskning* 3/1989: 8. Joan Scotts artikkel ble gitt ut i *Feminist Studies* 1/1988.

⁵⁷² Ravn i *Nyt forum for kvindeforskning* 3/1989: 8

Slike inndelinger skapte falske motsetninger, noe Ravn selv hadde erfart i sitt arbeid med blant annet Dansk Kvindesamfund i Aalborgs historie.⁵⁷³ Med støtte i Scotts artikkel, hevdet Ravn derfor at det ikke var nødvendig å velge mellom enten den ene eller den andre kategorien, ettersom «forskelligheden [var] en integreret del af lighedskravet».⁵⁷⁴ Veien vekk fra den falske dikotomien var snarere en godtagelse av det uløselige båndet mellom forskjell og likhet, og dermed også en godtagelse av at også dagens kvinnebevegelser kunne romme begge deler på en likeverdig måte. Også Anne-Birte Ravn var nemlig opptatt av forholdene i sin samtids kvinnebevegelse, og de etter hvert snevre rammene for hva som kunne hevdes og menes innen bevegelsen. Der Birgitte Possing i sin forklaring vektla argumentet om kvinners større og bedre moralske utrustning enn menn som årsak til de stramme rammene, mente Ravn disse skyldtes en essensialisert forståelse av forskjellskategorien i motsetningsparet likhet-forskjell, som hadde etablert en falsk enighet mellom kvinner vis-a-vis menn. Denne ensrettingen mente hun rommet en rekke negative teoretiske og praktiske konsekvenser både for forskningen og kvinnebevegelsene. Fremstillingen av kvinner som en ensartet gruppe hadde nemlig blitt brukt historisk til å forklare og legitimere ulikheter mellom kvinner og menn, og til å undertrykke kvinner ved å fremstille kvinnekjønnen kollektivt som noe annet og lavere på den hierarkiske stigen enn mannekjønnen. Hvis en slik fremstilling ble videreført av dagens politikere og forskere, ville det i følge henne føre til bevaring og forsterkning av kjønnsdominansforholdet. Anne-Birte Ravn foreslo i stedet for å «insistere på forskjelligheden – mellem kvinder og mænd, og især mellem kvinder indbyrdes – og kræve lighed med udgangspunkt i denne forskjellighed».⁵⁷⁵ Bare på denne måten kunne «en absolutistisk kvindelighedsopfattelse» som gjorde «én bestemt kvindelighed til den rigtige og udelukker dermed alle andre» og skapte

---

⁵⁷³ Arbeidet hadde blant annet resultert i artiklene «Ligestilling – lighed eller særart» i *Årbog for Kvindestudier ved AUC 1987* og «Dansk Kvindesamfund i Aalborg 1888-1988» i Algreen-Ussing og Ravn [red.] 1988.

⁵⁷⁴ Ravn i *Nyt forum for kvindeforskning* 3/1988: 9

⁵⁷⁵ Ravn i *Nyt forum for kvindeforskning* 3/1989: 9

«modsætninger og konflikter mellom kvinner, som kun tilhængere af mandlig dominans kan have glæde af», bekjempes.⁵⁷⁶

Anne-Birte Ravns artikkel satte spørsmålstegn ved de grunnleggende kategoriene som historikere har brukt i forskningen om tidligere tiders kvinnepolitiske aktivisme, og pekte dermed på hva som kan skje når oppfordringen om å sette søkelys på hvordan forskjeller konstrueres, settes ut i livet.⁵⁷⁷ Det kan hevdes at hennes artikkel utgjorde den andre halvdel av Birgitte Possings «Som om afmægtighed var et ideal...». Der Possings artikkel inneholdt en fremstilling av det danske tverrfaglige kvinne- og kjønnsforskningsfeltet, som var i en forvandlingsfase fra total utenforståendeskap, hvor enighet i rekkene var nødvendig for å overleve innen den øvrige danske akademiske forskningen, til et felt som holdt på å bli institusjonelt forankret, inneholdt Ravns artikkel fremstillinger av hvordan den strategiske uenigheten også kunne smitte over på forståelse av fortidige diskusjoner om kvinners samfunnsstilling. På denne måten understreket de danske innleggene nok en gang sin tilknytning til den kvinneaktivistiske roten som kunne spores i innleggene i *Kvindeforskning i Danmark* og i Hilda Rømers og Kirsten Floris' og Birgitte Possings innlegg på 1986-møtet.

Diskusjoner om hvordan kvinnebevegelsen og dens ideologiske grunnlag skulle forstås, ble også diskutert i det svenske tidsskriftet. Her kretset diskusjonen rundt idéhistorikeren Anne Margrete Bergreens doktorgradsavhandling *Likhet eller särart? Harmoni eller konflikt? En analys av kvinnorörelsens idéer med utgangspunkt i utvecklingen i USA under 1960- och 70-tallet* (1987) og hennes bruk av begrepene feminisme og konflikt. Debatten rundt avhandlingen begynte med forfatterparet Ulla Manns' og Maud Landby Eduards' anmeldelse av avhandlingen i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2/1988. Her ble Berggreen kritisert for det de to

⁵⁷⁶ Ravn i *Nyt forum for kvindeforskning* 3/1989: 19

⁵⁷⁷ Et lignende poeng har også blitt fremsatt av Gro Hagemann i «Om å utfordre fornuften: kvinneforskning som kritisk motoffentlighet», første gang utgitt i Sivert Langholm [red.] *Den kritiske analyse: Festskrift til Ottar Dahl* (1994). I artikkelen, som analyserte debatten rundt Elisabeth Fürsts *Kvinner i akademia* (1988), påpekte hun at feminisismens «kritiske potensial ligger i det tvetydige eller mangetydige og forutsetter et kritisk blikk som også må omfatte feminismen og kvinneligheten – for ikke å snakke om kvinneforskningens egne ortodoksier». (Hagemann i Hagemann 2003: 215).

kritikerne oppfattet som en «undermålig» teoretisk og metodologisk idéanalyse, som attpåtil hadde klare brister i sin tilknytning til kvinneforskningen.⁵⁷⁸ Det største problemet var likevel at analysemodellen var så grovt utformet at «kvinnebevegelsen og dess kritiker hamnar i samma fält», og at Berggreen bevisst ikke brukte feminisme som et analytisk begrep i sin fremstilling.⁵⁷⁹ Særlig det siste utgjorde et viktig ankepunkt for Manns og Landby Eduards. Anne Margrete Berggreen utgikk ikke fra bevegelsens egne grunnleggende ideer i idéanalysen, hun unngikk bevisst feminismebegrepet, «både som utgangspunkt för analysen och i den allmänna vokabulären» og hun ga heller ikke «någon idéhistorisk bakgrundsteckning av begreppets framväxt och tidigare innebörder».⁵⁸⁰ For de to kritikerne førte beslutningen ikke bare til neglisjering av «detta självklara och centrala begrepp», men også til en manglende anerkjennelse av at den nye kvinnebevegelsens aktivister faktisk var feminister.⁵⁸¹ Ulla Manns og Maud Landby Eduards mente i stedet for at det var selvsagt at 1970-tallets kvinnebevegelse skulle defineres som feministisk, ettersom det var det begrepet aktørene brukte om seg selv. På denne måten trakk de to kritikerne her en grense mellom hva de selv regnet som den historisk, teoretisk og faglig korrekte betegnelsen, og det de regnet som mer problematiske betegnelser.

I sitt svar utgitt i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 4/1988 mente Anne Marie Berggreen dette var et problematisk utgangspunkt for en analyse av den nye kvinnebevegelsen, ettersom feminismebegrepet historisk sett hadde hatt «lika många betydelser som det finns uttolkare av det».⁵⁸² Heller enn å gjøre feminismebegrepet til en av delene av analyserammeverket, valgte hun på samme måte som Bente Rosenbeck i «Den mytiske biologi», å gjøre selve begrepet til gjenstanden for sin analyse. Et annet motiv for ikke å binde seg fast til en bestemt definisjon av feminismebegrepet, var at en slik binding ikke ville tillate henne å fokusere på at det også internt i kvinnebevegelsene fantes ulike oppfatninger av hva det ville si å være en feminist. Her gikk Berggreen rett til kjernen av de meningsforskjellene som Birgitte Possing

⁵⁷⁸ Landby Eduards og Manns i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2/1988: 84

⁵⁷⁹ Landby Eduards og Manns i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2/1988: 85

⁵⁸⁰ Landby Eduards og Manns i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2/1988: 85

⁵⁸¹ Landby Eduards og Manns i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2/1988: 85

⁵⁸² Berggreen i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 4/1988: 65

---

hadde skildret i sin artikkel om den danske bevegelsen. Slik Berggreen tolket det, handlet Manns' og Landby Eduards' kritikk av manglende definering av feminismebegrepet ikke om begrepet i seg selv, men om to ulike oppfatninger av hvordan konflikt skulle forstås. Mens Anne Marie Berggreen hevdet at hun selv hadde skapt en modell som utgikk fra «en äkta konflikt mellan könen, en könskamp», mente hun at den modellen Landby Eduards og Manns benyttet seg av, bygde på en tradisjonell politisk forståelse av konflikt hvor skillelinjene gikk mellom sosialister på den ene siden og konservative på den andre. En slik modell kunne ikke vise at det ved siden av de tradisjonelle politiske linjene, også fantes en konfliktlinje mellom kvinner og menn som gikk på tvers av de politiske skillelinjene. Modellen hun her kritiserte, var en konfliktmodell som Maud Landby Eduards hadde utviklet og presentert tidligere i den finske statsviteren Elina Haavio-Manilas artikkelsamling *Kvinnor i nordisk politik* (1983). For Berggreen var en slik modell altfor harmoniserende i forhold til konfliktene mellom kvinnebevegelsen og dens kritikere, fordi motsetningene hun ønsket å få tak i ikke nødvendigvis utspilte seg innenfor det etablerte politiske systemet. De kunne heller ikke sies bare å utspille seg mellom kvinnebevegelsens aktører og deres kritikere, men også internt mellom ulike deler av kvinnebevegelsen. Hennes egen modell burde derfor sees som uttrykk for en teori hvor også de interne konfliktene i bevegelsen hørte med, konflikter hun mente det var nødvendig å akseptere, både innen forskningen og innen den fremtidige aktivismen. Alle bevegelser hadde «sina skuggor och dagar. Vi måste lära oss leva också med de senare och ändå hålla på kvinnorna».⁵⁸³

Ulla Manns' og Maud Landby Eduards' kritikk av Anne Margrete Berggreen for ikke å bruke feminisme som analytisk begrep, og Berggreens kritikk av kritikerne for ikke å ville anerkjenne at de reelle konfliktlinjene ikke lenger gikk mellom konservative og radikale politiske bevegelser eller mellom likhetsfeminister og forskjellsfeminister, men mellom kvinner og menn, fremstår i denne sammenhengen som et konkret eksempel på de debattene som Birgitte Possing og Anna-Birte Ravn beskrev i mer teoretiske og generelle vendinger i sine artikler. Debatten mellom

---

⁵⁸³ Berggreen i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 4/1988: 66. Forfatterens egen kursivering.

Berggreen på den ene siden og Manns og Landby Eduards på den andre, var nettopp en debatt om hvordan den nye kvinnebevegelsen skulle forstås, og hva slags verdier dens medlemmer skulle samle seg rundt. Nå kom det ikke noen fortsettelse på denne debatten i det svenske tidsskriftet, og det er derfor uvisst hvordan diskusjonen endte. Det er her likevel verdt å legge merke til at debatter om forståelsene av bevegelsen kom på samme tidspunkt som poststrukturalistiske teorier og deres understrekning av at all mening dannes gjennom dikotomier, begynte å slå gjennom i det skandinaviske kvinne- og kjønnshistoriske miljøet. Når det var akkurat denne teoriretningen og ikke de tidligere marxistiske retningene kunne sees som en årsak til debattene om kvinnebevegelsens natur, handler det etter min mening om at dikotomifokuset vektla forskjell i langt større grad enn likhet, både i forståelsen av tidligere tiders kvinneliv, og i forståelsene av hva kvinne- og kjønnshistorisk og annen feministisk forskning skulle handle om. På samme måte som i de to danske artiklene åpnet dessuten dikotomifokuset opp for fremstillinger hvor uenigheter i selve forskningsfeltet kom til syne, noe diskusjonen om hvilke konfliktmodeller som skulle foretrekkes i beskrivelser av den svenske og amerikanske kvinnebevegelsen, var et klart eksempel på.

Før jeg går over til å skrive om de skandinaviske kvinne- og kjønnshistorikernes deltagelse i de tverrfaglige tidsskriftene på 1990-tallet, kan det her være verdt å stoppe opp og spørre hva slags fremstillinger av den historiske forskningen om kvinner og kjønn som kom frem i de utvalgte artiklene jeg har beskrevet ovenfor, og hva disse artiklene sa om historikernes deltagelse i det tverrfaglige feltet som tidsskriftene utgjorde. Svaret deles i tre deler.

Om den første delen kan det sies at Ida Blom, Christina Carlsson og Jytte Larsen hver på sin måte deltok i diskusjonene av det som var en av de viktigste teoretiske debattene i alle tre tidsskrifter i dette tiåret, nemlig debattene om patriarkatsteoriens fordeler og ulemper for kvinne- og kjønnsforskningen. Som utgivelsestidspunktet for de tre artiklene viser, strakte diskusjonen seg over hele tiåret i de tre tidsskriftene sett under ett. Imidlertid finnes det forskjeller mellom tidsskriftene. Carlssons artikkel,

som hun skrev sammen med Joke Esseveld, Sara Goodman og Karin Widerberg, kom ut i 1983. Det var også i første halvdel av 1980-tallet at patriarkatsteorier ble diskutert mest i det svenske tidsskriftet, noe som kommer frem i nummer 1-2/1981, hvor kvinnearbeid og teknologisk utvikling sto i sentrum, og inkluderte Heidi Hartmans «Kapitalismen, patriarkatet och det könsuppdelade arbetet» og Ulrike Prokops «Produktion, produktivkrafter och produktionsförhållanden i kvinnors livssammanhang». I nummer 3/1981 var temaet «Sexualitet, makt och orätt» og inneholdt Karin Widerbergs artikkel «Sverige – gammalt patriarkat i ny förklädning». Ida Bloms og Jytte Larsens artikler kom begge ut i 1987, og det var også på midten av 1980-tallet at patriarkatsteorier var et viktig spørsmål å debattere i det norske og det danske tidsskriftet. *Forum for kvindeforskning* skilte seg her likevel ut ved å ha langt flere numre viet til denne teoriklyngen enn *Nytt om kvinneforskning*. På denne måten fantes det blant det danske tidsskriftets numre i dette tiåret fire numre som i sin helhet var viet ulike deler av patriarkatsteorien, slike som «Teknopatriarkatet» (4/1985), «Medicopatriarkatet» (4/1986), «Det patriarkalske verdensbildet» (2/1987) og «Moderskabet som undertrykkelse og som magtfaktor» (2/1988). Til forskjell inneholdt det norske tidsskriftet bare ett nummer som tematiserte patriarkatsteori, og det indirekte. Nummeret det her er snakk om, er nummer 2/1987 «Kjønn og makt – Humanistisk kvinneforskning».

Fremstillingsmessig pekte de tre artiklene på noen forskjeller som også kan hevdes å være tre forskjellige måter å delta på i større kvinne- og kjønnsforskerfeltet. Selv om Ida Blom fremhevet patriarkatsteorier som de mest nyttige teoriverktøyene som hadde blitt utviklet innen den tverrvitenskapelige forskningen om kvinner og kjønn frem til 1987, mente hun samtidig at de var problematiske for historiske analyser, ettersom de i liten grad ga historikerne mulighet til å skrive om hvordan aktører selv utformet sitt handlingsrom. Hennes vurderinger av teoriene og hennes kritikk ble gjort ut fra et ståsted i historiefaget, og det var nettopp som historiker hun deltok i det større feltet. Her skilte hun seg ut fra både Christina Carlsson og Jytte Larsen, som begge snarere opptrådte som kvinneforskere enn som historikere. I Carlssons tilfelle kan hennes opptreden forklares med at hun samarbeidet med tre sosiologer, og det var

derfor deres felles vurdering av patriarkatsteorier som sto i sentrum for artikkelen. Larsens opptreden kan på sin side forklares med at hun arbeidet ved kvinnesamlingene på Det kongelige Bibliotek i København, og sto i nær tilknytning til redaksjonen og kretsene rundt Nynne Koch, hvor særlig psykologisk funderte patriarkatsteorier ble oppfattet som et viktig verktøy for å forklare den skjeve maktbalansen i samfunnet. Slik kan det hevdes at Jytte Larsens kritikk av universitetskvinneforskningen for deres langvarige ignorering av patriarkatsteoriene, også viste en form for deltagelse som ikke gikk direkte på teoretiske diskusjoner, men snarere på fagpolitiske diskusjoner om hvem som skulle ha definisjonsmakt over en bestemt teori.

Parallelt med patriarkatsdiskusjonene fantes det også historikerskrevne artikler som viste andre former for fremstillinger av kvinne- og kjønns historisk forskning og andre former for deltagelse. Tinne Vammens, Hanne Caspersens, Yvonne Hirdmans, Ulla Manns' og Maud Landby Eduards', Bente Rosenbecks og Gro Hagemanns artikler kunne alle sees som forsøk på å innføre nye teorier og begreper i det tverrfaglige feltet og drøfte deres konsekvenser for forskningen. Hvilken del av forskningen som var mest relevant, varierte til gjengjeld fra historiker til historiker. For Vammen og Hagemann var det den historiefaglige delen som kunne utvides. I Vammens tilfelle ble dette argumentert for gjennom beskrivelsene av den nytten hun hadde hatt av kildetyper som normalt ikke ble brukt i den sosialhistoriske delen av kvinne- og kjønns historien, i Hagemanns tilfelle var det gjennom hennes positive referat av Joan Scotts forelesninger om diskursanalyse og dekonstruksjon. Også de resterende artiklene kan hevdes å ha bidratt til å utvide fremstillingene av historisk forskning om kvinner og kjønn i de tverrfaglige tidsskriftene, men her var det ikke bare historisk forskning og historikerne det ble relatert til. Caspersens, Rosenbecks, Hirdmans og Manns' og Landby Eduards artikler handlet like mye om diskusjoner som også opptok andre forskere innen det tverrfaglige feltet, noe som også kommer frem i tidsskriftene for øvrig. Hanne Caspersens artikkel kom ut i et nummer som handlet om moderskapet generelt, mens Bente Rosenbecks artikkel kom ut i et nummer som tok for seg en pågående biologismedebatt i den danske forskningen om kvinner og

---

kjønn. På samme måte kom Ulla Manns' og Maud Landby Eduards' artikkel ut i et nummer som tok utgangspunkt i diskusjoner av den franske poststrukturalismens fokus på dikotomier og den systematiske nedvurderingen av kvinnelighet som dikotomiene aktiv/passiv, natur/kultur osv. inneholdt. Yvonne Hirdmanns artikkel kom ut i et nummer som riktignok handlet om kvinners plass og synspunkter innen media, men som likevel hadde en forbindelse til artikkelen, ettersom diskusjonene av media ut fra et kvinnesynspunkt i stor grad handlet om de overordnede, symbolske sidene ved kvinners plass innen tv-serier og nyheter. På denne måten kan det hevdes at de senere artiklene ikke bare utvidet de historiefaglige fremstillingene, men også fremstillinger av kvinne- og kjønnsforskning generelt.

I den tredje og siste bolken som utgjør 1980-tallsdelen, har jeg samlet et knippe artikler som viser at historikere også kunne delta i debatter som omhandlet utformingen av fagfeltet som en politisk enhet. Dette gjaldt for Birgitte Possings, Anne-Birte Ravns, Maud Landby Eduards' og Ulla Manns' kritikk av Anne-Marie Berggreen og Berggreens svar på denne kritikken. Hva som opptok debattantene her, var på den ene siden hvordan kvinne- og kjønnsforskerne skulle forholde seg til økende uenighet om fagfeltets utforming, mål og mening, og på den andre siden hvordan forskere skulle forstå og betegne de kvinnepolitiske bevegelsene de selv oppfattet seg som en del av. Selv om denne delen kan virke løsrevet fra de to forutgående bolkene, vil jeg likevel påstå at den henger nøye sammen med endringene i det teoretiske landskapet på slutten av 1980-tallet, idet poststrukturalistisk teori og forskjellsdillemmaet ble gjenstand for stadig flere referanser og debatter. Koblingen er lettest å se i Anne-Birte Ravns artikkel, ettersom hun eksplisitt tok utgangspunkt i Scotts 1989-artikkel, men danner også bakgrunn for Possings oppfordring om å la forskjellene mellom kvinneforskerne komme til syne både innenfor og utenfor forskningsfeltet. Koblingen mellom Scotts artikkel og den svenske diskusjonen om hvorvidt den nye kvinnebevegelsen bør eller ikke bør kalles for feministisk, og hva slags maktmodeller som kan brukes for å vise bevegelsens utvikling, kan være vanskeligere å se. Etter min mening er koblingen likevel til stede, fordi selve diskusjonen mellom Berggreen og Landby Eduards og Manns kan sees

som eksempel på de diskusjonene Joan Scott ønsket å bevege seg vekk fra ved å hevde at feminister innenfor og utenfor akademia i større grad må godta at forskjeller finnes, men at det ikke betyr slutten for likestillingskampen. En del av fremstillingen som dermed kan leses ut av de fire artiklene, er at historikere som skrev i de tre tverrfaglige tidsskriftene, ikke bare deltok i rene fagdiskusjoner, men også i diskusjoner som dreide seg om utformingen av den tverrfaglige forskningen som en helhet. Dette poenget vil gjøres enda klarere i det følgende, når jeg konsentrerer meg om de følgene som den språklige vendingen og inkluderingen av mannshistorie hadde for fremstillingene av kvinne- og kjønns historien i de tverrfaglige tidsskriftene på 1990-tallet.

1990-tallet: poststrukturalisme og menn

Også på 1990-tallet fantes det noen trekk som forente de skandinaviske kvinne- og kjønns historikernes deltagelse i tidsskriftene, men også noen trekk som skilte dem fra hverandre. Den største likheten var et blandet forhold til den teoretiske utviklingen som poststrukturalisme, orientering mot globale perspektiver og økende fokus på menn som kjønn brakte med seg inn i de skandinaviske kvinne- og kjønns historiske feltene. Mens Ida Blom, Gro Hagemann og Dorthe Gert Simonsen i sine artikler ga uttrykk for en positiv holdning til de nye teoretiske trendene, var forskere som den tyske sosiologen Maria Mies og historikerne Christina Carlsson Wetterberg og Yvonne Hirdman langt mer reserverte, og uttrykte bekymring for hva den språklige vendingen kunne gjøre med de teoretiske rammeverkene historikere og andre kvinne- og kjønns forskere hadde vært med på å bygge opp om kvinners livsvilkår siden midten av 1970-tallet. Det største skillet gikk ut på spørsmålet om hvilke andre teorier som kunne erstatte bruken av poststrukturalistiske teorier. Med den større plassen som ble viet menn som kjønn i fortiden, oppsto det enda et skille, i og med at mannshistorikere i mange tilfeller valgte å bruke andre teoretiske innganger enn det kvinnehistorikere frem til begynnelsen av 1990-tallet hadde brukt i sine analyser.

Endringene i diskusjonstemaer reflekterte til en viss grad også endringer i historikernes deltagelse i de teoretiske diskusjonene. På den ene siden handlet det om

---

hvem som nå deltok i de tverrfaglige diskusjonene, på den andre om hvilke emner de engasjerte seg i. Blant norske historikere markerte Ida Blom og Gro Hagemann kontinuitet i kvinne- og kjønns historikernes deltagelse. På samme måte markerte Yvonne Hirdman og Christina Carlsson Wetterberg en kontinuitet blant de svenske historikernes deltagelse, mens Christina Florin og Ulla Johansson var nye navn innen det svenske feltet. I det danske feltet var det Hanne Rimmen Nielsens og Hilda Rømer Christensens tilstedeværelse i de daglige redaksjonene som markerte båndet tilbake til *Forum for kvindeforskning*, mens Niels Ole Finneman og Dorthe Gert Simonsen utvidet historikernes rekke i det danske tidsskriftet.

I det følgende tar jeg først for meg den felles interessen for de utfordringer poststrukturalismen representerte for historikere, før jeg går over til å skrive om det økende antallet artikler om mannshistorie som gjorde seg gjeldende i de tre tidsskriftene utover 1990-tallet. Også i denne delen er jeg interessert i å finne hva slags fremstillinger av kvinne- og kjønns historie som kan leses ut av utvalgte historiske artikler som er utgitt i *Nytt om kvindeforskning/Kvindeforskning*, *Kvinder, køn og forskning* og *Kvinnovetenskaplig tidskrift*. Besvarelsen av dette spørsmålet er todelt. I delen som følger nedenfor, vil jeg konsentrere meg om historikernes forhold til den språklige vendingen i de tverrfaglige tidsskriftene, mens jeg i den neste delen vil konsentrere meg om mannshistoriske artikler og artikler skrevet av mannlige historikere om tradisjonelle kvinne- og kjønns historiske emner.

Hvordan forholde seg til den språklige vendingen?

I besvarelsen av dette spørsmålet utgjør debatten mellom Yvonne Hirdman, Christina Carlsson Wetterberg og Gro Hagemann i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* på begynnelsen av 1900-tallet det ene av to bein. Det andre beinet utgjøres av Dorthe Gert Simonsens artikkel «Som et stykke vådt sæbe mellem fedtete fingre», (*Kvinder, køn og forskning* 2/1996). Mens debatten i det svenske tidsskriftet er viktig her på grunn av hvordan de tre historikerne omtalte kvinne- og kjønns historisk forskning, og hvordan de markerte sine teoretiske standpunkter, mener jeg Simonsens artikkel er viktig på grunn av hvordan hun i sin artikkel foretok en analyse av den historiografiske utviklingen i den skandinaviske historiske forskningen om kvinner og kjønn. På samme måte som i

debattene om poststrukturalismens innvirkning på møtene i Tammerfors og Klækken, kom alt som hadde å gjøre med vektlegging av språklige fremfor materielle ytringer av kjønnsforskjeller, her til å knyttes til poststrukturalistiske teorier både generelt og spesielt. På det spesielle planet var det Joan Scotts kombinasjon av Jacques Derridas dekonstruksjonsteori og Michel Foucaults diskursanalyse som kom til å spille en viktig rolle. For de to svenske historikerne utgjorde Scotts teoretiske rammeverk en motpart de kunne lansere sine egne foretrukne teoriretninger overfor. For Hagemann utgjorde Joan Scotts versjon av poststrukturalisme en mulig løsning på det utfordrende arbeidet med å forene drøftinger av strukturenes determinerende virkning på individene og individenes frie muligheter til å påvirke strukturene.

Carlsson Wetterberg tok i sin artikkel «Från patriarkat till genussystem – och vad kommer sedan?» (*Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1992) utgangspunkt i spørsmålet om det var mulig å utvikle en universell teori om kvinneundertrykkings årsak etter poststrukturalismens inntog i de skandinaviske kvinne- og kjønnsforskningstiljøene. Hennes drøfting av dette spørsmålet kom til å kretse om to ulike tilnæringer som hun satte opp mot hverandre, før hun til slutt presenterte sitt eget svar på den utfordringen som de nye teoretiske perspektivene representerte for historisk forskning om kvinner. Den første av tilnærmingene var Yvonne Hirdmans genussystem. Slik Christina Carlsson Wetterberg så det, kunne Hirdmans strukturalistisk inspirerte genussystem plasseres i forlengelsen av diskusjoner om de materielle årsakene til kvinneundertrykkelsen som ble ført blant historikere og andre forskere som arbeidet med emnet på 1970- og 1980-tallet. Hun tolket Hirdmans artikkel som en reaksjon på det hun selv oppfattet som en til dels manglende kobling mellom teoretiske ansatser og konkrete analyser i den historiske forskningen. Særlig gjaldt det for Yvonne Hirdmans ambisjon om å utvikle en forklaring hvor jakten på det opprinnelige undertrykkelsesøyeblikket ikke spilte hovedrollen, noe Carlsson Wetterberg stilte seg positivt til. Det hun derimot uttrykte reservasjoner mot, var Hirdmans insistering på undertrykkelsens opprettholdelse gjennom hierarkiseringens og polariseringens logikker.

Christina Carlsson Wetterbergs kritikk av genussystemteorien bunnet i hennes oppfatning av systembegrepet og Yvonne Hirdmans understrekning av dikotomiseringen av mannlig og kvinnelig i historien. Utgangspunkt i systemer og dikotomisering var i følge Carlsson Wetterberg ikke til hjelp for historikere i deres analyser, både fordi hun mente systembegrepet i seg selv ikke ga noen «historisk forankrad teoretisk forklaring», og fordi hun mente at «Hirdman får problem når hon applicerar sin modell på ett empiriskt material», i det hun avviste «frågan varför och därmed avstått från att klargöra de teoretiska premisserna för den historiska analysen».⁵⁸⁴ Slik hun så det, hadde Yvonne Hirdman trent seg selv opp i et hjørne som historiker ved å skape en lite fleksibel og nyansert forklaring, hvor de eneste analytiske retningslinjene besto i atskillelse av kjønnene og mannlig normering, noe som ga hennes egne analyser i publikasjoner som *Att lägga livet till rätta – studier i svensk folkhemspolitik* (1990) og *Kontrakt i kris* (1992) preg av å være teoretiske tvangstrøyer. Hadde Hirdman i stedet valgt å beholde spørsmålet om hvorfor kvinneundertrykkingen oppsto, og ikke bare hvordan den ble opprettholdt, kunne et slikt preg ha blitt unngått. Større oppmerksomhet om hvorfor-spørsmålet kunne i følge Carlsson Wetterberg gitt henne muligheten til å forklare undertrykkingen som «ett komplext samspel av dominerande värderingar och normsystem, av faktiska livsvilkor och handlingsmönster – ett samspel som riskerar att döljas om verkligheten pressas in i slutna kategorier och system».⁵⁸⁵

I stedet for å skape enhetlige systemer eller finne frem til universelle teorier om årsaken til menns undertrykking av kvinner, oppfordret hun på samme måte som i sine 1993- og 1996-innlegg i sin artikkel til klargjøringer av historikernes teoretiske premisser og mer overgripende vitenskapsteoretiske standpunkter. Utgangspunktene dannet skillelinjer som var viktige å synliggjøre for en fortsatt utvikling av teoridiskusjoner innen kvinne- og kjønns historien, så vel som i andre fags forskning om kvinner og kjønn. Her mente Christina Carlsson Wetterberg at poststrukturalistisk tankegods var viktig, fordi den understreket vitenskapenes avhengighet av

---

⁵⁸⁴ Carlsson Wetterberg i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1992: 37

⁵⁸⁵ Carlsson Wetterberg i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1992: 37

samtidskonteksten. Når hun likevel brukte store deler av sin artikkel på å kritisere poststrukturalistiske tanker generelt og Joan Scotts argumenter spesielt, var det fordi hun forsto blant annet Scotts insistering på nytten av Foucaults diskursanalyse som en oppfatning om at «människan är totalt bestämd av en samhällelig diskurs».⁵⁸⁶ Dette var et punkt i diskusjonen som kvinne- og kjønnsforskere måtte gå forbi i «ambitionen att formulera någon sorts helhetsförståelse av hur kön och samhällsorganisation hänger i hop».⁵⁸⁷

Problemet med Scott og andre poststrukturalister var i følge Carlsson Wetterberg at problematiseringen av relasjonen språk-virkelighet og understrekning av at det fantes like mange forskjeller som likheter mellom kvinner, undergravde forestillingen om eksistensen av kvinneundertrykkelse, som hadde utgjort kvinne- og kjønnsforskningens grunn. Gikk dette langt nok, kunne forskerne ifølge henne risikere å rykke «bort grunden för sitt existensberättigande».⁵⁸⁸ Selv om hun oppfattet dekonstruksjonsteoretiske tilnæringsmåter som fruktbare for å synliggjøre innholdet i forenklete og stereotype oppfatninger av begrepet kvinne, mente hun at de kom til kort i rekonstruksjoner av menneskers faktiske liv og handling.⁵⁸⁹ Hennes løsning på kvinne- og kjønnsforskernes vanskelige oppgave med å forklare de ulike vilkårene for kvinners handlinger i fortiden, kom i større grad til å rette blikket mot det hun kalte for handlingsrettede perspektiver. Denne samlebetegnelsen omfattet en rekke teoretiske tilnæringer, men med størst oppmerksomhet viet til filosofen Linda Alcoffs begreper om identitet og posisjonalitet, historikeren Linda Gordons komplekse identiteter skapt av forholdet mellom strukturer og aktører, og den feministiske tenkeren Cynthia Cockburns insistering på at studier av historisk endring bør skje på et individnivå. Dette var forskere som ifølge henne

anvisar en väg att förena ett struktur- och aktörsperspektiv genom att peka på att strukturen inom sig också bär förutsättningar för förändring samt att denna potentiella

---

⁵⁸⁶ Carlsson Wetterberg i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1992: 38

⁵⁸⁷ Carlsson Wetterberg i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1992: 38

⁵⁸⁸ Carlsson Wetterberg i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1992: 39

⁵⁸⁹ Carlsson Wetterberg i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1992: 39

---

förändring sker genom människornas val (naturlig vis inte fritt) och agerande. Förändring framstår därmed inte som ett resultat av yttre påverkan i första hand utan som en process där människorna är en del av strukturen, komplext bestämda utifrån en position i en större samhällig kontext.⁵⁹⁰

Christina Carlsson Wetterbergs artikkel inneholdt i denne sammenhengen en bestemt fremstilling av den historiske forskningen om kvinner og kjønn som et fagfelt, hvor samspillet mellom handlende individer og samfunnsstrukturene som omgir dem, sto i sentrum. Sammenlignet med den artikkelen hun skrev sammen med Karin Widerberg, Sara Goodman og Joke Essevold om patriarkatsteorier, er det interessant å legge merke til at Carlsson Wetterberg her i så stor grad understreket sin rolle som historiker, og hva kvinne- og kjønns historie ifølge henne burde handle om. Muligens kommer dette av at hun i 1992 opptrådte på egen hånd, noe som gjorde at hennes faglige identitet kom klarere frem. En annen grunn kan være at også hennes meddebattanter var historikere, noe som gjorde det lettere å fremstille hele debatten som rotfestet i kvinne- og kjønns historien. Uansett hva grunnen var i dette tilfellet, er det mulig å hevde at den fremstillingen som Christina Carlsson Wetterbergs artikkel skapte av debatten om poststrukturalisme og genussystemteorien, var at dette først og fremst var en historikerdebatt som ble ført innen rammene av det tverrfaglige svenske tidsskriftet.

Yvonne Hirdmans svar på Christina Carlsson Wetterbergs kritikk kom i nummer 2/1993 i form av artikkelen «Skevläsning – till debatten om genussystem». I dette tilsvaret spilte diskusjon av begrepene 'system' og 'makt' en avgjørende rolle, ettersom Hirdman oppfattet kritikken mot den modellen hun hadde skissert i «Genussystemet – refleksjoner kring kvinnors sociala underordning», som basert på bestemte forståelser av nettopp de to begrepene. At Carlsson Wetterberg kritiserte hennes systembegrep, mente Hirdman skyldtes den negative tolkningen som begrepet hadde fått i den postmoderne perioden, da det hadde blitt definert som synonymt med funksjonalistiske systemteorier hvor menneskers handlinger ble determinert av

---

⁵⁹⁰ Carlsson Wetterberg i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1992: 42

systemet. Det var «en sådan förenklad systemtolkning» hun mente lå til grunn for Carlsson Wetterbergs kritikk, men det var ikke slik Hirdman forsto dette begrepet.⁵⁹¹ For å understreke forskjellen mellom Christina Carlsson Wetterbergs og sin egen forståelse, gjentok hun i sitt svar at hun oppfattet genussystemet som «en mycket komplicerad härva av mänskliga praktiker och handlingar i samverkan och i rörelse» og at «denna härva ända skapar ett mönster vad gäller könen ordning som i ett socialt fågelperspektiv avspeglar två grova 'logiker': könen isärhållning och mannens normprimat».⁵⁹² På denne måten trakk Yvonne Hirdman også her forbindelser tilbake til den strukturalistiske tradisjonen som Klas Åmark i «Teoriernas intåg» hadde hevdet utgjorde en viktig teoretisk understrøm i 1960- og 1970-tallets historieforskning.⁵⁹³

Hva forståelse av maktbegrepet angikk, kunne Yvonne Hirdmans lesning av Carlsson Wetterbergs kritikk tolkes inn i to tilgrensende diskusjonstemaer som lenge hadde opptatt kvinne- og kjønns historikere. For det første dreide det seg om det var mulig å sidestille formell og uformell makt. Her mente Hirdman en sidestilling av de to maktformene var problematisk fordi så mye av den empirien som ble brukt for å diskutere den ujevne fordelingen av makt mellom kvinner og menn, stammet fra antropologiske studier hvor kvinners uformelle og menns formelle makt ble presentert som jevnbyrdige. Yvonne Hirdman var sterkt imot en slik forståelse, noe som kom frem både i artikkelen og i hennes innlegg på det fjerde kvinnehistorikermøtet i Tammerfors i 1993. Hennes genussystem var heller et forsøk på å befri henne (og andre forskere) fra et individnivå befolket av «starka mammor och mostrar» og rette blikket mot kjønnes relasjoner på et samfunnsnivå.⁵⁹⁴ Snarere enn å bidra til en forskning som relativiserte kvinneundertrykkelsens årsaker og virkninger bruken av antropologiske undersøkelser og de språklige analysene Scotts versjon av poststrukturalismen åpnet for, ville Hirdman bevare kvinne- og kjønns historiens fokus på hvordan kvinners livsvilkår hadde vært påvirket av de strukturelle hindringene som mangelen på offisiell makt skapte.

⁵⁹¹ Hirdman i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2/1993: 57

⁵⁹² Hirdman i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2/1993: 58

⁵⁹³ Åmark i Artéus og Åmark [red.] 2012: 145-146

⁵⁹⁴ Hirdman i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2/1993: 58

Dermed kunne hennes forsvarsartikkel også leses inn i den andre debatten som opptok de tre historikerne, nemlig diskusjonen om forholdet mellom aktør og struktur. For Yvonne Hirdman var det strukturene som var de viktigste, noe hun også understreket når hun fremhevet viktigheten av å holde fast på undersøkelser av den formelle makten. Denne maktformen kunne ikke «reduceras allt efter tycke och smak, eftersom det är den formelle makten som finns i politik, juridik, institutioner av olika slag» som skapte strukturene for menneskers handlinger, og dermed også for visse kvinners uformelle makt.⁵⁹⁵ Det var på dette nivået hennes begrep om den mannlige logikk var ment å fungere, hvor det skulle være et analytisk verktøy for å undersøke hvordan menn kunne få den normgivende funksjonen på den formelle maktens arena. Derimot var det ikke snakk om enkeltmenns dominans over enkeltkvinner eller vice versa, noe Hirdman mente inngikk i kjønnenes private ordening og derfor hørte til den uformelle ordningens struktur.⁵⁹⁶

Yvonne Hirdman forsvarte seg også mot Christina Carlsson Wetterbergs kritikk av hennes uvilje mot å arbeide med de historiske årsakene til kvinneundertrykkelsens utvikling. Hirdmans forsvar var at slike spørsmål skapte «frigidity i forskningen och är av enkelt insedda skäl troligen felaktig», så fremt man da ikke trodde på biologisk reduksjonistiske forklaringer av kjønnenes oppførsel.⁵⁹⁷ Rent vitenskapelig kunne dog slike forklaringer argumenteres mot ved å peke på at kvinners og menns oppførsel ikke var biologisk predeterminert, men snarere kulturelt skapt. Her kunne oppmerksomhet på de ordnende og strukturerende tankefigurenes makt komme til stor nytte, ettersom den kunne forklare hvordan de kulturelle skapelsene fungerte som innebygde logikker, som levde sitt liv basert på menneskers rutinemessige og sedvanemessige gjentakelse av tanker og handlinger i deres hverdagsliv.⁵⁹⁸ Spørsmålet om hvorfor ble i slik tenkning snudd til hvordan, som riktig nok var komplisert å arbeide med, men som for henne representerte en vei ut av den

---

⁵⁹⁵ Hirdman i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2/1993: 58

⁵⁹⁶ Hirdman i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2/1993: 58

⁵⁹⁷ Hirdman i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2/1993: 59

⁵⁹⁸ Hirdman i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2/1993: 59

---

teoretiske goldheten hun mente tidligere årsaksdiskusjoner hadde ført kvinnehistorien inn i.⁵⁹⁹ Den fremstillingen av kvinne- og kjønns historisk forskning som her kunne leses ut av hennes artikkel, kan oppsummeres i form av varighet, lovmessigheter og strukturer. Hennes fremstilling skilte seg dermed fra Christina Carlsson Wetterbergs fremstilling av den historiske forskningen som individ- og handlingsorientert. Den skilte seg også ut fra Gro Hagemanns fremstilling av den historiske forskningen om kvinner og kjønn som et fagfelt opptatt av hvordan individer tiller mening til sin tilværelse.

Gro Hagemanns «Postmodernism en användbar men opålitlig bundsförvant» (3/1994) var preget av et forsvar for Joan Scott og hennes versjon av poststrukturalisme. I sin distansering fra et objektiviserende historiesyn, som også kvinnehistorie som et moderne prosjekt hadde bidratt til, hadde den poststrukturalistiske kritikken på den ene siden «gett legitimitet åt kvinnohistoriens alternativa synsätt» og på den andre siden «bidragit till att rubba några av kvinnohistoriens viktigaste premisser».⁶⁰⁰ Ett av disse premissene var nettopp forestillingen om en universell kvinneundertrykkelse, som i hvert fall Hirdman ville fastholde ved hjelp av sitt system.

Slik Hagemann så det, fantes det flere trekk ved diskusjonen mellom Hirdman og Carlsson Wetterberg som gjorde den verdt å følge med på, ikke bare for historikere, men også for alle andre som var opptatt av feministisk teoriutvikling. Diskusjonen tok nemlig utgangspunkt i brytningen mellom to tradisjoner som hadde preget nordisk kvinne- og kjønns historie: den empirisk og aktørinnrettede tradisjonen, representert av Carlsson Wetterberg, og den strukturalistiske tradisjonen representert av Hirdman. Felles for begge retningene var ifølge Hagemann et objektiviserende historiesyn der sosiale fenomener som kjønn og klasse ble betraktet som faktiske, objektive og uavhengige av kulturelle tolkningsmønstre. Fra midten av 1980-tallet hadde begge tradisjonene blitt satt spørsmålsteget ved, ikke minst som følge av Joan Scotts forfatterskap. Hennes *Gender and the politics of history* dannet «en plattform

---

⁵⁹⁹ Hirdman i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2/1993: 61

⁶⁰⁰ Hagemann i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1994: 32

---

för kritiken av den rådande könsblinda historiesynen», ga «en ny legitimitet åt vårt forskningsfält» og introduserte for alvor «en konstruktivistisk oppfattning av kön inom den nordiska kvinnohistorien».⁶⁰¹

Scotts kritikk av den tidligere historieforskningen ble startskuddet for en omformulering av eksisterende posisjoner på slutten av 1980-tallet. Verken den empirisk forankrede sosialhistorien eller den strukturorienterte historieskrivingen ble lenger oppfattet som tilstrekkelige for å forstå begrepet kjønn. Som blant annet Gro Hagemanns egen debatt med Ottar Dahl på midten av 1980-tallet viste, hadde sosialhistorikere som interesserte seg for kvinners kår i fortiden, problemer med å gi kjønnsbegrepet en selvstendig analytisk kraft. På samme måte viste 1980-tallets patriarkatsdebatter hvor vanskelig det var å gi tilstrekkelig historiserte fremstillinger av den universelle kvinneundertrykkelsen. På bakgrunn av de dilemmaene som både den sosialhistoriske og den strukturalistiske retningen innen kvinne- og kjønnshistorien inneholdt, stilte Hagemann spørsmålet om det var mulig «att konseptualisera kön på ett sätt som är förenligt med empiriska studier av historiska händelser och förlopp».⁶⁰²

På denne måten kom også Gro Hagemann inn på spørsmålet om struktur versus agens, som hun mente ikke bare hørte til historieforskning om kvinner. Snarere var det en reaktualisering av «en rad välkända och mer allmänna frågor i historieämnets epistemologi» som nå ble brakt inn i det tverrvitenskapelige svenske tidsskriftet.⁶⁰³ Problemet med de svarene som strukturalisten Yvonne Hirdman presenterte i sine to artikler, var i følge Hagemann at de nærmet seg faretruende en totaliserende teori, bygd på et uttalt mål om å skape et rammeverk av generelle forklaringer utenfor den historiske konteksten, og på en tendens til å plassere tolkninger i et evolusjonistisk og deterministisk historiesyn.

---

⁶⁰¹ Hagemann i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1994: 19

⁶⁰² Hagemann i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1994: 20

⁶⁰³ Hagemann i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1994: 20

Det største problemet for Gro Hagemann var likevel at genussystemet ble presentert som en grunnleggende og universell ordning i alle samfunn. Slik hun selv tenkte om historiske forklaringer og om kjønnsrolle i fortiden, var «det mycket tveksamt både om vi kan och om vi bör fastslå å priori att kön är mer fundamentalt än andra deler av den kulturella/sociala ordningen».⁶⁰⁴ Hirdmans vektlegging av kvinneundertrykkelsen som den grunnleggende analysekategorien var en problematisk tese i seg selv, men den ble enda verre hvis den ble brukt som en generell forklaring. Anvendt på den sistnevnte måten innebar denne tesen en universalisering av 1900-tallets vesteuropeiske feministers erfaringer og bidro til å redusere historiske analyser til testing av generelle modeller. I hennes kritikk av Yvonne Hirdmans genussystem var det her skoen trykket mest. På samme måte som Ida Blom hadde hevdet det i «Patriarkatsteorier i kvinnehistorisk forskning», mente også historikeren Hagemann at det unike i historikernes arbeidsmåte snarere besto i

analysen av en sammensatt och komplex verklighet där en rad faktorer samverkar. En av kvinnohistoriens poänger är för mig just att analysera hur kön konstitueras och dette samverkar med och formar andra tankemönster eller institutioner i samhället. Just i det allsidiga och specifika analyserna ligger historikerns bidrag till kunskap om kön och samhälle.⁶⁰⁵

Heller ikke Christina Carlsson Wetterberg klarte i følge den norske historikeren å gi noen tilfredsstillende svar på de underliggende historiefaglige spørsmålene som debatten dreide seg om. Her var det Carlsson Wetterbergs forsøk på å skape et alternativ til både genussystemet og til Joan Scotts poststrukturalisme som voldt problemer for Gro Hagemann. Slik hun så det, var problemet med Christina Carlsson Wetterbergs bruk av Linda Alcoffs begreper om posisjonalitet og identitet at de skapte en risiko for å overvurdere både aktørers handlingsmuligheter og deres strategiske valg. Å hevde at hvert individ innen gitte rammer hadde muligheten til å definere sin egen identitet og gjennom denne definisjonen også påvirke rammene for sine handlingsmuligheter, kunne muligens fungere i biografiske studier. I prosjekter

---

⁶⁰⁴ Hagemann i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1994: 22

⁶⁰⁵ Hagemann i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1994: 22

---

hvor det heller var samfunnet som sto i sentrum, ble vektleggingen av individenes handlingsrom vanskeligere å argumentere for. Spørsmålet sto fortsatt igjen: «Hur ska man förhålla sig til det gytter av konventioner och normer som den enskilda individen knappast är medveten om när hon utför sina dagliga plikter eller deltar i den lokala gemenskapen?»⁶⁰⁶

Når således verken Yvonne Hirdman eller Christina Carlsson Wetterberg klarte å gi adekvate svar på de utfordringene Gro Hagemann stilte i begynnelsen, var det fordi ingen av dem i følge henne klarte å gi noen «svar på den gamla frågan om hur vi ska klara av att se kön som både kontinuitet och förändring, som både öda och strategi».⁶⁰⁷ Utfordringen som dette både-og-ønsket representerte innen kvinne- og kjønnshistorien, krevde derfor nye teoretiske løsninger. Etter hennes mening var det den moderate versjonen av poststrukturalistisk diskursanalyse, slik den var utarbeidet av Joan Scott, som var løsningen. Scotts versjon av diskursbegrepet inneholdt nettopp det samspillet mellom det determinerende og det skapende på et samfunnsnivå som Hagemann savnet i både Carlsson Wetterbergs og Hirdmans argumentasjon. Videre betonte Scott i sin versjon både samfunnsmessige og kulturelle kontekster, noe som i følge Gro Hagemann var en ytterligere fordel for en forsker som ønsket å «understryka att vi som historiska personer tänker och handlar inom en social kontext».⁶⁰⁸ Nettopp betoningen av den sosiale konteksten utgjorde for Hagemann et verdifullt bidrag til den historiske forskningen som vel å merke ikke innebar tolkninger av fortiden som bare tekst og språk, slik kritikere av poststrukturalistisk tankegang hadde en tendens til å hevde. I følge henne var det her ikke snakk om å avvise de sosiale forholdenes betydning i historien, men snarere å finne andre sosiale forankringer enn bare de som kunne knyttes til en objektiv og materielt gitt virkelighet. Heller ikke var det et argument for å hevde at den diskursanalytisk influerte tekstanalysen var den eneste måten å tolke historiske kilder på. Studier av språklige ytringer kunne ikke erstatte studiet av sosiale forhold, mente Gro Hagemann. Det tekstlige studier derimot kunne gjøre, var å gi historikere muligheten

---

⁶⁰⁶ Hagemann i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1994: 24-25

⁶⁰⁷ Hagemann i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1994: 26

⁶⁰⁸ Hagemann i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1994: 26

til å se aktørers handlinger som medskapende i utformingen av strukturene som omga dem, og dermed forene to sider ved den historiske forskningen som vanligvis ble oppfattet å være i opposisjon til hverandre.⁶⁰⁹ Over hevdet jeg at Hagemann i sin artikkel presenterte en fremstilling av den kvinne- og kjønnshistoriske forskningen som opptatt av hvordan mennesker tillegger mening til sin tilværelse. I likhet med Ida Bloms artikkel om patriarkatsteoriers potensielle nytte for kvinne- og kjønnshistorisk forskning, kom dermed også Gro Hagemanns artikkel til å inneholde en fremstilling av det norske feltet, hvor historikerne først og fremst var balansekunstnere som forsøkte å gå på den stramme linen mellom fokus på individer og fokus på strukturer i sin jakt etter en mest mulig fullstendig analyse av fortidige kvinners liv.

Maria Mies «Theoretical and Methodological Problems of Doing Global Feminist Research» og Ida Bloms «Kommentar til Maria Mies' foredrag», begge utgitt i *Nytt om kvinneforskning* 2/1990, viste en annen måte å forholde seg på til debatten om poststrukturalistisk forståelse av relasjonen mellom struktur og aktør og de følgende poststrukturalisme kunne få for kvinne- og kjønns historie. Begge artiklene var resultat av en konferanse om grunnlagsproblemer innen kvinneforskningen, arrangert av RHF og RSF, hvor Mies og Blom hadde holdt hvert sitt innlegg.

I sin artikkel hevdet Mies at feministisk forskning og aktivisme i Vesten bare kunne bidra til alle kvinners velferd ved gi opp «our model of development, our present paradigm of good society and a good life» og utvikle nye metodologiske tilnæringer hvis de ønsket å fremme kvinners frigjøring og kvinneforskning.⁶¹⁰ En slik tilnærming representerte hennes egen metodologiske sjekklister som hun hadde utviklet tidlig på 1980-tallet, og som hun presenterte igjen i 1990-artikkelen. I denne listen gjorde hun seg til talsperson for en forskningsmåte preget av bevisst partiskhet, et syn nedenfra på forskningsobjektet, aktiv deltagelse i kvinnefrigjøringsbevegelser og bevisstgjøringsprosesser som ble tett fulgt av studier av kvinners individuelle og

---

⁶⁰⁹ Hagemann i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1994: 30

⁶¹⁰ Mies i *Nytt om kvinneforskning* 2/1990: 16

sosiale historie.⁶¹¹ Listen var opprinnelig utviklet i Mies's artikkel «Methodology of Feminist Research», som ble gitt ut i 1982. Når hun igjen trakk den frem i 1990, var det fordi hun mente mesteparten av kvinneforskningen på begynnelsen av 1990-tallet ikke fulgte de retningslinjene hun hadde presentert i denne listen. Årsaken til denne utviklingen lå delvis i kvinneforskningens institusjonalisering, som førte til at kontakten med kvinnebevegelsene og det primære målet om å kjempe mot patriarkatet forsvant ut av syne. Resultatet ble at stadig flere kvinnelige forskere godtok en positivistisk og empirisk forskning, «which is considered 'more scientific'». ⁶¹² Delvis lå det også i den teoretiske utviklingen, hvor prosessen med å etablere kvinneforskning på universitetene hadde skapt nye teorier slik som diskursanalyser og hadde ført til at begreper som patriarkat, kvinneunderdning og kvinneutbytting hadde blitt gitt opp. Slike former for forskning kunne ikke «help solve neither the women's question, nor the ecology question, nor the 'Third World-Question'». ⁶¹³ Maria Mies' bekymringer viste dermed at det ikke bare var historikere som Yvonne Hirdman og Christina Carlsson Wetterberg som var urolige for den økende oppmerksomheten språklige strukturer og forskjeller mellom kvinner fikk i den tverrfaglige kvinne- og kjønnsforskningen, men også feministiske forskere som sosiologen Mies.

I «Kommentar til Maria Mies' foredrag» presenterte Ida Blom sitt eget syn på hvordan forskning om kvinner og kjønn i globale kontekster kunne foregå, et syn som på mange måter skilte seg fra Maria Mies'. Hun var for det første sterkt kritisk til den tyske sosiologens beskrivelser av negative egenskaper som maskuline, og positive som feminine egenskaper i sine analyser. Blom understreket snarere at «not all men are capitalists, not all men accept wars and the use of force in solving problems», og at det også fantes kvinner som var «devoid of understanding for the needs of others». ⁶¹⁴ Heller enn å skape klare kategorier hvor individer ble pent plassert i hver sin antagonistiske gruppe, støttet hun alle teorier som indikerte at hvert individ hadde

---

⁶¹¹ Mies i *Nytt om kvinneforskning* 2/1990: 16-17

⁶¹² Mies i *Nytt om kvinneforskning* 2/1990: 18

⁶¹³ Mies i *Nytt om kvinneforskning* 2/1990: 18

⁶¹⁴ Blom i *Nytt om kvinneforskning* 2/1990: 22

---

i seg «elements of male as well as female values, of impulses to use force and give in to greed, as well as impulses to give altruistic love and care».⁶¹⁵ Analyser av kvinners og menns kjønn kunne derfor ikke stoppe opp ved fremhevinger av forskjeller og konflikter. Snarere tvert imot. Teorier kunne føre til større forståelse av og muligheter til å løse dagens problemer ved å sette søkelys på hvordan forandringer for det ene kjønnnet førte til forandringer for det andre, og hvordan patriarkalsk undertrykkelse rammet både kvinner og noen menn.⁶¹⁶

På samme måte som hun også hadde gjort tidligere i sitt innlegg på Ustaoset-konferansen i 1975, og som hun kom til å gjøre i sitt innlegg om globalhistoriens utfordringer på det fjerde kvinnehistorikermøtet i 1993, kom Ida Blom også her til å gjøre seg til talskvinne for nyansering og relativisering av de undertrykkende samfunnsstrukturenes virkning på kvinner og menns relasjoner i fortiden.

Sammenlignet med Hirdmans og Mies' mer kontante holdninger i dette spørsmålet, kan det sies at Bloms mer åpne holdning i debatten om hvordan kvinners livsvilkår i samtid og fortid skulle forstås, også førte til en åpnere holdning til poststrukturalistiske oppfordringer om å ta alvorlig eksistensen av forskjeller. Dermed går det an å hevde at også denne artikkelen understreker bildet av norske kvinne- og kjønns historikere som balansekunstnere mellom ulike teoretiske perspektiver og det empiriske materialet som ligger til grunn for deres analyser.

Seks år senere utga Dorthe Gert Simonsen artikkelen «Som et stykke vådt sæbe mellem fedtete fingre» i *Kvinder, køn og forskning* 2/1996, i et nummer som hadde tittelen «Køn – sprog – diskurs». I følge redaktøren Hilda Rømer Christensen var målet for dette nummeret av tidsskriftet å «bidrage til udviklingen af den poststrukturalistiske kritik i kvinde- og kønsforskningen».⁶¹⁷ Simonsens artikkel gjenspeilte dette ønsket ved å analysere to ulike holdninger til poststrukturalistisk teori innen den skandinaviske historiske forskningen om kvinner og kjønn. Artikkelen, som bygde på Simonsens prisbelønte specialeoppgave *Kønnets Grænser*.

---

⁶¹⁵ Blom i *Nytt om kvinneforskning* 2/1990: 22-23

⁶¹⁶ Blom i *Nytt om kvinneforskning* 2/1990: 23

⁶¹⁷ Rømer Christensen i *Kvinder, køn og forskning* 2/1996: 3

Poststrukturalistiske strategier – historieteoretiske perspektiver, handlet om to ulike syn på poststrukturalistisk teori.⁶¹⁸

Kort fortalt delte Simonsen i sin oppgave og artikkel debattantene i to leire, som hadde hver sin lesestrategi i forhold til de poststrukturalistiske teoriene og til historiske kilder. På den ene siden fantes den standpunktteoretiske leiren, hvor hun plasserte Christina Carlsson Wetterberg og Tinne Vammen. I følge henne tok standpunktteoretikernes lesestrategi utgangspunkt i en marxistisk humanistisk tradisjon, hvor kjernen i tankegangen var at det materielle livet både strukturerer og begrenser menneskers oppfatning av verden. For forskning om kvinners livsvilkår i fortiden betydde dette at kvinners materielle liv og aktiviteter bestemmer forståelsen av de sosiale relasjonene og kvinners identitet. Innen denne lesestrategien ble kvinners liv oppfattet som den objektive forankringen som kvinneforskningen tar utgangspunkt i.⁶¹⁹ For Dorthe Gert Simonsen hadde denne lesestrategien et stort problem, og det handlet om at standpunkthistorikerne ikke klarte å finne måter de kunne inkludere forskjeller mellom kvinner og i enkeltkvinnens identitet på i sine teorier. Saken var at hvis forskjeller mellom kvinner skulle beskrives slik at beskrivelsen var i overensstemmelse med virkeligheten, ville det ikke være nok med å differensiere i forhold til klasse og rase. Også forskjeller i forhold til «seksuel præferance, alder, livsstil, fertilitet, kroppslige handicaps, uddannelsesniveau» ville da måtte inkluderes, men selv ikke dette ville i følge Simonsen være nok siden «rækken af forskelle mellem kvinder er uendelig».⁶²⁰ Slik hun så det, gjorde anerkjennelsen av den poststrukturalistiske forskjellighetskategorienes uendelige antall det umulig å nå standpunktteoretikernes mål om å foreta en nøytral beskrivelse av virkeligheten, som var autorisert av den enkeltes erfaring.⁶²¹

På den andre siden plasserte hun poststrukturalistene, slike som Joan Scott og Judith Butler. I den poststrukturalistiske lesestrategien forelå det til forskjell fra den

---

⁶¹⁸ Masteroppgaven ble tildelt gullmedalje av Senter for Kvinde- og Kønsforskning ved København universitet.

⁶¹⁹ Simonsen i *Kvinder, køn og forskning* 2/1996: 36

⁶²⁰ Simonsen i *Kvinder, køn og forskning* 2/1996: 37

⁶²¹ Simonsen i *Kvinder, køn og forskning* 2/1996: 37

standpunktteoretiske en forståelse av forskjellsbegrepet som en relasjon som mennesker fokuserer på for å avgrense og bestemme identiteter. Snarere enn å tenke at forskjeller ble dannet med utgangspunkt i ulike identiteter, mente poststrukturalister i følge henne at forskjeller var det som dannet utgangspunktet for identitetsdannelse. Dette gjaldt videre ikke bare for forskjeller mellom kvinner, men også i en kvinnes personlige identitet, som dannes omkring mange akser som står i et dynamisk forhold til hverandre. Identitet ble i poststrukturalistiske teorier dermed forstått som noe som blir til og først får betydning i relasjon til noe annet.⁶²² I jakten på hvordan identiteter ble stabilisert, forsøkte forskere innen denne leiren å dekonstruere de mange motsetningsrelasjonene som enhver identitet består av og påvise de nødvendige, ekskluderende praksisene som resulterte i stabile identiteter.⁶²³

Imidlertid var dekonstruksjonistenes jakt på hvordan mening og identiteter stabiliseres, oppfattet som en utfordring for fag som bygde sitt selvbylde på ivaretagelse av tolkninger av virkeligheten, hevdet Dorthe Gert Simonsen. Et av disse fagene var hennes eget historiefag, hvor det tradisjonelle målet handlet om å rekonstruere nettopp virkeligheten slik den en gang hadde vært. Simonsen beskrev dette målet som hermeneutisk, og mente videre det handlet om å tolke kildene slik at historikerne nådde frem til den virkeligheten som lå på baksiden av kildene. I følge henne var dette et «så indlysende et ideal, at det ikke behøver legitimation» i dansk historiefag.⁶²⁴ For henne var dette idealet basert på et problematisk premiss om at verden eksisterer som en ordnet og rasjonell enhet som avspeiler seg og setter avtrykk i kildene, og som kildene kan tolkes tilbake til. Idealet bygde videre på en skarp ontologisk atskillelse mellom virkelighet og representasjon, hvor virkeligheten utgjorde en stabil referent. I følge henne var dette idealet delt av alle historikere, kvinne- og kjønnsforskere like mye som politiske og økonomiske historikere.⁶²⁵ Poststrukturalismens dekonstruksjon og destabilisering av det ontologiske skillet ble derfor av mange historikere oppfattet som en delegitimering av den

---

⁶²² Simonsen i *Kvinder, køn og forskning* 2/1996: 38

⁶²³ Simonsen i *Kvinder, køn og forskning* 2/1996: 38

⁶²⁴ Simonsen i *Kvinder, køn og forskning* 2/1996: 41-42

⁶²⁵ Simonsen i *Kvinder, køn og forskning* 2/1996: 42

---

historievitenskapelige praksisen. Dette inkluderte også historikere som arbeidet ut fra et kjønnsperspektiv, til tross for at de i større grad enn andre historikere hadde tatt poststrukturalismens dekonstruksjon til sitt hjerte. Det skeptiske forholdet til denne teoriklyngen hadde skapt en ambivalens hos kvinne- og kjønns historikere, som i følge Simonsen kom frem i måten diskursanalyse, dekonstruksjonsanalyser og andre teorier innen den poststrukturalistiske klyngen ble brukt som praktiske redskaper, men uten de grunnleggende implikasjonene som de teoretiske redskapene førte med seg. For henne var denne holdningen alvorlig, ettersom den førte til at poststrukturalistiske kritikker av ideen om en «oprindelig, givet og stabil virkelighet gjennom forskelsproblematikken» ble oversett.⁶²⁶

I avslutningen av sin artikkel argumenterte Dorthe Gert Simonsen for en annen forståelse av den poststrukturalistiske teorien innen historiefaget, en forståelse som i større grad bygde på en oppfatning av diskursanalysens rolle i fortolkninger av fortiden, som ikke satte opp en dikotomi mellom teori og empiri, men som i stedet forsto de to begrepene som uløselig sammenvevde. Slik hun så det, var det ikke mulig for historikerne å «vælge empirien frem for teorien, ikke den virkelige verden frem for strukturerne og de abstrakte diskurser. Historien er alltid allerede indskrevet i en diskursiv praksis, hvilket gjelder både fortiden og historiefortellingen».⁶²⁷ Simonsen oppfordret derfor kvinne- og kjønns historikerne til å se kjønn «som ustabile kategorier, og til at tegne kvinner og mænd gjennom alternative referencer», og til å skifte fokus fra å se kjønn som utgangspunkt for sine analyser og heller se kjønn som det som analysene handlet om.⁶²⁸

Med sitt kritiske blikk på historikernes og andre kvinne- og kjønnsforskernes forståelse av poststrukturalismens følger for sine forskningspraksiser, skilte Simonsens artikkel seg fra de fem andre artiklene i denne bolken ved å plassere diskusjonen på et plan hvor det ikke handlet om diskursanalysens brukspotensial innen historisk og

---

⁶²⁶ Simonsen i *Kvinder, køn og forskning* 2/1996: 42

⁶²⁷ Simonsen i *Kvinder, køn og forskning* 2/1996: 45

⁶²⁸ Simonsen i *Kvinder, køn og forskning* 2/1996: 46-47

tverrfaglig forskning om kvinner og kjønn, men heller om hvordan debattene om brukspotensialet skulle forstås. Artikkelen skilte seg også ut ved å være et kategorisk forsvar for poststrukturalismen, et forsvar som hun allerede hadde fremført i specialeoppgaven. I min sammenheng er dette forsvaret interessant, fordi det inneholdt noen klare fremstillinger av historiefaget og den historiske forskningen om fortidige kvinner, hvor den tilknytningen til kildene og mistenksomheten mot teoretiske forklaringer som Bernard Eric Jensen mente preget dansk historiefag generelt, også her kom til å spille en hovedrolle.⁶²⁹ I Simonsens artikkel ble dermed den skandinaviske kvinne- og kjønnshistorien, med sitt reserverte forhold til den poststrukturalistiske tradisjonen, fremstilt som fortsatt empirisk bundet og dermed også sterkere bundet til resten av historiefaget enn til den tverrfaglige kvinne- og kjønnsforskningen, som både Dorthe Gert Simonsen og Hilda Rømer Christensen i sin introduksjon til «Køn – språk – diskurs»-nummeret hevdet for lengst hadde tatt innover seg poststrukturalismens grunnleggende læresetninger.

Ut fra antall tidsskriftstitler viet diskusjoner av poststrukturalistiske teorier innen ulike deler av den tverrfaglige kvinne- og kjønnsforskningen på 1990-tallet i de skandinaviske tidsskriftene for kvinne- og kjønnsforskning, er det lett å danne seg et inntrykk av at diskursanalyse, dekonstruksjon og forskjellsbegrep var hete teoretiske poteter, ikke bare innen den historiefaglige forskningen om kvinner og kjønn, men også i resten av det tverrfaglige feltet. I *Nytt om kvinneforskning* fantes det for eksempel numre med titler som «Kvinner og tekst – feministisk litteraturanalyse» (5/1990) og «Kropp og kvinnelighet – nye perspektiver og ny forståelse» (1/1992). I *Kvinder, køn og forskning* kunne interessen for poststrukturalisme leses ut av tema som «Kroppen som metafor» (2/1993), «Kønnets teorier» (3/1994), det allerede nevnte nummeret «Køn sprog diskurs» (2/1996) og «Fra Beauvoir til Butler» (2/1999). Her òg fantes det historikere utenom Dorthe Gert Simonsen som skrev artikler hvor poststrukturalisme ble tatt opp, slike som Anette Warrings «Kvindens kroppe – nationens grænse og framtid» (2/1994), Anette Dina Sørensen «Kønsrepræsentationer og erotisering – streiftog gennem 40 års reklamebiler»

---

⁶²⁹ Jensen i Meyer og Myhre [red.] 2000: 300-301

(4/1997) og Hilda Rømer Christensen intervju med Joan Scott «Gender – still a useful category of analysis? Forskerinterview med Joan Wallach Scott» (1/1999). Lignende temaer og artikler fantes også i *Kvinnovetenskaplig tidskrift*. På 1990-tallet kom det blant annet ut numre som «Kropp och kvinnlighet» (4/1991) og «Konstruktion och förändring» (3-4/1998). Eksempler her på historikerskrevne artikler er Cecilia Åsbergs «Debatten om begreppen – ‘genus’ i Kvinnovetenskaplig tidskrift 1980-1998» (2/1998) og Elisabeth Elgås «Sexualpolitikens genus i Frankrike och Sverige» (3/1999). Christina Carlsson Wetterbergs, Yvonne Hirdmans, Gro Hagemanns, Maria Mies’, Ida Bloms og Dorthe Gert Simonsens artikler var dermed ikke de eneste som diskuterte de nevnte teoriretningene. Når jeg likevel valgte ut nettopp disse og ikke noen av de andre artiklene, er det fordi jeg mener disse artiklene i klareste form fikk frem de ulike måtene den poststrukturalistiske utfordringen til kvinne- og kjønnshistorieforskningen ble fremstilt på i de tverrfaglige kvinne- og kjønnsforskningstidsskriftene.

Menn som kjønn

Den andre trenden som utvidet fremstillingene av det kvinne- og kjønnshistoriske fagfeltet på 1990-tallet, var den økende tilstedeværelsen av mannshistoriske artikler. Denne trenden kunne merkes i alle tre tidsskrifter, både i temanumrene «Maskulinitet» i *Kvinder, køn og forskning* 3/1999, «Kön och klas. Mansforskning I» (4/1992) og «Mansforskning II» (1/1993) i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* og «Fedre og andre menn» i *Kvinnoforskning* 1/1995, og i artikler som den amerikanske familie- og maskulinitetshistorikeren John R. Gillis’ «Alltid lika problematisk att göra fäder av män» (*Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1/1993) og «En reise gjennom faderskapets historie – er vi på feil spor?» (*Kvinnoforskning* 1/1995), Christina Florins og Ulla Johanssons «Mandom, mod og mogne män» (*Kvinnovetenskaplig tidskrift* 4/1992) og Niels Ole Finnemanns «Stadier i den teknologiske tænkningens utopier. En hovedvej i den mandlige lidenskabshistorie i det 20. århundrede» (*Kvinder, køn og forskning* 1/1998). I det følgende vil jeg først skrive om de to mannshistoriske artiklene i det svenske tidsskriftet, før jeg går videre til Finnemanns artikkel i det danske tidsskriftet.

John Gillis' artikkel i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* var resultat av hans langvarige interesse for fortellingene, symbolene og ritualene familielivet består av, og arbeidet han hadde gjort i forbindelse med boken *A World of Their Own Making: Myth, Ritual, and the Quest for Family Values* (1996). I en variasjon over temaer han hadde beskrevet i denne boken og i artikler utgitt på samme tid i *Den jyske Historiker* 58-59/1992 og i *Kvinneforskning*, hevdet han i «Alltid lika problematisk att göra fäder av män» at det nå var på tide at historikere vendte sin oppmerksomhet ikke bare mot moderskapets, men også mot farskapets historie. Dette var et område av fortidige menneskers erfaringer som ikke hadde vært særlig utforsket tidligere, til tross for at fenomener som familiedannelse, ekteskapsmønstre, fertilitet og mortalitet hadde opptatt sosialhistorikere og historiske demografer i lang tid. Forskere innen de to retningene behandlet snarere fedre og mødre som underordnet den abstrakte betegnelsen foreldre, og som vesener som «förutsätts reagera märkligt lika på möjligheterna och svårigheterna med att ha barn». ⁶³⁰ De få studiene som fantes av farskapets historie, viste på sin side at «föräldreskapet inte bara är ett demografiskt faktum men inte heller en stabil social identitet». ⁶³¹ Gillis ønsket med sine studier av farskapet å bidra til det fremvoksende forskningsområdet gjennom en undersøkelse av «hur faderskapet uppfattats och framställts i ritualer och symboler för fortplantningen». ⁶³²

Hovedpoenget i hans artikkel var at menn var langt mer delaktige i forberedelsene rundt, under og rett etter fødselen på 1700-tallet enn det vestlige menn var på 1900-tallet. Denne aktive rollen forklarte John Gillis med at seder og skikker før viktariatiden anså gravide kvinner og kvinner som nettopp hadde født, som urene og derfor foreskrev avsondring fra familie og omgangskrets. Dette ble ytterligere forsterket av medisinske teorier som bygde på Aristoteles' syn på sæden som den aktive parten i fosterdannelsen og morens livmor som den passive. Når forandringen kom i løpet av 1800-tallet, skyldtes det oppdagelsen av det kvinnelige egget på begynnelsen av århundret, som førte til at medisinerne nå i økende grad tildelte

---

⁶³⁰ Gillis i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1/1993: 4

⁶³¹ Gillis i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1/1993: 3

⁶³² Gillis i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1/1993: 4

kvinner hovedrollen i forplantningsprosessen. Med rollereverseringen ble fedre og vordende fedre stadig mer skjøvet til side også i de kulturelle ritualene som i stedet begynte å fremheve moderskapets naturlighet. John Gillis hevdet i sin artikkel at det var i løpet av 1800-tallet at fedre gikk fra å være omsorgspersoner, til å bli forsørgere, og at fedrenes større tilstedeværelse som omsorgspersoner fra 1970-tallet av derfor ikke var «nagon ny utan en gammal fadersroll». ⁶³³ Med bakgrunn i dette siste poenget og i artikkelen generelt, kan det hevdes at Gillis fremstilte det nye mannshistoriske fagfeltet som relativt nyetablert felt som hadde et stort og uoppdaget forskningsområde foran seg. Dette området ventet nå på utforskning, ikke bare fra mannshistorikere som han selv, men også fra kvinne- og kjønns historikere og andre historikere interessert i familiens sosial- og kulturhistorie.

Mens det i John Gillis' artikler var interessen for menn som fedre som utgjorde diskusjonens tema, var det i Christina Florins og Ulla Johanssons artikkel «Mandom, mod og mogna män» interessen for vold og utdanning i utformingen av maskulinitetsidealer i det svenske skoleverket på 1800-tallet som sto i sentrum. Med utgangspunkt i Michael Kimmels tese om maskulinitetens krise som følge av industrialiseringsprosessen og Yvonne Hirdmans genussystemteori, hevdet de to at 1800-tallets offentlige skoleverk var en viktig del av menns genusformering som fungerte som «ett instrument för borgerlighetens klassformering och sociala reproduktion». ⁶³⁴ I en tid da den første kvinnebevegelsens krav om større juridisk og økonomisk likestilling med menn begynte å bære frukter, og hvor mødre spilte en stadig større rolle i barneoppdragelsen, begynte borgerskapets menn i økende grad å miste sine tidligere eksklusivt mannlige posisjoner. Etersom skoleverket var den eneste veien til å kvalifisere seg til et liv som embetsmann i det statlige administrasjonsverket, ble det i følge Florin og Johansson viktig for borgerskapets menn å beholde kontrollen over det offentlige skolevesenet. Ved å utestenge kvinner

---

⁶³³ Gillis i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1/1993: 15

⁶³⁴ Florin og Johansson i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1/1993: 44. Michael Kimmel fremsatte sin tese om den truede maskuliniteten i industrialiseringsprosessen i *Manhood in America* (1996). Christina Florin og Ulla Johansson refererer her til en tidligere versjon, presentert i artikkelen «The Contemporary 'Crisis' of Masculinity in Historical Perspective» utgitt i Harry Brod [red.] *The Making of Masculinities: The New Men's History* (1987).

fra det offentlige skoleverket kunne kontrollen beholdes, siden det var i skoleverket at gutter ble forberedt til yrker som embetsmenn og vitenskapsfolk. I denne opplæringen inngikk det også å danne menn som innehadde borgerskapets maskulinitetsidealer.⁶³⁵

Borgerskapets maskuline dyder kunne i følge Florin og Johansson oppsummeres som krav til en metodisk og rasjonell livsførsel, individualitet, selvdisiplin, driftskontroll, respekt for dannelses, ansvarlighet, beslutsomhet og handlingskraft. Samtlige av disse dydene var innebygd i skolens organisasjon, eksemplifisert av timeplanens og skolegårdens organisering. Fremhevingen av latin og senere naturvitenskap som de viktigste skolefagene og berømmelse av flid og ærlighet dannet det borgerlige samfunnets nye embetsmannsemner.⁶³⁶ Det samme gjorde utøvelse av vold, både av lærerne mot elevene og mellom elevene selv. I følge Christina Florin og Ulla Johansson var voldsutøvelsen en integrert del av elevenes dannelsesprosess, ettersom den signaliserte «ett budskap om at våldet var en naturlig och legitim del av manskulturen».⁶³⁷ De opplistede mannlige dydene sto i kontrast til de idealene som ble formidlet borgerskapets døtre, som fikk sin undervisning enten hjemme eller på private skoler. Her sto opplæring til et virke i familiesfæren i sentrum, en opplæring som ikke på noen måte var innrettet på utvikling av selvstendighet eller selvdisiplin, men snarere på behag av andre i en salongkultursfære.⁶³⁸ Med utgangspunkt i Hirdmans genussystem, hevdet til slutt Florin og Johansson at 1800-tallets system med gutteskoler og pikeskoler skapte

två helt olika kulturella system som skapades utifrån distinktionerna mellan manligt och kvinnligt. I denne process blev just kontrasterna mellan könen viktiga meningsbärare. Läroverkens symboliska organisation fick sin manliga prägel i relation till flickskolans kvinnliga symbolik. Därför kan man säga att flickskolan och läroverket tillsammans representerade den borgerliga kulturens Janusansikte. Läroverkets halva vette mot marknaden och offentligheten och präglades av kylig

⁶³⁵ Florin og Johansson i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1/1993: 44-45

⁶³⁶ Florin og Johansson i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1/1993: 48-50

⁶³⁷ Florin og Johansson i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1/1993: 45

⁶³⁸ Florin og Johansson i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1/1993: 51-52

---

rationalitet och förnuft, medan flickskolesidan stod för hemmets varma atmosfär, där kanslor och det spontana fick frodas.⁶³⁹

Den fremstillingen som kan leses ut av denne artikkelen, er dermed fremstillingen av et kvinne- og kjønns historisk fagfelt hvor i alle fall noen av dens utøvere også beveget seg sterkt inn på tilgrensede felter som mannshistorie. Eller rettere sagt, dette er en artikkel hvor et av de fremste teoretiske verktøyene utviklet innen skandinavisk historisk forskning om kvinner og kjønn, genussystemteorien, ble forsøkt forent med teoretiske innsikter fra den tverrfaglige mannsforskningen. I sin tur skapte dette kombinasjonsforsøket et bilde av et fagfelt som utover 1990-tallet utvidet sine grenser gjennom en stadig tilførsel av nye teoretiske innsikter og undersøkte aktørgrupper.

Fem år senere var det i det danske tidsskriftet mulig å lese Niels Ole Finnemanns «Stadier i teknologiens tæknings utopier. En hovedvej i den mandlige lidenskabs historie i det 20. århundrede». I denne artikkelen, som var en oppsummering av hans bok *I broderskapets aand: den socialdemokratiske arbejderbevægelses idehistorie 1871-1977* (1985), hevdet han at 1900-tallets danske samfunnsutvikling kunne sies å være styrt av mannlige lidenskaper og da særlig av lidenskapelige fascinasjon i forhold til teknologi. Denne fascinasjonen delte han i tre former: den klassiske fascinasjonen i første halvdel av århundret, hvor teknologi kunne forstås som uttrykk for mannlig potens og kraftutfoldelse, den moderne fascinasjonen i etterkrigstiden hvor det rasjonelle, saklige og kjønnsnøytrale subjektet ble uttrykt gjennom streben etter vekst, teknikk og velferd, og den postmoderne fascinasjonen som kom til uttrykk i det selvkopierende subjektet, som leter etter måter å kopiere sine egne fortreffelige egenskaper på.⁶⁴⁰

For hver av fascinasjonsformene mente Finnemann at det også hørte en kjønnsdikotomi til. I den klassiske fascinasjonsformen representerte i følge ham teknologien den mannlige selvbeherskelsen og var bildet på mannens egne

---

⁶³⁹ Florin og Johansson i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1/1993: 52

⁶⁴⁰ Finnemann i *Kvinder, køn og forskning* 1/1998: 48

naturkrefter, mens kvinnen ble representert av den omgivende naturen som var en forutsetning for mannens kraftutfoldelse.⁶⁴¹ Den moderne fascinasjonsformen inneholdt på sin side ikke noen klare kjønnsknotasjoner, fordi den teknologiske fascinasjonen i denne formen var tett forbundet med «en mere omfattende dyrkelse af den saglige, upersonlige, rationelle fornuft, der sigter på at frigjøre sig fra ethvert personligt, sanseligt og legemligt præg».⁶⁴² Følgene av denne frigjøringen var i følge Niels Ole Finnemann at mannen ble frigjort fra å representere egne naturkrefter, mens kvinnen ble frigjort fra sine naturbestemmelser. Resultatet for begge kjønn var at de ble frigjort fra enhver kjønnsbestemmelse utover det personligt-private livsområdet.⁶⁴³ I beskrivelsen av den postmoderne fascinasjonen tok ikke Finnemann opp spørsmålet om hvilke følger denne fascinasjonsformen fikk for samfunnets kjønnsforståelse, men stilte heller spørsmålet om om det noensinne ville være mulig å frigjøre den mannlige drift og lidenskap «fra den vestlige herredømmeambisjon, om lysten kan realiseres i forhold til sin 'gjenstand' uden at overmande denne genstand og undergrave dens integritet».⁶⁴⁴ Hans eget svar på dette spørsmålet var todelt. Mens han tenkte seg at overvinnelsen av herredømmeambisjonen i forhold til kvinner handlet om å «anerkende eksistensen af et kvindeligt subjekt, der er forskelligt fra det mandlige kvindebillede», var han mer usikker på mulighetene til å overvinne ambisjonen i forhold til naturen, ettersom hele forholdet til naturen kom til uttrykk gjennom mennesker. Man kunne derfor ikke forestille seg naturen som noe utenfor menneskenes fornuft.⁶⁴⁵

I John R. Gillis', Christina Florins og Ulla Johanssons og Niels Ole Finnemanns artikler er det først og fremst mannshistorie og begreper knyttet til mannshistorisk forskning som kommer frem. Felles for de fire artiklene er at de alle forsøker å belyse spørsmålet om hvordan maskulinitet har vært utformet i fortiden, og de konsekvenser det har hatt for det sosiale kjønnsforholdet mellom menn og kvinner. En annen likhet er at de alle tre passer godt overens med Jørgen Lorentzens beskrivelser av

---

⁶⁴¹ Finnemann i *Kvinder, køn og forskning* 1/1998: 53

⁶⁴² Finnemann i *Kvinder, køn og forskning* 1/1998: 53

⁶⁴³ Finnemann i *Kvinder, køn og forskning* 1/1998: 53

⁶⁴⁴ Finnemann i *Kvinder, køn og forskning* 1/1998: 62

⁶⁴⁵ Finnemann i *Kvinder, køn og forskning* 1/1998: 62

---

mannsforskningens utvikling i Skandinavia og internasjonalt. Ifølge ham var det først rundt 1900 at forskning om menn som kjønn kunne regnes som et etablert forskningsområde, som hadde utbredte internasjonale kontakter, en rekke sentrale teoretiske verker og sterkt fokus på maskulinitet som en historisk, kulturell og samfunnsmessig størrelse.⁶⁴⁶ Forskjellen i artiklene lå i to ting. For det første lå det i utgangspunktet. Gillis tok i sin artikkel utgangspunkt i synet på farskapet i den vestlige verden fra 1700-tallet og frem til 1970-tallet, Florin og Johannson tok utgangspunkt i 1800-tallets svenske offentlige skoler og Finnemann i utformingen av den danske velferdsstaten.

For det andre dreide det seg om det uttalte forholdet til kvinne- og kjønns historisk forskning, og dermed også til fremstillingene av dette fagfeltet. Her kan artiklene deles inn i to. På den ene siden går det an å plassere den amerikanske og de svenske historikerne, som alle forholdt seg aktivt til teoretiske perspektiver hentet fra historisk forskning om fortidige kvinner. I Florins og Johannsons tilfelle var det genussystemteorien som ble brukt som den teoretiske rammen for diskusjonen av middelklassegutters utdanning på de offentlige gymnasene, mens Gillis' litteraturliste inneholdt navn og titler som Joan Scotts *Gender and the Politics of History*, Ann Oakleys *The Captured Womb: A History of the Medical Care of Pregnant Women* (1984), Leonore Davidoffs og Catharine Halls *Family Fortunes: Middle Class Women and Men*, Carolyn Merchants *The Death of Nature: Women, Ecology and the Scientific Revolution* (1980) og Ludmilla Jordanovas *Languages of Nature: Critical Essays on Science and Literature* (1986). Niels Ole Finnemanns artikkel kan plasseres på den andre siden. I Finnemanns tilfelle finnes det ikke noen referanser i det hele tatt, verken som litteraturliste eller som henvisninger i artikkelen. Den fremstillingen som kan leses ut av den sistnevnte artikkel, kan dermed oppsummeres med at historisk forskning om kvinner og kjønn i dette tilfellet fremsto mer som et løst definert hovedfelt som det mindre feltet mannshistorie ble målt opp mot, enn som et felt mannshistorien tilhørte fra starten av.

---

⁶⁴⁶ Lorentzen i Lorentzen og Mühleisen [red.] 2006: 124-125

Konklusjon

Hva slags fremstillinger kan avslutningsvis trekkes ut av de artiklene historikere skrev i de skandinaviske tverrfaglige tidsskriftene fra begynnelsen av 1980-tallet og til slutten av 1990-tallet? Svaret er todelt, og den første delen handler om hva slags betydning tidsskriftenes opprinnelige organisering kan sies å ha hatt for utformingen av de tverrfaglige kvinne- og kjønnsforskningsfeltene som tidsskriftene representerte.

Her kan det for det første påpekes at felles for de tre tidsskriftene som ble startet på begynnelsen av 1980-tallet, var at de i utgangspunktet bygde på et felt bestående av samfunnsvitenskapelig og humanistisk forskning. Det som derimot skilte dem fra hverandre, var det relative blandingsforholdet mellom den humanistiske og samfunnsvitenskapelige forskningen. *Nytt om kvinneforskning/ Kvinneforskning* var i utgangspunktet tenkt som et rent samfunnsvitenskapelig tidsskrift, som gradvis ble utvidet til å omfatte alle deler av den tverrfaglige forskningen om kvinner og kjønn. Når beslutningen om å utvide tidsskriftets leserbase kom i 1983, var humanistiske fag de første som ble inkludert i tidsskriftets fellesskap. Først på midten av 1980-tallet begynte det også å komme ut numre om medisinsk, naturvitenskapelig, ingeniørvitenskapelig og annen forskning hvor kvinne- og kjønnsperspektiv ble anlagt.

Det tverrfaglige feltet som *Kvinnovetenskaplig tidskrift* representerte, skilte seg ut fra det norske, ved at det fra starten av besto av flere fag enn bare de samfunnsvitenskapelige og humanistiske fagene. Dette skyldtes tidsskriftets røtter i de tverrfaglige fora og sentrene for kvinne- og kjønnsforskning, som ikke bare fungerte som forsknings- og undervisningsinstitusjoner, men også som fagpolitiske interesseorganisasjoner for kvinnelige forskere i Sverige. Her var historikere som Anita Göransson, Yvonne Hirdman og Christina Carlsson Wetterberg med og representerte historiefaglige perspektiver fra starten av.

De to danske tidsskriftene viser atter nye måter de tverrfaglige tidsskriftenes oppstart kunne påvirke historiefagets plass på i de tverrfaglige kvinne- og

---

kjønnsforskningsfeltene. *Forum for kvindeforskning/Nyt forum for kvindeforskning* var først og fremst Nynne Kochs barn og reflekterte hennes interesser for litteratur, filosofi og radikalfeministiske patriarkatsteorier. Humanistiske perspektiver var her altså i flertall heller enn de samfunnsvitenskapelige. Også her kan det hevdes at historisk forskning om kvinner og kjønn var med fra begynnelsen, ettersom Tinne Vammens artikkel ble utgitt i løpet av tidsskriftets andre årgang. Samtidig kan det hevdes at Vammens og de andre historikernes artikler i dette tidsskriftet fremstilte en annen form for kvinne- og kjønns historisk forskning enn det artiklene som var utgitt i det norske og det svenske tidsskriftet gjorde. Hva slags fremstillinger dette var, kommer jeg tilbake til om litt.

Før den tid gjelder det også å si noen ord om *Kvinder, køn og forskning*. På samme måte som det svenske tidsskriftet var også dette danske tidsskriftet et tverrfaglig prosjekt fra starten av, som ser ut til å ha inkludert alle fag hvor feministisk forskning foregikk på begynnelsen av 1990-tallet. Samtidig skilte *Kvinder, køn og forskning* seg ut fra de andre tidsskriftene ved at dette var det eneste tidsskriftet som fra starten av også inkluderte naturvitenskapelige og medisinske perspektiver. Antageligvis skyldes dette at det danske tidsskriftet, i likhet med det svenske, også ble født ut av en interesseorganisasjon og ikke ut av private initiativer eller statlige forskningsråd. På samme måte som i det svenske tilfellet, var også her historikerne med fra starten av både som redaksjonsmedlemmer og artikkelforfattere. Tidsskriftets tverrfaglige oppstart reflekteres videre i måten historiefaget fremstilles på her, hvor historiefaglige spørsmål for det første diskuteres som en del av mer allmenne kvinne- og kjønnsfaglige diskusjoner, og for det andre ved at også forskere fra andre fag anla historiefaglige perspektiver på sine arbeider.

I alle fire tidsskrifter finnes det historikere som har fremsatt sine synspunkter på hva slags teoretiske fundamentet kvinne- og kjønns historie og resten av den tverrfaglige forskningen om kvinner og kjønn skal bygge på. Likevel er det slående at norske historikere i langt større grad enn de danske og svenske historikere, uttrykkelig omtaler seg selv og sitt fagfelt som historiefaglig. Til tross for at Ida Bloms og Gro

---

Hagemanns artikler handler om ulike teorier, er utgitt på ulike tidspunkter og til og med i to ulike tidsskrifter, vurderes patriarkatsteorier, Christina Carlsson Wetterbergs aktørperspektiver, Yvonne Hirdmans genussystemteori og poststrukturalistisk teori i deres artikler først og fremst ut fra spørsmålet om deres anvendelighet innen historiefaget. Kanskje de to klareste uttrykkene for dette er Bloms avsluttende kritikk av Marie Mies' metodologiske sjekklister for feministisk forskning, fordi den ikke fulgte den historiefaglige regelen om empati med forskningsobjektet, og Gro Hagemanns tvetydige avslutning på hennes artikkel i *Kvinnovetenskapelig tidskrift*, hvor hun advarte om poststrukturalismens følger for historieforskningen hvis alle poststrukturalismens postulater ble betingelsesløst god tatt.

Verken i de to danske eller i det svenske tidsskriftet kan den samme klare og entydige fremstillingen av kvinne- og kjønns historie som historiefag gjenfinnes i teoridiskuterende artikler. Ut av de seks historikerskrevne artiklene i *Forum for kvindeforskning/Nyt forum for kvindeforskning* som har vært analysert her, er det bare i Tinne Vammens artikkel om tjenestepiker og husfruer i en københavnsk bygård at det er mulig å se hvordan artikkelforfatteren fremstilte seg selv og sin forskning som historiefaglig. Hele poenget med artikkelen er, i følge Vammen, å vise hvordan subjektive innfallsvinkler til historieforskning kan gi andre resultater enn det som frem til da hadde blitt oppnådd innen felter som arbeiderhistorie og sosialhistorie. De fem andre artiklene som jeg analyserte fra dette tidsskriftet, handlet i større grad om det som kunne anses for allmenne teoretiske diskusjoner innen den tverrfaglige forskningen om kvinner og kjønn i Danmark på 1980-tallet. For Hanne Caspersens del handlet det om moderskapsforskning og debatten om elendighets- eller verdighetsforskning, for Birgitte Possing og Anne-Birte Ravn handlet det om hvordan de interne konfliktene i kvinnebevegelsene på 1800- og på 1970-tallet skulle forstås, og for Bente Rosenbecks del handlet det om å finne nye måter å analysere de ulike sosiale betydningene på som kvinners og menns kropp har blitt tillagt i fortiden.

Felles for disse artiklene er at de alle kan leses som fremstillinger av debatter innen den tverrfaglige forskningen som foregikk på universitetene, men i liten grad som

---

fremstillinger av kvinne- og kjønns historisk forskning. Muligens kommer dette trekket likevel klarest frem i Jytte Larsens artikkel om feminologisk og patriarkatsteoretisk forskning, hvor den eneste måten tilknytningen til historiefaget kommer frem på, er i den korte biografiske presentasjonen som sto på slutten av hennes artikkel. Her ble hennes historieutdannelse nevnt sammen med stillingen som akademisk medarbeider ved KVINFO. Selve artikkelen var i sin hele og fulle bredde basert på en diskusjon om hvilket forskningsmiljø som først innførte patriarkatsbegrepet til den danske kvinneforskningen, og hennes kategoriske stadfesting av at det ikke var forskerne som var tilknyttet universitetsmiljøet.

Ser en på de to historikerskrevne artiklene som jeg har hentet ut av *Kvinder, køn og forskning* blir bildet likevel noe mer nyansert. Riktignok dreier Dorthe Gert Simonsens artikkel seg om et emne som mesteparten av den danske kvinne- og kjønnsforskningen var opptatt av på midten av 1990-tallet, poststrukturalismen, men hennes drøfting skjer i en stadig kritisk dialog med historieforskningen. Det er også mulig å hevde ut fra hennes artikkel, at hun på slutten av den posisjonerer seg selv som en poststrukturalistisk inspirert historiker og ikke en poststrukturalistisk inspirert kvinne- og kjønnsforsker. Historiefaget spiller også en viktig rolle for Niels Ole Finnemann, men det er her snakk om å tematisere en del av fortiden ut fra et mannshistorisk perspektiv, hvor kvinne- og kjønns historie i stor grad fungerer som en opposent. Med utgangspunkt i disse to artiklene, er det mulig å hevde at historisk forskning om kvinner og kjønn i 1990-tallets nye, danske tverrfaglige tidsskrift for kvinne- og kjønnsforskning fremstilles som en integrert del av den tverrfaglige forskningen.

Sammenlignet med det norske og de to danske tidsskriftene, er fremstillingene som kan leses ut av de åtte analyserte svenske artiklene, langt mer varierte. Det vil si, i det svenske tidsskriftet finnes det både historikerskrevne artikler som handler om historiefaglige spørsmål, og historikerskrevne artikler som handler om mer generelle kvinne- og kjønns teoretiske spørsmål. Eksempler på det førstnevnte er Hirdmans artikkel hvor genussystemteorien ble lansert for alvor, Carlsson Wetterbergs kritikk

---

av Hirdman, John Gillis' artikkel om faderskapets historie og Ulla Johanssons og Christina Florins artikkel om det svenske skoleverket på 1800-tallet. Eksempler på det sistnevnte er Christina Carlsson Wetterbergs artikkel om patriarkatsbegrepet som hun skrev sammen med Sara Goodman, Joke Esseveld og Karin Widerberg, Ulla Manns' og Maud Landby Eduards' to artikler og Anne Margrete Berggreens svar på Manns' og Landby Eduards' kritikk av hennes doktorgradsavhandling.

To ting er verdt å legge merke til med disse artiklene. Den første tingen er at alle artiklene som tok for seg mer generelle kvinne- og kjønnteoretiske spørsmål, var gitt ut på 1980-tallet, og at de alle var produkter av samarbeid mellom historikere og samfunnsvitere. I Manns' tilfelle var det snakk om samarbeid med statsviteren Landby Eduards, i Carlsson Wetterbergs tilfelle var det snakk om samarbeid med sosiologene Esseveld, Goodman og Widerberg. Når jeg ikke har klart å finne eksempler på slikt tverrfaglig samarbeid i 1990-tallsårgangene av *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, kan det antageligvis forklares med den utviklingen som Anita Göransson har skrevet om i sin selvbiografiske artikkel i *Föregångarna*. Med den økende statlige støtten til tverrfaglig kvinne- og kjønnsforskning i Sverige på 1990-tallet, ble dette fagfeltet gradvis institusjonalisert som et eget, selvstendig felt hvor historiefaget ikke lenger hadde den samme plasseringen som på begynnelsen av 1980-tallet.⁶⁴⁷

Den andre tingen som kan leses ut av de svenske artiklene, er at den historiefaglige identiteten først ser ut til å ha blitt relevant å diskutere i det den språklige vendingens destabilisering av alle vedtatte kategorier, inkludert de historiefaglige, ble den viktigste rammen for de tverrfaglige teoridiskusjonene. Dette er også den delen av fremstillingen som kan leses ut av de svenske artiklene, som også kan leses ut av Gro Hagemanns norske artikler og Dorthe Gert Simonsens danske artikkel. På en helt annen måte enn diskusjoner om patriarkatsteorier og andre marxistisk inspirerte teorier, har teorier som har tatt utgangspunkt i språkets grunnleggende betydning for å forstå virkeligheten, frembrakt en uro blant historikerne som har skrevet i de tverrfaglige tidsskriftene, og som har ført dem til å aktualisere sin historikeridentitet

---

⁶⁴⁷ Göransson i Niskanen og Florin [red.] 2010: 212-213

på en tydeligere måte enn tidligere. Det kan derfor avslutningsvis hevdes at de svenske historieartiklene her bekrefter det inntrykket som også de utgitte innleggene etter de to siste kvinnehistorikermøtene på 1990-tallet ga. Med økende interesse for destabilisering av meningskategorier i fortiden, kom også historikerkategorien selv og grensene for det feltet denne kategorien markerer til å bli destabilisert.

---

5. Jakten på et fagfelt

Tittelen på denne avhandlingen er *Jakten på et fagfelt: den skandinaviske kvinne- og kjønnshistoriens fremvekst i skjæringsfeltet mellom historieforskning og kvinne- og kjønnsforskning fra 1970-tallet og frem til 2000-tallet*, en tittel jeg mener oppsummerer det viktigste trekket ved historieforskning om kvinner og kjønn i Norge, Sverige og Danmark. I løpet av de vel 30 årene som min avhandling tar for seg, er det ett trekk som har vært konstant, og dette trekket har vært kvinne- og kjønns historikernes stadige balansegang mellom å være historikere som alle andre historieforskere og å være feministiske kvinne- og kjønnsforskere, hvis fremste mål er å skape grunnleggende forandringer i alle vitenskaper. Jakten på dette midt-i-mellom-stedet har kommet til uttrykk på ulike måter i de tre analysekapitlene. Historikernes fremstilling av sin faglige tilhørighet har svingt frem og tilbake mellom historikeridentitet og identitet som tverrfaglige kvinne- og kjønnsforskere en rekke ganger i alle tre land og i løpet av min undersøkelsesperiode, men denne svingningen har ikke vært vilkårlig. Hvorvidt hovedvekten i fremstillingen har blitt lagt på historikeridentitet eller tverrfaglig feministisk identitet, har vært avhengig av den situasjonen som fremstillingene har blitt fremsatt i, og av den akademiske ballasten som mine aktører har kunnet vise til i den spesifikke situasjonen. Mens det på møtene har vært snakk om dannelsen av en kollektiv faglig identitet, har det i de tverrvitenskapelige tidsskriftene snarere vært snakk om å presentere denne identiteten for en større akademisk omverden.

Det er heller ikke bare historikernes fremstilling av sin fagtilhørighet som har endret seg fra en kontekst til en annen, men også historikernes oppfatning av hvor på et akademisk kart deres fagfelt bør høre hjemme. Både i den første danske og den første svenske forskningspolitiske rapporten finnes det fremstillinger av den danske og den svenske historiske forskningen om kvinner og kjønn som nærmere knyttet til den tverrfaglige forskningen enn til den historiske, mens det i den norske rapporten var nærheten til historiefaget som ble fremstilt som det viktigste. Lignende tendenser

---

kunne også leses ut av de første artiklene som historikere ga ut i de tverrfaglige tidsskriftene for kvinne- og kjønnsforskning på begynnelsen av 1980-tallet. Det ene stedet hvor historiefaget alltid har vært den viktigste kartografiske forbindelsen for alle de skandinaviske historikerne som har skrevet om fortidens kvinner, har vært kvinnehistorikermøtene. At det har vært slik, er kanskje ikke overraskende, møtenes opprinnelse og målgruppe tatt i betraktning. Med røtter i det første nordiske kvinnehistorieprosjektet, som igjen hadde sine røtter i de nordiske historikermøtene på 1970-tallet, er det ikke rart at nettopp møtene ville være stedet hvor historikeridentiteten kom klarest til uttrykk.

På slutten av 1980-tallet kan det imidlertid spores endringer i fremstillingene i tidsskriftene, hvor den historiefaglige forbindelsen stadig oftere ble understreket i alle tre land. Disse endringene mener jeg henger sammen med endringene i det tverrfaglige kvinne- og kjønnsforskningsfeltet, hvor det kunne merkes en økende interesse for poststrukturalistisk teori. Slik det kom frem på kvinnehistorikermøtene og i de teoretiske debattene i de analyserte tidsskriftene fra denne perioden, ble dekonstruksjon, diskursanalyser og vektlegging av språklige dimensjoner ved fortidige menneskers tilværelse av mange historikere oppfattet som en problematisering av selve historikeridentiteten. Den økende fremhevingen av empiriske studier og fokuset på samspillet mellom aktører og strukturer som kan merkes i kildematerialet fra denne perioden og på hele 1990-tallet, kan etter min oppfatning sees som en reaksjon på den identitetsmessige usikkerheten som poststrukturalismen skapte i det skandinaviske kvinne- og kjønnshistoriske feltet. Denne usikkerheten som kvinne- og kjønnshistorikere har etter min mening vært særlig merkbar i innleggene fra kvinnehistorikermøtene. Her kan de teoretiske debattene om Joan Scotts versjon av diskursanalyse og dekonstruksjonsteori fra slutten av 1980- og begynnelsen av 1990-tallet, sees som uttrykk for en søking etter måter å kombinere innsiktene fra Scotts «Gender: A Useful Category of Analysis» med de metodiske innsiktene fra kildekritisk analyse.

Konkret har mitt arbeid tatt utgangspunkt i fire spissede problemstillinger, som har dannet startpunktet for diskusjonen i de tre analysekapitlene. I kapittel to handler det om å besvare spørsmål om hvordan de første skandinaviske historikerne som arbeidet med kvinner og kjønn, fremstilte sitt fagfelt i oppbygningsfasen i andre halvdel av 1970-tallet, og hvilke tilhørighetskategorier som ble vektlagt av de enkelte historikerne. Ida Bloms 1975-definisjon plasserte den fremvoksende kvinneforskningen klart innenfor historiefaget. Denne plasseringen ble oppnådd både gjennom hennes understrekning av at kvinnehistorisk forskning baserte seg på de samme metodene som resten av faget, og gjennom hennes avvisning av den amerikanske herstory-tradisjonen. Gunnar Qvists forslag til forskningsprosjekt, hvor problemstillingen om hvorfor faktisk kjønnslikestilling ikke hadde blitt oppnådd i Sverige spilte hovedrollen, plasserte den svenske forskningen i en klar tverrfaglig likestillingsforskningskontekst. Birgitte Possings, Tinne Vammens, Brita Fogeds og Bente Rosenbecks beskrivelser av den eksisterende historieforskningen som ufullstendig fordi den ikke inkluderte et kvinneperspektiv, skapte på sin side forbindelser til både den fremvoksende kvinneforskningen og den radikale studentbevegelsen, som begge var kjennetegnet av en sterk fagkritisk tradisjon. Forskjellene i plassering av kvinne- og kjønnshistorisk forskning ble her formet av forfatterens ulike posisjoner. Som studenter hadde de danske kvinnehistorikerne ikke den samme muligheten til å fremstille sitt fagfelt som de to mer etablerte historikerne Gunnar Qvist og Ida Blom. Derimot kunne de kritisere de eksisterende fagene for å ignorere og usynliggjøre kvinners erfaringer i sin undervisning og forskningspraksis.

Kapittel tre tar for seg hvordan kvinne- og kjønnshistorikere som har deltatt på de nordiske kvinnehistorikermøtene, har debattert og definert sitt fagfelts innhold og grenser internt, og hvorvidt innholdet og grensene har endret seg over tid. I grove trekk kan de teoretiske diskusjonene som har blitt ført på de syv første nordiske kvinnehistorikermøtene, beskrives som en bevegelse fra historiematerialisme og sosialhistorie til en økende vektlegging av de språklige meningsdimensjonene og den nye kulturhistorien. Denne utviklingen i teoretisk interesse skjedde parallelt med en endring i hvordan de deltagende historikerne plasserte seg selv og sitt fagfelt på

---

kartet. På begynnelsen av 1980-tallet, da feltet fortsatt var under etablering, og synliggjøring av undertrykte grupper var et viktig mål innen både kvinnehistorien og den sosialhistoriske delen av historiefaget, fremsto selve historikeridentiteten som en lite debattert kjensgjerning. Debattene her dreide seg ikke om hva det ville si å være historiker, men om hvordan kvinne- og kjønns historikerne kunne overbevise andre historikere om at deres forskning hørte til historiefaget. Idet særlig Scotts versjon av poststrukturalistisk historieforskning begynte å oppta stadig flere fra slutten av 1980-tallet, kunne det også merkes en økning i debatter om hva det ville si å være en kvinne- og kjønns historiker.

Denne utviklingen kan etter min mening forklares på minst to måter. For det første kan den ha forbindelse med sammenfall i tid. Økningen i interesse for de språklige dimensjonene av fortiden sammenfalt med en økning i antall historikere innen feltet, særlig i Sverige. Flere historikere betyr flere emner, teorier, metoder og problemstillinger, noe som i sin tur også kan føre til et større behov for å tematisere hva som skal til for å tilhøre et felt. Interessen for poststrukturalistiske teorier kan ha forsterket denne tendensen, ettersom fellestrekket i alle poststrukturalistiske teorier er problematiseringen av øyensynlig naturlige identitetskonstruksjoner. Kvinne- og kjønns historikeridentiteten er her ikke noen unntak. For det andre kan det antageligvis skyldes de poststrukturalistiske teoriene selv. Med disse teorienes innlemmelse som tema på kvinnehistorikermøtene, ble det åpnet for stadige påpekninger av forskjeller. Dette gjaldt like mye for forskjeller mellom kvinner og menn i fortiden, som forskjeller mellom fortidige kvinner. Ikke minst gjaldt dette for forskjeller mellom historikerne som arbeidet med ulike deler av fortiden. Som flere av debattantene på det femte kvinnehistorikermøtet påpekte, kunne de samme teoretiske verktøyene ikke lengre anvendes for studier av alle deler av fortiden eller for alle deler av en aktørs tilværelse.

Etter hvert som teorimangfoldet økte betraktelig mot slutten av min undersøkelsesperiode, kunne det merkes en nedgang i debatter om hva det ville si å være en kvinne- og kjønns historiker. 1996-møtet på Klækken var det siste møtet i

---

min periode med en egen, overordnet teorisesjon, hvor rene teoretiske spørsmål sto på dagsordenen, og hovedtemaet her var talende nok spørsmålet om hvordan teoretisk innsikt fra de tidligere møtene kunne forenes med konkrete empiriske undersøkelser av spesifikke deler av fortiden. Dette betyr ikke at teoridiskusjoner ikke har blitt ført de senere møtene også, men etter 1996 har ikke slike diskusjoner dreid seg om hva det vil si å være kvinne- og kjønns historiker eller om hvordan kvinne- og kjønns historisk forskning generelt sett burde arbeides med.

Det fjerde og siste analysekapittelet handler på sin side om hvordan skandinaviske kvinne- og kjønns historikere har fremstilt sitt fagfelt i teoretiske artikler gitt ut i de fire skandinaviske kvinne- og kjønns forskningstidsskriftene. Sammenlignet med kapittel tre, kan det i kapittel fire spores en forskjell blant historikerne som har arbeidet med fortidens kvinner. Mens både danske og svenske historikere skrev artikler hvor de posisjonerte seg og sine synspunkter som en del av det større tverrfaglige feltet, vitner bidrag til det norske tidsskriftet om historikere som i sine artikler har posisjonert seg som historikere og ikke som tverrvitenskapelige kvinne- og kjønns forskere. For de norske bidragenes del har heller ikke denne posisjoneringen forandret seg særlig i løpet av de 20 årene min analyse omfatter. For de danske og svenske historikernes del er historien noe annerledes. De danske og svenske historikernes tilknytninger til det tverrfaglige feltet kom klarest frem på begynnelsen av 1980-tallet, og avtok gradvis utover 1990-tallet, etter hvert som først poststrukturalistiske og senere queerteoretiske retninger ble innflytelsesrike i det danske og det svenske tidsskriftet.

Her er det særlig viktig å kommentere forskjellene i utgangsposisjon. At det fantes flere historikere i begge de danske tidsskriftene og i det svenske tidsskriftet, mener jeg henger sammen med måten tidsskriftene ble startet opp på. Som jeg pekte på i innledningen til forrige kapittel, var det verken i det svenske eller i de to danske tilfellene snakk om å begrense tidsskriftet til bare noen av fagene som har utgjort den tverrfaglige forskningen, slik det var i det norske tilfellet. En grunn til at norske historikere har hatt behov for å markere sin fagidentitet i artiklene de ga ut i det

---

norske tidsskriftet, kan derfor være at dette fra starten av ikke omfattet historiefaglige perspektiver.

Det er verdt å legge merke til at alle grensesettingene og –forskyvningene jeg omtaler i denne avhandlingen, har vært knyttet til teoretisk og ikke til empirisk baserte debatter. Dette er ikke fordi jeg mener de konkrete kvinne- og kjønnshistoriske forskningsprosjektene er viktige for et felts tilblivelse og utvikling. Uten slike prosjekter ville det ikke vært et felt å snakke om i utgangspunktet. Når jeg likevel har valgt å vie oppmerksomheten til de teoretiske debattene, er det fordi det er her at historikernes grensesettinger i forhold til resten av historiefaget og i forhold til den tverrfaglige feministiske forskningen har kommet best til syne. Det har vært i de teoretiske debattene at ulike tolkninger av fortiden har blitt fremsatt, og det er også rundt de teoretiske tolkningene at det har vært mulig å merke den største uenigheten blant de skandinaviske kvinne- og kjønnshistorikerne.

Det er også kvinne- og kjønnshistorikernes forhold til teoretiske og metodiske spørsmål som har dannet utgangspunktet for en rekke diskusjoner om dette fagfeltets utforming og grenser i de senere årene.⁶⁴⁸ En av de som har skrevet mest om dette, er Ulla Manns. I artikler som den tidligere nevnte artikkelen fra *Lychnos* 2009 og i «Historiska rum» (*Scandia* 2/2012) har hun skrevet om eksistensen av en kjønnshistorisk kultur, eller rettere sagt, en hegemonisk feminisme blant historikere som har skrevet om kvinner og kjønn. Denne kulturen dannes ifølge henne ikke av enkeltrepresentanter for bestemte vitenskapelige holdninger, men av de posisjonene som forskningen blir tildelt i feltet. Manns hevder i denne artikkelen at «den status viss forskning ges och hur den används och förstås», gjør «visst tänkande, vissa

---

⁶⁴⁸ *Scandias* særnummer fra 2012 er allerede nevnt, men lignende diskusjon har også blitt ført av Gro Hagemann, Åse Røthing og Jorun Solheim i innledningen til *Tidsskrift for kjønnsforskning* 1-2/2009. Her påpekte de at norsk kvinne- og kjønnshistorisk forskning siden 1990-tallet har vært preget av få teoretiske diskusjoner, både internt i feltet og i forhold til resten av kvinne- og kjønnsforskningen. I innledningen etterlyste de derfor både større teoretisk engasjement fra de norske kvinne- og kjønnshistorikerne, men også større interesse for historiske perspektiver fra kvinne- og kjønnsforskere fra andre deler av den tverrfaglige forskningen.

---

uttolkninger eller vissa utgångspunkter» til rettesnorer i den kvinne- og kjønnshistoriske kulturen.⁶⁴⁹

For å analysere hvordan den kvinne- og kjønnshistoriske kulturen som Manns beskriver, har utviklet seg og måtene den har endret seg på opp gjennom årene, har jeg tatt i bruk den amerikanske kunnskapssosiologen Thomas F. Gieryns teori om vitenskapelige felts utforming gjennom grensesettinger. Sentrale poenger i hans teori er at akademiske felter tilegner seg kognitiv autoritet gjennom stadige forhandlinger om hva som skal utgjøre feltets områder og grenser, og at forhandlinger om kognitiv autoritet danner kulturelle kart over akademiske felter. Slike kart fungerer ifølge ham som navigasjonsverktøy, hvor definisjoner og argumenter er markører av feltenes plassering i det større vitenskapelige rommet. I min avhandling har jeg hevdet at det er mulig å lese kvinne- og kjønnshistorikerens fremstillinger av sitt fagfelts egenart i rapporter utgitt etter forskningspolitiske konferanser og etter kvinnehistorikermøtene, samt i artikler utgitt i de skandinaviske tverrfaglige kvinne- og kjønnsforskningstidsskriftene, som bidrag til utformingen av kulturelle kart over kvinne- og kjønnshistorisk forskning. Slike fremstillinger har både inneholdt beskrivelser av hva forskning om fortidens kvinner og menn som kjønnsvesener skal være, og hva den ikke skal være. De samme fremstillingene har dessuten bestått av en rekke kartografiske plasseringer, hvor forbindelser har blitt trukket vekselvis til historiefaget og til resten av kvinne- og kjønnsforskningen. Beskrivelsene og grensesettingene viser hvordan den kjønnshistoriske kulturen som Manns beskrev i praksis utfoldet seg.

Samtidig som jeg på denne måten har forsøkt å ta Gieryns teori om kulturell kartografi praktisk i bruk, har jeg også vært klar over at hans teori ikke alltid egner seg for historiografiske analyser som ønsker å vise endringer over tid. Jeg har forsøkt å utbedre denne mangelen ved hans teori ved å velge en mest mulig kronologisk rekkefølge i mine analyser, slik at de teoretiske diskusjonene følger etter hverandre i den rekkefølgen som de utviklet seg i historisk. På denne måten har diskusjoner om

---

⁶⁴⁹ Manns i *Scandia* 2/2012: 66

---

kvinnehistoriens sosialhistoriske rot og om patriarkatsteorier kommet før diskusjoner om hvilken betydning diskursanalyse og maskulinitetshistorie har hatt for kvinne- og kjønns historien. Ved å velge den kronologiske strukturen har jeg dessuten hatt et ønske om å vise hvordan det Thomas Gieryn kaller for kartografiske rester, det vil si rester av tidligere grensesettingsdebatter, også har spilt en viktig rolle i utformingen av det kvinne- og kjønns historiske feltet i Skandinavia. En slik rest har vært Ida Bloms første definisjon av kvinnehistorie, som hun fremsatte i 1975, og som har vært den definisjonen som samtlige norske historikere innen feltet har forholdt seg til. En annen rest har vært tanken om det tverrvitenskapelige fellesskapet med andre feministiske forskere og med kvinnebevegelsene, som har blitt fremhevet og problematisert opp til flere ganger i løpet av periode. For hver gang disse restene har blitt hentet frem, har de likevel gjennomgått noen forandringer i betydning som følge av at de har inngått i nye kontekster. Bloms 1975-definisjon sto i begynnelsen som en bekreftelse på den norske kvinnehistoriens rettmessige plass i det generelle historiefaget. De danske historiestudentenes aktive forsøk på å knytte bånd til kvinner utenfor academia tjente som et bevis på kvinnehistorikernes, og kvinneforskernes, intensjon om å arbeide med en forskning for, av og om kvinner. Mot slutten av min avgrensede periode hadde betydningene av begge restene endret seg, slik at Ida Bloms 1975-definisjon nå fremsto som et startpunkt som det norske feltet etter hvert har beveget seg vekk fra gjennom større inkludering av poststrukturalistisk tankegods. Forbindelsen til kvinnebevegelsen har også endret mening, slik at det nå bare i Sverige egentlig er mulig å påstå at det fortsatt finnes tette bånd til en aktiv kvinnebevegelse. Når denne endringen har funnet sted, er det fordi en rekke faglige og politiske kontekster har endret seg. Disse endringene har i sin tur ført til at også det kvinne- og kjønns historikerne avgrenser seg i forhold til, har forandret seg. Der det en gang var den usynliggjørende historieforskningen som var den viktigste grensen å forsere, er det som særnummeret av *Scandia* viser, i dag mangelen på historiske perspektiver i den tverrfaglige forskningen som har blitt det nye feltet som kvinne- og kjønns historisk forskning avgrenser seg i forhold til.

Spørsmålet en kan stille seg på slutten av denne avhandlingen, er hva den vedvarende jakten på et eget fagfelt har gitt skandinaviske kvinne- og kjønnsforskere. Ett svaralternativ kan være at historikerne som arbeider ut fra et kvinne- og kjønnsperspektiv har klart å skape et selvstendig fagfelt på lik linje med andre historiefaglige felt. De har hatt store og langvarige forskningsprosjekter, som har vært finansiert av nasjonale og nordiske forskningspolitiske organer. Det finnes en tradisjon med egne møter på nordisk nivå, og det finnes en solid litteraturliste med bøker og artikler om emnet i alle tre skandinaviske land. Med litt varierende resultater, har kvinne- og kjønnsforskning også blitt institusjonalisert gjennom professorater og doktorgradsavhandlinger viet denne delen av historien. Det kan dermed hevdes at letingen etter et eget fagfelt har gitt kvinne- og kjønnsforskere et eget rom, som Virginia Woolf skrev om i sitt berømte essay.

Ett annet svar kan være at det til tross for en relativt trygg institusjonell posisjon, i alle fall i Sverige og i Norge, ikke ser ut til å ha utviklet seg en parallell trygghet i oppfatningen om hva kvinne- og kjønnsforskning er og bør være. Dette gjenspeiler seg ikke minst i de teoretiske diskusjonene som har blitt ført på feltet. For selv om det er mulig å hevde at det finnes en hegemonisk kjønnsforskning kultur, vil jeg hevde at den ikke er så stabil som Manns hevder i sin 2012-artikkel. Snarere har den, som jeg har vist i denne avhandlingen, gjennomgått en rekke forandringer i takt med forandringer innen den historiefaglige og den tverrfaglige, feministiske forskningen, som også har vært preget av en generell utvikling i teoretisk interesse fra det historisk-materialistiske til det språklige og sosialt skapte. Muligens er dette prisen å betale for ønsket om å ha et fagfelt som har det ene beinet i historiefaget, og den andre i den tverrfaglige kvinne- og kjønnsforskningen? I så fall mener jeg dette er en pris feltets aktører, meg inkludert, bør være villige å betale for å beholde en forskningstradisjon som i snart 40 år har forsøkt å kombinere det beste fra to verdener: historiefagets opptatthet av fortidige mennesker og samfunn og kvinne- og kjønnsforskningens opptatthet av hvordan våre forståelser av kjønnskategoriene former oss som mennesker.

Litteratur

Abbott, Andrew (1988). *The system of professions: an essay on the division of expert labor*. Chicago. University of Chicago Press

Almgren, Nina og Camilla Norrbin (2000). «Kvinnors intressen och strategier i statlig politikk – 'Statsfeminism' och kvinnliga nätverk i Sverige under 1940-talet» i Anette Warring [red.] *Køn, religion og kvinder i bevægelse. Konferencerapport fra det VI nordiske kvindehistorikermøde Tisvildeleje 12.-15. august 1999*. Roskilde. Institutt for historie og samfundsforhold. Roskilde Universitetscenter

Alnebratt, Kerstin (2009). *Meningen med genusforskningen så som den framträder i forskningspolitiske tekster 19770-2000*. Gothenburg Gender Studies nr. 6. Göteborg. Göteborgs universitet

Agger, Inger, Tine Andersen, Jette Geertsen og Tinne Vammen (1978). «Fire gør status efter første tværfaglige kvindeforskningsseminar med forskningsrådsstøtte» i Anna-Birte Ravn, Birte Siim, Else Langtved Larsen, Maren Bak og Ruth Emerek [red.] *Kvindeforskning i Danmark. Materialsamling 2. Seminar på Sandbjerg april 1978*. Aalborg. Aalborg universitetspresse

Andersson, Irene (1997). «Vem skickade Lulli Lous och Thora Knudsen brev til i Sverige? Svenska kvinnors nätverk, skandinaviska och nordiska kontakter med utblickar mot Europa 1915-1940» i Berit Gullikstad og Kari Heitmann [red.] *Kjønn, makt, samfunn i Norden i et historisk perspektiv. Konferanserapport fra det 5. nordiske kvinnehistorikermøtet, Klækken 08.-11.08.1996*. Trondheim. Senter for kvinneforskning. Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet

Andresen, Astri, Yngve Flo og Tore Grønlie [red.] (2007). *Historie som historie 1957-2007. Historisk institutt, Universitetet i Bergen*. Bergen. Bodoni

---

Andresen, Astri, Sissel Rosland, Teemu Ryymin og Svein Atle Skålevåg (2012). *Å gripe fortida. Innføring i historisk forståing og metode*. Oslo. Samlaget

Artéus, Gunnar og Klas Åmark (2012). *Historieskrivingen i Sverige*. Lund. Studentlitteratur

Benner, Margarete (1980). «Kvinnohistoriska samlingarna i Göteborg» i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1980

Berg, Anne Margrete og Marianne Kruckow (1994). «En historie bag tidsskriftet *Kvinder, køn og forskning*» i *Kvinder, køn og forskning* 1/1994

Berggreen, Anne Marie (1987). *Likhet eller särart? Harmoni eller konflikt? En analys av kvinnorörelsens idéer med utgangspunkt i utvecklingen i USA under 1960- och 70-talet*. Göteborg. Universitetet i Göteborg

Berggreen, Anne Marie (1988). «Anne Marie Berggreen svarar Maud Eduards och Ulla Manns» i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 4/1988

Bergman, Helena (2012). «Vi har tiden på vår sida! Genushistoria och den tvärvitenskapliga genusforskningen» i *Scandia* 2/2012

Bladh, Christina (1997). «Kvinnors liv och arbete i 1750-talets Stockholm» i Berit Gullikstad og Kari Heitmann [red.] *Kjønn, makt, samfunn i Norden i et historisk perspektiv. Konferanserapport fra det 5. nordiske kvinnehistorikermøtet, Klækken 08.-11.08.1996*. Trondheim. Senter for kvinneforskning. Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet

Blom, Ida (1976). «Historiske fag ved førstelektor Ida Blom» i Åse Hiorth Lervik *Kvinneaspekter i humanistisk forskning. Rapport fra en konferanse om*

---

kvinneaspekter i humanistisk forskning. Oslo. Norges almenvitenskapelige forskningsråd

Blom, Ida (1978). «Kvinnehistorie – hva og hvordan?» i *KjerringRåd* 4/1978

Blom, Ida (1983). «Kvinnerns arbeid i samfunn og familie i de nordiske land ca. 1870- ca. 1970. Presentasjon av et forskningsprosjekt» i Mauno Jokipii og Illkka Nummela [red.] *Historica IV. Föredrag vid det XVIII Nordika historikermötet Jyväskylä* 1981. Jyväskylä. Jyväskylän yliopisto

Blom, Ida (1985). «Kvinnehistorie – ledd i historieforskning og ledd i kvinneforskning» i *Historisk tidsskrift* 1985, bind 64

Blom, Ida (1985). «Noen hovedlinjer gjennom lovverket fra 18- og 1900-tallet» i Ida Blom og Anna Tranberg [red.] *Nordisk lovoversikt. Viktige lover for kvinner ca. 1810-1980*. Oslo. Nordisk Ministerråd

Blom, Ida (1986). «Mentalitetshistorie og kvinnehistorie» i Inge Fredriksen og Hilda Rømer [red.] *Kvinder, mentalitet, arbejde. Kvindehistorisk forskning i Norden. Rapport fra det 2. nordiske kvindehistoriskemøde 1985*. Århus. Håndbibliotekets Veninder og Aarhus Universitetsforlag

Blom, Ida (1987). «Patriarkatsteorier i kvinnehistorisk forskning» i *Nytt om kvinneforskning* 2/1987

Blom, Ida (1990). «Kommentar til Maria Mies' foredrag» i *Nytt om kvinneforskning* 2/1990

Blom, Ida (1994). «Om å skrive globalhistorie i dekonstruksjonens tid: Perspektiv på en ny verdenshistorie» i Marianne Liljeström, Pirjo Markkola og Sari Mäenpää [red.] *Kvinnohistoriens nya utmaningar. Från sexualitet till världshistorie*.

Konferensrapport från det IV Nordiska Kvinnohistorikermötet 27-30 maj 1993, Tammerfors. Tammerfors. Tampereen yliopisto

Blom, Ida (1995). «Women's History» i William Hubbard, Jan Eivind Myhre, Trond Nordby og Sølvi Sogner [red.] *Making a Historical Culture: historiography in Norway*. Oslo. Scandinavian University Press

Blom, Ida (1998). «'Et dobbelt ansvar. Kvinner og menn i norsk arbeiderbevegelse 1918-1940» i *Arbeiderhistorie* 1998

Blom, Ida, Ingeborg Fløystad, Kaya Irgens, Anne-Hilde Nagel, Kari Hop Skiftesvik og Elisabeth Aasen (2007). *Vi var med... Kvinnekamp i Bergen på 1970-tallet*. Bergen. Bodoni forlag/Bergen kvinnesaksforening

Bondevik, Hilde og Linda Rustad (2006a). «Feministisk vitenskapskritikk og feministisk vitenskapsteori» i Jørgen Lorentzen og Wenche Mühleisen [red.] *Kjønnforskning. En grunnbok*. Oslo. Universitetsforlaget

Bondevik, Hilde og Linda Rustad (2006b). «Humanvitenskapelig kjønnforskning» i Jørgen Lorentzen og Wenche Mühleisen [red.] *Kjønnforskning. En grunnbok*. Oslo. Universitetsforlaget

Bowler, Peter J. og Iwan Rhys Morus (2005). *Making modern science. A historical survey*. Chicago. University of Chicago Press

Bourdieu, Pierre (1975). «The specificity of the scientific field and the social conditions of the progress of reason» i *Social Science Information* 1/1975

Broch, Birte og Lis Højgaard (1978). «Kvindestudier på Institut for Kultursociologi» i Anna-Birte Ravn, Birte Siim, Else Langtved Larsen, Maren Bak og Ruth Emerek [red.] *Kvindeforskning i Danmark. Materialsamling 2. Seminar på Sandbjerg april 1978*. Aalborg. Aalborg universitetspresse

---

Broch, Birte (1986). «Socialisering til kønsarbejdsdeling 1900-1940» i Inge Fredriksen og Hilda Rømer [red.] *Kvinder, mentalitet, arbejde. Kvindehistorisk forskning i Norden. Rapport fra det 2. nordiske kvindehistoriskemøde 1985*. Århus. Håndbibliotekets Veninder og Aarhus Universitetsforlag

Bull, Ida (1997). «Kønsperspektiv på maktstrukturer i borgerskapet på 1700-tallet» i Berit Gullikstad og Kari Heitmann [red.] *Kjønn, makt, samfunn i Norden i et historisk perspektiv. Konferanserapport fra det 5. nordiske kvinnehistorikermøtet, Klækken 08.-11.08.1996*. Trondheim. Senter for kvinneforskning. Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet

Carlsson, Christina, Esseveld, Joke, Goodman, Sara og Widerberg, Karin (1983). «Om patriarkatet: en kritisk granskning» i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1/1983

Carlsson, Christina Wetterberg (1992). «Från patriarkat till genussytem – och vad kommer sedan?» i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1992

Caspersen, Hanne (1983). «Frigørelse og fastholdelse: moderskab i 30'erne» i *Forum for kvindeforskning* 3/1983

Canning, Kathleen (1994). «Feminist History after the Linguistic Turn: Historicizing Discourse and Experience» i *Signs* 4/1994

Christensen, Hilda Rømer (1996). «Indledning» i *Kvinder, køn og forskning* 2/1996

Christensen, Hilda Rømer (1998). «Ida Blom – nordisk kvindehistories grand old lady» i *Kvinder, køn og forskning* 1/1998

Christensen, Hilda Rømer (1999). «Gender – still an useful category of analysis? Forskerinterview med Joan Wallach Scott» i *Kvinder, køn og forskning* 1/1999

Christensen, Niels Finn (1980). «Tendenser i historieforskningen i 1960erne og 1970erne – en skitse» i *Historie og samtidsorientering* 1980

Clausen, H.P (1963). *Hva er historie? Historieforskningens metodiske grunnspørsmål, med nye synspunkter på kildekritikkens praktiske og prinsipielle problemer*. Oslo. Gyldendal

Dahl, Ottar (1967). *Grunntrekk i historieforskningens metode*. Oslo. Universitetsforlaget

Dahl, Ottar (1985). «'Kvinnehistorie'. Kategorihistorie eller samfunnshistorie? Noen synspunkter» i *Historisk tidsskrift* 1985, bind 64

Dahlerup, Drude (1998). *Rødstrømperne: den danske rødstrømpebevægelses udvikling, nytænkning og gennemslag 1970-1985*. København. Gyldendal

Damsholt, Nanna (1991). «The State of Women's History in Denmark» i Karen Offen, Ruth Roach Pierson og Jane Rendall [red.] *Writing Women's History. International Perspectives*. Houndmills. The Macmillan Press

Daston, Lorraine og Peter Galison (2010). *Objectivity*. New York. Zone books

Davidoff, Leonore og Catharine Hall (1987). *Family Fortunes: Men and Women of the English Middle Class, 1780-1850*. London. Hutchinson

Davies, Karen, Göransson Anita og Anna Lena Lindberg (1980). «Från redaktionen» i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1/1980

Edenheim, Sara (2012). «Att komma till Scott – teorins roll inom svensk genushistoria» i *Scandia* 2/2012

Edgren, Monika (2010). «Genushistoria och den tvärvetenskapliga genusforskningen» i *Scandia* 1/2010

Eduards, Maud Landby og Manns, Ulla (1987). «Om genus och genusystem» i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 4/1987

Eduards, Maud Landby og Manns, Ulla (1988). «Idéanalys av den amerikanska kvinnorörelsen» i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2/1988

Ekenstam, Claes (2006). «Män, manlighet och omanlighet» i Jørgen Lorentzen og Claes Ekenstam [red.] *Män i Norden. Manlighet och modernitet 1840-1940*. Möklinta. Gidlunda förlag

Elgán, Elisabeth (1999). «Sexualpolitikens genus i Frankrike och Sverige» i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1999

Enebakk, Vidar (2005). *Mellom de to kulturer. Oppkomsten av vitenskapsstudier og etableringen av Edinburgh-skolen 1966-76*. Acta humaniora, nr. 223. Oslo. UniPub

Enebakk, Vidar (2008). *Vitenskapsstudier. Historie, teori, kritikk*. Oslo. Unipub

Eriksson, Marie (2003). «'Att giva sig i mannens våld. Genuskonstruktion och våldets villkorliga legitimitet genom fallstudier av mäns våld mot kvinnor inom äktenskapet» i Eva Helen Ulvros [red.] *Kön, makt, våld. Konferensrapport från det sjuande nordiska kvinnohistorikermötet 8-11 augusti 2002 Göteborg*. Göteborg. Göteborgs universitet

Eskildsen, Kasper Risbjerg (2008). «Leopold Ranke's archival turn: location and evidence in modern historiography» i *Modern Intellectual History* 3/2008

Fiebranz, Rosemarie (2003). «Själv mord under arbetet: berättelsen om hustru Karin Erikssdotterns nesliga hädanfärd, Gärde i Bjuråkers socken pingstafton 1760» i Eva Helen Ulvros [red.] *Kön, makt, våld. Konferensrapport från det sjuande nordiska kvinnohistorikermötet 8-11 augusti 2002 Göteborg*. Göteborg. Göteborgs universitet

Finnemann, Niels Ole (1998). «Stadier i den teknologiske tænkningens utopier. En hovedvej i den mandlige lidenskabs historie i det 20. århundrede» i *Kvinder, køn og forskning* 1/1998

Firestone, Shulamith (1970). *The Dialectics of Sex*. New York. Morrow

Florin, Christina (1990). «Ojämlika kolleger. Hinder för kvinnornas professionalisering ved sekelskiftet» i Agneta Emanuelsson, Ulla Wikander og Ingrid Åberg *Kvinnohistoria i teoretiskt perspektiv. Konferensrapport från det tredje nordiska kvinnohistorikermötet 13-16 april 1989*. Working paper nr. 8, Uppsala papers in economic history. Uppsala. Department of Economic history

Florin, Christina og Ulla Johansson (1992). «Mandom, mod og mogne män» i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 4/1992

Florin, Christina (1994). «Kön och professionalisering» i Marianne Liljeström, Pirjo Markkola og Sari Mäenpää [red.] *Kvinnohistoriens nya utmaningar. Från sexualitet till världshistorie. Konferensrapport från det IV Nordiska Kvinnohistorikermötet 27-30 maj 1993, Tammerfors*. Tammerfors. Tampereen yliopisto

Floris, Kirsten, Grethe Århus, Else Knudsen og Birgitte Possing (1978). «Kvindestudier på Historie: Vi har huller i profilen» i Anna-Birte Ravn, Birte Siim, Else Langtved Larsen, Maren Bak og Ruth Emerik [red.] *Kvindeforskning i Danmark. Materialsamling 2. Seminar på Sandbjerg april 1978*. Aalborg. Aalborg universitetspresse

---

Floris, Kirsten og Birgitte Possing (1986). «En kvindehistorisk fantasi. På rejse med historien. Kvindehistorien, verden og os» i Inge Fredriksen og Hilda Rømer [red.] *Kvinder, mentalitet, arbejde. Kvindehistorisk forskning i Norden. Rapport fra det 2. nordiske kvindehistoriskemøde 1985*. Århus. Håndbibliotekets Veninder og Aarhus Universitetsforlag

Floto, Inga (1996/2007). *Historie. En videnskabshistorisk undersøgelse*. København. Museum Tusulanum

Fløystad, Ingeborg (1990). «Kvinnehistorie i Norge 1970-1990, noen linjer» i *Historisk tidsskrift*, nr. 4. Oslo. Universitetsforlaget

Foged, Brita (1978). «HK's kvindeopfattelse» i Anna-Birte Ravn, Birte Siim, Else Langtved Larsen, Maren Bak og Ruth Emerek [red.] *Kvindeforskning i Danmark. Materialsamling 2. Seminar på Sandbjerg april 1978*. Aalborg. Aalborg universitetspresse

Forsbäck, Jakob Winther (2014). «The chair of Women's history at the University of Gothenburg 1984-1995. The paradoxes of feminist historiography, gender theory, and gender equality work at Swedish universities» i Ulla Manns og Fia Sundvall [red.] *Methods, interventions and reflections. Report from the X Nordic women's and gender history conference, Bergen, Norway, August 9-12, 2012*. Göteborg. Makadam förlag

Forum for kvindeforskning 4/1985: «Teknopatriarkat»

Forum for kvindeforskning 4/1986: «Medicopatriarkatet»

Forum for kvindeforskning 1/1987: «Feminologi som fag og forskning»

Forum for kvindeforskning 2/1987: «Det patriarkalske verdensbilledet»

Forum for kvindeforskning 3/1987: «Kvindes oprør og den nye bevidsthed»

Forum for kvindeforskning 4/1987: «Det feminologiske verdensbillede»

Forum for kvindeforskning 2/1988: «Moderskabet som undertrykkelse og som magtfaktor»

Fox-Keller, Evelyn (1984). «Feminism och vetenskap» i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 4/1984

Frangeur, Renée (1997). «Feminismen och statsmakten i Sverige på 1930-talet» i Berit Gullikstad og Kari Heitmann [red.] *Kjønn, makt, samfunn i Norden i et historisk perspektiv. Konferanserapport fra det 5. nordiske kvinnehistorikermøtet, Klækken 08.-11.08.1996*. Trondheim. Senter for kvinneforskning. Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet

Frangeur, Renée (2003). « Mellan tro og vetande. Kvinnojourrörelsen i allians och konflikt med modern forskning om mäns vold mot kvinnor» i i Eva Helen Ulvros [red.] *Kön, makt, våld. Konferensrapport från det sjuande nordiska kvinnohistorikermötet 8-11 augusti 2002 Göteborg*. Göteborg. Göteborgs universitet

Fredriksen, Inge og Hilda Rømer (1986). «Forord» i Inge Fredriksen og Hilda Rømer [red.] *Kvinder, mentalitet, arbejde. Kvindehistorisk forskning i Norden. Rapport fra det 2. nordiske kvindehistoriskemøde 1985*. Århus. Håndbibliotekets Veninder og Aarhus Universitetsforlag

Førland, Tor Egil (2006). «1968 i myternes verden?» i *Arr. Idéhistorisk tidsskrift* 2-3/2006

Geertsen, Kirsten (1984). «Husarbejdets økonomiske usynlighed – og kampen for at få det gjort synligt» i *Forum for kvindeforskning* 3/1984

Geertsen, Kirsten (1986). «Kønsarbejdsdeling på de offentlige kontorer 1900-1940 – set fra kvinders synsvinkel» i Inge Fredriksen og Hilda Rømer [red.] *Kvinder, mentalitet, arbejde. Kvindehistorisk forskning i Norden. Rapport fra det 2. nordiske kvindehistoriskemøde 1985*. Århus. Håndbibliotekets Veninder og Aarhus Universitetsforlag

Gieryn, Thomas F. (1983). «Boundary-Work and the Demarcation of Science from Non-Science: Strains and Interests in Professional Ideologies of Scientists» i *American Sociological Review* 6/1983

Gieryn, Thomas F. (1995). «Boundaries of Science» i Sheila Jasanoff, Gerald E. Markle, James C. Petersen og Trevor Pinch [red.] *Handbook of Science and Technology Studies*. London. Sage publications

Gieryn, Thomas F. (1999). *Cultural Boundaries of Science. Credibility on the line*. Chicago. The University of Chicago Press

Gieryn, Thomas F. (2000). «A Space for Place in Sociology» i *Annual Review of Sociology* 2000, bind 26

Gillis, John (1992). «Bringing up Father. Britiske faderidentiteter fra 1750 til i dag» i *Den jyske Historiker* 58-59/1992

Gillis, John (1993). «Alltid lika problematisk att göra fäder av män» i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1/1993

Gillis, John (1995). «En reise gjennom faderskapets historie – er vi på rett spor?» i *Kvinneforskning* 1/1995

Gordon, Linda og Ellen DuBois (1983). «Seeking Ecstasy on the Battlefield: Danger and Pleasure in Nineteenth-Century Feminist Sexual Thought» i *Feminist Studies* 1/1983

Gordon, Linda (1990). «Gender and the Politics of History by Joan Wallach Scott» i *Signs* 4/1990

Gordon, Linda (1990). «Response to Scott» i *Signs* 4/1990

Green, Anna og Kathleen Troupe (1999). *The houses of history. A critical reader in twentieth-century history and theory*. Manchester. Manchester University Press

Grove, Knut og Jan Heiret (2013). «Fortid og form. Forteljingar om norsk arbeidslivshistorie» i Jan Heiret, Teemu Ryymin og Svein Atle Skålevåg [red.] *Fortalt fortid. Norsk historieskriving etter 1970*. Oslo. Pax forlag

Gullikstad, Berit og Kari Heitmann (1997). «Förörd» i Berit Gullikstad og Kari Heitmann [red.] *Kjønn, makt, samfunn i Norden i et historisk perspektiv. Konferanserapport fra det 5. nordiske kvinnehistorikermøtet, Klækken 08.-11.08.1996*. Trondheim. Senter for kvinneforskning. Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet

Göransson, Anita (1989). «Fältet, strategierna och framtiden» i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3-4/1989

Göransson, Anita (2010). «Att bygga ett vetenskaplig fält. Förutsättningar och utvecklingslinjar» i Kirsti Niskanen og Christina Florin [red.] *Föregångarna. Kvinnliga professorer om liv, makt och vetenskap*. Stockholm. SNS förlag

Hackzell, Siv (1994). «A line in the emancipation of women's body 1800-2000» i Marianne Liljeström, Pirjo Markkola og Sari Mäenpää [red.] *Kvinnohistoriens nya*

---

utmaningar. Från sexualitet till världshistorie. Konferensrapport från det IV Nordiska Kvinnohistorikermötet 27-30 maj 1993, Tammerfors. Tammerfors. Tampereen yliopisto

Hagemann, Gro (1984). «Forord» i *Nordisk kvinnehistorikermøte Oslo, 20.-23. februar. Konferanserapport. Arbeidsnotat 1/84*. Oslo. Norges Almenvitenskapelige forskningsråds sekretariat for kvinneforskning

Hagemann, Gro (1984). «Telegrafistinnene 1858-90: et moderne kvinneyrke blir til» i *Nordisk kvinnehistorikermøte Oslo, 20.-23. februar. Konferanserapport. Arbeidsnotat 1/84*. Oslo. Norges Almenvitenskapelige forskningsråds sekretariat for kvinneforskning

Hagemann, Gro (1986). «Kapitalisme, lønnsarbeid og kjønnsarbeidsdeling» i Inge Fredriksen og Hilda Rømer [red.] *Kvinder, mentalitet, arbejde. Kvindehistorisk forskning i Norden. Rapport fra det 2. nordiske kvindehistoriskemøde 1985*. Århus. Håndbibliotekets Veninder og Aarhus Universitetsforlag

Hagemann, Gro (1986/2003). «Kvinnehistorie – faglig blindspor eller fruktbar disiplin?» i Gro Hagemann *Feminisme og historieskriving. Inntrykk fra en reise*. Oslo. Universitetsforlaget

Hagemann, Gro, Kirsten Gomard, Birgitta Larson, Eva Marie Lassen og Birgitta Holm (1988). «Gender and the Humanities» i *Nytt om kvinneforskning* 5/1988

Hagemann, Gro (1988). «Historien om den mannlige arbeiderklassen. Usynliggjøring og kjønnsblindhet i arbeiderbevegelsens historie» i *Årbok for arbeiderbevegelsens historie* 1988

Hagemann, Gro (1990). «Fagbevegelsen og kvinnene» i *Arbeiderhistorie. Årbok for Arbeiderbevegelsens Arkiv og Bibliotek* 1990. Oslo, Arbeiderbevegelsens Arkiv og Bibliotek

Hagemann, Gro (1990). «Om å gjøre det enkle komplisert og det usynlige synlig – noen dilemmaer i kvinnehistorien» i Agneta Emanuelsson, Ulla Wikander og Ingrid Åberg *Kvinnohistoria i teoretisk perspektiv. Konferensrapport från det tredje nordiska kvinnohistorikermötet 13-16 april 1989*. Working paper nr. 8, Uppsala papers in economic history. Uppsala. Department of Economic history

Hagemann, Gro (1994). «Postmodernism en användbar men opålitlig bundsförvant» i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1994

Hagemann, Gro (1994/2003). «Om å utfordre fornuften: kvinneforskning som kritisk motoffentlighet» i Gro Hagemann *Feminisme og historieskriving. Inntrykk fra en reise*. Oslo. Universitetsforlaget

Hagemann, Gro (1997). «Drømmen om den gode teorien og jakten på den ekte empirien» i Berit Gullikstad og Kari Heitmann [red.] *Kjønn, makt, samfunn i Norden i et historisk perspektiv. Konferanserapport fra det 5. nordiske kvinnehistorikermötet, Klækken 08.-11.08.1996*. Trondheim. Senter for kvinneforskning. Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet

Hagemann, Gro (2003). *Feminisme og historieskriving. Inntrykk fra en reise*. Oslo. Universitetsforlaget

Hagemann, Gro, Åse Røthing og Jorun Solheim (2009). «Kjære leser» i *Tidsskrift for kjønnsforskning* 1-2/2009

Hall, Catharine (1994). «Dealing with Difference: Histories, Ethnicities and the ‘New Europe’» i Marianne Liljeström, Pirjo Markkola og Sari Mäenpää [red.]

Kvinnohistoriens nya utmaningar. Från sexualitet till världshistorie.

Konferensrapport från det IV Nordiska Kvinnohistorikermötet 27-30 maj 1993, Tammerfors. Tammerfors. Tampereen yliopisto

Halsaa, Beatrice (2006). «Fra kvinneforskning til kvinne- og kjønnsforskning» i Jørgen Lorentzen og Wencke Mühleisen [red.] *Kjønnsforskning – en grunnbok*. Oslo. Universitetsforlaget

Hammar, Inger (1996). «Den problematiske offentligheten. Filantropi, kvinnokall och emancipation» i *Scandia* 2/1996

Hammar, Inger (1998). «Några reflexioner kring 'religionsblind' kvinnoforskning» i *Historisk tidskrift* 1/1998

Hammar, Inger (1998). «Den svårerövrade offentligheten. Kön och religion i emancipationsprocessen» i *Kvinnovetenskapelig tidskrift* 2/1998

Hammar, Inger (2000). «Emancipation och religion – en möjlig ekvation?» i Anette Warring [red.] *Køn, religion og kvinder i bevægelse. Konferencerapport fra det VI nordiske kvindehistorikermøde Tisvildeleje 12.-15. august 1999*. Roskilde. Institutt for historie og samfundsforhold. Roskilde Universitetscenter

Hansen, Bodil K. (1984). «Kvindearbejde på landet ca. 1870-1900» i *Nordisk kvinnehistorikermøte Oslo, 20.-23. februar. Konferanserapport*. Arbeidsnotat 1/84. Oslo. Norges Almenvitenskapelige forskningsråds sekretariat for kvinneforskning

Hansen, Kirsten Grønback, Anne Margrete Berg, Marinnæ Kruckow og Hanne Rikken Nielsen (1992). «Fra redaktionen» i *Kvinder, køn og forskning* 1/1992

Hartman, Heidi (1976). «Capitalism, Patriarchy and Job Segregation by Sex» i *Signs* 3/1976

Hartman, Heidi (1979). «The Unhappy Marriage of Marxism and Feminism» i *Capital and Class* 2/1979

Hartman, Heidi (1981). «Kapitalismen, patriarkatet och det könsuppdelade arbetet» i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1-2/1981

Haukaa, Runa (1982). *Bak slagordene. Den nye kvinnebevegelsen i Norge*. Oslo. Paf forlag

Haavio-Manila, Elina [red.] (1983). *Det uferdige demokratiet: kvinner i nordisk politikk. Kvinnor i nordisk politikk*. Stockholm. Liber distribution

Heiret, Jan, Teemu Ryymin og Svein Atle Skålevåg (2013). *Fortalt fortid. Norsk historieskriving etter 1970*. Oslo. Pax forlag

Heløe, Berit (1989/1990). «Syn for seksuelle sagn. Om kultur rundt naturvitenskapene» i *Nytt om kvinneforskning* 5/1989-1/1990

Hiborn, Anna (2000). «Prästerskap och manlighet» i Anette Warring [red.] *Køn, religion og kvinder i bevægelse. Konferencerapport fra det VI nordiske kvindehistorikermøde Tisvildeleje 12.-15. august 1999*. Roskilde. Institutt for historie og samfundsforhold. Roskilde Universitetscenter

Hirdman, Yvonne (1986). «Särart-likhet: Kvinnorörelsens Scylla och Karbydis?» i Inge Fredriksen og Hilda Rømer [red.] *Kvinder, mentalitet, arbejde. Kvindehistorisk forskning i Norden. Rapport fra det 2. nordiske kvindehistoriskemøde 1985*. Århus. Håndbibliotekets Veninder og Aarhus Universitetsforlag

Hirdman, Yvonne (1988). «Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning» i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1988

Hirdman, Yvonne (1993). «Skevläsning – till debatten om genusystem» i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2/1993

Hirdman, Yvonne (1994). «Sammanfattande tankar» i Marianne Liljeström, Pirjo Markkola og Sari Mäenpää [red.] *Kvinnohistoriens nya utmaningar. Från sexualitet till världshistorie. Konferensrapport från det IV Nordiska Kvinnohistorikermötet 27-30 maj 1993, Tammerfors*. Tammerfors. Tampereen yliopisto

Hirdman, Yvonne (2010). «Min väg från förvirring till förtryck – en framgångssaga» i Kersti Niskanen og Christina Florin *Föregångarna. Kvinnliga professorer om liv, makt och vetenskap*. Stockholm. SNS förlag

Historisk tidsskrift bind 69, nr. 4 (1990): temanummer «Kvinnehistorie». Oslo. Universitetsforlaget

Holst, Cathrine (2008). «Sandra Harding» i Ellen Mortensen et al. *Kjønnsteori*. Oslo. Gyldendal Akademisk

Holst, Cathrine (2009). *Hva er feminisme*. Oslo. Universitetsforlaget

Holter, Harriet (1980). «Kvinnoforskning: historisk utveckling och aktuella motsättningar» i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1/1980

Holter, Harriet (1996). «Kvinneforskning: utvikling og tilnærminger» i Harriet Holter, Beatrice Halsaa, Janneke van der Roos, Else Skjønberg og Bjarne Øvrelid *Hun og han: kjønn i forskning og politikk*. Oslo. Pax

Hunt, Lynn (1989). «Introduction: History, Culture, and Text» i Lynn Hunt [red.] *The New Cultural History*. Berkeley. University of California Press

-
- Haavet, Inger Elisabeth (1995). «Barnbidraget en kompromiss i kampen for moderskapslön» i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1/1995
- Haavet, Inger Elisabeth (2009). «Nyskapning og fellesskap – kjønnshistoriens historie sett gjennom de nordiske kvinnehistorikermøtene» i *Tidsskrift for kjønnsforskning* 1-2/2009
- Haavind, Hanne (1976). «Noen perspektiver på forskning om kvinners livsforhold og stilling» i Åse Hiorth Lervik [red.] *Kvinneaspekter i humanistisk forskning. En konferanserapport*. Oslo. Norges allmennvitenskapelige forskningsråd
- Haavind, Hanne [red.] (1976). *Forskning om kvinner*. Oslo. Rådet for samfunnsvitenskapelig forskning Norges allmennvitenskapelige forskningsråd
- Isaksson, Emma (2007). *Kvinnokamp: synen på underordning och motstånd i den nya kvinnorörelsen*. Stockholm. Atlas
- Istoft, Britt (2000). «Birgittinerordenen – et matriarkalsk klosterprosjekt fra 1300-tallet» i Anette Warring [red.] *Køn, religion og kvinder i bevægelse. Konferencerapport fra det VI nordiske kvinnehistorikermøde Tisvildeleje 12.-15. august 1999*. Roskilde. Institutt for historie og samfunnsforhold. Roskilde Universitetsenter
- Jacobsen, Grethe (1997). «Magt, stat og køn i middelalderens og reformationstidens samfund» i Berit Gullikstad og Kari Heitmann [red.] *Kjønn, makt, samfunn i Norden i et historisk perspektiv. Konferanserapport fra det 5. nordiske kvinnehistorikermøtet, Klækken 08.-11.08.1996*. Trondheim. Senter for kvinneforskning. Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet
- Jacobsen, Grethe (1999). «Telling the Story of Women in Medieval Scandinavia» i Terrt Brotherson, Deborah Simonton og Oonagh Walsh [red.] *Gendering Scottish*

History: An International Approach. The Mackie Occasional Colloquia Series nr. 1. Glasgow. Cruithne Press

Jansdotter, Anna (2000). «'Några juveler hemtade ur dyn...' Bibelkvinnan Elsa Borgs berättelser om sitt arbete bland prostituerade vid sekelskiftet 1900» i Anette Warring [red.] *Køn, religion og kvinder i bevægelse. Konferencerapport fra det VI nordiske kvindehistorikermøde Tisvildeleje 12.-15. august 1999*. Roskilde. Institutt for historie og samfundsforhold. Roskilde Universitetscenter

Jasanoff, Sheila (1990). *The Fifth Branch: Science Advisors as Policymakers*. Cambridge. Harvard university press

Jasanoff, Sheila (1995). *Science at the Bar: Law, Science, and Technology in America*. Cambridge. Harvard university press

Jensen, Bernard Eric (1997). «Fagets dobbeltansigt – videnskab og politik i dansk faghistorie» i *Den jyske Historiker* 75-76/1997

Jensen, Bernard Eric (2000). «In the footsteps of a father. The handling of a legacy in 20th century Danish debates on method and theory» i Jan Eivind Myhre og Frank Meyer [red.] *Nordic Historiography in the 20th century*. Tid og tanke, nr. 5. Oslo. Universitetet i Oslo

Jesiek, Brent K, Lyntia K. Newswander og Maura Borrego (2009). «Engineering Education Research: Discipline, Community, or Field» i *Journal of Engineering Education* 1/2009

Jordanova, Ludmilla (1986). *Languages of Nature: Critical Essays on Science and Literature*. London. Free Association Books

---

Jørgensen, Claus Møller (2004). «Instiuttet i 70'erne» i Eric Christiansen og Claus Møller Jørgensen *Historiefaget på Aarhus universitet 75 år*. Århus. Aarhus universitetsforlag

Kaldal, Ingar (2002). *Frå sosialhistorie til nyare kulturhistorie*. Oslo. Det Norske Samlaget

Karlsson, Åse B. (1997). «Hustruns rättsliga ställning i svenska städer under stormaktsiden» i Berit Gullikstad og Kari Heitmann [red.] *Kjønn, makt, samfunn i Norden i et historisk perspektiv. Konferanserapport fra det 5. nordiske kvinnehistorikermøtet, Klækken 08.-11.08.1996*. Trondheim. Senter for kvinneforskning. Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet

Klein, Julie Thompson (1996). *Crossing boundaries: knowledge, disciplinarity and interdisciplinarity*. Charlottesville. University Press of Virginia

Koch, Nynne (1977). «Forord» i Nynne Koch [red.] *Kvindestudier*. København. Fremad

Kolbe, Wiebke (1997). «Turning mother into Parents» i Berit Gullikstad og Kari Heitmann [red.] *Kjønn, makt, samfunn i Norden i et historisk perspektiv. Konferanserapport fra det 5. nordiske kvinnehistorikermøtet, Klækken 08.-11.08.1996*. Trondheim. Senter for kvinneforskning. Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet

Kvinder, køn og forskning 2/1993: «Kroppen som metafor»

Kvinder, køn og forskning 3/1994: «Kønnetts teorier»

Kvinder, køn og forskning 2/1996: «Køn sprog diskurs»

Kvinder, køn og forskning 2/1999: «Fra Beauvoir til Butler»

Kvinder, køn og forskning 3/1999: «Maskulinitet»

Kvinnovetenskaplig tidskrift 2/1983: «Kvinnoforskning i och om Göteborg»

Kvinnovetenskaplig tidskrift 4/1983: «Kvinnligheten som historisk kategori»

Kvinnovetenskaplig tidskrift 2-3/1987: «Feministisk kunskapsteori – om kvinnoforskningens aktuella grundfrågor»

Kvinnovetenskaplig tidskrift 4/1991: «Kropp och kvinnlighet»

Kvinnovetenskaplig tidskrift 4/1992: «Kön och klas. Mansforskning I»

Kvinnovetenskaplig tidskrift 1/1993: «Mansforskning II»

Kvinnovetenskaplig tidskrift 3-4/1998: «Konstruktion och förändring»

Køn, religion og kvinder i bevægelse. 6. nordiske kvindehistorikermøde 12.-15. august 1999 Tisvildeleje

Kälvemark, Ann-Sofie (1980). «Gunnar Qvist in memoriam» i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 4/1980

Kälvemark, Torsten og Kristine Dahlgvist (1978). «Inledning» i Torsten Kälvemark og Kristine Dahlgvist [red.] *Forskning om jämställdhet. Rapport från UHÄ:s konferens i Uppsala den 8 och 9 maj 1978*. UHÄ-rapport 1978:22. Stockholm. Universitets- och högskoleämbetet

-
- Larsen, Eirinn (2013). «Kvinne- og kjønnshistoriske fortellinger» i *Fortalt fortid. Norsk historieskriving etter 1970*. Oslo. Pax forlag
- Larsen, Jytte (1987). «Feminologi – kvindeforskning – kvindevitenskap» i *Forum for kvindeforskning* 1/1987
- Larsen, Jytte (1987). «Patriarkatslitteratur» i *Forum for kvindeforskning* 2/1987
- Larsen, Jytte (1987). «Kønsfilosofiens kanon» i *Forum for kvindeforskning* 4/1987
- Larsen, Jytte (1988). «Matriarkater med og uten skæg. Kvindemagt og historien» i *Forum for kvindeforskning* 1/1988
- Larsen, Jytte (1988). «Det er stadig gode grunner til at ikke få børn» i *Forum for kvindeforskning* 2/1988
- Laqueur, Thomas (1990). *Making Sex. Body and Gender from the Greeks to Freud*. Cambridge. Harvard University Press
- Lennartsson, Malin (1997). «Kärleksdiskursen bland kvinnor, karlar och ortodoxa prester» i Berit Gullikstad og Kari Heitmann [red.] *Kjønn, makt, samfunn i Norden i et historisk perspektiv. Konferanserapport fra det 5. nordiske kvinnehistorikermøtet, Klækken 08.-11.08.1996*. Trondheim. Senter for kvinneforskning. Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet
- Lerner, Gerda (1986). *The Creation of Patriarchy*. Oxford. Oxford University Press
- Lervik, Åse Hiorth (1976). «Bakgrunn og målsetting for konferansen» i Åse Hiorth Lervik [red.] *Kvinneaspekter i humanistisk forskning. Rapport fra en konferanse om kvinneaspekter i humanistisk forskning*. Oslo. Norges allmennvitenskapelige forskningsråd

---

Lewis, Jane (2000). «'Heroes of Their Own Lives'» i Anette Warring [red.] *Køn, religion og kvinder i bevægelse. Konferencerapport fra det VI nordiske kvindehistorikermøde Tisvildeleje 12.-15. august 1999*. Roskilde. Institutt for historie og samfundsforhold. Roskilde Universitetsenter

Liinason, Mia (2011). *Feminism and the Academy. Exploring the Politics of Institutionalization in Gender Studies in Sweden*. Lund. Lunds universitet

Liliequist, Jonas (2000). «'Flep eller hustyrran' – en diskurs om manlighet, magt og autoritet i 1600- og 1700-talets Sverige» i Anette Warring [red.] *Køn, religion og kvinder i bevægelse. Konferencerapport fra det VI nordiske kvindehistorikermøde Tisvildeleje 12.-15. august 1999*. Roskilde. Institutt for historie og samfundsforhold. Roskilde Universitetsenter

Lilja, Sven (1989). *Historia i tiden*. Lund. Studentlitteratur

Liljeström, Marianne og Pirjo Markkola (1990). «Förörd» i Marianne Liljeström, Pirjo Markkola og Sari Mäenpää [red.] *Kvinnohistoriens nya utmaningar. Från sexualitet till världshistorie. Konferensrapport från det IV Nordiska Kvinnohistorikermötet 27-30 maj 1993, Tammerfors*. Tammerfors. Tampereen yliopisto

Lindblom, Jeanette (2000). «Kvinnor och sexualitet i den tidiga bysantiska kulturen» i Anette Warring [red.] *Køn, religion og kvinder i bevægelse. Konferencerapport fra det VI nordiske kvindehistorikermøde Tisvildeleje 12.-15. august 1999*. Roskilde. Institutt for historie og samfundsforhold. Roskilde Universitetsenter

Lindtner, Synnøve Skarsbø (2014). «Som en frisk vind gjennom stuen». *Kvinnebladet Sirene (1973-1983) og det utvidede politikkbegrepet*. Bergen. Universitetet i Bergen

---

Lorentzen, Jørgen (2006). «Forskning på menn og maskuliniteter» i Jørgen Lorentzen og Wencke Mühleisen [red.] *Kjønnsforskning. En grunnbok*. Oslo. Universitetsforlaget

Losman, Beata (1984). «Vilken kvinnohell lærde forna tidens döttrar genom sina mödrar?» i *Nordisk kvinnehistorikermøte Oslo, 20.-23. februar. Konferanserapport*. Arbeidsnotat 1/84. Oslo. Norges Almenvitenskapelige forskningsråds sekretariat for kvinneforskning

Lundgren, Eva (1994). «Handen som slår och smekar – hur kön och sexualitet skapar varann» i Marianne Liljeström, Pirjo Markkola og Sari Mäenpää [red.] *Kvinnohistoriens nya utmaningar. Från sexualitet till världshistorie. Konferensrapport från det IV Nordiska Kvinnohistorikermötet 27-30 maj 1993, Tammerfors*. Tammerfors. Tampereen yliopisto

Lundgren, Eva Gun Heimer, Jenny Westerstrand og Anne-Marie Kalliokoski (2001). *Slagan dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige – en omfångsundersökning*. Umeå. Brottsoffermyndigheten

Lützen, Karin (1994). «Italesættelse og tavshed i seksualitetshistorieforskningen» i Marianne Liljeström, Pirjo Markkola og Sari Mäenpää [red.] *Kvinnohistoriens nya utmaningar. Från sexualitet till världshistorie. Konferensrapport från det IV Nordiska Kvinnohistorikermötet 27-30 maj 1993, Tammerfors*. Tammerfors. Tampereen yliopisto

Lützen, Karin (2000). «Med hjemmet som omdrejningspunkt» i Anette Warring [red.] *Køn, religion og kvinder i bevægelse. Konferencerapport fra det VI nordiske kvindehistorikermøde Tisvildeleje 12.-15. august 1999*. Roskilde. Institutt for historie og samfundsforhold. Roskilde Universitetscenter

Malchau, Susanne (1994). «Sygepleje af døende i et kvindehistorisk perspektiv» i Marianne Liljeström, Pirjo Markkola og Sari Mäenpää [red.] *Kvinnohistoriens nya utmaningar. Från sexualitet till världshistorie. Konferensrapport från det IV Nordiska Kvinnohistorikermötet 27-30 maj 1993, Tammerfors*. Tammerfors.

Tampereen yliopisto

Malchau, Susanne (1997). «Et liv som nonne – muligheder og begrænsninger» i Berit Gullikstad og Kari Heitmann [red.] *Kjønn, makt, samfunn i Norden i et historisk perspektiv. Konferanserapport fra det 5. nordiske kvinnehistorikermøtet, Klækken 08.-11.08.1996*. Trondheim. Senter for kvinneforskning. Norges Teknisk-

Naturvitenskapelige Universitet

Malchau, Susanne (1998). «Kaldet – et ophøjet ord for lidenskab» i *Sygeplejersken* 47/1998

Malchau, Susanne (1998). *Kærlighed er tjeneste. Søster Benedicte Ramsing – en biografi*. Århus. Dansk Sygeplejeråd

Malchau, Susanne (2000). «Kaldet som historisk kategori» i Anette Warring [red.] *Køn, religion og kvinder i bevægelse. Konferencerapport fra det VI nordiske kvindehistorikermøde Tisvildeleje 12.-15. august 1999*. Roskilde. Institutt for historie og samfundsforhold. Roskilde Universitetscenter

Mangset, Marte (2009). *The discipline of historians. A comparative study of historian's constructions of the discipline of history in English, French and Norwegian universities*. Bergen. University of Bergen

Manns, Ulla (1994). «Kultur och kön. Fredrika-Bremer-förbundet i sedlighetsdebatten» i Marianne Liljeström, Pirjo Markkola og Sari Mäenpää [red.] *Kvinnohistoriens nya utmaningar. Från sexualitet till världshistorie*.

Konferensrapport från det IV Nordiska Kvinnohistorikermötet 27-30 maj 1993, Tammerfors. Tammerfors. Tampereen yliopisto

Manns, Ulla (2009). «En ros är en ros är en ros» i *Lychnos: årsbok för idé- och lärdomshistoria*. Stockholm. Lärdomshistoriska samfundet

Manns, Ulla (2012). «Historiska rum» i *Scandia* 2/2012

Manns, Ulla og Fia Sundvall (2014). *Methods, interventions and reflections. Report from the X Nordic history conference, Bergen, August 9-12 2012*. Stockholm. Makadam förlag

Martinsen, Kari (1986). «Sykepleierne – helsemisjonærer, oppdragere og profesjonelle yrkeskvinner» i Inge Fredriksen og Hilda Rømer [red.] *Kvinder, mentalitet, arbejde. Kvindehistorisk forskning i Norden. Rapport fra det 2. nordiske kvindehistoriskemøde 1985*. Århus. Håndbibliotekets Veninder og Aarhus Universitetsforlag

Melby, Kari (1978). «Kvinnehistorie – Hva og hvordan? En omtale av ‘Kvinner selv...’» i *KjerringRåd* 3/1978

Melby, Kari (1984). «Norges husmorforbund i mellomkrigstiden: sosialisering til husmødre» i *Nordisk kvinnehistorikermøte Oslo, 20.-23. februar. Konferanserapport*. Arbeidsnotat 1/84. Oslo. Norges Almenvitenskapelige forskningsråds sekretariat for kvinneforskning

Melby, Kari (1990). «Crossing Boundaries in Feminist History» i *Nytt om kvinneforskning* 5/1990

Melby, Kari (1996). «Norsk kvinnehistorie 1975-1995: kjønnets endrede vitenskapelige status» i *Historisk tidsskrift* 3/1996

-
- Melby, Kari (2000). «Det nordiske ekteskap? Ekteskapslovreform i Norden 1919-1929: Likestillingskontrakt eller husmorskontrakt» i Anette Warring [red.] *Køn, religion og kvinder i bevægelse. Konferencerapport fra det VI nordiske kvindehistorikermøde Tisvildeleje 12.-15. august 1999*. Roskilde. Institutt for historie og samfundsforhold. Roskilde Universitetsenter
- Melve, Leidulf (2010). *Historieskrivning frå antikken til i dag*. Oslo. Dreyers forlag
- Merchant, Carolyn (1980). *The Death of Nature: Women, Ecology and the Scientific Revolution*. San Francisco. Harper and Row
- Merchant, Carolyn (1984). «Isis nya medvetenhet» i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 4/1984
- Merton, Robert K. (1973). «The Normative Structure of Science» i Robert Merton og Norman W. Storer *The Sociology of Science: theoretical and empirical investigations*. Chicago. University of Chicago Press
- Meyer, Frank (2000). «Menn og kvinner i Skandinavia på 1930-tallet. En komparasjon med henblikk på forskjeller mellom kjønnsroller i det danske, det norske og det svenske samfunet» i Anette Warring [red.] *Køn, religion og kvinder i bevægelse. Konferencerapport fra det VI nordiske kvindehistorikermøde Tisvildeleje 12.-15. august 1999*. Roskilde. Institutt for historie og samfundsforhold. Roskilde Universitetsenter
- Mies, Maria (1990). «Theoretical and Methodological Problems of Doing Global Feminist Research» i *Nytt om kvinneforskning* 2/1990
- Moi, Torill (1987). «Kjønn og makt: Teoretiske perspektiver» i *Nytt om kvinneforskning* 2/1987

Morgan, Sue (2006). «Writing feminist history: theoretical debates and critical practices» i Sue Morgan [red.] *The Feminist History Reader*. London. Routledge

Müftüoğlu, Ingrid Birce (2012). *Hverdagens politikk I 1970-tallets kvinnebevegelse*. Bergen. Universitetet i Bergen

Myhre, Jan Eivind (1995). «Social history» i William Hubbard, Jan Eivind Myhre, Trond Nordby og Sølvi Sogner [red.] *Making a Historical Culture. Historiography in Norway*. Oslo. Scandinavian University Press

Myhre, Jan Eivind (1996). «I historiens hus er det mange rom. Noen hovedtrekk i norsk historieforskning 1970-1995» i *Historisk tidsskrift* 1-2/1996

Myhre, Jan Eivind (2000). «‘A strong common professional identity’. Professionalisation and the creation of a discipline in Norwegian historical scholarship in the 20th century» i Frank Meyer og Jan Eivind Myhre [red.] *Nordic Historiography in the 20th Century*, nr. 5 i serien Time and Thought. Oslo. Universitetet i Oslo

Naustvoll, Rannveig (2000). «Kvinnearbeid på misjonsstasjonene i Natal og Zululand 1900-1925» i Anette Warring [red.] *Køn, religion og kvinder i bevægelse. Konferencerapport fra det VI nordiske kvindehistorikermøde Tisvildeleje 12.-15. august 1999*. Roskilde. Institutt for historie og samfunnsforhold. Roskilde Universitetsenter

Neunsinger, Silke (2000). «Om nytten av att jämföra äpplen och päron. Några reflexioner kring möjligheterna av en komparation mellan Tyskland och Sverige under mellankrigstiden» i Anette Warring [red.] *Køn, religion og kvinder i bevægelse. Konferencerapport fra det VI nordiske kvindehistorikermøde Tisvildeleje 12.-15. august 1999*. Roskilde. Institutt for historie og samfunnsforhold. Roskilde Universitetsenter

---

Nielsen, Hanne Rimmen (1992). «Køn, kultur, repræsentation. Nyere tendenser i international kvindehistorisk forskning» i *Den jyske Historiker*, nr. 58-59/1992

Nielsen, Hanne Rimmen (1997). «Den gode teori – hvilken teori?» i Berit Gullikstad og Kari Heitmann [red.] *Kjønn, makt, samfunn i Norden i et historisk perspektiv. Konferanserapport fra det 5. nordiske kvinnehistorikermøtet, Klækken 08.-11.08.1996*. Trondheim. Senter for kvinneforskning. Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet

Nytt om kvinneforskning 1/1977: «NAVFs sekretariat for kvinneforskning»

Nytt om kvinneforskning 2/1987: «Kjønn og makt – Humanistisk kvinneforskning»

Nytt om kvinneforskning 4/1987: «Kjære leser!»

Nytt om kvinneforskning 5/1988: «Flere kvinner – en annerledes vitenskap?»

Nytt om kvinneforskning 2/1989: «Språk, kjønn og kvinnelighet. Kvinneforskningens bidrag»

Nytt om kvinneforskning 5/1990: «Kvinner og tekst – feministisk litteraturanalyse»

Nytt om kvinneforskning 1/1992: «Kropp og kvinnelighet – nye perspektiver og nye forståelser»

Oakley, Ann (1984). *The Captured Womb: A History of the Medical Care of Pregnant Women*. Oxford. Blackwell

Olsson, Jenny-Leontine (2011). *Kön i förändring. Den svenska könsrollsforskningen 1959-1979*. Lund. Sekel bokförlag

---

Overud, Johanna (2000). «Anders væljer yrke. Om genuskonstruktion i 1940-talets statliga yrkesvægledning i Sverige» i Anette Warring [red.] *Køn, religion og kvinder i bevægelse. Konferencerapport fra det VI nordiske kvindehistorikermøde Tisvildeleje 12.-15. august 1999*. Roskilde. Institutt for historie og samfundsforhold. Roskilde Universitetsenter

Pateman, Carole (1988). *The Sexual Contract*. Cambridge. Polity Press

Pereira, Maria do Mar (2012). «'Feminist theory is proper knowledge, but...' The status of feminist scholarship in the academy» i *Feminist Theory* 3/2012

Pereira, Maria do Mar (2014). «The Importance of Being 'Modern' and Foreign: Feminist Scholarship and the Epistemic Status of Nations» i *Signs* 3/2014

Petersen, Esther (1997). «Dansk sygepleieråds formænd 1899-1996» i Berit Gullikstad og Kari Heitmann [red.] *Kjønn, makt, samfunn i Norden i et historisk perspektiv. Konferanserapport fra det 5. nordiske kvinnehistorikermøtet, Klækken 08.-11.08.1996*. Trondheim. Senter for kvinneforskning. Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet

Possing, Birgitte (1984). «Seksualitetskontroll i 1800-tallets danske bondesamfund» i *Nordisk kvinnehistorikermøte Oslo, 20.-23. februar. Konferanserapport*. Arbeidsnotat 1/84. Oslo. Norges Almenvitenskapelige forskningsråds sekretariat for kvinneforskning

Possing, Birgitte (1989). «Som om afmægtighed var et ideal...» i *Nyt forum for kvindeforskning* 1/1989

Possing, Birgitte (1992). «Køn og kvindelighed – hvilke historiske kategorier» i *Den jyske Historiker* 58-59/1992

Possing, Birgitte (1997). «Biografien, kvindevitenskapen og historiefaget» i Berit Gullikstad og Kari Heitmann [red.] *Kjønn, makt, samfunn i Norden i et historisk perspektiv. Konferanserapport fra det 5. nordiske kvinnehistorikermøtet, Klækken 08.-11.08.1996*. Trondheim. Senter for kvinneforskning. Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet

Predelli, Line Nyhagen (1998). «Emansipasjon av kvinner hjemme og ute» i *Kvinneforskning* 3-4/1998

Predelli, Line Nyhagen (2000). «Emansipasjon av kvinner hjemme og ute. Misjonsfeminisme og dens mottakelse blant misjonsbevegelse og kvinnebevegelse i Norge» i Anette Warring [red.] *Køn, religion og kvinder i bevægelse. Konferencerapport fra det VI nordiske kvindehistorikermøde Tisvildeleje 12.-15. august 1999*. Roskilde. Institutt for historie og samfundsforhold. Roskilde Universitetsenter

Prokop, Ulrike (1981). «Produktion, produktivkrafter och produktionsförhållanden i kvinnors livssammenheng» i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1-2/1981

Qvist, Gunnar /1978). «Om könsjämsställdhetsforskning» i Torsten Kälvemark og Kristine Dahlqvist [red.] *Forskning om jämställdhet. Rapport från UHÄ:s konferens i Uppsala den 8 och 9 maj 1978*. UHÄ-rapport 1978:22. Stockholm. Universitets- och högskoleämbetet

Raulin, Mona (1994). «Barnamord i Österbotten på 1600-talet. Sexualitetens yttersta förvisning?» i Marianne Liljeström, Pirjo Markkola og Sari Mäenpää [red.] *Kvinnohistoriens nya utmaningar. Från sexualitet till världshistorie. Konferensrapport från det IV Nordiska Kvinnohistorikermötet 27-30 maj 1993*, Tammerfors. Tammerfors. Tampereen yliopisto

---

Ravn, Anna-Birte, Birte Siim, Else Langtved Larsen, Maren Bak og Ruth Emerek (1978). «Inledning» i Anna-Birte Ravn, Birte Siim, Else Langtved Larsen, Maren Bak og Ruth Emerek [red.] *Kvindeforskning i Danmark. Materialsamling 2. Seminar på Sandbjerg april 1978*. Aalborg. Aalborg universitetspresse

Ravn, Anna-Birte (1989). «Mål og midler i den gamle og den nye kvindebevægelse» i *Nyt forum for kvindeforskning* 3/1989

Repko, Allen F. (2012). *Interdisciplinary Research*. London. Sage

Rittenhofer, Iris (1997). «I mandens bilde» i Berit Gullikstad og Kari Heitmann [red.] *Kjønn, makt, samfunn i Norden i et historisk perspektiv. Konferanserapport fra det 5. nordiske kvinnehistorikermøtet, Klækken 08.-11.08.1996*. Trondheim. Senter for kvinneforskning. Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet

Rosenbeck, Bente (1986). «Kvinder, mentalitet, arbejde. Kvindehistorisk forskning i Norden» i Inge Fredriksen og Hilda Rømer [red.] *Kvinder, mentalitet, arbejde. Kvindehistorisk forskning i Norden. Rapport fra det 2. nordiske kvindehistoriskemøde 1985*. Århus. Håndbibliotekets Veninder og Aarhus Universitetsforlag

Rosenbeck, Bente (1987). *Kvindekøn. Den moderne kvindeligheds historie 1880-1980*. København. Gyldendal

Rosenbeck, Bente (1988). «Den mytiske biologi» i *Forum for kvindeforskning* 3/1988

Rosenbeck, Bente (1990). «Kvindehistorisk forskning i Norden. Hvor står vi, hvor går vi?» i Agneta Emanuelsson, Ulla Wikander og Ingrid Åberg *Kvinnohistoria i teoretiskt perspektiv. Konferensrapport från det tredje nordiska kvinnohistorikermötet 13-16 april 1989*. Working paper nr. 8, Uppsala papers in economic history. Uppsala. Department of Economic history

---

Rosenbeck, Bente (1997). «Intet nyt under solen? Refleksion over feministisk teori» i *Kvinder, køn og forskning* 1/1997

Rosenbeck, Bente (2000). «Det nordiske samarbejde, kvindebevægelse og ægteskabslovgivning» i Anette Warring [red.] *Køn, religion og kvinder i bevægelse. Konferencerapport fra det VI nordiske kvindehistorikermøde Tisvildeleje 12.-15. august 1999*. Roskilde. Institutt for historie og samfundsforhold. Roskilde Universitetscenter

Rosenbeck, Bente (2010). «Fra aktivisme til academia» i Forskergruppen Køn, krop og hverdagsliv *Er der spor? Feminisme, aktivisme og kønsforskning gennem et halvt århundre*. Fredriksberg. Frydenlund Academic

Rosenbeck, Bente (2012). «Mange veje, nye retninger» i *Scandia* 2/2012

Rubin, Gayle (2011). «The Traffic in Women» i Gayle Rubin *Deviations: A Gayle Rubin Reader*. Durham. Duke University Press

Ryymän, Teemu og Jukka Nyysönen (2013). «Synliggjøring, assimilering, agens. Fortellinger i samisk og kvensk historie» i Jan Heiret, Teemu Ryymän og Svein Atle Skålevåg [red.] *Fortalt fortid. Norsk historieskriving etter 1970*. Oslo. Pax forlag

Rømer, Hilda og Lis Jønsson (1984). «Kvindesocialisering: Ung pige i provinsen» i *Nordisk kvinnehistorikermøte Oslo, 20.-23. februar. Konferanserapport*. Arbeidsnotat 1/84. Oslo. Norges Almenvitenskapelige forskningsråds sekretariat for kvinneforskning

Rømer, Hilda (1986). «Hvorfor ser vi ikke Dollars? Om kvindfolkelig formidling» i Inge Fredriksen og Hilda Rømer [red.] *Kvinder, mentalitet, arbejde. Kvindehistorisk forskning i Norden. Rapport fra det 2. nordiske kvindehistoriskemøde 1985*. Århus. Håndbibliotekets Veninder og Aarhus Universitetsforlag

---

Rømer, Hilda (1989). «Historia, feminism och poststrukturalism» i *Häftan för kritiska studier* 3/1989

Sandvik, Hilde (1997). «Drømmen om den gode teorien eller jakten på den ekte empirien» i Berit Gullikstad og Kari Heitmann [red.] *Kjønn, makt, samfunn i Norden i et historisk perspektiv. Konferanserapport fra det 5. nordiske kvinnehistorikermøtet, Klækken 08.-11.08.1996*. Trondheim. Senter for kvinneforskning. Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet

Salomonsen, Jone (1988). «Hekser, riter og radikalfeminisme» i *Nytt om kvinneforskning* 1/1988

Sawyer, Birgit (1991). «Vad runstenar kan berätta» i *Nytt om kvinneforskning* 4/1991

Scott, Joan W. (1986). «Gender: An Useful Category in Historical Analysis» i *The American Historical Review* 5/1986

Scott, Joan W. (1988). *Gender and the Politics of History*. New York. Columbia University Press

Scott, Joan W. (1989). «Deconstructing Equality-Versus-Difference: Or, the Uses of Poststructuralist Theory for Feminism» i *Feminist Studies* 1/1989

Scott, Joan W. (1990). «Heroes of Their Own Lives: The Politics and History of Family Violence by Linda Gordon» i *Signs* 4/1990

Scott, Joan W. (1990). «Response to Gordon» i *Signs* 4/1990

Scott, Joan W. (1992). «Experience» i Judith Butler og Joan W. Scott [red.] *Feminists Theorize the Political*. New York. Routledge

---

Scott, Joan W. (1992). «Women's History» i Peter Burke [red.] *New Perspectives on Historical Writing*. Cambridge. Polity Press

Scott, Joan W. (2009). «Finding Critical History» i James M. Banner og John R. Gillis *Becoming historians*. Chicago. University of Chicago Press

Seland, Bjørg (1991). «'uden nogen mandlig Autoritet' – Kvinnelige telegrafbestyrere i konflikt med lokalsamfunnet» i *Nytt om kvinneforskning* 5/1991

Seland, Bjørg (1995). «Sæveraassaken – en prøvestein for gifte kvinners rett til yrkesliv» i *Kvinneforskning* 4/1995

Seland, Bjørg (2000). «Misjonsbevegelsens kvinner – posisjoner og handlingsrom» i Anette Warring [red.] *Køn, religion og kvinder i bevægelse. Konferencerapport fra det VI nordiske kvinnehistorikermøde Tisvildeleje 12.-15. august 1999*. Roskilde. Institutt for historie og samfunnsforhold. Roskilde Universitetsenter

Silber, Ilana Friedrich (1995). «Space, Fields, Boundaries: The Rise of Spatial Metaphors in Contemporary Sociological Theory» i *Social Research* 2/1995

Simonsen, Dorthe Gert (1996). «Som et stykke vådt sæbe mellem fedtete finger» i *Kvinder, køn og forskning* 2/1996

Sismondo, Sergio (2010). *An Introduction to Science and Technology Studies*. Chisester. Wiley-Blackwell

Sjöberg, Maria (1997). «Jordens enda kön» i Berit Gullikstad og Kari Heitmann [red.] *Kjønn, makt, samfunn i Norden i et historisk perspektiv. Konferanserapport fra det 5. nordiske kvinnehistorikermøtet, Klækken 08.-11.08.1996*. Trondheim. Senter for kvinneforskning. Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet

---

Sjøgren, Mikael (1997). «Fattigvård som genusystem» i Berit Gullikstad og Kari Heitmann [red.] *Kjønn, makt, samfunn i Norden i et historisk perspektiv. Konferanserapport fra det 5. nordiske kvinnehistorikermøtet, Klækken 08.-11.08.1996*. Trondheim. Senter for kvinneforskning. Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet

Sjørup, Karen (1987). «Patriarkatet – hvordan forklarer vi det» i *Nytt om kvinneforskning* 2/1987

Sjørup, Karen (1997). «Subjekt og frigjørelse i kvinders krønike» i *Den jyske Historiker*, nr. 75-76/1997

Sjørup, Karen (2008). «Kønsforskningens historie i Norge og Danmark set fra et dansk perspektiv» i *Tidsskrift for kjønnsforskning* 1/2008

Sjørup, Lene (1984). «Carolyn Merchant: The Death of Nature. Women, Ecology, and the Scientific Revolution. Anmeldelse» i *Forum for kvindeforskning* 2/1984

Slagstad, Rune (2001). *De nasjonale strateger*. Oslo. Pax

Slettan, Dagfinn (1996). «Sosialhistorie etter 1970: 'Fra sosialhistorie til kulturhistorie?'» i *Historisk tidsskrift* 1-2/1996

Slottemo, Hilde Gunn (2003). *Fabrikkarbeider, far og forsørger: menn og mannlighet ved Koksverket i Mo og Rana*. Trondheim. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Smith-Rosenberg, Carroll (1975). «The Female World of Love and Ritual: Relations between Women in Nineteenth-Century America» i *Signs* 1/1975

Smith-Rosenberg, Carroll (1985). *Disorderly Conduct: Visions of Gender in Victorian America*. New York. A.A. Knopf

Smith-Rosenberg, Carroll (1994). «Exploring the feminine erotic: Some reflections on the social purity movement in nineteenth-century America» i Marianne Liljeström, Pirjo Markkola og Sari Mäenpää [red.] *Kvinnohistoriens nya utmaningar. Från sexualitet till världshistorie. Konferensrapport från det IV Nordiska Kvinnohistorikermötet 27-30 maj 1993, Tammerfors*. Tammerfors. Tampereen yliopisto

Sogner, Sølvi, Eli Fure og Hege Brit Randsborg (1984). «Hva visste man, og hvordan ble man opplyst om seksualitet og forplanting på 1800-tallet?» i *Nordisk kvinnehistorikermøte Oslo, 20.-23. februar. Konferanserapport*. Arbeidsnotat 1/84. Oslo. Norges Almenvitenskapelige forskningsråds sekretariat for kvinneforskning

Sogner, Sølvi (1987). «Kvinner, historie og teori. Essays av Joan Kelly» i *Nytt om kvinneforskning* 2/1987

Sogner, Sølvi (1995). «History of Mentalities – History of Culture» i William Hubbard, Jan Eyvind Myhre, Trond Nordby og Sølvi Sogner [red.] *Making a Historical Culture. Historiography in Norway*. Oslo. Scandinavian University Press

Solbrække, Kari Nyheim og Helene Aarseth (2006). «Samfunnsvitenskapenes forståelser av kjønn» i Jørgen Lorentzen og Wencke Mühleisen [red.] *Kjønnforskning – en grunnbok*. Oslo. Universitetsforlaget

Sommestad, Lena (1994). «Mejerskor, industrialisering och välfärds-politik – argument för en komparativ genusforskning» i Kåre Tønnesson [red.] *Rapport III Fra kvinnehistorie til kjønnshistorie? Det 22. nordiske historikermøte Oslo 13.-18.1994*. Oslo. Institutt for kulturstudier, Avdeling for historie, Universitetet i Oslo og Den norske historiske forening

---

Sommestad, Lena (2000). «Komparation – en stimulans för kvinnohistorisk teoriutveckling» i Anette Warring [red.] *Køn, religion og kvinder i bevægelse. Konferencerapport fra det VI nordiske kvindehistorikermøde Tisvildeleje 12.-15. august 1999*. Roskilde. Institutt for historie og samfundsforhold. Roskilde Universitetscenter

Spongberg, Mary (2002). *Writing Women's History since the Renaissance*. Basingstoke. Palgrave Macmillan

Styringsgruppen for Kvindeforskning (1992). *Folketingets aktionsplan for kvindeforskning 1986-92 – evaluering*. København. Statens Information

Sørensen, Bjørg Aase (1977). «Arbeidskvinner og verdighet» i Anne Marie Berg [red.] *Kvinnens bilde*. Oslo. Pax forlag

Sørensen, Anette Dina (1997). «Kønsrepræsentationer og erotisering – streiftog gennem 40 års reklamebiler» i *Kvinder, køn og forskning* 4/1997

Telste, Kari (1994). «'Hun torde icke aapenbare det...' Seksualitet, kjønn og kropp i norsk rettsmateriale på 1600- og 1700-tallet» i Marianne Liljeström, Pirjo Markkola og Sari Mäenpää [red.] *Kvinnohistoriens nya utmaningar. Från sexualitet till världshistorie. Konferensrapport från det IV Nordiska Kvinnohistorikermötet 27-30 maj 1993*, Tammerfors. Tammerfors. Tampereen yliopisto

Thorsen, Liv Emma (1986). «'Arbeidsom og driftig'. Kjønsarbeidsdeling og jentesosialisering i jordbruksmiljø 1920-1950» i Inge Fredriksen og Hilda Rømer [red.] *Kvinder, mentalitet, arbejde. Kvindehistorisk forskning i Norden. Rapport fra det 2. nordiske kvindehistoriskemøde 1985*. Århus. Håndbibliotekets Veninder og Aarhus Universitetsforlag

-
- Tiemroth, Jens Henrik, Erling Ladewig Petersen og Henrik Poulsen (1992). «Professionalisering og demokrati 1880-1991» i Søren Mørch [red.] *Danmarks historie. Bind ti: Historiens historie*. København. Gyldendal
- Tornbjer, Charlotte (2000). «Den heroiska kvinnan. En konstruktion av kvinnan i krig i Sverige runt första världskriget» i Anette Warring [red.] *Køn, religion og kvinder i bevægelse. Konferencerapport fra det VI nordiske kvindehistorikermøde Tisvildeleje 12.-15. august 1999*. Roskilde. Institutt for historie og samfundsforhold. Roskilde Universitetscenter
- Torstendahl, Rolf (1966). *Historia som vetenskap. Introduktion till historieforskningen*. Stockholm. Bokförlag Natur och Kultur
- Torstendahl, Rolf (2000). «Thirty-Five Years of Theories of History: Social Science Theories and Philosophy in the Scandinavian Debate» i *Scandinavian Journal of History* 1-2/2000
- Trenter, Cecilia (1999). *Granskningens retorik och historisk vetenskap. Kognitiv identitet i recensioner i dansk historisk tidsskrift, norsk historisk tidsskrift och svensk historisk tidskrif 1965-1990*, nr. 192 i serien Studia Historica Upsaliensia. Uppsala. Historiska Institutionen vid Uppsala Universitet
- Ulvros, Eva Helen (2003). «Förörd» i Eva Helen Ulvros [red.] *Kön, makt, våld. Konferensrapport från det sjuande nordiska kvinnohistorikermötet 8-11 augusti 2002* Göteborg. Göteborg. Göteborgs universitet
- Vammen, Tinne (1982). «På sporet af det nære: erfaringer og strøtanker fra en punktanalyse af fruer, piger og familier i en byejendom 1880-1901» i *Forum for kvindeforskning* 3/1982

Vammen, Tinne (1994). «Kvindelig subjektivitet, sprog og erfaring» i Marianne Liljeström, Pirjo Markkola og Sari Mäenpää [red.] *Kvinnohistoriens nya utmaningar. Från sexualitet till världshistorie. Konferensrapport från det IV Nordiska Kvinnohistorikermötet 27-30 maj 1993, Tammerfors*. Tammerfors. Tampereen yliopisto

Vyff, Iben (2000). «Et biografisk studium over Olga Eggers» i Anette Warring [red.] *Køn, religion og kvinder i bevægelse. Konferencerapport fra det VI nordiske kvindehistorikermøde Tisvildeleje 12.-15. august 1999*. Roskilde. Instiutt for historie og samfundsforhold. Roskilde Universitetscenter

Warness, Kari (1979). «Dilemmaer i kvinneforskning» i Jørn Herstad [red.] *Kvinneforskning i de humanistiske fag. Nordisk konferanse avholdt på Hurdalsjøen hotell, Norge, 7.-10. mai 1979*. Oslo. Nordisk samarbeidsnemd for humanistisk forskning

Warring, Anette (1994). «Kvindens kroppe – nationens grænse og fremtid» i *Kvinder, køn og forskning* 2/1994

Warring, Anette (1994). «Tyskerpiger – om køn, nationalitet og sexualitet» i Marianne Liljeström, Pirjo Markkola og Sari Mäenpää [red.] *Kvinnohistoriens nya utmaningar. Från sexualitet till världshistorie. Konferensrapport från det IV Nordiska Kvinnohistorikermötet 27-30 maj 1993, Tammerfors*. Tammerfors. Tampereen yliopisto

Wetterberg, Christina Carlsson (1994). «Comment» i Marianne Liljeström, Pirjo Markkola og Sari Mäenpää [red.] *Kvinnohistoriens nya utmaningar. Från sexualitet till världshistorie. Konferensrapport från det IV Nordiska Kvinnohistorikermötet 27-30 maj 1993, Tammerfors*. Tammerfors. Tampereen yliopisto

---

Wetterberg, Christina Carlsson (1997a). «Teori – på vilken nivå och till vilket nytta? i Berit Gullikstad og Kari Heitmann [red.] *Kjønn, makt, samfunn i Norden i et historisk perspektiv. Konferanserapport fra det 5. nordiske kvinnehistorikermøtet, Klækken 08.-11.08.1996*. Trondheim. Senter for kvinneforskning. Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet

Wetterberg, Christina Carlsson (1997b). «Kvinnorörelse och välfärdsstat – Sverige/Schweitz» i Berit Gullikstad og Kari Heitmann [red.] *Kjønn, makt, samfunn i Norden i et historisk perspektiv. Konferanserapport fra det 5. nordiske kvinnehistorikermøtet, Klækken 08.-11.08.1996*. Trondheim. Senter for kvinneforskning. Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet

Wichmann-Siegfried, Maren (2000). «Enlige mødre i Danmark og Vesttyskland i efterkrigstiden» i Anette Warring [red.] *Køn, religion og kvinder i bevægelse. Konferencerapport fra det VI nordiske kvindehistorikermøde Tisvildeleje 12.-15. august 1999*. Roskilde. Institutt for historie og samfundsforhold. Roskilde Universitetscenter

Widerberg, Karen (1981). «Sverige – gammelt patriarkat i ny förklädnad» i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3/1981

Wikander, Ulla (1984). «Den könssegregarede arbetsmarknaden – i avtagende eller tiltagende under 1900-talet?» i *Nordisk kvinnehistorikermøte Oslo, 20.-23. februar. Konferanserapport*. Arbeidsnotat 1/84. Oslo. Norges Almenvitenskapelige forskningsråds sekretariat for kvinneforskning

Wiklund, Martin (2006). *I det modernas landskap. Historisk orientering och kritiska berättelser om det moderna Sverige mellan 1960 och 1990*. Stockholm. Brutus Östlings Bokförlag Symposion

Österberg, Eva (1985). «Några krumelurer till Ottar Dahls inlägg om kvinnohistoria» i *Historisk tidskrift* 1985, bind 64

Österberg, Eva (1997). «Makt, stat och kön – begreppens tyranni, ambivalenta tolkningar och kvinnorna på 1600-talet» i Berit Gullikstad og Kari Heitmann [red.] *Kjønn, makt, samfunn i Norden i et historisk perspektiv. Konferanserapport fra det 5. nordiske kvinnehistorikermøtet, Klækken 08.-11.08.1996*. Trondheim. Senter for kvinneforskning. Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet

Österberg, Eva (2010). «Kultur, kvinnor och historia. Mitt liv som forskare» i Kirsti Niskanen og Christina Florin *Föregångarna. Kvinnliga professorer om liv, makt och vetenskap*. Stockholm. SNS förlag

Österberg, Eva (2012). «Kultur, genus och samtiden. Svensk historieforskning från senare delen av 1980-talet till 2010» i Gunnar Artéus og Klas Åmark [red.] *Historieskrivningen i Sverige*. Lund. Studentlitteratur

Aalen, Reidunn (1985). «Løfterik feministisk naturvitenskapskritikk» i *Nytt om kvinneforskning* 5/1985

Åmark, Klas (2012). «Teoriernas intåg i svensk historieforskning» i Gunnar Artéus og Klas Åmark [red.] *Historieskrivningen i Sverige*. Lund. Studentlitteratur

Åsberg, Cecilia (1998). «Debatten om begreppen – ‘genus’ i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1980-1998» i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2/1998

Internettkilder

- <http://qhist2005.utu.fi/>. Lastet ned 03.05.12, kl. 10.48
- <http://gamla.yourhost.is/titlar-atburda/det-ix-nordiska-kvinnohistorikermotet.html>. Lastet ned 03.05.12, kl. 10.50
- <http://www.roks.se/roks-%E2%80%93-kunskap-trygghet-stod>. Latet ned 27.01.14 kl. 13.04
- Syberg, Karen: «Koch, Nynne» i *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*
<http://www.kvinfo.dk/side/597/bio/577/origin/170/query/nynne%20koch/>
Lastet ned 05.03.14, kl. 10.05
- <http://forside.kvinfo.dk/node/3547/>. Lastet ned 05.03.2014 kl. 09.33.
- http://no.wikipedia.org/wiki/Nina_Margrethe_Gornitzka. Lastet ned 10.03.2014, kl. 14.05
- <http://www.claralachmann.org/>. Lastet ned 28.08.14, kl. 09.17
- <http://www.letterstedtska.org/>. Lastet ned 28.08.14, kl. 09.17
- <http://www.rausing.org/stiftelsen/>. Lastet ned 28.08.14, kl. 09.25
- <http://www.crafoord.se/om-stiftelsen/crafoordska-stiftelsen.aspx>. Lastet ned 28.08.14, kl. 09.25
- <http://www.magnbergvallsstiftelse.nu/>. Lastet ned 28.08.14, kl. 09.25
- <http://danskkvindesamfund.dk/legater/hulda-pedersens-legat.html>. Lastet ned 28.08.14, kl. 09.25

Tabeller

- Tabell 1: Deltagerliste De nordiske kvinnehistorikermøtene

Vedlegg 1

De nordiske kvinnehistorikermøtene 1983-2002 Skandinaviske kvinne- og kjønnshistorikere

Land	1983	1985	1989	1993	1996	1999	2002
Norge	14	9	7	8	6	16	7
Sverige	8	13	17	16	13	51	87
Danmark	10	17	10	11	10	32	15
Andre nordiske	11	14	9	12		22	11
Gjester	0	0	7	4	1	1	0
TOTALT	43	53	50	51	30	122	120

MERKNAD:

tallene for 1996--møtet er usikre, ettersom jeg her ikke har en fullstendig deltagerliste å forholde meg til.

The search for an academic field:

*the growth of Scandinavian women's and gender history from
the 1970s to the 2000s*

by

Dunja Blazevic

Dissertation for the degree philosophiae doctor (PhD)
at the University of Bergen

**Time and place for public defence: 20th of March 2015, 09.30, Auditoroum A at
Sydneshaugen skole**

Supervisor:

Inger Elisabeth Haavet
Institutt for arkeologi, historie, kultur- og
religionsvitenskap, Universitetet i Bergen

Tone Hellesund
Institutt for arkeologi, historie, kultur- og
religionsvitenskap, Universitetet i Bergen

Chairperson:

Jan Heiret
Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap, Universitetet i Bergen

Opponents:

Opponent: Knut Kjeldstadli
Institutt for arkeologi, konservering
og historie, Universitetet i Oslo

Opponent: Pirjo Markkola
Department of History and
Ethnology, University of Jyväskylä

Committee member: Astri Andresen
Institutt for arkeologi, historie,
kultur- og religionsvitenskap,
Universitetet i Bergen

Dunja Blazevic

Bergen, 04.03.15

Abstract

The roots of women's and gender history have been places within social history, interdisciplinary women's and gender research, and within 1970s and 1980s new women's movement. Which of these roots gets emphasised and why, depends on who is writing the story. For some, the social historical root is more important than the social movement root, while others yet place more importance on the development of interdisciplinary feminist research than on the other two. Which root is presented as the most important, varies therefore from writer to writer and is mostly influenced by their standpoint within a larger academic community working on women's and gender issues in the past and the present. Recently, a growing number of feminist researchers, historians and others, have started to investigate how the choice of roots have influenced not only the history of women's and gender history, but other forms of feminist research, as well. (Liinason 2011, Niskanen and Florin 2009, Rosenbeck 2012 and Scott 2009) This thesis seeks to contribute to this important discussion, by analysing how Scandinavian historians working on women and gender in the past have tried to create an academic space for themselves, situated somewhere between the historical discipline on one side, and interdisciplinary women's and gender research, on the other.

Based on an analysis of reports published by Norwegian, Danish and Swedish research councils in the 1970s, published conference proceedings from the Nordic gender historian's meetings from 1983 to 2002, and historical articles published in the three national Scandinavian journals for gender research from late 1970s to early 2000s, I have sought to show how women's and gender historians have defined, debated and sometimes defended their academic field in relationship to both other historians and other feminist researchers. Applying comparison as my method and Thomas F. Gieryn's cultural cartography as my theoretical framework has proved to be a fruitful analytical approach here. Throughout the three main chapters, differences and similarities in the Scandinavian historians' creation of cultural maps for women's and gender history are discussed in relation to claims about the need for governmental support for women's and gender history in the first phase of establishment in the second half of the 1970s, debates about what kind of theories are best suited to analyse women's and men's lives as gendered subjects in the past, and

what kind of relationship there is or should be between historians and other women's and gender researchers.

Chapter 2, *The first definitions*, deals with the first definitions given of women's and gender history in Scandinavia in the first three reports on feminist research in Scandinavia. This chapter shows that the first definitions in many ways set the path for three different developments in Norway, Sweden and Denmark, paths that also influenced the way women's and gender history would be developed as academic fields in the three countries. Whereas Ida Blom's definition placed women's and gender history squarely in the 1970s social history in the Norwegian report, Gunnar Qvist's definition in the Swedish report placed Swedish history on women and gender much closer to the politically supported and demanded interdisciplinary *jämställdhetsforskning* (research on equality). In the Danish report, women's and gender history was also placed closely to the interdisciplinary research on women and gender, as well as to the radical student's and women's movements.

Chapter 3, *The Nordic gender historian's meetings as field frameworks*, analyses the role of the Nordic gender historian's meetings as a site for academic field formation. My main focus here is on the similarities and differences between Norwegian, Danish and Swedish women's and gender history, and the debates on where this research belongs academically. The main claim in this chapter is that developments within Scandinavian women's and gender history have been strongly influenced by a theoretical shift from arguments about women's subjugation rooted in Marxist theories to arguments inspired by poststructuralist theories on the role of language in formation of gender identities in the past. As shown in this chapter, this development led to a division in the 1990s between those who still preferred to work within a Marxist framework, and those who wanted to work within poststructuralist and other frameworks. By the beginning of 2000s, the theoretical differentiation had created an image of an increasingly theoretically sophisticated field, but also an image of a field whose actors voiced growing concerns about the identity and place of future women's and gender history.

In the 4th chapter, *The feminist researchers sisterhood*, the emphasis is on how historians working on women and gender in the past have participated in and contributed to the creation of interdisciplinary women's and gender research, through

their publishing in the Scandinavian interdisciplinary gender research journals. Questions asked in this chapter have revolved around what kind of contributions women's and gender historians have made to the interdisciplinary journals, how historical research has been portrayed in these contributions, and what kind of relationships between the feminist historians and other feminist researchers could be read out of the historians' contributions. Here too, there has been a change, especially in the Swedish and Danish journals where history articles showed much stronger ties to the feminist interdisciplinary research in the 1980s than at the end of the 1990s. Compared to their colleagues in Denmark and Sweden, Norwegian women's and gender historians stayed firmly attached to their roots in social and cultural history.

The first goal of women's and gender history was, and still is, is to make women visible as historical actors in their own right. Over the years this goal has been expanded to include show how women's and men's lives as gendered subjects have influenced their lives materially, economically, socially and culturally, and how these influences have varied from time to time and from place to place. From the 1970s this research has also included perspectives on how our understanding of men and women as gendered subjects have influenced the formation and shaping of Academy and research practices and preferences. By examining how Norwegian, Danish and Swedish women's and gender historians have defined, formed and tried to delineate their field from other historical and feminist research fields, my thesis has brought new dimensions of the history of women's and gender history to the light.